BD
P

Gabriel García Márquez

Un veac de singurătate

Pagină intenționat goală

Faceți cinste cu-o cafea?

PayPal

VĂ MULȚUMESC!!!

ALTE CĂRȚI GRATUITE
GĂSIȚI AICI

Contact:
blu.duaine@gmail.com

Pagină intenționat goală

Gabriel García Márquez

UN VEAC DE SINGURĂTATE

CIEN AÑOS DE SOLEDAD
1967

Pagină intenționat goală

Traducere:
TUDORA ȘANDRU–MEHEDINȚI

Format electronic și copertă:
ANTON BUDILEANU

UUID: *39c32509-8cdf-49a2-9afc-c50fdf58d482*
Data versiunii curente: 10-03-2021

© BLU DUAINE PRESS, 2020

CUPRINS

Cuvînt înainte

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

XI

XII

XIII

XIV

XV

XVI

XVII

XVIII

XIX

XX

Pagină intenționat goală

Cuvînt înainte

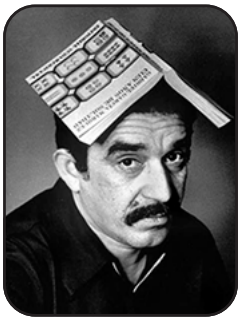

Romanul *Un veac de singurătate*, capodopera lui Gabriel García Márquez, are o versiune nouă în limba română datorată marii hispaniste Tudora Șandru–Mehedinți, a cărei prodigioasă activitate se întinde pe cîteva decenii. Cartea apare la 40 de ani după prima traducere, de data această aparținînd, cum spuneam, uneia dintre cele mai reputate hispaniste din România și chiar din Europa. Actuala versiune are la bază ediția comemorativă din 2007 (Madrid, ed. Alfaguara), realizată sub egida Academiei Regale Spaniole și a Asociației celor 19 Academii de Limbă Spaniolă. Mai mult decît atît, a fost revăzută de autor, detaliu care mi se pare foarte important pentru întreaga creație a scriitorului columbian.

Un veac de singurătate este capodopera care l-a propulsat în marea cultură a lumii pe Gabriel García Márquez, aducîndu-i, în 1982, Premiul Nobel pentru Literatură, criticii considerînd la unison că, după clasicul *Don Quijote de la Mancha*, al lui Miguel Cervantes, e cel mai frumos roman de expresie spaniolă din toate timpurile. Din această perspectivă, reputatul poet chilian Pablo Neruda susține că aveam de-a face cu un „Don Quijote al timpului nostru".

Imediat după publicare, romanul a fost tradus în peste 40 de limbi, între care și româna, fiind tipărit în aproape 50 de milioane de exemplare, el ilustrînd în mod strălucit cunoscutul curent literar al „realismului magic", un demers literar de excepție, în care realul se împletește cu fantasticul, cotidianul cu visul, istoria cu imaginarul. Este un curent literar al cărui reprezentant de

excepție, unic aproape, a fost considerat Gabriel García Márquez, romanul de față fiind apreciat drept una dintre cele mai de seamă realizări.

Tudora Șandru–Mehedinți scrie că „Istoria celor o sută de ani ai fabuloasei aventuri trăite de cele șapte generații ale familiei Buendía, cu fanteziile, obsesiile, tragediile, pasiunile, disperările și speranțele lor, este, de fapt, istoria miticului Macondo, întemeiat de patriarhul José Arcadio Buendía, teritoriu prodigios, unde fantasticul, irealul se insinuează adesea în realitate, miraculosul conviețuind firesc cu viața de zi cu zi. Însă întregul demers narativ sugerează ideea că Macondo nu se mărginește la o arie concretă, istoria sa fiind de fapt cea a existenței umane întrucît, așa cum arată autorul, «Mai curînd decît un loc de pe lume, Macondo este o stare de spirit»".

Considerat unul dintre cei mai mari scriitori din toate timpurile, care a marcat cel mai profund literatura secolului XX, și un fenomen prodigios în peisajul literar contemporan latino-american și universal, Gabo, cum îi spuneau prietenii, s-a născut la 6 martie 1927, în orășelul columbian Aracataca, evocat sub numele de Macondo în acest roman remarcabil. A făcut studii de drept și jurnalism la Universitățile din Bogotá și Cartagena și a îmbinat jurnalismul cu o bogată și fascinantă operă narativă, care ilustrează cu egală măiestrie romanul, povestirea, eseul și memorialistica. După o boală grea și lungă, s-a stins din viață la 17 aprilie 2014, în Ciudad de México, la vîrsta de 87 de ani. Romanele *Un veac de singurătate*, *Dragostea în vremea holerei*, *Toamna patriarhului*, *Generalul în labirintul său* sînt adevărate capodopere, ca și volumele de povestiri *Ochi de cîine albastru*, *Incredibila și trista poveste a candidei Eréndira și a bunicii sale fără suflet*, *Douăsprezece povestiri călătoare*, *Povestea tîrfelor mele triste* etc.

Cum spuneam, Tudora Șandru–Mehedinți, realizatoarea acestei traduceri de excepție a romanului lui Gabo, este o hispanistă cu activitate impresionantă, a tălmăcit și din alți eminenți scriitori latino-americani – Joge Luis Boges, Julio Cortazar, Ernesto Sabato

etc., CV-ul său profesional întinzîndu-se pe pagini întregi. Tot ei i se datorează și traducerea romanului *Penultimul vis*, o poveste de iubire care învinge toate obstacolele, volum semnat de Angela Bucerra, scriitoare columbiană, ca și García Márquez. A realizat și antologii consistente din această mare literatură, dar a tradus și din română în spaniolă.

Dumitru Constantin
Cotidianul, 30 aprilie 2015

Pagină intenționat goală

I

Mulți ani după aceea, în fața plutonului de execuție, colonelul Aureliano Buendía avea să-și amintească de după-amiaza îndepărtată, cînd tatăl său l-a dus să facă cunoștință cu gheața. Macondo era pe atunci un cătun cu vreo douăzeci de case din lut și trestie, clădite la marginea unui rîu, ale cărui ape diafane alunecau prin albia cu pietre lucioase, albe, enorme, ca niște ouă preistorice. Lumea era atît de recentă, încît multe lucruri nici nu aveau încă nume iar pentru a le deosebi trebuia să le arăți cu degetul.

În toți anii, în luna martie, o mică șatră de țigani zdrențăroși își întindeau cortul în apropierea satului și în larma fluierelor și tamburinelor făcea cunoscute noile invenții. Începură prin a aduce magnetul. Un țigan voinic, cu barbă stufoasă și cu mîini de vrăbioi, care răspundea la numele Melchiade, făcuse în public o demonstrație grandioasă despre ceea ce numea a opta minune a înțelepților alchimiști din Macedonia. Trecea din casă în casă, trăgînd după sine doi drugi de metal și toată lumea fu cuprinsă de groază văzînd cum căldările, sobele, cleștele și spirtierele cădeau singure de pe locurile unde se aflau, cum crapă lemnăriile din cauza cuielor și șuruburilor care încercau cu disperare să se smulgă din ele, ba chiar obiectele pierdute de multă vreme apăreau acolo unde fuseseră căutate mai mult și se tîrau într-o debandadă turbulentă după drugii de fier magici ai lui Melchiade. „Lucrurile au și ele viață, proclama țiganul cu un accent gutural; totul este să le trezești sufletul". José Arcadio Buendía, a cărui imaginație îndrăzneață întrecea întotdeauna însuși geniul Naturii, ba chiar și miracolele și magia, socotise că s-ar putea servi de această invenție

gratuită pentru extragerea aurului din măruntaiele pămîntului. Melchiade, care era un om onest, îl prevenise: „Nu-i bun pentru așa ceva!" Însă José Arcadio Buendía nu credea, în vremea aceea, în onestitatea țiganilor și-și dădu catîrul și o turmă de capre în schimbul celor doi drugi magnetici. Ursula Iguarán, femeia sa, care conta pe aceste animale pentru a-și spori avutul în declin, nu izbuti să-l abată de la gîndul său. „Foarte curînd vom avea atîta aur încît să pardosim cu el toată casa", îi răspunse bărbatul. Timp de cîteva luni se încăpățînă să dovedească temeinicia previziunilor sale. Scormoni ținutul pas cu pas, fără să uite nici de fundul rîului, tîrînd cei doi drugi de fier și rostind cu voce tare formulele folosite de Melchiade. Singurul obiect pe care reuși să-l dezgroape fu o armură din secolul al XV-lea, ale cărei părți erau sudate toate într-o carapace ruginită și care suna ca o enormă tigvă spartă, plină cu pietricele. Atunci cînd José Arcadio Buendía și cei patru oameni din expediția sa izbutiră să deschege armura, descoperiră în interiorul ei un schelet calcifiat care purta la gît un medalion de aramă, cu o șuviță din părul unei femei.

În martie reveniră țiganii. De data aceasta aduceau o lunetă pentru apropiat și o lupă de mărimea unei tobe, pe care le prezentară drept ultima descoperire a evreilor din Amsterdam. Trimiseră o țigancă în capul satului și instalară ocheanul în gura cortului lor din celălalt capăt. În schimbul unei sume de cinci reali, oamenii se postau în fața lunetei și puteau vedea țiganca la un pas de ei. „Știința a desființat depărtările, proclama Melchiade. Peste puțină vreme, omul va putea vedea ceea ce se petrece în orice loc de pe pămînt, fără să iasă măcar din casă". La amiază, pe o vreme toridă, făcură o demonstrație uluitoare cu lupa lor enormă; adunară o grămadă de buruieni uscate în mijlocul drumului și le aprinseră prin concentrarea razelor solare. José Arcadio Buendía, care încă nu reușise să se consoleze de pe urma dezamăgirii sale cu magneții, concepu ideea de a folosi această invenție ca armă de război. Melchiade încercă din nou să-i schimbe hotărîrea. Totuși, sfîrși prin a se învoi să-i dea lupa în schimbul celor doi drugi magnetici

și a trei dubloni de aur. Ursula plînse de durere. Acești bani proveneau dintr-un sipet cu monede de aur pe care tatăl ei le adunase de-a lungul unei vieți pline de privațiuni și pe care ea le îngropase sub pat în așteptarea unui prilej potrivit pentru a le investi. José Arcadio Buendía nici nu încercă măcar să o mîngîie, fiind cu totul absorbit de experiențele sale tactice pline de abnegația unui cercetător, duse pînă la primejduirea propriei sale vieți. Voind să demonstreze efectele lupei asupra trupelor inamice, se expuse el însuși concentrării razelor solare și fu atins de arsuri transformate apoi în ulcerări care luară multă vreme pînă să se vindece. Cu toate protestele soției sale, alarmată de o invenție atît de periculoasă, era gata să dea foc casei. Își petrecea ceasuri îndelungate în odaia sa pentru a face calcule asupra posibilităților strategice ale acestei arme revoluționare, pînă cînd ajunse să alcătuiască un tratat de o claritate didactică uimitoare și de o putere de convingere irezistibilă. Îl trimise autorităților, însoțit de numeroase dări de seamă asupra experiențelor sale, și de mai multe planșe cu schițe explicative, prin intermediul unui mesager care trecu munții, se rătăci prin mlaștinile întinse, urcă în susul apelor tumultoase și era să piară în ghearele fiarelor sălbatice, să sfîrșească în deznădejde, să moară de ciumă. Înainte de a putea ajunge la o cale de legătură cu catîrii poște! Cu toate că pe vremea aceea călătoria pînă în capitală era aproape imposibilă, José Arcadio Buendía făgăduia să o întreprindă de îndată ce guvernul îi va fi dat un semn, pentru a începe demonstrațiile practice ale invenției sale în fața împuterniciților militari și pentru a-i iniția personal în metodele complexe ale războiului solar. Așteptă timp de mai mulți ani răspunsul. Pînă la urmă, sătul de așteptare, se plînse lui Melchiade de insuccesul întreprinderii sale, și țiganul îi făcu atunci dovada convingătoarei sale onestități: îi restitui dublonii în schimbul lupei și-i mai lăsă pe deasupra cîteva hărți portugheze și mai multe instrumente de navigație. Scrise chiar cu mîna sa un rezumat foarte succint al studiilor călugărului Hermann, pe care i-l lăsă pentru a se putea servi de astrolab, de busolă și de sextant. José Arcadio Buendía își

petrecu lunile lungi ale anotimpului ploios închis într-o încăpere pe care și-o amenajase la capătul din fund al casei, pentru ca nimeni să nu vină să-l deranjeze de la experiențele sale. Neglijîndu-și cu desăvîrșire obligațiile casnice, petrecea nopți întregi în curte urmărind cursul aștrilor și era să capete o insolație în timp ce încercau să stabilească o metodă infailibilă pentru a repera amiaza. Cînd ajunse să stăpînească uzul instrumentelor sale, dobîndi o cunoaștere a spațiului care-i îngăduia să navigheze pe mări necunoscute, să exploreze ținuturi virgine, să întîlnească făpturi extraordinare, fără a fi măcar silit să-și părăsească odaia de lucru. Cam în această epocă deprinse obiceiul să vorbească de unul singur, umblînd de colo pînă colo prin casă, fără să ia seama la nimeni, în timp ce Ursula și copiii se speteau în grădinărie pentru a cultiva bananele și *malanga*[1], maniocul și *ignama*[2], bostanii și pătlăgelele vinete. Dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi prevestit, activitatea sa febrilă se opri brusc și făcu loc unui fel de fascinație. Timp de cîteva zile păru ca demonizat, repetînd pentru sine, cu voce scăzută, un șir de presupuneri înspăimîntătoare, împotriva evidenței celor ce-i dicta rațiunea. În sfîrșit, într-o marți din decembrie, la ora prînzului, se ușură dintr-o dată de toate poverile zbuciumările sale. Copiii aveau să-și amintească toată viața cu cîtă solemnitate augustă luă loc în capul mesei, tremurînd de febră, răvășit de veghile-i prelungite și de imaginația sa exacerbată și le dezvălui descoperirea lui:

— Pămîntul este rotund ca o portocală.

Ursula își pierdu răbdarea:

— Dacă ai chef să înnebunești, înnebunește singur, strigă ea. Nu încerca însă să bagi în capul copiilor ideile tale țigănești!

José Arcadio Buendía, nepăsător, nu se lăsă intimidat de mînia soției sale care, într-un acces de furie, îi zdrobi de pămînt astrolabul. El își construi altul, convocă în odaia sa pe bărbații din sat și le demonstră, cu teorii din care nimeni nu înțelegea nimic, cum se poate reveni la punctul de plecare navigînd mereu

[1] Plantă originară din Cuba, asemănătoare rodului pămîntului.

[2] Plantă bogată în amidon.

în direcția răsăritului. Satul întreg era convins că José Arcadio Buendía își pierduse mințile, cînd sosi Melchiade care puse lucrurile la punct. El lăudă în public inteligența acestui om care, printr-o speculație astronomică pură făurise o teorie verificată deja în practică, chiar dacă nu era cunoscută încă în Macondo, și în semn de admirație îi făcu un cadou care avea să aibă repercusiuni decisive asupra viitorului satului: un laborator de alchimie.

Între timp, Melchiade îmbătrînise cu o repeziciune surprinzătoare. Pe vremea primelor sale vizite i-ai fi dat aceeași vîrstă ca lui José Arcadio Buendía. Dar în timp ce acesta își păstra energia puțin obișnuită care-i îngăduia să răstoarne un cal numai prinzîndu-l de urechi, țiganul părea ros de o boală tenace. Erau de fapt urmările bolilor stranii și multiple contractate în cursul nenumăratelor sale înconjururi ale pămîntului. După cum îi povesti el însuși lui José Arcadio Buendía în timp ce-i ajuta să-și instaleze laboratorul, moartea îl urmărea pretutindeni dîndu-i mereu tîrcoale, fără a se hotărî totuși să-și înfigă ghearele în el. Scăpase din toate catastrofele și flagelurile pe care le îndurase omenirea. Supraviețuise pelagrei în Persia, scorbutului în arhipelagul Sundei, leprei în Alexandria, boalei beriberi în Japonia, ciumei bubonice în Madagascar, cutremurului de pămînt din Sicilia și naufragierii unui furnicar de oameni în strîmtoarea Magellan. Această ființă miraculoasă, care susținea că deține cheile lui Nostradamus, era un personaj lugubru, învăluit în tristețe, cu o privire de asiatic care părea să cunoască fața ascunsă a oricărui lucru. Purta o pălărie neagră și mare care semăna cu aripile întinse ale unui corb, și o jiletcă de catifea patinată toată de cenușiul verzui al veacurilor. Dar în ciuda științei sale nemăsurate și a misterului care îl înconjura, suporta povara condiției umane și pămîntești, care-l făcea să se împiedice în problemele mărunte ale vieții cotidiene. Se plîngea de infirmitățile bătrîneții, suferea din pricina celor mai mici neajunsuri materiale, și încetase de mult să mai rîdă, scorbutul smulgîndu-i toți dinții. José Arcadio Buendía avu certitudinea că ziua în care, la ceasul sufocant al amiezii, Melchiade îi destăinui

aceste secrete, avea să marcheze începutul unei prietenii foarte strînse. Istorisirile sale fantastice îi atraseră admirația copiilor. Aureliano, care pe vremea aceea nu avea mai mult de cinci ani, avea să păstreze toată viața imaginea lui din acea după-amiază, cînd cu spatele întors spre oglindirea metalică a ferestrei, le revelase, cu vocea lui profundă de orgă, căile către ținuturile cele mai întunecoase ale imaginației, în timp ce de pe tîmple îi picura, din pricina căldurii, stropi de grăsime topită. José Arcadio, fratele său mai mare, avea să transmită acea viziune minunată, ca o amintire ereditară, tuturor urmașilor săi. Ursula, dimpotrivă, a rămas cu o amintire foarte urîtă despre acea vizită, căci a pătruns în odaie tocmai în clipa cînd, din neatenție, Melchiade spărsese un flacon cu biclorură de mercur:

— Miasmele diavolului, zise ea.

— Nicidecum, o corectă Melchiade. S-a dovedit că diavolul are proprietăți sulfurice, pe cînd asta ce vezi nu-i decît un pic de sublimat.

Pe același ton profesional, se lansă într-o expunere savantă a forțelor diabolice ale chinovarului, însă Ursula nu-l luă în seamă și-i duse pe copii să se roage. Acel miros înțepător avea să-i rămînă mereu în memorie, nedespărțit de amintirea lui Melchiade.

Laboratorul embrionar cuprindea – în afară de o mare mulțime de recipienți, pîlnii, retorte, filtre și strecurătoare – un *atanor*[3] destul de rudimentar, o eprubetă de cristal cu gît lung strîmt, în chip de *ou filozofic*, și un distilator fabricat chiar de către țigani, după descrierile moderne ale alambicului cu trei ramuri al Mariei evreica. Pe lîngă toate astea, Melchiade îi mai lăsă niște eșantioane din cele șapte metale corespunzătoare celor șapte planete, formulele lui Moise și Zosima pentru înmulțirea aurului și o serie de însemnări și schițe privind proprietățile *Marelui Maestru*, care permiteau celui care va ști să le interpreteze să se lanseze în fabricarea pietrei filozofale. Sedus de simplitatea formulelor pentru înmulțirea aurului, José Arcadio Buendía îi făcu curte Ursulei

[3] Un fel de cuptor folosit de vechii alchimiști.

timp de cîteva săptămîni pentru ca să-l lase să-i dezgroape monedele coloniale și să le înmulțească de atîtea ori de cîte ori se putea diviza mercurul. Ca întotdeauna, Ursula cedă în fața încăpățînării neclintite a bărbatului ei. José Arcadio Buendía aruncă atunci treizeci de dubloni într-o căldare și-i topi la un loc cu pilitură de cupru, de orpiment, de sulf și de plumb. Puse totul să clocotească la foc încins într-o căldare plină cu ulei de ricină, pînă ce obținu un sirop gros cu miros pestilențial, care te făcea să te gîndești mai degrabă la caramelul vulgar decît la aurul magnific. În urma distilărilor disperate și pînă la urmă dezastruoase, topită la un loc cu cele șapte metale planetare, prelucrată cu mercurul ermetic și cu vitriol de Cipru și coaptă din nou în untură de porc în lipsă de ulei de hrean prețioasa moștenire a Ursulei fu redusă la cîteva rămășițe carbonizate, care nu se puteau dezlipi de pe fundul căldării.

Cînd s-au întors țiganii, Ursula ațîțase împotriva lor tot satul. Totuși, curiozitatea a fost mai puternică decît teama. Și de data aceasta țiganii trecură prin sat făcînd un vacarm asurzitor din tot felul de instrumente muzicale, în timp ce crainicul public anunța prezentarea celei mai formidabile descoperiri a oamenilor din Nazianz. Astfel că toată lumea se îndreptă către cort și în schimbul unui bănuț putu să-l vadă pe Melchiade cu totul întinerit, înzdrăvenit, fără nici un rid, înzestrat cu o dantură cu totul nouă, strălucitoare. Acei care-și aminteau de gingiile sale roase de scorbut, de obrajii fleșcăiți, de buzele veștejite, se cutremurară în fața acestor dovezi evidente despre puterile supranaturale ale țiganului. Buimăceala făcu loc panicii atunci cînd Melchiade își scoase dinții, intacți și bine înfipți în gingiile sale, apoi îi arătă publicului – timp de o clipită în care redeveni omul decrepit din anii trecuți – pentru a și-i pune din nou la loc și pentru a surîde, cu siguranța deplină a tinereții sale regăsite. José Arcadio Buendía însuși socoti că știința lui Melchiade întrecuse de data aceasta limitele extreme a ceea ce era îngăduit, totuși se simți cuprins de un entuziasm salutar atunci cînd țiganul de îndată ce rămăseseră singuri, îi explică mecanismul danturii sale false. Acest lucru i se

păru atît de simplu și de miraculos, încît chiar de a doua zi se dezinteresă complet de cercetările alchimistice. Trecu printr-o nouă criză de deprimare, își pierdu pofta de mîncare și-și petrecea zilele foindu-se de colo colo prin casă. „Se petrec în lume lucruri extraordinare, îi spunea Ursulei. Nu mai departe decît dincolo de rîu se găsesc tot felul de aparate magice, în timp ce noi continuăm să trăim ca măgarii." Acei care-l cunoșteau din zilele cînd se întemeiase Macondo erau mirați de schimbarea petrecută în el sub influența lui Melchiade.

La început, José Arcadio Buendía era un fel de patriarh tînăr care dădea îndrumări pentru semănături, sfaturi pentru creșterea copiilor și animalelor, și colabora cu toți pînă și la muncile manuale, pentru bunul mers al comunității. Deoarece casa lui era încă din primele zile cea mai frumoasă din sat, s-au clădit și celelalte după asemănarea ei. Aceasta avea o sală comună, spațioasă și bine luminată, o sufragerie cu flori în culori vii, două camere, o curte cu un castan uriaș, o grădină bine cultivată și un ocol în care trăiau pașnic caprele la un loc cu porcii și găinile. Singurele animale interzise, nu numai în casa aceasta, ci în satul întreg, erau cocoșii de luptă.

În domeniul ei, Ursula făcea treabă bună ca și soțul ei într-al său. Activă, meticuloasă, foarte serioasă, această femeie cu nervii tari, pe care nimeni n-a putut-o auzi vreodată fredonînd o melodie, părea pretutindeni prezentă, din zorii zilei pînă la ceasurile tîrzii din noapte, însoțită mereu de foșnetul molcom al fustelor garnisite cu volane. Mulțumită ei, pardoseala de pămînt bătătorit, zidurile din tină uscată, pe care nu le tencuiseră cu var, mobilele rustice, pe care le făcuseră ei înșiși, rămîneau mereu curate, iar lăzile vechi în care se păstrau albiturile răspîndeau un miros plăcut de busuioc.

Nicicînd n-ai fi găsit în sat un om mai întreprinzător decît José Arcadio Buendía; el rînduise așezarea caselor în așa fel încît de la oricare dintre ele se putea ajunge la rîu și se putea face aprovizionarea cu apă, fără ca nimeni să depună eforturi mai

multe decît vecinul, și tot el trasase ulițele cu atîta grijă și bun simț, încît nici o casă să nu primească mai mult soare decît celelalte, în ceasurile de căldură mare. În cîțiva ani, Macondo deveni satul cel mai bine gospodărit, cel mai harnic dintre toate satele cunoscute pînă atunci de cei trei sute de locuitori ai săi. Era într-adevăr un sat fericit: nimeni nu avea peste treizeci de ani, nimeni nu murise încă.

Chiar din epoca așezării sale, José Arcadio Buendía construise curse și cuști și în scurtă vreme umplu cu *turpiales*[4], canari, pițigoi albaștri și mărăcinari cu gît roșu nu numai casa lui, ci toate casele din sat. Concertul atîtor păsări diferite deveni așa de asurzitor încît Ursula își astupă urechile cu ceară de albine pentru a nu-și pierde simțul realității. Cînd tribul lui Melchiade veni pentru prima oară la Macondo ca să vîndă boabe de cleștar împotriva migrenei, toată lumea se miră că a găsit drumul spre satul acesta pierdut în letargia mlaștinii, însă țiganii mărturisiseră că se orientaseră după cîntecul păsărilor.

Acest frumos spirit de inițiativă dispăru în scurtă vreme, spulberat de febra magnetelor, a calculelor astronomice, a visurilor de strămutare și a dorinței arzînde de a cunoaște minunile lumii. Din întreprinzător și curățel cum era mai înainte, José Arcadio Buendía luă în curînd înfățișarea unui vagabond, neglijent în modul de a se îmbrăca, cu o barbă zbîrlită pe care Ursula abia izbutea să i-o taie din cînd în cînd cu un cuțit de bucătărie. Se găsiră chiar unii care să-l considere victima nenorocită a unei vrăji ciudate.

Cu toate acestea, chiar și acei care erau cei mai convinși de nebunia lui își lăsară lucrul și familia pentru a-l urma atunci cînd, aruncîndu-și pe umăr uneltele de pionier, ceru tuturor să-i dea o mînă de ajutor pentru a deschide un drum care să pună Macondo în legătură cu marile invenții.

José Arcadio Buendía nu cunoștea deloc geografia regiunii. El știa că spre răsărit se întindea un lanț de munți de netrecut și, de cealaltă parte a acestor munți, vechea cetate Riohacha unde, într-o epocă îndepărtată – după cum îi povestise primul Aureliano

[4] Păsări cîntătoare.

Buendía. strămoșul său – sir Francis Drake se amuza vînînd cu lovituri de tun caimanii, pe care apoi îi peticea și-i împăia pentru a-i aduce reginei Isabela. În tinerețe, el și oamenii săi, însoțiți de femei, copii și dobitoace, cu tot felul de unelte și efecte, trecură munții în căutarea unei ieșiri la mare, însă, după douăzeci de luni, renunțară la întreprinderea lor și întemeiară satul Macondo, pentru a nu mai face cale întoarsă. Așa că drumul acesta nu-l interesa, deoarece nu putea decît să-l readucă pe urmele trecutului. Spre miazăzi se întindea o zonă de smîrcuri acoperite cu un strat de vegetație deasă, apoi universul vast al mlaștinilor imense care, după spusele țiganilor, nu cunoștea margini. Mlaștinile vaste se prelungeau spre apus printr-o întindere de ape fără orizont, în care trăiau cetacee cu piele fragedă, cu cap și trunchi de femeie, care-i rătăceau pe navigatori prin seducția nefastă a mamelelor lor enorme. Țiganii rătăciseră timp de șase luni pe această întindere de ape, înainte de a fi atins limba de pămînt solid pe unde treceau catîrii poștei. Dacă se ținea seama de calculele lui José Arcadio Buendía, singura posibilitate de contact cu civilizația era calea către miazănoapte. Astfel că îi echipă cu unelte pentru defrișare și cu arme de vînătoare pe aceiași oameni care-l însoțiseră în vremea cînd întemeiase Macondo; își îndesă în raniță instrumentele de navigație și hărțile, și porni în această aventură nebunească.

În primele zile nu întîlniră nici o piedică serioasă. Merseră de-a lungul malului pietros al rîului, pentru a coborî pînă la locul unde, cu ani înainte descoperiseră armura ostășească, și de acolo se afundară în pădure pe un drum cu portocali sălbatici. La sfîrșitul primei săptămîni uciseră și jupuiră un cerb, însă se mulțumiră să mănînce numai jumătate din el iar restul îl sărară pentru zilele următoare. Această precauție le permise să amîne timpul cînd trebuiau să mănînce din nou papagali, a căror carne albastră avea un gust aspru de mosc. Apoi, timp de peste zece zile, nu mai văzură soarele. Solul devenea moale și umed, asemenea unui strat de cenușă vulcanică, iar vegetația își înmulțea capcanele, ciripitul păsărilor și zarva maimuțelor răsunau tot mai

îndepărtate și lumea devenea nesfîrșit de tristă. Oamenii expediției se simțeau copleșiți de amintiri, care păreau și mai vechi în acest paradis umed și tăcut, de dinaintea păcatului strămoșesc, unde cizmele se înfundau în smîrcuri de păcură fumegîndă și în care se năpusteau cu lovituri de satire asupra crinilor sîngerii și salamandrelor aurii. Timp de o săptămînă, aproape fără să schimbe o vorbă între ei, înaintară ca niște somnambuli într-o lume dezolantă, abia luminată de slabele reverberații ale insectelor fosforescente, și cu plămînii apăsați de un miros înăbușitor de sînge. Nu se mai puteau întoarce, deoarece drumul pe care-l deschiseseră se închidea îndată în urma lor, înecat de o vegetație proaspătă pe care o vedeau aproape țîșnind sub privirile lor. „Nu face nimic, zicea José Arcadio Buendía. Esențialul este să nu ne pierdem niciodată simțul orientării". Bizuindu-se întotdeauna pe busolă, continuă să-și călăuzească oamenii în direcția nordului invizibil, pînă cînd reușiră să iasă din acest ținut fermecat. Era o noapte întunecoasă, fără stele, dar tenebrele erau impregnate de un aer curat, proaspăt. Istoviți de drumul lung, își întinseră hamacurile și dormiră duși pentru prima oară după două săptămîni. Cînd se deșteptară, cu soarele sus, rămaseră stupefiați, fascinați. În fața lor, în peisajul frumos al ferigilor și palmierilor, albit de pulbere în lumina tăcută a dimineții, apăru un enorm galion spaniol. Acesta era ușor înclinat spre tribord și de pe catargul intact atîrnau rămășițele mizere ale pînzelor, între odgoane înflorite cu orhidee. Botul navei, acoperit cu o carapace uniformă de remore fosilizate și de un mușchi fin, era adînc înfipt în solul stîncos. Totul părea înscris într-un cerc izolat de restul lumii, un spațiu alcătuit din însingurare și uitare, ferit de prefacerile datorate vremii și ocolit de lumea paserilor. În interiorul navei, pe care membrii expediției îl explorară cu înfrigurare stăpînită, nu exista altceva decît un tufiș des de flori.

Descoperirea galionului, semn că marea era pe aproape, frînse avîntul lui José Arcadio Buendía. Considera ca o farsă a destinului său capricios faptul de a fi căutat marea fără să o fi descoperit vreodată, cu prețul nenumăratelor sacrificii și greutăți, și

de a fi descoperit-o acum fără să o caute, de-a curmezișul drumului său, ca pe un obstacol de netrecut. Mulți ani după aceea, colonelul Aureliano Buendía traversă la rîndul său regiunea, cînd aceasta era străbătută deja de o cursă poștală regulată, și nu mai găsi nici o urmă a vasului, decît scheletul carbonizat în mijlocul unui cîmp de maci. Convins acum că această poveste nu fusese produsul imaginației tatălui său, se întrebă cum de a putut să pătrundă galionul atît de departe în inima uscatului. Această chestiune nu-l preocupă de loc pe José Arcadio Buendía atunci cînd dădu de mare, la capătul altor patru zile de mers, cam la doisprezece kilometri depărtare de galion. Visările sale se risipiră la vederea acestei mări de culoare cenușie, înspumată și murdară, care nu merita riscurile și sacrificiile impuse de aventura sa.

— La naiba! blestemă el. Macondo este înconjurat de ape din toate părțile!

Multă vreme predomină ideea că Macondo era așezat pe o peninsulă, după harta cu totul arbitrară pe care o desenase José Arcadio Buendía la reîntoarcerea din expediția sa. Trase cu furie liniile acesteia, exagerînd cu rea credință dificultățile comunicațiilor, ca pentru a se pedepsi pe sine însuși că a ales cu o lipsă totală de noimă așezarea satului. „Niciodată nu ne vom putea duce nicăieri, se tîngui Ursulei. Sîntem sortiți să putrezim de vii aici, fără să primim vreo binefacere a științei." Această convingere, rumegată timp de luni întregi în cabinetul care-i servea de laborator, îl determină să conceapă planul de a strămuta Macondo într-un loc mai potrivit. De data aceasta, însă, Ursula îi depăși gîndurile febrile. Implacabilă, și pe ascuns în munca ei de furnică, atîță toate femeile din sat împotriva bărbaților lor care începuseră deja să pregătească strămutarea. José Arcadio Buendía n-a știut niciodată exact nici în care moment, nici în virtutea căror forțe potrivnice, planurile sale au fost încurcate într-o zăpăceală de pretexte greșite, de contratimpi și de subterfugii, pînă ce deveniră pur și simplu o himeră. Ursula îl observa cu o solicitudine inocentă și ajunse chiar să simtă față de el un pic de milă, în dimineața cînd îl găsi în

cabinetul din fund pe cale să-și reia visurile de strămutare, punînd în lăzile respective obiectele care alcătuiau laboratorul. Îl lăsă să termine. Îl lăsă să încuie lăzile și să-și scrie inițialele pe ele cu o pensulă groasă, muiată în cerneală, fără să-i facă nici un reproș, știind însă că el nu ignora faptul (ea îl auzise cînd îl pomenea în monologurile sale cu voce scăzută) că oamenii din sat nu-l vor însoți în nici un caz în întreprinderea sa. Abia cînd începu să demonteze ușa de la cabinetul său, Ursula riscă să-l întrebe pentru ce o face, și el îi răspunse cu o amărăciune care nu era prefăcută:

— De vreme ce nimeni nu vrea să plece, vom merge numai noi singuri.

Ursula nu se tulbură nici ea.

— Nu plecăm, zise ea. Vom rămîne aici, deoarece aici am avut un copil.

— N-am avut însă nici un mort, îi întoarse el vorba. Nu ești din nici un loc atîta vreme cît nu ai nici un mort îngropat în pămînt.

Ursula îi răspunse cu fermitate stăpînită:

— Dacă va trebui să mor ca tu să rămîi aici, voi muri.

José Arcadio Buendía nu credea că voința femeii sale este atît de neclintită. Încercă să o amăgească deschizîndu-i tot tezaurul imaginației lui, făgăduindu-i o lume extraordinară în care era de ajuns să torni pe pămînt lichidele magice pentru ca plantele să-și dea roadele după voie, și unde se vindeau la prețuri ieftine tot felul de aparate pentru alinarea durerilor. Ursula rămase insensibilă în fața agerimii viziunilor sale.

— În loc să te gîndești la toate poveștile astea, ai face mai bine să te ocupi de copiii tăi, îi răspunse. Uită-te la ei, părăsiți, lăsați în plata Domnului, adevărații măgari.

José Arcadio Buendía luă cuvintele soției sale în sensul lor literal. Privi pe fereastră și-i văzu pe cei doi băieți, desculți, în grădina însorită, și avu impresia că abia în clipa aceea ei începeau să existe cu adevărat, ca și cum s-ar fi născut în urma rugăminților Ursulei. Se produse atunci ceva în el; ceva misterios și definitiv

care-l smulse din existența sa prezentă și-l făcu să se îndepărteze spre un ținut neexplorat al memoriei. În timp ce Ursula se apucă să mătură casa, pe care acum era sigură că nu o va mai părăsi în tot restul vieții, el continuă să fie absorbit de contemplarea copiilor săi, cu privirea fixă, pînă ce ochii i se umeziră încît trebuia să și-i zvînte cu dosul palmei, înainte de a scoate un suspin adînc de resemnare.

— Bine, zise el. Spune-le să vină să-mi ajute la despachetarea lăzilor.

José Arcadio, copilul cel mai mare, avea patrusprezece ani trecuți. Avea un cap pătrat, părul zburlit și caracterul încăpățînat al tatălui său. Deși se dezvoltase la fel de repede și dobîndise o forță fizică asemănătoare cu a lui, se putea ști încă de pe atunci că era lipsit de imaginație. Fusese zămislit și născut în cursul acelei treceri penibile peste munți, înainte de a se fi întemeiat Macondo, iar părinții săi mulțumiră cerului constatînd, la naștere, că trupul lui nu avea nici o parte animalică.

Aureliano, prima ființă omenească născută la Macondo, mergea pe șase ani. Era tăcut și timid. Plînsese în pîntecele maicii sale și se născuse cu ochii deschiși. În timp ce i se tăia cordonul ombilical, își întorcea capul în dreapta și în stînga, reperînd toate obiectele care se aflau în odaie și privindu-i fix pe oamenii de față, cu o curiozitate lipsită de mirare. Deodată, nepăsător față de cei ce se apropiau pentru a-l examina, își concentră întreaga atenție asupra acoperișului din frunză de palmier, care părea că e gata să se prăbușească sub violența teribilă a ploii. Ursula nu mai avu ocazia să-și amintească de intensitatea acelei priviri pînă în zori, cînd micul Aureliano, pe atunci de trei ani, își făcu intrarea în bucătărie în clipa în care ea lua de pe foc și așeza pe masă o oală cu fiertură arzîndă. Copilul, șovăind în pragul ușii, zise: „Va cădea". Oala era bine așezată drept în mijlocul mesei, dar abia rostise copilul prevestirea că începu să se miște netulburată către marginea mesei, ca sub efectul unui dinamism interior, și se zdrobi de podea. Ursula povesti alarmată acest episod soțului ei, acesta însă îl interpretă ca

pe un fenomen cu totul firesc. Așa fu întotdeauna, cu totul străin față de existența copiilor săi, fie pentru că socotea copilăria ca pe o perioadă de debilitate mintală, fie pentru că el însuși era mereu prea absorbit de propriile sale speculațiuni himerice.

Iată, însă, că din acea după-amiază, cînd le ceru copiilor să-l ajute la despachetatul diferitelor obiecte ale laboratorului, el le consacră timpul lui cel mai prețios. În ascunzișul laboratorului său, ai cărui pereți se acoperiră treptat cu hărți neverosimile și cu grafice fabuloase, îi învăța să citească, să scrie și să socotească, și le vorbi despre minunile lumii, nu numai în limitele conștiințelor sale proprii, ci forțînd și pe cele ale imaginației pînă pe culmile fantasticului. Și astfel, copiii ajunseră să învețe că la extremitatea sudică a Africii trăiesc oameni atît de inteligenți și de pașnici că singura lor preocupare consta în a ședea și a medita, și că se poate traversa pe jos marea Egeică sărind de pe o insulă pe cealaltă pînă la portul Salonicului. Aceste descrieri halucinante rămăseseră atît de întipărite în memoria copiilor, încît, mulți ani mai tîrziu, cu o clipă înainte ca ofițerul trupelor regulate să fi dat ordin plutonului de execuție să tragă, colonelul Aureliano Buendía avu timp să retrăiască acea blîndă după-amiază de martie în care tatăl său își întrerupse lecția de fizică și rămase dintr-o dată înmărmurit, cu brațul în văzduh, cu privirea fixă, aplecîndu-și urechea spre depărtări, spre fluierele, spre tamburinele și zurgălăii țiganilor care veniseră din nou în sat pentru a prezenta ultima și cea mai uluitoare descoperire a învățaților din Memfis.

Erau alți țigani. Bărbați și femei tinere care nu vorbeau decît limba lor, specimene splendide cu pielea unsă cu ulei, cu mîini de gînditor, ale căror dansuri și cîntări răspîndiră prin ulițele satului o veselie nebunească, cu papagalii lor bălțați care recitau romanțe italiene, cu găina care oua o sută de ouă de aur în ritmul tamburinei, cu maimuța dresată care ghicea gîndurile, cu mașina universală care servea atît la cusutul nasturilor cît și la potolirea fierbințelii, cu aparatul pentru uitarea amintirilor reale, cu emplastrul pentru a-ți omorî timpul și cu alte mii de născociri,

atît de ingenioase și neobișnuite încît José Arcadio Buendía ar fi vrut să inventeze o mașină de memorat, ca să nu uite nici una din ele. Acestea schimbară satul într-o clipă. Locuitorii din Macondo se simțiră dintr-o dată pierduți pe ulițele lor, asurziți de această petrecere forfotitoare și zgomotoasă.

Ținînd cîte un copil de fiecare mînă, ca să nu-i piardă în înghesuială, izbindu-se de saltimbanci, cu dinții îmbrăcați în aur, și de jongleri cu șase brațe, sufocat din pricina mirosurilor amestecate de gunoi și santal pe care le răspîndea mulțimea, José Arcadio Buendía umbla ca un nebun, căutîndu-l peste tot pe Melchiade, pentru a-l ruga să-i dezvăluie secretele acestui coșmar miraculos. Se adresă mai multor țigani care nu înțelegeau de loc limba lui. În cele din urmă se îndreptă spre locul unde Melchiade obișnuia să-și întindă cortul, și dădu peste un armean taciturn care lăuda în limba spaniolă un elixir care te făcea invizibil. Acesta înghițise dintr-o sorbitură o cupă plină cu o substanță chihlimbarie în clipa cînd José Arcadio Buendía își croi cu brutalitate calea prin mijlocul grupului, care asista cu gura căscată la spectacol, și reuși să-i adreseze întrebarea sa. Țiganul îl învălui cu privirea lui spălăcită înainte de a se pierde într-o băltoacă de păcură fumegîndă și puturoasă deasupra căreia continuau să plutească ecourile răspunsului său: „Melchiade a murit". Sub lovitura acestei vești, José Arcadio Buendía rămase ca împietrit, încercînd să-și stăpînească durerea pe care o resimțea, pînă cînd oamenii strînși acolo se risipiră chemați de alte spectacole și pînă ce băltoaca armeanului taciturn se evaporă complet. Mai tîrziu, alți țigani îi confirmară că Melchiade pierise într-adevăr de friguri, în dunele de la Singapur, și că trupul lui fusese aruncat în marea lavei în locul unde era mai adîncă. Cît despre copii, lor nu le păsa de această veste. Își băgaseră în cap că tatăl lor îi va duce să vadă invenția minunată a învățaților din Memfis, anunțată la intrarea unui cort care, după aceleași spuse, ar fi aparținut regelui Solomon. Stăruiră atît de mult încît José Arcadio Buendía plăti cei treizeci de reali și-i conduse pînă în mijlocul cortului unde stătea un uriaș cu pieptul păros și cu craniul

ras, cu un inel de aramă trecut prin nas și cu lanț greu la glezne, pus să păzească un sipet pirateresc. În clipa în care uriașul ridică capul, din sipet răbufni un suflu înghețat. În interior nu se vedea decît un enorm bloc transparent, închizînd o mulțime nesfîrșită de ace peste care țîșneau în steluțe multicolore pîlpîirile amurgului. Deconcertat, fără să uite totuși că băieții așteptau din partea lui o explicație pe loc, José Arcadio Buendía îndrăzni să emită una:

Acesta este cel mai mare diamant din lume.

— Nu, corectă țiganul. Este gheață.

Fără să înțeleagă, José Arcadio Buendía își întinse mîna spre bloc, însă uriașul îi opri gestul. „Încă cinci reali pentru a-l atinge", îi spuse el. José Arcadio Buendía plăti și apoi putu pune mîna pe gheață, ținînd-o acolo cîteva minute, cu inima săltînd de bucurie și totodată de teamă la contactul cu misterul. Neștiind ce să spună, mai plăti încă zece reali pentru a permite copiilor să cunoască această experiență miraculoasă. Micul José Arcadio refuză să o atingă. Aureliano, dimpotrivă, făcu un pas înainte, puse mîna pe ea, dar și-o retrase îndată: „Frige", strigă el înspăimîntat. Însă tatăl său nu-i dădu nici o atenție. Extaziat în fața acestei minuni autentice, își permise să uite pentru o clipă insuccesul întreprinderilor sale delirante și de cadavrul lui Melchiade dat pradă calmarilor. Mai plăti încă cinci reali și, punînd mîna pe blocul de gheață, așa cum jură un martor pe evanghelie, strigă:

— Iată marea invenție a epocii noastre.

Pagină intenționat goală

II

Cînd în secolul al XVI-lea, corsarul Francis Drake atacă Riohacha, străbunica Ursulei Iguarán se înspăimîntase atît de tare de alarma și loviturile tunurilor încît, pierzîndu-și capul, șezu pe o plită încinsă. Arsurile făcură din ea o soție nefolositoare pentru tot restul zilelor. Ea nu se putea așeza decît pe o rînă, proptită pe perini, și probabil că acest fapt i-a afectat felul de a merge, deoarece niciodată nu a mai fost văzută umblînd în public. Renunță la toate felurile de deprinderi și relații sociale, obsedată de ideea că trupul ei mirosea a pîrlit. Zorile o apucau în curte, necutezînd să doarmă, deoarece visa că englezii pătrundeau prin fereastra odăii, cu cîinii lor sălbatici de atac, și că o supuneau la chinuri rușinoase cu fierul înroșit. Soțul ei, un negustor aragonez de la care avusese doi fii, căutînd un mijloc de a-i potoli spaima, cheltui jumătate din prăvălia sa pe doctorii și distracții. Sfîrși prin a-și lichida fondurile și-și duse familia să trăiască departe de mare, într-un cătun sărăcăcios de indieni pașnici, situat pe coastele munților, unde construi pentru soția lui o odaie fără ferestre, pentru ca piratii din coșmarurile ei să nu poată pătrunde înăuntru. În acest cătun retras trăia de foarte multă vreme un creol plantator de tutun, don José Arcadio Buendía, cu care străbunicul Ursulei încheiase o afacere atît de prosperă încît după puțini ani, făcură avere. După veacuri, strănepotul creolului se căsători cu strănepoata aragonezului. Iată de ce, ori de cîte ori nebuniile soțului ei o făceau să-și iasă din fire, Ursula sărea cu trei secole înapoi, și blestema ceasul în care Francis Drake atacase Riohacha. Acesta nu era decît un simplu mijloc de ușurare căci, de fapt, ei erau uniți pînă la moarte printr-o legătură

mai solidă decît iubirea: o remușcare comună. Erau veri între ei. Crescuseră împreună în vechiul cătun din care strămoșii lor făcuseră, prin munca și prin regulile lor de viață, unul dintre cele mai frumoase sate ale provinciei. Deși se putea prevedea încă de la nașterea lor că vor deveni soț și soție, din ziua în care își împărtășiseră intenția de a se căsători, chiar părinții lor se străduiră să le mute gîndul de la asta. Se temeau că aceste două ramuri perfect sănătoase din două spițe secular încrucișate să nu cunoască rușinea de a zămisli iguane. Existase un precedent groaznic. O mătușă de-a Ursulei, măritată cu un unchi al lui José Arcadio Buendía, a avut un fiu care a purtat toată viața pantaloni largi, cu picioarele împreunate într-unul singur, și care a murit scurgîndu-i-se tot sîngele, după patruzeci și doi de ani de existență în cea mai pură stare de feciorie, căci se născuse și crescuse cu o coadă cartilaginoasă în formă de sfredel și cu un smoc de păr la capăt. O coadă de porc pe care pentru nimic în lume n-o lăsa să fie văzută de vreo femeie, și care-l costă viața în ziua în care un prieten măcelar se oferise să i-o taie cu o lovitură de satîr. José Arcadio Buendía, cu nepăsarea celor nouăsprezece ani ai săi, rezolvă problema printr-o simplă frază: „Puțin interesează dacă vom avea purcei, numai să vorbească”. Și astfel se căsătoriră și ospățul, cu fanfară și jocuri de artificii, ținu trei zile. De atunci ar fi putut trăi fericiți dacă mama ei n-ar fi terorizat-o pe Ursula cu tot felul de prevestiri sinistre privind progenitura, pînă cînd o convinse să se abțină de la consumarea căsătoriei. De teamă ca nu cumva soțul puternic și înflăcărat să profite de somnul ei ca s-o violeze, Ursula îmbrăca înainte de a se culca un pantalon aspru pe care mama i-l croise dintr-o pînză de corabie, întărit printr-un sistem de curele încrucișate care se încheiau în față cu ajutorul unei catarame groase de fier. Așa au trăit mai multe luni. El își păștea în timpul zilei cocoșii de luptă în timp ce ea țesea la război în tovărășia mamei ei. La căderea nopții se luptau ceasuri întregi într-o dezlănțuire de violență care părea că începuse să țină locul legăturilor amoroase, pînă cînd opinia

publică ajunse să bănuiască o stare anormală în existența lor și se zvoni că, după un an de căsătorie, Ursula încă mai era fecioară, deoarece bărbatul ei ar fi impotent. José Arcadio Buendía a fost ultimul care a auzit zvonul acesta.

— Vezi, Ursula, ce povestește lumea, îi spuse el femeii sale cu un ton foarte liniștit.

— Las-o să vorbească, răspunse ea. Noi știm bine, și unul și celălalt, că nu este adevărat.

Astfel, situația rămase neschimbată timp de încă șase luni, pînă în acea duminică tragică în cursul căreia José Arcadio Buendía cîștigă o luptă de cocoși împotriva lui Prudencio Aguilar. Scos din sărite, înfuriat de spectacolul dat de cocoșul său însîngerat, bărbatul care pierduse se îndepărtă de José Buendía pentru ca toată lumea să poată auzi ce avea să-i spună:

— Felicitări! strigă el. Să vedem dacă acest cocoș o va satisface în sfîrșit pe femeia ta.

José Arcadio Buendía, cu un aer senin, își luă cocoșul.

— Mă reîntorc îndată, se adresă spectatorilor. Apoi, lui Prudencio Aguilar personal: Iar tu, fugi acasă și-ți caută o armă, căci te voi ucide.

Apoi reveni după zece minute cu temuta lance a bunicului său. La poarta țarcului pentru luptele de cocoși, unde se adunase jumătate din sat, îl aștepta Prudencio Aguilar. Acesta nu avu timp să se apere. Azvîrlită cu forța unui taur și cu neasemuita-i precizie, cu aceeași siguranță care-i înlesnise primului Aureliano Buendía să ucidă toți tigrii din regiune, lancea lui José Arcadio Buendía îi străpunse gîtlejul. În seara aceea, în timp ce mortul era privegheat, José Arcadio Buendía pătrunse în odaia sa în clipa în care soția își îmbrăca pantalonii de castitate. Îndreptîndu-și lancea asupra ei, îi porunci:

— Scoate-i!

Ursula nu se îndoi de hotărîrea bărbatului ei.

— De se va întîmpla ceva, va fi din vina ta, murmură ea.

José Arcadio Buendía înfipse lancea în solul bătătorit.

— Dacă vei naște iguane, vom crește iguane, răspunse el. Dar nu va mai muri nimeni în satul acesta din pricina ta.

A fost o noapte frumoasă de iunie, aerul era răcoros, luna strălucea; au zăbovit în dezmierdări pînă în zori, nepăsători față de vîntul care pătrundea în odaie și care aducea pînă la ei tînguielile familiei lui Prudencio Aguilar.

Afacerea s-a clasat ca fiind un duel de onoare, însă le-a rămas amîndurora remușcarea. Într-o noapte, nevenindu-i somnul, Ursula ieși în curte să bea puțină apă și-l zări pe Prudencio Aguilar lîngă ulciorul cel mare. Era livid, avînd întipărită pe chip o expresie de tristețe adîncă, și încerca să astupe cu un smoc de rogoz gaura pe care o avea în gîtlej. Nu-i stîrni teamă, ci mai degrabă milă. Ea reveni în odaie pentru a-i povesti soțului ei ceea ce văzuse, dar acesta nu-i dădu nici o atenție. „Morții nu se reîntorc, zise el. Adevărul este că nu mai putem îndura această povară pe suflet." După două nopți, Ursula îl văzu din nou pe Prudencio Aguilar, în baie, spălîndu-și cu smocul de rogoz sîngele închegat de pe gît. În altă noapte îl văzu plimbîndu-se prin ploaie. Istovit de halucinațiile femeii sale, José Arcadio Buendía ieși în curte, înarmat cu lancea. Mortul era acolo, avînd aceeași expresie de tristețe.

— Du-te la dracu! îi strigă José Arcadio Buendía. Ori de cîte ori vei reveni te voi ucide din nou.

Prudencio Aguilar nu plecă și José Arcadio Buendía nu îndrăzni să arunce cu lancea în el. De atunci nu mai avu odihnă. Nesfîrșita suferință cu care-l privise mortul în ploaie, nostalgia profundă pe care o avea după lumea celor vii, febrilitatea cu care cerceta casa căutînd un pic de apă ca să-și umezească smocul de rogoz, nu încetară de a-l obseda. „Trebuie că suferă greu, îi spuse Ursulei. Se vede că se simte foarte însingurat." Ursula se înduioșase atît de mult, încît, data următoare cînd îl văzu pe mort ridicînd capacul oalelor de pe cuptor, înțelese ce căuta și de atunci punea castroane pline cu apă în colțurile casei. Într-o noapte cînd îl găsi

spălîndu-și rănile chiar în camera sa, José Arcadio Buendía nu mai putu rezista.

— Află, Prudencio, îi zise el. Ne vom duce din satul acesta cît vom putea mai departe și nu vom mai pune niciodată piciorul aici. Acum poți pleca liniștit.

Și așa au pornit să treacă munții. Mai mulți prieteni de-ai lui José Arcadio Buendía, tineri ca și el, ispitiți de aventură, își goliră casele și luară cu ei femeile și copiii spre țara pe care nu le-o făgăduise nimeni. Înainte de a pleca, José Arcadio Buendía îngropă lancea în curte și junghie unul după altul magnificii săi cocoși de luptă, încredințat că în felul acesta îi va asigura puțină odihnă lui Prudencio Aguilar. Ursula nu luă cu ea decît un cufăr cu trusoul de tînără căsătorită, cîteva unelte casnice și micul sipet cu piesele de aur pe care le moștenise de la tatăl ei. Nu și-au trasat nici un itinerar precis. Se străduiră doar să înainteze în sensul opus drumului către Riohacha, ca să nu lase urme și să nu întîlnească persoane cunoscute. Era o expediție absurdă. După patrusprezece luni, cu stomacul răvășit de carne de maimuță-veveriță și de fiertură de năpîrci, Ursula născu un băiat ale cărui părți trupești erau toate omenești. Ea parcursese jumătate din drum într-un hamac atîrnat de un par pe care doi oameni îl cărau în spate, deoarece picioarele i se umflaseră în chip monstruos și varicele îi plesneau ca niște bășici. Cu toate că te durea inima să-i vezi cu burțile umflate și cu ochii holbați de moarte, copiii rezistaseră mai bine decît părinții lor în călătoria care se dovedise a fi pentru ei, în cea mai mare parte a timpului, un izvor de distracții. Într-o dimineață, după mai bine de doi ani de mers, ei au fost primii muritori care au descoperit versantul de apus al munților. De pe piscul pierdut în nori contemplară imensa suprafață de apă a mlaștinei care se întindea pînă la celălalt capăt al lumii. Totuși, n-au întîlnit niciodată marea. Într-o noapte, după ce rătăciseră luni de zile într-o zonă de smîrcuri, acum foarte departe de ultimii băștinași întîlniți în drum, poposiră pe prundul unui rîu ale cărui ape semănau cu un

torent de sticlă înghețată. Cu ani mai tîrziu, în timpul celui de al doilea război civil, colonelul Aureliano Buendía încercă să treacă pe același drum pentru a ataca Riohacha prin surprindere, însă după șase zile de mers își dădu seama că e o nebunie. Cu toate acestea, în noaptea în care poposiră lîngă rîu, micul grup al tovarășilor tatălui său avea o înfățișare de naufragiați pierduți cu totul, în schimb efectivul său sporise în timpul expediției și fiecare se simțea pregătit (după cum s-a și întîmplat) să moară de bătrînețe. În noaptea aceea, José Arcadio Buendía visă că în locul acela se înălța un oraș plin de animație, cu case ale căror ziduri erau făcute din oglinzi. Întrebă ce oraș era acesta și i se răspunse cu un nume pe care nu-l auzise niciodată, care nu avea nici o semnificație, dar care în visul său avea o rezonantă supranaturală: Macondo. În ziua următoare îi convinse pe oamenii săi că nu vor mai găsi niciodată marea. Le porunci să doboare copacii pentru a deschide un luminiș în apropierea cursului apei, în partea rîului unde aerul era mai răcoros și acolo întemeiară satul.

José Arcadio Buendía nu ajunse să-și explice visul despre casele cu ziduri făcute din oglinzi pînă în ziua cînd făcu cunoștință cu gheața. Atunci socoti că i-a înțeles semnificația profundă. Se gîndi că într-un viitor apropiat se vor putea fabrica blocuri de gheață pe scară mare, pornind de la o materie primă atît de comună cum este apa, și se vor putea construi cu ea noile case ale statului. Macondo va înceta de a mai fi acea localitate toridă în care balamalele și zăvoarele se încovoiau din pricina căldurii, pentru a se preschimba într-o stațiune de iarnă. Dacă n-a dat curs încercărilor de amenajare a unei fabrici de gheață, pricina era că pe atunci se dedicase cu totul educației fiilor săi, îndeosebi a lui Aureliano care, de la început manifestase înclinări neobișnuite pentru alchimie. Laboratorul fu curățat de praf. Revizuind însemnările lui Melchiade, de dată aceasta cu tot calmul, fără acea exaltare pe care o stîrnește noutatea, zăboviră multă vreme încercînd cu răbdare să separe aurul Ursulei din rămășițele carbonizate lipite de fundul căldării.

Tînărul José Arcadio aproape că nici nu a luat parte la această treabă. În timp ce tatăl lor nu se uita și nu se gîndea decît la atanorul său, încăpățînatul de fiu-său mai mare, care a fost întotdeauna prea mare pentru vîrsta lui, se transforma într-un adolescent gigantic. Vocea i se schimbă. Buza i se umbri cu un început de tuleie. Într-o seară, Ursula intră în odaie în timp ce se dezbrăca pentru culcare; încercă un simțămînt de rușine amestecată cu milă: era, după soțul ei, primul bărbat pe care-l vedea în pielea goală și era atît de bine înzestrat pentru viață, încît i se păru anormal. Ursula, însărcinată pentru a treia oară, cunoscu din nou spaimele ei de tînără măritată.

Cam în epoca aceea venea în casă o femeie veselă, nerușinată, provocatoare, care ajuta la treburile menajului și care știa să ghicească viitorul în cărți. Ursula îi vorbi despre fiul ei. Socotea că disproporția aceea era ceva tot atît de nefiresc ca și coada de purcel a vărului. Femeia izbucni într-un rîs slobod și sonor care răsună prin toată casa ca un clinchet de cristal. „Dimpotrivă, zise ea, va fi fericit." Pentru a-și întări spusele, aduse peste cîteva zile cărțile de joc și se închise împreună cu José Arcadio într-o cămară pentru semințe de lîngă bucătărie. Etală cărțile cu mult calm pe o veche masă de tîmplar, vorbind despre una, alta, în timp ce băiatul aștepta, mai mult plictisit decît intrigat. Deodată, întinse mîna și-l atinse acolo. „Ce fenomen!" zise ea, sincer înspăimîntată, și asta a fost tot ce a găsit să spună. José Arcadio simți cum i se umplu oasele de spumă, fu cuprins de o teamă lîncedă și de o pornire teribilă de a plînge. Femeia nu-i făcu nici un avans. José Arcadio nu încetă să o regăsească toată noaptea în mirosul de fum pe care-l exalau subsuorile ei și care pătrunse și în pielea lui. N-ar fi vrut să o părăsească nici o clipă, ar fi dorit să-i fie mamă, să nu mai iasă niciodată din hambar, să-i spună: ce fenomen!, să-l atingă din nou și să-i spună din nou, ce fenomen! Într-o bună zi nu se mai putu stăpîni și se duse acasă la ea. Vizita pe care i-o făcu a fost deosebit de protocolară: rămase așezat în salon fără să rostească nici un

cuvînt. Pentru o clipă, n-o mai dorea. O văzu schimbată, cu totul străină de imaginea pe care i-o inspira mirosul ei, ca și cum ar fi fost alta. Își bău cafeaua și părăsi casa deprimat. La căderea nopții, în fantasmele insomniei, fu cuprins de o teamă violentă și o dori din nou, dar, de rîndul acesta, nu așa cum o cunoscuse în hambar, ci așa cum îi apăruse în acea după-amiază.

După vreo cîteva zile, pe neașteptate, femeia îl chemă la ea acasă unde era singură cu mama ei și-l duse în dormitor sub pretext că-l va învăța o figură de cărți. Acolo începu să-l atingă cu atîta intimitate încît el se simți decepționat după emoția de la început și încercă mai mult teamă decît plăcere. Femeia îi ceru să vină să o caute în aceeași seară. Acceptă ca să scape, știa însă că nu va fi în stare să-i răspundă la chemare. Și totuși, în noaptea aceea, înțelese în patul său fierbinte că trebuia s-o regăsească, chiar dacă nu se simțea capabil de acest lucru. Se îmbrăcă pe dibuite, trăgînd cu urechea, în beznă, la răsuflarea regulată a fratelui său, la tusea seacă a tatălui din camera învecinată, la astma găinilor din ogradă, la bîzîitul țînțarilor, la bătăile exagerate ale inimii, la mișunatul amplificat al lumii căreia pînă atunci nu-i dăduse niciodată atenție, și ieși în ulița adormită. Dorea din toată inima ca poarta să fie închisă cu drugul și să nu fie numai împinsă, cum era înțelegerea. Însă poarta era deschisă. O apăsă cu vîrful degetelor și țîțînele scoaseră un tînguit lugubru și modulat, al cărui răsunet înghețat îl resimți pînă în măruntaie. Din clipa în care se strecurase pieziș înăuntru, silindu-se să nu facă zgomot, recunoscu mirosul. Pentru moment se găsea în odăița în care cei trei frați ai tinerei femei își întinseseră hamacurile într-o poziție pe care nu o cunoștea și pe care nu o putea determina pe întuneric, așa că trebui să treacă pe dibuite, să împingă ușa odăii și, ajuns acolo, să se orienteze bine ca nu cumva să se înșele care era patul. Izbuti. Se lovi mai întîi de corzile hamacului, fixate mai jos decît își închipuise și un bărbat care sforăise pînă atunci se răsuci prin somn și murmură cu un fel de dezamăgire: „Era miercuri...” Împingînd ușa odăii, nu putu s-o oprească de a rîni solul denivelat. Dintr-o

dată, în întunericul cel mai adînc, înțelese cu o nostalgie nesfîrșită că era total dezorientat. În această cameră strîmtă dormea mama, altă fiică împreună cu soțul ei și cu doi copii, precum și femeia care poate nu-l aștepta. S-ar fi putut călăuzi după miros dacă acest miros nu plutea în toată casa, atît de înșelător și totodată atît de precis, așa cum îi rămăsese impregnat în piele. Rămase o clipă îndelungată nemișcat, aiurit, și se întrebă cum de reușise să se vîre într-o încurcătură atît de mare, cînd o mînă cu degetele rășchirate, pipăind prin beznă, îi atinse obrazul. Nu a fost prea surprins, căci în mod inconștient tocmai asta aștepta. Se lăsă deci în voia acestei mîini și într-o stare teribilă de epuizare, se pomeni condus într-un loc de neidentificat, unde i se scoaseră hainele și unde fu rostogolit ca un sac plin cu cartofi, unde fu întors pe față și pe dos într-o noapte de nepătruns în care nu știa ce să facă cu propriile lui brațe, cînd nu se mai simțea femeia ci amoniacul, în timp ce încerca să-și amintească de chipul ei dar nu putea să-și amintească decît chipul Ursulei, dîndu-și vag seama că era pe cale să facă ceva ce de foarte multă vreme dorea să poată face, dar despre care niciodată nu-și închipuise că s-ar putea întîmpla în realitate, fără să știe prea bine ce se petrece de fapt, deoarece nu știa unde le sînt picioarele, unde era capul, și al cui era capul, și ale cui erau picioarele, avînd senzația că nu va mai rezista revoltei surde și glaciale din șale și aerului care-i balona pîntecele, și fricii, și dorinței nesăbuite de a fugi și totodată de a rămîne, pentru totdeauna în această tăcere exasperantă și în această singurătate înspăimîntătoare.

Ea se numea Pilar Ternera. Făcea parte din exodul al cărui sfîrșit glorios a fost întemeierea satului Macondo, adusă cu forța de familia ei pentru a o smulge de la bărbatul care o violase la vîrsta de patrusprezece ani și care o iubise pînă la douăzeci și doi, dar care nu s-a decis niciodată să dea în vileag legătura lor, deoarece aparținea altei femei. Îi făgădui că o va urma pînă la capătul pămîntului, dar mai tîrziu, după ce-și va fi limpezit situația, iar ea se săturase să-l mai aștepte, încercînd mereu să-l recunoască în bărbații mari

și mici, blonzi și bruni de prin toate colțurile pămîntului, pe care i-i făgăduiau cărțile, pe drum de mare și pe drum de uscat, peste trei zile, peste trei luni sau peste trei ani. În așteptarea lui, își pierdu vigoarea coapselor, tăria sînilor și deprinderea tandreței, își păstră însă focul inimii. Cu mintea tulburată de această joacă minunată, José Arcadio va merge să o dibuiască în fiecare noapte prin labirintul odăii. I s-a întîmplat o dată să găsească drugul pus la poartă și ciocăni în repetate rînduri, știind bine că dacă a avut îndrăzneala să bată o dată, trebuie să continue pînă la sfîrșit și, după o așteptare interminabilă, ea îi deschise. Peste zi, picînd de somn, se bucura în taină de amintirile nopții trecute. Însă, cînd venea ea la ei acasă, voioasă, fără griji, glumeață și îndrăzneață, el nu trebuia să facă nici un efort pentru a-și ascunde surescitarea, căci femeia aceasta, ale cărei explozii de rîs speriau porumbeii, nu avea nimic comun cu acea forță nevăzută care îl învățase să-și rețină respirația și să-și controleze bătăile inimii și care îl făcuse să înțeleagă pentru ce oamenii se tem de moarte. Se închisese atît de mult în sinea lui încît nici nu observă motivul bucuriei generale atunci cînd tatăl și fratele său stîrniră toată casa, vestind că au reușit să reducă zgura metalică și să extragă din ea aurul Ursulei.

Într-adevăr, după zile de luptă stăruitoare și complicată, izbutiseră. Ursula era fericită și-i mulțumi chiar lui Dumnezeu că a creat alchimia, în timp ce oamenii din sat se îmbulzeau în laborator unde li se servi dulceață de goyave cu mici biscuiți, pentru sărbătorirea miracolului, și în timp ce José Arcadio Buendía îi lăsa să vadă creuzetul cu aurul recuperat, ca și cum l-ar fi inventat el însuși. Tot arătîndu-l tuturor, ajunse și la fiul său mai mare, care, în vremea din urmă nu mai pusese piciorul în laborator. Îi împinse sub ochi pasta solidificată, cu un aspect gălbui, și-l întrebă: „Tu ce crezi?" José Arcadio răspunse cu toată franchețea:

— Sînt excremente de cîine.

Tatăl său îi dădu cu dosul palmei o lovitură violentă peste gură de-i țîșni sîngele și lacrimile. În noaptea aceea, Pilar Ternera îi aplică pe obraz comprese cu arnică, pipăind prin întuneric ca să

ținînd flaconul și vata și, voind să se drăgostească fără a-i provoca dureri, îi făcu tot ceea ce dorea el fără a-i cere să se miște. Ajunseseră la un astfel de grad de intimitate încît, după cîteva clipe, fără a-și da măcar seama, începuseră să vorbească în șoaptă.

— Vreau să fiu singur cu tine, zicea el. Într-o bună zi voi povesti totul lumii întregi și vom isprăvi cu ascunzișurile.

Ea nu încercă să-l liniștească.

— Ar fi bine, îi răspunse. Odată singuri, vom lăsa lampa aprinsă pentru a ne putea vedea mai bine, și voi putea striga tot ce doresc fără ca nimeni să vină să-și vîre nasul, iar tu-mi vei spune la ureche toate porcăriile care îți vor trece prin minte.

Această conversație, ranchiuna clocotitoare pe care o resimțea împotriva tatălui său, ca și eventualitatea unui amor fără opreliști îi inspirau o îndrăzneală plină de încredere. Dintr-o dată, fără să se pregătească în nici un fel pentru confidențe, el îi povesti totul fratelui său.

La început, micul Aurelio nu vedea decît primejdia, riscul pe care îl aduceau cu sine aventurile fratelui său, însă nu putea să-și închipuie irezistibilul obiectiv în chestiune. Încetul cu încetul se lăsă cucerit de acea febrilitate. Cerea să i se povestească toate peripețiile cu de-amănuntul; merse pînă la a simți suferința și plăcerea fratelui său și se simțea copleșit, atît de teamă cît și de fericire. Îl aștepta treaz pînă în zori, în patul părăsit, parcă presărat cu cărbuni aprinși, apoi cei doi, fără somn, stăteau de vorbă pînă la ora deșteptării, astfel că amîndoi ajunseră să sufere de aceeași apatie, să manifeste un dispreț asemănător față de alchimie și față de știința tatălui lor, și să-și găsească refugiu în însingurare. „Acești copii umblă ca niște aiuriți, zicea Ursula. Pesemne că au viermi.” Le prepară un decoct grețos din labă de gîscă tocată, pe care amîndoi îl sorbiră cu un stoicism neașteptat și care-i sili să se pună împreună pe oalele respective de unsprezece ori în aceeași zi, pînă cînd evacuară cîțiva paraziți roz pe care-i arătară tuturor jubilînd, căci aceasta le îngăduia să abată bănuielile Ursulei cu privire la adevărata cauză a împrăștierii și lîncezelii lor. În felul

acesta, Aureliano putea nu numai să asculte povestindu-i-se experiențele fratelui său, ci avea și plăcerea să le trăiască de parcă i s-ar fi întîmplat lui însuși; într-o zi, cînd i se explica foarte amănunțit mecanismul amorului, îl întrerupse pe fratele său pentru a-l întreba: „Ce simți atunci?" José Arcadio îi răspunse prompt:

— Este ca un cutremur de pămînt.

Într-o joi din ianuarie, la orele două dimineața, se născu Amaranta. Înainte ca cineva să intre în cameră, Ursula examină prunca mădular cu mădular. Era lascivă și foarte umedă ca o șopîrliță, însă toate părțile trupului ei erau omenești. Abia după ce simți că locuința e plină de lume, Aureliano înțelese că s-a întîmplat ceva nou. Profitînd de dezordine pentru a trece neobservat, ieși să-l cheme pe fratele său, care părăsise patul de la orele unsprezece din seară, și hotărîrea lui fu atît de intempestivă încît nici nu-și luă măcar vreme să se întrebe cum să facă să-l scoată din odaia lui Pilar Ternera. Zăbovi mai multe ceasuri dînd tîrcoale în jurul casei, fluierînd după codul pe care-l conveniseră, pînă ce apropierea zorilor îl obligă să se reîntoarcă. În odaia mamei sale, jucîndu-se cu surioara care se născuse, cu chipul plin de o nevinovăție neîndoielnică îl găsi pe José Arcadio.

Ursula abia împlinise cele patruzeci de zile de convalescență, cînd reveniră țiganii. Erau aceiași saltimbanci și jongleri care aduseseră gheața. Spre deosebire de tribul lui Melchiade, aceștia nu avură nevoie de prea multă vreme pentru a face dovada că nu erau crainici ai progresului, ci colportori vulgari de distracții. Astfel, chiar atunci cînd au adus gheața, ei se feriră să o prezinte în funcție de utilitatea ei în viața oamenilor, ci ca pe o simplă curiozitate de circ. De data aceasta, între alte atracții ingenioase, aduceau un covor zburător. Nici pe acesta nu-l lăudară ca un aport fundamental la dezvoltarea transporturilor, ci ca un obiect de amuzament. Oamenii, bineînțeles, se duseseră să-și scotocească ultimii bănuți de aur pentru a se bucura de un zbor rapid deasupra caselor din sat. Profitînd de delicioasa impunitate pe care le-o asigura dezordinea generală, José Arcadio și Pilar cunoscură cîteva ceasuri de

libertate. Umblau ca doi logodnici fericiți pierduți în mulțime, și au ajuns chiar să bănuiască că iubirea putea să fie un sentiment mai grav, mai profund decît acea fericire neînfrînată însă efemeră a nopților lor clandestine. Pilar risipi însă farmecul. Stimulată de entuziasmul cu care José Arcadio părea că se bucură de compania ei, ea nu știu să-și aleagă nici momentul, nici formula, și pe neașteptate lăsă să-i cadă lumea întreagă pe cap: „De acum ești cu adevărat bărbat", îi spuse ea. Și cum el nu pricepu ce voia să înțeleagă prin aceasta, ea îi explică fără ocolișuri:

— Vei avea un fiu.

Timp de cîteva zile, José Arcadio nu mai îndrăzni să iasă din casă. Îi era destul s-o audă pe Pilar rîzînd în gura mare în bucătărie, că fugea să se adăpostească în laborator unde instrumentele de alchimie intraseră din nou în acțiune cu binecuvîntarea Ursulei. José Arcadio Buendía îl primi cu entuziasm pe fiul său risipitor și-l inițiie în cercetările pe care, în sfîrșit, le întreprinse asupra pietrei filozofale. Într-o după-amiază, copiii fură cuprinși de admirație la vederea covorului zburător care trecuse, repede, la înălțimea ferestrei laboratorului, purtînd la bordul său pe pilotul țigan și mai mulți copii din sat care făceau semne de bucurie cu mîna, însă José Arcadio Buendía nici nu privi măcar în acea direcție: „Lăsați-i să viseze, zise el. Noi vom zbura mai bine ca ei cu mijloace mai științifice decît această pătură prăpădită." În ciuda interesului pe care se prefăcea că-l are față de *oul filozofic*, José Arcadio nu înțelese niciodată nimic despre proprietățile acestuia, care nu i se părea a fi decît un flacon defect. Nu izbutea să se elibereze de ceea ce ce-l preocupa. Își pierdu pofta de mîncare și somnul, era mereu indispus întocmai ca tatăl lui în fața insuccesului întreprinderilor sale și părea atît de istovit încît însuși José Arcadio Buendía îl înlocui în funcțiunile din laborator, crezînd că prea și-a pus la inimă alchimia. Aureliano înțelesese, de bună seamă, că starea de dezolare a fratelui său nu-și avea cauza în cercetarea pietrei filozofale, însă nu izbuti să-i smulgă vreo confidență. José Arcadio își pierduse spontaneitatea de odinioară. Din complice și

comunicativ cum era, deveni discret, ostil. Dornic de singurătate, torturat de o pizmă otrăvită față de lume, își părăsi într-o noapte patul, ca de obicei, dar nu pentru a merge la Pilar Ternera, ci pentru a se pierde în tumultul bîlciului. După ce se preumblase printre tot felul de atracții fără să se intereseze de vreuna, rămase înmărmurit în fața unui lucru care nu făcea parte din spectacol: foarte tînără, aproape un copil, copleșită sub greutățile mărgelelor de sticlă, cea mai frumoasă femeie pe care José Arcadio o văzuse în viața sa. Ea se afla în mulțimea care asista la prezentarea tristă a omului prefăcut în viperă din pricină că nu a ascultat de părinți.

José Arcadio nu-i dădu nici o atenție. În timp ce se desfășura tragicul interogatoriu al omului-viperă, își croi drum prin mulțime pînă la rîndul din față unde stătea țiganca și se postă lîngă dînsa, lipindu-se de spatele ei. Fata încercă să se depărteze, însă José Arcadio se lipi de ea cu și mai multă stăruință. Atunci băgă de seamă și-l simți. Rămase nemișcată lîngă el, tremurînd de surpriză și de frică, neîndrăznind să dea crezare evidenței, apoi sfîrși prin a-și întoarce capul și-l privi cu un zîmbet nervos. Între timp, doi țigani puseră pe omul-viperă în cușca lui și-l duseră în cort. Țiganul care anima spectacolul anunță:

— Iar acum, doamnelor și domnilor, vă vom face să asistați la proba îngrozitoare a femeii condamnată să fie decapitată în fiecare noapte la aceeași oră timp de cincizeci de ani, drept pedeapsă pentru că a văzut ce nu trebuia să vadă.

José Arcadio și tînăra fată nu asistară la decapitare. O șterseră în cortul ei, unde se îmbrățișară cu o nerăbdare febrilă, lepădîndu-și veșmintele. Țiganca se descotorosi de fustele ei suprapuse, de nenumăratele ei cotilioane din dantelă scrobită, de corsetul cu balene inutil, de povara mărgelelor, astfel că de fapt nu mai rămînea nimic din ea. Era ca o broscuță plăpîndă, cu sînii înmuguriți și cu gambe subțiri ce nu atingeau în diametru brațele lui José Arcadio; dădu însă dovadă de o hotărîre și de o căldură care-i compensau mărunțimea trupului. Numai că José Arcadio nu putea răspunde la fel, deoarece se aflau într-un fel de cort prin

care țiganii treceau cu accesoriile lor de circ și unde-și încheiau afacerile, sau chiar se opreau în apropierea patului pentru a juca o partidă de zaruri. Felinarul atîrnat de stîlpul din mijloc lumina tot interiorul. Între două mîngîieri, José Arcadio se întinse pe pat, dezbrăcat în pielea goală, nepreaștiind ce să facă, în timp ce tînăra fată încerca să-i aţîțe poftele. O țigancă cu șolduri planturoase intră puțin după aceasta, însoțită de un bărbat care nu făcea parte din trib dar nici din sat, și amîndoi începură să se dezbrace la capul patului. Femeia își aruncă din întîmplare privirea asupra lui José Arcadio și începu să-i examineze cu un fel de fervoare patetică magnificul animal în repaus.

— Văleu, băiete, exclamă ea, Dumnezeu să ți-o țină!

Partenera lui José Arcadio îi rugă să-i lase în pace și perechea se culcă pe jos, chiar lîngă pat. Pasiunea celorlalți stîrni iarăși febra lui José Arcadio. La prima atingere, oasele tinerei femei păreau că se dezarticulează cu un trosnet înspăimîntător ca acel al unei cutii de domino, iar pielea i se topi în sudori livide, ochii i se umplură de lacrimi și din tot trupul ei porni un geamăt lugubru și un miros vag de nămol. Ea suportă însă izbitura cu o tărie de caracter și cu o vitejie de admirat. José Arcadio se simți atunci purtat în văzduh pînă la o stare de inspirație serafică, în care inima sa aprinsă deveni izvorul unor obscenități tandre care pătrundeau în urechile tinerei fete ieșindu-i pe gură, traduse în limba ei. Era într-o joi. În noaptea de sîmbătă, José Arcadio își legă o basma roșie pe cap și plecă cu șatra.

Cînd Ursula îi descoperi absența, îl căută pretutindeni prin sat. Pe locul de unde țiganii își strînseseră tabăra nu mai rămăsese decît o dîră de gunoi amestecată cu cenușa încă fumegîndă a vetrelor stinse. Cineva care umbla pe acolo, scormonind în căutarea unor mărgele, îi mărturisi Ursulei că-l văzuse pe fiul ei în noaptea trecută, în mulțimea de la spectacol, împingînd o caretă cu cușca omului-viperă.

— S-a făcut țigan! strigă ea către soțul ei, care nu dăduse nici cel mai mic semn de emoție în fața acestei dispariții.

— Să dea Dumnezeu să fie așa! zise José Arcadio Buendía, pisînd în piulița sa materia pisată de o mie de ori și reîncălzită și pisată din nou. În felul acesta va învăța să devină om.

Ursula întrebă în ce direcție au pornit țiganii. Continuă să se informeze urmînd calea ce i se arătă și, socotind că mai are timp să-i ajungă din urmă, se depărtă tot mai mult de sat, pînă ce-și dădu seama că se află atît de departe încît să nu se mai gîndească la reîntoarcere. José Arcadio Buendía nu descoperi absența femeii sale decît la ceasurile opt din seară cînd, punîndu-și materia la dospit într-un așternut de bălegar, se duse să vadă ce face micuța Amaranta, răgușită de plîns. În cîteva ore adună un mic grup de oameni bine echipați, lăsă pe Amaranta în seama unei femei care se oferi s-o alăpteze, și se pierdu pe cărări nevăzute pe urmele Ursulei. Aureliano îi însoțea. În zori, niște pescari indigeni, a căror limbă nu o înțelegeau, le dădură a înțelege prin semne că n-au văzut pe nimeni. După trei zile de cercetări zadarnice, reveniră în sat.

Timp de cîteva săptămîni, José Arcadio Buendía se lăsă covîrșit de dezolare. Se ocupă ca o mamă de mica Amaranta. O îmbăia, o schimba, o ducea la doica ei de patru ori pe zi și chiar îi cînta noaptea, melodii pe care Ursula nu știa să i le cînte. Într-o zi, Pilar Ternera își oferi serviciile pentru împlinirea treburilor casnice așteptînd întoarcerea Ursulei. Aureliano, a cărui intuiție misterioasă se sensibilizase și mai mult în timpul nenorocirii, avu un fel de fulgerare de luciditate văzînd-o intrînd. Din clipa aceea era sigur că, în chip inexplicabil, ea era vinovată de fuga fratelui său și de dispariția mamei sale, care a urmat, și o chinui atît de mult, cu o dușmănie tăcută, însă nemiloasă, încît femeia nu mai călcă niciodată în casă.

Cu timpul, totul reintră în normal. José Arcadio Buendía și fiul său n-ar fi fost în stare să precizeze în ce moment și-au refăcut laboratorul, scuturînd praful, reaprinzînd atanorul, supunîndu-se din nou mînuirii pline de răbdare a materiei adormite de luni de zile în așternutul ei de bălegar. Amaranta ea însăși, culcată într-un coș de palmier, observa cu atenție munca istovitoare a tatălui și

fratelui ei, în mica încăpere cu aerul rarefiat din pricina vaporilor de mercur. Într-o bună zi, la mai multe luni după plecarea Ursulei, începură să se petreacă lucruri ciudate. Un flacon gol uitat de multă vreme într-un dulap, deveni atît de greu încît era imposibil să-l urnești din loc. O oală cu apă așezată pe masa de lucru fierse fără foc timp de o jumătate de oră pînă se evaporase complet. José Arcadio Buendía și fiul său observau aceste fenomene cu un extaz amestecat cu spaimă, incapabili să și le explice, însă interpretîndu-le ca niște prevestiri ale materiei. Într-o zi, leagănul Amarantei începu să se miște, împins dintr-o pornire proprie, și făcu un tur complet prin odaie, spre marea stupefacție a lui Aureliano care se grăbi să-l oprească. Tatăl său nu se emoționă însă pentru atîta lucru. Puse leagănul la loc și-l legă de piciorul unei mese, convins că evenimentul așteptat era iminent. Pe această chestiune Aureliano îl auzi cum zicea:

— Dacă nu te temi de Dumnezeu, teme-te de metale.

Pe neașteptate, după aproape cinci luni de la dispariție, Ursula se reîntoarse. Reveni mai magnifică, mai tînără ca oricînd, cu niște găteli noi, de un stil necunoscut în sat. José Arcadio Buendía abia putu să reziste emoției: „Asta era deci! strigă el. Știam eu că așa se va întîmpla!" Și era convins cu adevărat de aceasta, căci, în retragerile sale prelungite, în timp ce mînuia materia, se rugase din adîncul inimii ca minunea așteptată să nu fie descoperirea pietrei filozofale, nici descătușarea suflării care dă viață metalelor, nici posibilitatea de a preface în aur balamalele și zăvoarele casei; ci tocmai ceea ce se împlinise acum: reîntoarcerea Ursulei. Ea, însă, nu părea să împărtășească nicidecum entuziasmul lui. Îi dădu o sărutare foarte convențională, ca și cum n-ar fi lipsit mai mult de un ceas, și-i spuse:

— Du-te să vezi ceva la poartă.

Lui José Arcadio Buendía îi trebui multă vreme pînă să se trezească din nedumerire atunci cînd ieși în uliță și văzu mulțimea. Nu erau țigani, ci bărbați și femei care semănau cu ei, cu părul lins și cu pielea închisă, care vorbeau aceeași limbă și se plîngeau

de aceleași necazuri. Veniseră cu catîrii încărcați cu provizii, cu căruțe trase de boi, pline cu mobile și ustensile, accesorii simple pentru viața simplă pămîntească, pe care le vînd fără ifose micii negustori ai realității cotidiene. Ei veneau de pe celălalt țărm al mlaștinei, la depărtare doar de două zile de mers, unde erau și alte sate, care primeau poșta în fiecare lună și care cunoșteau mașinile care-ți fac viața mai ușoară. Ursula nu i-a ajuns din urmă pe țigani, a descoperit însă drumul pe care soțul ei nu putuse să-l descopere în timpul cercetărilor sale infructuoase asupra marilor invenții.

III

La două săptămîni după naștere, fiul lui Pilar Ternera fu adus la bunicii săi. Ursula îl primi în silă, cedînd încă o dată încăpățînării soțului ei, care nu putea concepe ca o odraslă din sîngele său să rămînă părăsită în voia soartei; ea hotărî însă să i se ascundă copilului adevărata identitate. Deși primi numele de José Arcadio, a rămas să-l numească mai simplu Arcadio, spre a evita orice confuzie. În vremea aceea domnea o activitate atît de intensă în sat și casa era pradă unei dezordini atît de mari, încît grija pentru creșterea copiilor trecuse pe planul al doilea. Aceștia fură încredințați lui Visitación, o indiană guajira care venise în sat însoțită de un frate, fugind de o ciumă a insomniei care bîntuia în tribul ei de mai mulți ani. Amîndoi erau atît de ascultători și serviabili, încît Ursula îi luă în slujba ei pentru a o ajuta la treburile casnice. Astfel că Arcadio și Amaranta vorbiră limba indienilor guajiros înainte de cea castiliană, și învățaseră să soarbă ciorbă de șopîrle și să mănînce ouă de păianjen fără ca Ursula să bănuiască ceva, fiind prea ocupată acum cu un comerț promițător cu mici animale din zahăr ars. Macondo se schimbase cu desăvîrșire. Oamenii care o însoțiseră pe Ursula descoperiră calitatea bună a solului și poziția sa privilegiată față de mlaștină, astfel încît cătunul sărac de la început se schimbă repede într-un sat plin de activitate, cu prăvălii, ateliere de felurite meșteșuguri și o șosea pe care traficul devenise neîntrerupt, și pe care sosiră primii arabi încălțați cu papuci, cu cercei în urechi, vînzînd mărgele de sticlă în schimbul papagalilor. José Arcadio Buendía nu cunoscu nici o clipă de răgaz. Fascinat de o realitate imediată care în momentul acela îi păru

mai fantastică decît universul vast al imaginației sale, se dezinteresă complet de laboratorul de alchimie, lăsă să doarmă materia extenuată după luni îndelungate de manipulări, și redeveni omul întreprinzător de la început, acela care hotărîse traseul ulițelor și așezarea caselor noi pentru ca nimeni să nu profite de avantajul de care ceilalți să nu se bucure în mod egal. Își creă atîta autoritate printre noii veniți, încît nu se punea nici o temelie, nici nu se trăgeau demarcațiuni fără să se ia avizul său și s-a hotărît ca el să prezideze la împărțirea pămînturilor. Cînd reveniră țiganii saltimbanci, cu bîlciul lor ambulant transformat acum într-un așezămînt enorm de jocuri de noroc, fură primiți cu veselie la gîndul că José Arcadio se întorcea împreună cu ei. Dar José Arcadio nu se întorsese, iar ei nu-l mai aduseseră pe omul-viperă care, după părerea Ursulei, era singurul care putea să le dea vești despre fiul lor, astfel încît nu li s-a mai îngăduit țiganilor să se instaleze în sat, nici să mai pună piciorul acolo, căci erau considerați ca trimiși ai poftelor trupești și ai perversității. În schimb, José Arcadio Buendía declară în mod formal că tribul lui Melchiade, care contribuise atît de mult la dezvoltarea satului prin știința lui milenară și prin invențiile lui fabuloase, va găsi întotdeauna porțile deschise. Dar tribul lui Melchiade, după spusele drumeților, fusese șters de pe fața pămîntului pentru că depășise limitele cunoștinței omenești.

Scăpînd, măcar pentru moment din mrejele imaginației sale, José Arcadio Buendía restabili repede ordinea și munca, și singura fantezie îngăduită a fost eliberarea păsărilor care, de la întemeierea satului însoreau zilele cu melodiile lor de fluiere, și înlocuirea lor cu ornice muzicale în fiecare casă. Erau niște orologii încîntătoare, din lemn fasonat, pe care arabii le schimbau pe papagali și pe care José Arcadio Buendía le sincroniză cu atîta precizie încît, tot la jumătate de oră, satul întreg se însenina la acordurile aceleiași melodii, care se desfășura progresiv pînă la culminarea, într-o amiază exactă și unanimă, marcată de terminarea valsului. Tot José Arcadio Buendía a fost cel care, prin epoca aceea, a hotărît

ca străzile satului să fie plantate cu migdali în loc de salcîmi, și care a descoperit, fără să-l fi dezvăluit vreodată, modul de a face nemuritori acești pomi. Cu mulți ani mai tîrziu, cînd Macondo nu mai era decît niște barăci de lemn cu acoperișul din tablă, pe străzile cele mai vechi mai dăinuiau migdalii, ciopîrțiți și plini de praf, însă nimeni nu mai știa atunci cine i-a sădit. În timp ce tatăl său făcea ordine în sat și mama consolida patrimoniul familiei cu minunata ei crescătorie de cocoșei și peștișori de zahăr, care de două ori pe zi porneau din casă, înfipți în bețigașe din lemn de kapok, Aureliano petrecea ore îndelungate în laboratorul părăsit, inițiindu-se, prin propriile lui cercetări, în meșteșugul aurăriei. Crescuse atît de mult încît hainele pe care i le lăsase fratele lui nu-i mai veneau și începuse să le ia pe ale tatălui său, însă Visitación trebuia să-i croiască fel de fel de pliuri la cămăși și la pantaloni, deoarece Aureliano nu moștenise corpolența celorlalți. Adolescența îl făcuse să-și piardă suavitatea glasului și-l apucase taciturn și iremediabil solitar, redîndu-i în schimb acea strălucire intensă pe care o avusese în priviri, la naștere. Dedicîndu-se în întregime experiențelor de aurărie, abia dacă-și părăsea laboratorul pentru masă. Preocupat de caracterul închis al fiului său, José Arcadio Buendía îi dădu un rînd de chei ale casei și ceva bani, socotind că, poate, avea nevoie de o femeie. Aureliano își cheltui însă banii pe acid clorhidric pentru a prepara apă regală și, ca să le înfrumusețeze, înmuie cheile într-o baie de aur. Extravagațele lui abia dacă erau comparabile cu acelea ale lui Arcadio și ale Amarantei, cărora începuseră să le crească dinți noi, dar care continuau să umble toată ziulica agățîndu-se de straiele indienilor, neclintiți în încăpățînarea lor de a nu vorbi spaniola, ci limba guajiră. „N-ai de ce să te plîngi, îi spunea Ursula soțului ei. Copiii moștenesc nebuniile părinților lor." Și în timp ce ea se plîngea de nenorocul ei, convinsă că excentricitățile copiilor ei nu erau mai prejos decît o coadă de porc, Aureliano îi aruncă o privire care o scufundă în incertitudini.

— Va veni cineva, prezise el.

Ca întotdeauna atunci cînd rostea o prorocire, Ursula încercă să-l dezarmeze cu logica ei de femeie gospodină. Era foarte firesc să vină cineva. În fiecare zi treceau prin Macondo zeci de străini fără să trezească neliniște și fără să se anunțe în vreun chip secret. Însă, în pofida oricărei logici, Aureliano părea sigur de presimțirea sa.

— Nu știu cine va fi acela, zise el stăruind. Dar oricare ar fi, este pe cale să sosească.

În duminica următoare sosi, într-adevăr, Rebeca. Nu trecuse încă peste unsprezece ani. Făcuse obositoarea călătorie de la Manaura cu niște traficanți de blănuri care avuseseră misiunea de a o preda, împreună cu o scrisoare, lui José Arcadio Buendía, dar nu putură explica precis cine era persoana care le ceruse acest serviciu. Nu avea alte bagaje decît o valiză cu îmbrăcăminte personală, un mic balansoar din lemn pictat de mînă cu floricele multicolore, și un fel de săculeț din pînză gudronată care făcea un zgomot continuu de ciocnituri, în care transporta osemintele părinților ei. Scrisoarea adresată lui José Arcadio Buendía era scrisă în termeni afectuoși de către cineva care continua să-l iubească foarte mult în ciuda timpului scurs și a depărtării, și care se vedea silit, împins de cel mai elementar umanism, să-i trimită din milă pe această biată orfelină, părăsită în voia soartei, verișoară de al doilea cu Ursula și prin urmare rudă și cu José Arcadio Buendía, ce e drept mai de departe, deoarece era fiica acelui prieten neuitat care a fost Nicanor Ulloa și a vrednicei sale soții Rebeca Montiel, pe care Dumnezeu i-a chemat în împărăția cerurilor, și ale căror rămășițe se anexează la această scrisoare pentru a li se da un mormînt creștinesc. Toate numele menționate, ca și semnătura din scrisoare, erau perfect lizibile, dar nici José Arcadio Buendía, nici Ursula nu-și amintiră să fi avut rude cu aceste nume, și nici unul, nici celălalt nu cunoșteau pe cineva care să poarte numele trimițătorului, cu atît mai puțin în îndepărtatul oraș Manaura. A fost cu neputință să se smulgă vreo informație suplimentară de la

fetiță. De la sosire, ea rămase așezată în balansoarul ei sugîndu-și degetul mare și observînd totul cu ochi speriați, fără a părea că înțelege vreun cuvînt din întrebările ce i se puneau. Purta niște veșminte în dungi, vopsite în negru, roase de uzură, și cizmulițe de lac, scorojite. Părul îi era strîns după urechi cu fundițe de panglică neagră. De gît îi atîrna un guler cu desene șterse din pricina sudorii, iar la încheietura mîinii drepte avea un colț de animal, montat în aramă, care slujea ca amuletă împotriva deochiului. Tenul ei verzui, abdomenul balonat, pielea întinsă ca a unei tobe, toate acestea erau semnele unei sănătăți șubrede și mărturia unei înfometări mai vechi decît ea însăși, dar atunci cînd i s-a dat să mănînce a rămas cu farfuria pe genunchi fără să vrea să se atingă de ea. Au ajuns chiar să creadă că era surdă și mută, pînă în clipa cînd indienii o întrebară în limba lor dacă dorește puțină apă; ochii ei se înviorară ca și cum ar fi regăsit niște cunoscuți și dădu afirmativ din cap.

Rămase la ei, căci nu era altă soluție. Hotărîră să o numească Rebeca, după scrisoare, fiind prenumele mamei sale, și pentru că Aureliano avusese răbdarea să rostească în fața ei numele tuturor sfinților din calendar fără să obțină nici o reacție din parte-i față de vreun alt prenume. Deoarece, pe vremea aceea, nu exista cimitir la Macondo, fiindcă nu murise nimeni, ei păstrară săculețul cu oseminte așteptînd să găsească un loc potrivit unde să le îngroape și, multă vreme încă, părinții Rebecăi încurcau casa, niciodată în același loc, cu clămpănitul și cîrîitul lor de cloșcă. A durat multă vreme pînă cînd Rebeca să se integreze în viața familială. Ședea în balansoar sugîndu-și degetul, în colțul cel mai retras al casei. Nimic nu-i stîrnea interesul, afară de muzica ceasornicelor, pe care o iscodea la fiecare jumătate de oră cu priviri neliniștite, sperînd parcă să o descopere undeva în văzduh. Timp de cîteva zile, n-au reușit să o facă să mănînce. Nimeni nu înțelegea cum de nu murise deja de foame, cînd băștinașii, cărora nu le scăpa nimic deoarece umblau mereu prin casă cu pași tăcuți, descoperiră că Rebecăi nu-i plăcea să mănînce decît pămînt umed din curte și

plăcile din var pe care le desprindea de pe pereți cu unghiile. Era evident că părinții ei, sau cei care o crescuseră, o pedepseau pentru această deprindere urîtă, deoarece n-o făcea decît pe ascuns și-și dădea seama că face rău, silindu-se să-și ascundă proviziile ca să le înfulece nevăzută de nimeni. De atunci o supuseră unei supravegheri neîncetate. Răspîndiră fiere de vacă prin curte și spoiră zidurile cu zeamă de piper, crezînd că prin astfel de metode vor putea pune capăt viciului pernicios, dar ea dădu dovadă de atîta viclenie și îndemînare căutînd să-și procure pămînt, încît Ursula trebui să recurgă la mijloace mai drastice. Turna suc de portocale și revent într-un castron pe care-l lăsa descoperit toată noaptea, iar dimineața următoare i-o dădea s-o bea la micul dejun. Deși nu-i spusese nimeni că un astfel de leac era destinat în mod special să-i vindece pe mîncătorii de pămînt de viciul lor, ea socotea că orice fel de substanță amară pe stomacul gol nu va întîrzia să provoace reacția ficatului. Rebeca era atît de rebelă și de tare în ciuda rahitismului ei încît trebuia stăpînită și culcată la pămînt ca un vițel pentru a o sili să-și înghită doctoria și cu greu i se putură înfrînge smuciturile și suporta bolboroselile tulburi pe care le striga între două mușcături sau scuipături, și care, după spusele indienilor scandalizați, reprezentau cele mai urîte obscenități pe care le puteau concepe în limba lor. După ce Ursula află toate acestea, își completă tratamentul cu lovituri de bici. Nu s-a putut stabili niciodată dacă reventul sau bătaia produseseră efectul, sau combinația celor două, este sigur însă că după cîteva săptămîni Rebeca începu să dea semne de vindecare. Lua parte la jocurile lui Arcadio și ale Amarantei, care o primiră ca pe o soră mai mare, și mînca cu poftă slujindu-se cum se cuvine de tacîmul ei. În curînd se văzu că vorbea castiliana la fel de curgător ca și limba indienilor, că era deosebit de îndemînatică și că intona valsul ceasornicelor cu cuvinte foarte drăguțe compuse chiar de ea. Toată lumea începuse să o considere ca făcînd parte din familie. Manifestă față de Ursula o afecțiune pe care n-au avut-o niciodată proprii ei copii,

o numea pe Amaranta surioară, pe Arcadio frățior, pe Aureliano unchi și pe José Arcadio Buendía bunic. Astfel că ajunse să merite ca și ceilalți numele de Rebeca Buendía, singurul nume pe care-l avu vreodată și pe care-l purtă cu vrednicie pînă la moarte.

Într-o noapte, pe vremea cînd Rebeca se vindecase de viciul ei de mîncătoare de pămînt și fu dusă să împartă odaia celorlalți copii, indiana care dormea cu ei se trezi din întîmplare și auzi un zgomot curios într-un colț. Sări în picioare, alarmată, crezînd că a intrat vreun animal în cameră, cînd o descoperi pe Rebeca în balansoarul ei, sugîndu-și degetul și avînd ochii aprinși ca ai unei pisici în întuneric. Înlemnită de groază, zdrobită de această fatalitate care-o persecuta, Visitación recunoscu în ochii Rebecăi simptomele molimei care-i silise, pe fratele ei și pe ea, să se exileze pentru totdeauna dintr-o împărăție milenară unde aveau titlul de principi. Era boala insomniei.

În zorii zilei n-a mai fost găsit în casă indianul Cataure. Sora lui a rămas; inima ei fatalistă îi spunea că flagelul mortal avea s-o urmărească în tot chipul pînă în colțul cel mai îndepărtat al pămîntului. Nimeni nu înțelese neliniștea lui Visitación. „Dacă nu poți dormi, cu atît mai bine, zicea José Arcadio Buendía cu voie bună. Pentru noi viața va fi cu atît mai fructuoasă." Însă indiana le explică îndată că ceea ce era mai de temut la această boală a somnului nu era imposibilitatea de a dormi, deoarece corpul nu resimțea nici o oboseală, ci evoluția ei inexorabilă pînă la manifestarea cea mai critică: pierderea memoriei. Voia să spună că pe măsură ce bolnavul se obișnuia cu această stare de veghe, începeau să se șteargă din minte amintirile copilăriei, apoi numele și noțiunea fiecărui lucru și, pînă la urmă, identitatea oamenilor și chiar conștiința existenței proprii, pînă la întunecarea într-un fel de idioție fără trecut. José Arcadio Buendía, murind de rîs, socotea că e vorba nici mai mult nici mai puțin decît de una din acele numeroase boli scornite de superstiția indigenilor. Însă Ursula luă, pentru orice eventualitate, precauția de a o separa pe Rebeca de ceilalți copii.

După cîteva săptămîni, cînd spaima lui Visitación părea calmată, José Arcadio Buendía începu într-o noapte să se răsucească în pat fără să poată dormi. Ursula, trezită și ea, îl întrebă ce are, iar el răspunse: „Mă tot gîndesc la Prudencio Aguilar". Nu mai putură închide ochii nici o clipă, însă a doua zi se simțiră atît de proaspeți și bine dispuși încît uitară de acea noapte urîtă. La ora dejunului, Aureliano povesti uimit că se simțea în formă perfectă deși petrecuse toată noaptea în laborator ca să aurească o broșă pe care se gîndea să i-o ofere Ursulei de ziua ei. Nimeni nu se neliniști de fapt pînă în ziua a treia cînd, nesimțind nici o poftă de somn, își dădură seama că nu închiseseră ochii de mai bine de cincizeci de ceasuri.

— Și copiii au rămas treji, remarcă indiana cu fatalismul ei inebranlabil. Cînd pătrunde undeva, nimeni nu scapă de ciumă.

Contractaseră, într-adevăr, boala insomniei. Ursula care învățase de la mama ei puterile medicinale ale plantelor, prepară și dădu tuturor să bea o băutură pe bază de aconită, dar nimănui nu-i venea somnul și-și trecură toată ziua visînd treji. În această stare de luciditate înfricoșătoare și de halucinație, vedeau nu numai imaginile care alcătuiau visele lor proprii, ci fiecare cuprindea-n viziunile lui și imaginile visate de ceilalți. Era ca și cum casa s-ar fi umplut de vizitatori. Șezînd în balansoarul ei dintr-un colț al bucătăriei, Rebeca visă un om care-i semăna foarte mult, îmbrăcat în pînză albă, cu gulerul cămășii încheiat cu un buton de aur, și care venea să-i aducă un buchet de trandafiri. Era însoțit de o femeie cu mîini delicate care luă un trandafir și-l prinse în părul fetiței. Ursula înțelese că bărbatul și femeia nu erau altcineva decît părinții Rebecăi însă, deși se strădui să-i recunoască, această viziune îi confirmă certitudinea că nu-i întîlnise niciodată. În vremea asta, printr-o neglijență pe care José Arcadio Buendía nu și-o iertă niciodată, micile animale din caramel continuau să se vîndă prin sat. Atît adulții cît și copiii sugeau încîntați delicioșii cocoșei verzi ai insomniei, minunații pești trandafirii ai insomniei și drăgălașii căluți galbeni ai insomniei, în așa fel încît zorii zilei de luni

surprinse satul întreg treaz de nesomn. La început nu se neliniști nimeni. Dimpotrivă, toată lumea se felicită că n-a dormit deloc, căci era atîta treabă de făcut atunci la Macondo încît zilele păreau prea scurte. Oamenii lucrară atîta, încît în curînd nu mai era nimic de făcut și se pomeniră cu brațele încrucișate la orele trei dimineață, numărînd notele muzicii din vasul ceasornicelor. Acei care voiau să doarmă, nu pentru că ar fi obosiți, ci de dorul viselor, recurseră la tot felul de metode istovitoare. Se adunau să șadă de vorbă, fără oprire, repetînd ceasuri întregi aceleași glume, complicînd pînă la limita exasperării povestea cu cocoșul roșu, un joc fără sfîrșit în care povestitorul întreba dacă doresc să povestească istoria cu cocoșul roșu, iar dacă i se răspundea da, povestitorul zicea că el n-a cerut să i se spună da, ci dacă doresc să le povestească istoria cu cocoșul roșu, iar dacă i se răspundea nu, povestitorul zicea că n-a cerut să i se spună nu, ci dacă doreau să povestească istoria cu cocoșul roșu, iar dacă toată lumea tăcea, povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să tacă, ci să-i spună dacă doreau să le povestească istoria cu cocoșul roșu, și nimeni nu putea să plece deoarece povestitorul zicea că nu ceruse nimănui să plece, ci să-i spună dacă doreau să le povestească istoria cu cocoșul roșu, și tot așa mai departe, într-un cerc vicios care dura nopți întregi. Cînd José Arcadio Buendía își dădu seama că molima invadase satul întreg, îi adună pe capii de familie pentru a le explica ceea ce știa despre boala insomniei, și se luară măsuri pentru a se preveni răspîndirea flagelului prin celelalte cătune ale mlaștinei. În felul acesta se scoaseră de la gîtul caprelor clopoțeii aduși de arabi în schimbul papagalilor și se puseră la intrarea în sat, la dispoziția celor care, rămînînd surzi la recomandările și la rugămințile santinelelor, insistau să pătrundă aici. Orice străin care trecea în vremea aceasta pe ulițele satului trebuia să sune din clopoțel pentru ca populația bolnavă să știe că nu era bolnav. Nu li se îngăduia să bea și să mănînce nimic pe timpul ședерii lor, deoarece nu încăpea nici o îndoială că boala se transmitea numai prin mîncare și că tot ceea ce se putea mînca și bea era contaminat de insomnie. Astfel că

ciuma rămase circumscrisă la perimetrul satului. Carantina a fost atît de eficace încît sosi ziua în care starea excepțională începu să fie considerată ca un lucru foarte firesc, iar viața se organiză în așa fel încît munca își reluă ritmul și nimeni nu se mai neliniști din pricina obiceiului inutil de a dormi.

Aureliano concepu formula prin care aveau să se apere luni de zile împotriva pierderii memoriei. O descoperise din întîmplare. Expert în insomnie, deoarece el fusese printre primii atinși de ea, deprinse la perfecție meșteșugul aurăriei. Într-o zi, căutînd mica nicovală care-i servea la laminatul metalelor, nu-și mai aminti cum se numește. Tatăl său îi spuse: „Este o nicovală". Aureliano îi scrise numele pe o bucată de hîrtie pe care o lipi la baza nicovalei: *nicovală*... În felul acesta era sigur că în viitor nu-l va mai uita. Nu-i trecu prin cap că acesta era un prim simptom al amneziei, deoarece obiectul în cauză avea un nume ușor de uitat. Cu toate acestea, după cîteva zile observă că-i venea greu să-și reamintească aproape toate obiectele din laborator. Și atunci însemnă pe fiecare dintre acestea numele respective, în așa fel încît era suficient să le citească pentru a le putea identifica. Atunci cînd tatăl său îi împărtăși neliniștea că uitase chiar și evenimentele cele mai însemnate din copilăria sa, Aureliano îi explică metoda lui, iar José Arcadio Buendía o puse în practică în toată casa și, mai tîrziu, o impuse satului întreg. Cu o pensulă muiată în cerneală însemnă toate lucrurile pe numele lor: *masă*, *scaun*, *ceasornic*, *ușă*, *zid*, *pat*, *castron*. Se duse în ogradă și însemnă atît animalele cît și plantele: *vacă*, *țap*, *porc*, *găină*, *manide*, *malanga*, *bananier*. Încetul cu încetul, studiind resursele nesfîrșite ale uitării, își dădu seama că va putea veni ziua cînd vor recunoaște fiecare lucru grație inscripției sale, însă nu-și vor mai reaminti la ce servesc. Se făcu atunci mai explicit. Inscripția pe care o atîrnase de greabănul vacii era un model pentru felul în care oamenii din Macondo înțelegeau să lupte împotriva uitării: *Iată vaca, trebuie mulsă în fiecare dimineață pentru ca să dea lapte, acesta trebuie fiert și amestecat cu cafea pentru a se obține cafea cu lapte*. Au continuat să trăiască astfel într-o lume

fugară, deocamdată țintuită în cuvinte, dar care nu va întîrzia să le scape fără întoarcere de îndată ce vor uita însuși înțelesul scrierii.

La intrarea drumului spre mlaștină se fixase o pancartă purtînd numele de *Macondo*, iar pe strada principală alta care proclama: *Dumnezeu există*. Nu era nici o casă în care să nu se fi scris ceea ce trebuia pentru fixarea în memorie a tuturor lucrurilor, a tuturor sentimentelor. Însă un astfel de sistem reclama atîta vigilență și tărie de caracter, încît mulți oameni căzură pradă unei realități imaginare create de ei înșiși, care se vădi mai puțin practică însă mai reconfortantă. Cel mai mult a contribuit la răspîndirea acestei modificări Pilar Ternera, cu ideea ei ingenioasă de a citi trecutul în cărți, așa cum pe vremuri citea viitorul. Pe această cale piezișă, acești oameni care nu dormeau începură să trăiască într-o lume născută din interferențele de voie de nevoie cu cea a cutărui bărbat de verde venit la începutul lui aprilie, iar imaginea mamei cu acea a cutărei femei de ghindă care purta un inel de aur la mîna strîngă, și cînd cutare dată a nașterii se reducea la ultima marți, cînd se auzise cîntînd ciocîrlia în dafin. Aceste practici consolatoare îl convinseră pe José Arcadio Buendía, care se hotărî atunci să construiască acea mașină a memoriei pe care o dorise altădată pentru a-și aminti de toate invențiile minunate ale țiganilor. Principiul mașinii consta în puterea de a revizui în fiecare dimineață, de la început la sfîrșit, totalitatea cunoștințelor dobîndite în viață. Și-o închipuia ca pe un fel de dicționar cu mișcare giratorie pe care un individ așezat în axul ei putea să o acționeze cu ajutorul unei manivele, în așa fel încît în cîteva ceasuri să defileze prin fața lui noțiunile cele mai necesare pentru existență. Ajunsese să redacteze aproape patrusprezece mii de fișe cînd sosi pe drumul mlaștinei un moșneag bizar, cu clopoțelul melancolic al celor care dorm, tîrînd după el o valiză pîntecoasă strînsă cu ajutorul unor sfori și o trăsurică acoperită cu zdrențe negre. Se duse direct la casa lui José Arcadio Buendía.

Deschizîndu-i ușa, Visitación nu-l recunoscu și crezu că avea de gînd să vîndă pe ascuns niscai mărfuri, neștiind că

nimic nu se mai putea vinde într-un sat care se înnămolise iremediabil în mlaștinile uitării. Era un moșneag foarte neputincios. În ciuda vocii sale frînte și ea de incertitudini, și a mîinilor lui care păreau că se îndoiesc de existența lucrurilor, era limpede că venea dintr-o lume în care oamenii încă mai puteau să doarmă și să-și aducă aminte. José Arcadio Buendía îl găsi șezînd în odaia comună, făcîndu-și vînt cu pălăria lui neagră, peticită toată, în timp ce citea cu atenție și compătimire inscripțiile fixate pe pereți. Îl salută arătîndu-i multă prietenie, căci se temea ca nu cumva să-l fi cunoscut altădată iar acum să nu-l mai recunoască. Însă vizitatorul îi observă prefăcătoria. Se simți dat uitării, victimă nu a unei uitări a inimii, care putea fi remediată, ci a unei alte uitări mai crude și iremediabile pe care o cunoștea foarte bine, căci aceasta era uitarea morții. Atunci înțelese. Își deschise valiza umplută pînă la refuz cu obiecte misterioase și scoase din ea o cutie cu flacoane. Îi dădu lui José Arcadio Buendía să bea o substanță de culoare îmbietoare și în memoria acestuia se făcu lumină. Ochii i se umplură de lacrimi, apoi își dădu seama de absurditatea locului în care se afla, unde fiecare obiect era însemnat cu numele său, i se făcu rușine de atîtea enormități și prostii afișate pe pereți și pînă la urmă recunoscu, uluit, radios, plin de bucurie, persoana noului venit. Era Melchiade.

În timp ce Macondo sărbătorea redobîndirea amintirilor sale, José Arcadio Buendía și Melchiade scuturară colbul de pe vechea lor prietenie. Țiganul venise în sat, hotărît să rămînă aici. Se dusese în lumea morților, într-adevăr, dar se întorsese deoarece nu putuse îndura singurătatea. Alungat din tribul său, despuiat de orice putere supranaturală drept pedeapsă pentru fidelitatea sa față de viață, hotărî să se refugieze în acest colț al pămîntului, pe care moartea nu-l descoperise încă, pentru a se dedica punerii la punct a unui laborator de dagherotipie. José Arcadio Buendía nu auzise niciodată vorbindu-se de o astfel de invenție. Dar atunci cînd se văzu fixat, împreună cu toată familia sa, în eternitate, pe

o placă de metal cu reflexe fumurii, amuți de stupoare. Din epoca aceasta data dagherotipul oxidat pe care se putea vedea José Arcadio Buendía, cu părul aspru și cenușiu, cu un guler scrobit încheiat cu un buton de aramă, cu un aer solemn și buimac, pe care Ursula, murind de rîs, îl compara cu „un general speriat". Într-adevăr, José Arcadio Buendía era destul de îngrozit în acea dimineață diafană de decembrie cînd se luase dagherotipul, căci își închipuia că oamenii aveau să se topească încetul cu încetul lăsîndu-și chipurile să se întipărească pe plăcile metalice. În urma unei întorsături curioase a lucrurilor, Ursula îi scoase această idee din cap, după cum tot ea, uitînd de vechile ei ranchiune, hotărî ca Melchiade să rămînă în casa lor, deși nu permise niciodată să i se facă un dagherotip căci (pentru a repeta cuvintele ei) ea nu voia să rămînă pentru totdeauna de rîsul nepoților. În dimineața aceea îi îmbrăcă pe copii cu hainele cele mai frumoase, le pudră obrajii, dădu fiecăruia cîte o linguriță de sirop din extras de măduvă, ca să stea nemișcați timp de aproape două minute în fața aparatului de fixat chipuri al lui Melchiade. Pe acest dagherotip de familie, singurul care a fost luat vreodată, Aureliano apărea îmbrăcat în catifea neagră, între Amaranta și Rebeca. Avea aceeași expresie de oboseală și aceeași privire pătrunzătoare care aveau să fie ale sale și după cîțiva ani, în fața plutonului de execuție. Cu toate acestea, nu avea încă nici o presimțire a destinului său. Era un aurar priceput, stimat în toată regiunea mlaștinilor pentru lucrările sale meșteșugite. În atelierul lui, care adăpostea și laboratorul extravagant al lui Melchiade, aproape că nici nu-l auzeai respirînd. Se putea spune că s-a refugiat în altă epocă, în timp ce tatăl său și țiganul tîlcuiau cu glas ridicat prezicerile lui Nostradamus, în zornăit de fiole și cristalizatoare, în mijlocul dezastrului acizilor revărsați și al bromurii de argint risipite din pricina loviturilor de coate și picioare care se produceau în fiecare clipă din cauza zelului lucrătorilor. Această asiduitate în muncă și bunul simț cu care-și conducea interesele, îi îngăduiseră lui Aureliano să adune repede mai mulți

bani decît cîștigase Ursula cu fauna ei delicioasă din caramel, însă toată lumea se mira că a ajuns un om în toată firea și că nu i se cunoștea nici o femeie. Într-adevăr, nu cunoscuse nici una.

După cîteva luni reveni Francisco-Bărbatul, un moșneag de aproape două sute de ani, care pribegise prin lume și trecea des prin Macondo, cîntînd balade compuse de el însuși. Francisco-Bărbatul relata în aceste melodii, cu multe amănunte, evenimentele petrecute în satele din drumurile sale, de la Manaura pînă la marginile mlaștinilor, astfel că dacă aveai de trimis o veste sau voiai să faci cunoscută o știre, îi dădeai două sutare pentru a o trece în repertoriul său. În felul acesta află Ursula de moartea mamei ei, printr-o simplă întîmplare, într-o noapte cînd asculta aceste cîntece în speranța de a descoperi în ele ceva în legătură cu fiul ei José Arcadio. Francisco-Bărbatul, numit astfel deoarece îl biruise pe diavol într-o întrecere de cîntece improvizate, și al cărui nume adevărat nu-l cunoștea nimeni, dispăruse din Macondo pe vremea bolii insomniei și, fără nici o prevenire, își făcu într-o noapte reapariția în stabilimentul lui Catarino. Satul întreg veni să-l asculte pentru a se pune la curent cu ce se mai petrecuse în lume. De data aceasta revenise însoțit de o femeie atît de grasă încît era nevoie de patru indieni care să o transporte în balansoarul ei, în timp ce o mulatră, abia nubilă, cu un aer descumpănit, o apăra de soare cu o umbrelă. În noaptea aceea, Aureliano se duse la Catarino. Îl găsi pe Francisco-Bărbatul, ca un cameleon monolit, șezînd în mijlocul unui grup de curioși. Recita știrile cu vocea sa dezacordată, acompaniindu-se cu acel acordeon arhaic pe care i-l oferise Sir Walter Raleigh în Guiana, bătînd măsura cu picioarele sale lungi de mare drumeț, crăpate din pricina salpetrului. Cu fața spre ușa din fund, pe unde intrau și ieșeau cîțiva oameni, ședea și se răcorea în tăcere matroana în balansoarul ei. Bătrîna Catarino, cu un trandafir de pînză la ureche, vindea celor adunați castronașe cu *guarapo* fermentat și profita de ocazie pentru a se apropia de bărbați și a le pune mîna acolo unde nu trebuia. În toiul nopții, căldura devenise insuportabilă. Aureliano ascultă noutățile pînă

la capăt fără să afle vreuna care să intereseze familia sa. Se pregătea să se întoarcă acasă, cînd matroana îi făcu un semn cu mîna.

— Intră și tu, îi zise ea. Nu costă decît douăzeci de bănuți.

Aureliano aruncă o monedă în pușculița pe care matroana o ținea pe genunchi și pătrunse în cameră fără să știe ce va avea să facă. Mulatra foarte tînără cu țîțișoare de căței, era culcată goală pe pat. Înainte de Aureliano trecuseră prin această cameră, în cursul acelei nopți, șaizeci și trei de bărbați. Aerul încăperii era atît de viciat, încărcat de atîtea sudori, mustit de atîtea suspine, încît aproape că se prefăcea în noroi. Tînăra fată trase cearceaful udat și-i ceru lui Aureliano să-l țină de capăt. Era greu ca o pînză de corabie. Îl stoarseră, răsucindu-i capetele, pînă ce reveni la greutatea normală. Întoarseră mindirul, însă sudoarea ieșise pe partea cealaltă. Aureliano dorea ca aceste operațiuni să nu se mai isprăvească niciodată. Cunoștea principiile teoretice ale amorului, dar nu se putea ține pe picioare din pricină că genunchii îi slăbiseră cu totul și, cu toate că avea pielea ca de găină și carnea încinsă, nu se putea împotrivi nevoii urgente de a scăpa de povara care-l apăsa în pîntece. Cînd tînăra fată isprăvi cu rînduitul patului și-i porunci să se dezbrace, el riscă o explicație confuză: „Am fost îndemnat să intru. Mi s-a spus să arunc douăzeci de bănuți în pușculiță și să nu zăbovesc". Tînăra fată înțelese zăpăceala lui: „Dacă pui încă douăzeci de bănuți la ieșire, poți să rămîi ceva mai mult", zise ea cu voce dulce. Aureliano se dezbrăcă, chinuit de probleme de pudoare, fără să poată scăpa de ideea că nuditatea lui nu va rezista comparației cu fratele său. În ciuda eforturilor tinerei fete, se simți din ce în ce mai indiferent și îngrozitor de singur. „Voi pune încă douăzeci de bănuți", zise el cu o voce înecată. Tînăra fată îi mulțumi în tăcere. Spatele ei era numai răni. Pielea i se lipea de coaste și respirația îi era gîtuită de o istovire nemăsurată. Înainte cu doi ani, foarte departe de aici, adormise fără să stingă lumînarea și se trezise înconjurată de flăcări. Casa în care locuia cu bunica ei care o crescuse se prefăcu în scrum. Din ziua aceea, bunica o ducea din sat în sat, silind-o să se culce pentru douăzeci de bănuți, pentru

a recupera prețul casei incendiate. După socotelile tinerei fete, îi mai trebuiau încă vreo zece ani cu cîte șaptezeci de bărbați pe noapte, căci trebuia să plătească în plus și cheltuielile drumului și ale hranei pentru amîndouă, cît și salariul celor patru indieni care purtau balansoarul. După ce matroana bătu la ușă pentru a doua oară, Aureliano părăsi camera fără să fi făcut nimic, complet zăpăcit de nevoia de a plînge. Nu putu închide ochii toată noaptea, cu gîndul la tînăra fată, cu un amestec de dorință și de milă. Simțea o nevoie irezistibilă de a o iubi și de a o proteja. În zori, istovit de nesomn și de febră, se hotărî calm să se căsătorească cu ea pentru a o sustrage tiraniei bunicii sale și pentru a se bucura în fiecare noapte de satisfacțiile pe care ea le asigura la șaptezeci de bărbați pe rînd. Dar la orele zece dimineața, cînd sosi la stabilimentul lui Catarino, tînăra fată părăsise satul.

Timpul potoli această hotărîre nechibzuită, dar agravă simțămîntul său de dezamăgire. Se refugie în muncă. Se resemnă a nu fi toată viața decît un bărbat fără femeie, pentru a-și ascunde rușinea că nu este bun de nimic. În această vreme, Melchiade terminase cu înregistrarea pe plăci a tot ce se putea înregistra la Macondo, și părăsi laboratorul de dagherotipie spre bucuria delirantă a lui José Arcadio Buendía, care hotărîse să-l folosească pentru a aduce proba științifică despre existența lui Dumnezeu. Urmărind un proces complex de expuneri suprapuse, făcute în diferite locuri din casă, era sigur că va realiza mai curînd sau mai tîrziu dagherotipul lui Dumnezeu, dacă exista, sau că va pune, o dată pentru totdeauna, capăt ipotezelor favorabile existenței lui. Melchiade se apucă să aprofundeze interpretările lui Nostradamus. Zăbovea pînă noaptea tîrziu, sufocîndu-se în jiletca lui strîmtă din catifea decolorată, mîzgălind hîrtii peste hîrtii cu mînuțele sale de vrăbioi, ale căror inele își pierduseră strălucirea de odinioară. Într-o noapte i se păru că a descoperit o povestire cu privire la viitorul satului Macondo. Va fi un oraș-lumină, cu case mari din sticlă, în care nu va mai rămîne nici o urmă din neamul Buendía. „Greșit! protestă José Arcadio Buendía. Nu vor fi case de sticlă, ci

de gheață, așa cum am visat eu și va exista un Buendía în vecii vecilor". În această gospodărie extravagantă, Ursula se strădui să-și păstreze bunul simț și își dezvolta comerțul cu micile animale din zahăr ars, datorită unui cuptor care producea toată noaptea coșuri nenumărate de pîine și o varietate uimitoare de budinci, de plăcinte și de biscuiți, care se răspîndeau în cîteva ore pe toate drumurile întortocheate ale mlaștinei. Ajunsese la o vîrstă la care ai dreptul să te odihnești, ea însă, dimpotrivă, se vădea din ce în ce mai activă. Era atît de absorbită de prosperitatea întreprinderii ei, încît într-o după-amiază, ridicîndu-și distrată privirea în direcția curții, în timp ce indiana îi ajuta la presărarea zahărului pe cocă, zări două adolescente necunoscute și încîntătoare care brodau la ghergheful lor în lumina amurgului. Erau Rebeca și Amaranta. Tocmai părăsiseră doliul după bunica lor, respectat cu atîta strictețe timp de trei ani, iar îmbrăcămintea în culori vii părea că le face să renască. Rebeca, împotriva tuturor așteptărilor, devenise cea mai frumoasă. Avea tenul diafan, ochi mari liniștiți, mîini fermecătoare care păreau că țes fire nevăzute în urzeala broderiei. Amaranta, cea mai tînără, era mai puțin grațioasă, însă arăta o distincție naturală, mîndria interioară a defunctei ei bunici. În comparație cu ele, cu toate că manifesta deja temperamentul vioi al tatălui său, Arcadio avea aerul unui copil. Se dedicase meșteșugului de aurar, împreună cu Aureliano care-l mai învățase și să citească și să scrie. Ursula își dădu dintr-o dată seama că se umpluse casa cu o mulțime de oameni, că copiii ei au ajuns la vîrsta de a se căsători și de a avea ei înșiși copii, și că se vor vedea obligați să plece în stînga și în dreapta din pricina lipsei de spațiu. Scoase atunci banii pe care-i adunase în cursul anilor îndelungați de muncă aspră, obținu unele angajamente cu clienții săi și începu să-și extindă casa. Dădu ordin să se construiască o încăpere rezervată vizitelor, alta mai comodă și mai răcoroasă pentru folosința zilnică, o sufragerie în care să se poată instala o masă cu douăsprezece tacîmuri, la care să poată lua loc întreaga familie și toți invitații, nouă camere cu ferestrele spre curte și o verandă largă ferită de lumina puternică a amiezii

printr-o grădină de trandafiri, cu o balustradă pe care să se aşeze ghivece cu ferigă şi cu begonii. Dădu ordin să se mărească bucătăria în care să se amenajeze două cuptoare, să se desfiinţeze hambarul în care Pilar Ternera îi dăduse în cărţi lui José Arcadio şi să se construiască altul, de două ori mai mare, pentru ca gospodăria să nu fie lipsită niciodată de rezerve de alimente. Dădu ordin să se construiască în curte, la umbra castanului, o baie pentru femei şi una pentru bărbaţi, iar în fund, un grajd mare, un coteţ cu grilaj pentru găini, un staul pentru mulsul vacilor şi o volieră deschisă din toate părţile unde păsările rătăcitoare să se aşeze în voie.

Urmată de zeci de zidari şi dulgheri, cuprinsă de aceeaşi febră ameţitoare ca şi bărbatul ei, Ursula rînduia orientarea luminii, transmisia căldurii, repartiza spaţiul fără să fi avut nici cea mai mică idee despre limitele acestuia. Construcţia primitivă a pionierilor era vraişte de unelte şi materiale, cu lucrători năduşiţi care se rugau de toată lumea să nu încurce, fără să-şi închipuie că ei erau aceia care-i încurcau pe toţi, exasperaţi de săculeţul cu oseminte omeneşti care-i urmărea pretutindeni clopoţind surd. Printre atîtea neplăceri, respirînd varul cald şi melasa de gudron, nimeni nu înţelese exact cum a putut răsări din măruntaiele pămîntului nu numai casa cea mai mare ce se va fi clădit vreodată în sat, dar şi cea mai ospitalieră şi mai răcoroasă pe care ai fi putut-o găsi în tot ţinutul mlaştinilor. José Arcadio Buendía, care încercase să surprindă Providenţa Divină în mijlocul acestui cataclism, a fost acela care îl înţelese mai puţin. Noua clădire era aproape terminată cînd Ursula îl scoase din universul lui himeric pentru a-l informa că s-a dat ordin să se spoiască faţada în albastru, iar nu în alb cum hotărîseră dînşii. Îi arătă scris, negru pe alb, ordonanţa oficială. José Arcadio Buendía, fără să fi priceput ce-i spunea soţia, descifră semnătura:

— Cine-i tipul acesta? întrebă el.

— Este *corregidorul*, zise Ursula pe un ton dezolat. Se zice că este un reprezentant al legii trimis de guvern.

Don Apolinar Moscote, corregidorul, sosise pe tăcute la Macondo. Descinse la Hotelul lui Iacob – înființat de către unul dintre primii arabi care veniseră să-și vîndă jucăriile în schimbul papagalilor – iar a doua zi, închirie un mic birou care dădea în uliță, la două străzi de casa lui Buendía. Acolo așează o masă și un scaun cumpărate de la Iacob, fixă în perete o stemă a Republicii pe care o adusese cu el, și zugrăvi pe ușă inscripția „Corregidor". Primele sale dispoziții au fost să se spoiască în albastru toate casele pentru sărbătorirea zilei de aniversare a independenței naționale. José Arcadio Buendía, ținînd în mînă exemplarul cu noua ordonanță, îl găsi făcîndu-și siesta într-un hamac atîrnat de-a curmezișul încăperii goale care-i servea de birou.

— Dumneavoastră ați redactat această hîrtie? întrebă el.

Don Apolinar Moscote, care era un om matur, timorat, cu temperament sangvinic, îi răspunse că da.

— Cu ce drept? întrebă din nou José Arcadio Buendía.

Don Apolinar Moscote căută în sertarul mesei o foaie de hîrtie și i-o arătă:

— Am fost numit *îndreptător* în satul acesta.

José Arcadio Buendía nici nu se uită măcar la actul numirii.

— În satul acesta nu te faci ascultat prin hîrtii, zise el păstrîndu-și calmul. Și luați act că noi n-avem nevoie de nici un „îndreptător", deoarece la noi nu este nimic de îndreptat.

În fața atitudinii neclintite a lui don Apolinar Moscote, fără să ridice deloc glasul, José Arcadio Buendía recapitulă în chip amănunțit cum a întemeiat satul, cum au fost împărțite pămînturile, cum s-au deschis drumurile, cum s-au realizat îmbunătățirile atunci cînd s-a făcut simțită nevoia, toate acestea fără să inoportuneze vreun guvern și fără ca cineva să fi venit să-i deranjeze.

— Sîntem atît de pașnici încît nici n-am apucat să murim de moarte naturală, adăugă el. Puteți constata că nu avem încă nici cimitir.

Nu s-a plîns că guvernul nu le venise în ajutor. Dimpotrivă, se felicita că-i lăsase să se dezvolte în pace pînă acum și nădăjduia că așa va fi și de acum înainte, căci ei nu întemeiaseră un sat pentru ca primul venit să înceapă să le dicteze ce să facă. Don Apolinar Moscote se îmbrăcă cu o vestă lungă din doc, albă ca și pantalonii săi, fără să se îndepărteze o singură clipă de frumoasele sale maniere.

— În cazul că veți dori să rămîneți aici ca un cetățean obișnuit, atunci fiți binevenit, conchise José Arcadio Buendía. Dar dacă veniți să semănați dezordinea, obligîndu-i pe oameni să-și spoiască în albastru casele, puteți să vă luați catrafusele și să vă întoarceți de unde ați venit. Căci casa mea trebuie să rămînă și va rămîne albă ca o porumbiță.

Don Apolinar Moscote deveni palid de tot. Se retrase un pas înapoi, strînse fălcile zicînd cu oarecare amărăciune:

— Vă avertizez că sînt înarmat.

José Arcadio Buendía n-ar fi putut spune în ce clipă îi renăscu în brațe acea forță juvenilă cu care odinioară culca la pămînt un cal. Îl apucă pe don Apolinar Moscote de gulerul hainei și-l ridică pînă la înălțimea privirii sale.

— Dacă fac aceasta, îi spuse el, este pentru că prefer să vă transport de viu decît să am toată viața pe conștiință moartea dumneavoastră.

Îl trambală astfel pînă la mijlocul străzii și-l puse pe picioare cu fața spre drumul către mlaștină. Nu trecuse o săptămînă și reveni, însoțit de șase soldați, desculți și zdrențăroși, înarmați cu flinte, și urmat de o căruță cu boi în care călătoreau soția și cele șapte fiice ale sale. După aceea sosiră alte două căruțe cu mobilele, cuierele și ustensilele casnice. Își instală familia la hotelul lui Iacob, pînă își va găsi o casă, și redeschise biroul sub protecția soldaților. Vechii pionieri ai satului Macondo, decișI să-i alunge pe invadatori, veniră să se pună la dispoziția lui José Arcadio Buendía împreună cu fiii lor mai mari. Acesta se opuse însă, explicîndu-le

că don Apolinar Moscote a revenit cu soția și cu fiicele sale și că nu era demn pentru un bărbat să-l umilești pe altul în fața familiei lui. Astfel hotărî să reglementeze prietenește situația.

Aureliano îl însoți. Încă din vremea aceea începuse să poarte mustață neagră cu firele pomădate și avea o voce de stentor care urma să-l facă celebru în război. Lipsiți de arme, nefăcînd caz de santinele, pătrunseră în biroul judecătorului. Don Apolinar Moscote nu-și pierdu sîngele rece. Le prezentă pe două dintre fiicele sale care din întîmplare se aflau acolo: pe Amparo, de șaisprezece ani, brunetă ca și mama ei, și pe Remedios, o fetiță drăguță, abia de nouă ani, cu ten de crin și cu ochii verzi. Amîndouă aveau multă grație și educație. De îndată ce-și făcură intrarea, înainte chiar de a fi prezentate, ele aduseră niște scaune poftindu-i să se așeze. Dar amîndoi rămaseră în picioare.

— Foarte bine, prietene, zise José Arcadio Buendía. Veți rămîne aici, însă nu grație tîlharilor de drumul mare care sînt la ușa dumneavoastră, ci din considerație față de vrednica dumneavoastră soție și de fiicele dumneavoastră.

Don Apolinar Moscote păru tulburat, însă José Arcadio Buendía nu-i dădu timp să răspundă.

— Vă vom pune numai două condiții, adăugă el. În primul rînd, ca fiecare să-și poată spoi casa în culoarea pe care o dorește. Iar al doilea, ca soldații să plece de îndată. La rîndul nostru, vă garantăm că va domni ordinea.

„Îndreptătorul" îi întinse mîna dreaptă.

— Pe cuvînt de onoare?

— Pe cuvînt de inamic, răspunse José Arcadio Buendía. Și adăugă pe un ton amar: Căci vreau să vă spun un lucru, că dumneavoastră și eu vom continua să rămînem inamici.

Soldații își făcură bagajele în aceeași după-amiază. După cîteva zile, José Arcadio Buendía procură o casă pentru corregidor și familia lui. Pacea revenise în toate spiritele, afară de cel al lui Aureliano. Imaginea lui Remedios, fetița cea mai mică a judecătorului,

care la vîrsta ei putea să-i fie fiică, rămăsese fixată dureros undeva în trupul său. Era o senzație fizică care aproape că-l jena cînd mergea, ca o pietricică în pantof.

IV

Noua casă, albă ca o porumbiță, fu inaugurată printr-un bal. Această idee îi venise Ursulei din după-amiaza aceea în care observase că Rebeca și Amaranta deveniseră adolescente, și fără a exagera prea mult s-ar putea spune că ceea ce o îndemnase în primul rînd să construiască a fost dorința de a le oferi tinerelor fete un loc potrivit unde să poată primi. Pentru ca nimic să nu tulbure frumusețea strălucitoare a proiectului ei, roboti ca un ocnaș în timpul lucrărilor de reamenajare încît, încă înainte de terminarea acestora, comandase o grămadă de ustensile și elemente decorative foarte scumpe, între care și acea minunată invenție care avea să stîrnească uimirea satului și bucuria tuturor tinerilor: pianul mecanic. L-au adus în piese detașate, în mai multe lăzi care au fost descărcate în același timp cu mobilele vieneze, cu cristalele de Boemia, cu vesela Companiei Indiilor, cu fețele de masă din olandă și o bogată varietate de lămpi și candelabre, vaze, ornamente și covoare. Societatea de import îi trimise pe costul ei un specialist italian, Pietro Crespi, însărcinat să asambleze și acordeze pianul mecanic, să le arate clienților modul de întrebuințare și să-i învețe să danseze pe melodiile la modă, înregistrate pe șase suluri de carton.

Pietro Crespi era un tînăr blond, cel mai frumos și mai bine crescut întîlnit vreodată la Macondo, atît de îngrijit în ținuta sa că, în ciuda căldurii sufocante, lucra într-o cămașă din brocart și fără să-și scoată haina grea din postav închis. Plin de sudori, stînd la distanță respectuoasă față de stăpînii casei, se închise cîteva săptămîni în salon, absorbit de opera lui ca și Aureliano în

atelierul său de aurărie. Într-o dimineață, fără să deschidă ușa și fără să cheme un martor la minunea petrecută, montă primul sul în pianul mecanic: ciocănelele obsedante și vacarmul neîncetat al vergelelor încetară surprinzător și după o pauză urmară, armonioase și limpezi, notele muzicii. Toată lumea năvăli în salon. José Arcadio Buendía păru vrăjit, nu datorită frumuseții melodiei, ci de acea funcționare automată a instrumentului, și așeză în salon aparatul de luat vederi al lui Melchiade în speranța că va obține dagherotipul executantului nevăzut. În ziua aceea, italianul luă masa cu ei. Rebeca și Amaranta, care serveau, erau intimidate de dexteritatea și eleganța cu care se servea de tacîmuri acel bărbat angelic cu mîini palide și fără inele. În sala comună din continuarea salonului de primire, Pietro Crespi le învață să danseze. Le arătă pasul la distanță, marcînd ritmul cu ajutorul unui metronom sub supravegherea amabilă a Ursulei care nu părăsi nici o clipă încăperea pe tot timpul cît fiicele ei primiră lecțiile. În aceste ocazii, Pietro Crespi purta niște pantaloni speciali, foarte strînși și elastici, și pantofi de dans. „N-ai motiv să-ți faci griji, îi spunea José Arcadio Buendía soției sale. Omul acesta e pederast". Dar ea nu slăbi vigilența cît durară lecțiile și pînă ce italianul părăsi Macondo. Apoi începură pregătirile pentru serbare. Ursula alcătui o listă de invitați aleși pe sprînceană, oprindu-se numai la descendenții întemeietorilor, cu excepția familiei lui Pilar Ternera, care mai avusese și alți doi copii din părinți necunoscuți. Era de fapt o selecție de castă, determinată însă de sentimente de prietenie, căci fericiții aleși nu numai că erau vecinii cei mai vechi și mai apropiați ai lui José Arcadio Buendía, dinainte de începerea exodului care dusese la întemeierea satului Macondo, dar, mai mult decît atît, copiii și nepoții lor erau tovarășii obișnuiți ai lui Aureliano și Arcadio din cea mai fragedă vîrstă a lor, iar fiicele lor, singurele care veneau în casă ca să brodeze împreună cu Rebeca și cu Amaranta. Guvernator blînd, preocupat exclusiv de a asigura prin veniturile sale reduse întreținerea celor doi polițiști înarmați cu bastoane, Don Apolinar Moscote nu era decît o autoritate decorativă. Pentru a

face față cheltuielilor gospodărești, fiicele lui deschiseră un atelier de croitorie în care confecționau atît flori din pînză cît și dulcețuri de goyava sau bilețele dulci la comandă. Dar, cu toate că erau cuminți, devotate, cele mai drăguțe fete din sat și mai la curent cu dansurile noi, ele nu reușiră să figureze printre invitatele la serbare.

În timp ce Ursula și fetele despachetau mobilele, lustruiau argintăria și atîrnau pe pereți tablouri pe care se vedeau fetișcane în bărci pline cu flori, aducînd astfel o viață nouă în încăperile goale clădite de zidari, José Arcadio Buendía renunță la urmărirea imaginii lui Dumnezeu, fiind convins de inexistența lui, și începu să deschidă și să demonteze pianul mecanic pentru a-i pătrunde tainele magiei lui. Cu două zile înainte de serbare, înfundat într-o grămadă de ciocănele și de știfturi, încurcat din cap pînă în picioare într-un ghem de corzi care se răsuceau la un capăt atunci cînd se desfășurau la celălalt, ajunse să defecteze complet instrumentul. N-au existat niciodată atîtea agitații, emoții, alergături ca în zilele acelea, dar noile lămpi cu petrol se aprinseră în ziua și la ora prevăzută. Casa își deschise ușile, încă plină de mirosul de rășină și de var umed, și fiii și nepoții întemeietorilor putură descoperi veranda cu ferigi și cu begonii, camerele liniștite, grădina îmbibată cu parfumul trandafirilor, înainte de a se aduna în salon în fața invenției misterioase care fusese acoperită cu o pînză albă. Acei care văzuseră piane adevărate, destul de răspîndite în celelalte sate din jurul mlaștinei, resimțiră o oarecare decepție, însă mai amarnică a fost dezamăgirea Ursulei cînd montă primul sul, pentru ca Amaranta și Rebeca să deschidă balul și cînd pianul mecanic nu voi să funcționeze. Melchiade, aproape orb, topit sub povara anilor, făcu apel la resursele științei sale străvechi, încercînd să-l repare. În sfîrșit, José Arcadio Buendía reuși să miște din greșeală un dispozitiv înțepenit și muzica începu să răsune, la început în clocote joase, apoi într-o cascadă de note inversate. Lovind peste corzile dispuse dezordonat și acordat greșit, ciocănelele se dezarticulară. Însă descendenții încăpățînați ai celor douăzeci și unu de pionieri întrepizi care trecuseră munții croindu-și un drum spre

apus către mare, înfruntară piedicile succesive ale acestei răsturnări a ordinei melodice și balul se prelungi pînă în zori.

Pietro Crespi reveni pentru a repara pianul mecanic. Rebeca și Amaranta îi ajutară să aranjeze corzile și-i împărtășiră ilaritatea în legătură cu valsurile executate invers. El era extrem de afabil și cu un fond atît de onest încît Ursula renunță la supraveghere. În ajunul plecării sale, grație pianului mecanic reparat, se improviză un bal de adio și el făcu împreună cu Rebeca o demonstrație de dansuri moderne demne de niște virtuozi de frunte. Arcadio și Amaranta îi egalară prin grația și ușurința mișcărilor. Însă reprezentația fu întreruptă de Pilar Ternera care se afla la poartă, împreună cu curioșii, și mușcînd și smulgîndu-și părul, se bătea cu o femeie care îndrăznise să spună că tînărul Arcadio avea fese de femeie. Către miezul nopții, Pietro Crespi se retrase rostind o scurtă cuvîntare mișcătoare și promise că va reveni foarte curînd. Rebeca îl conduse pînă la poartă și după ce încuie casa și stinse lămpile, se retrase în camera ei pentru a plînge. Plînse neconsolată zile întregi; nici chiar Amaranta nu cunoștea motivul. Tăcerea ei n-avea nimic straniu. Deși părea expansivă și cordială, caracterul ei era solitar și inima de nepătruns. Era o adolescentă splendidă, înaltă și bine făcută, dar se încăpățîna să șadă în continuare în micul balansoar de lemn pe care-l adusese încă de la venirea ei în casă, întărit în repetate rînduri și rămas acum fără brațe. Nimeni nu observase că la vîrsta ei încă mai păstra obiceiul de a-și suge degetul. Din această pricină nu pierdea niciodată ocazia de a se încuia în baie și își luase obiceiul de a nu dormi decît cu fața la perete. În după-amiezele ploioase, în timp ce broda în compania unui mic grup de prietene pe veranda înflorită cu begonii, i se întîmpla să piardă firul conversației și o lacrimă de nostalgie îi curgea lăsîndu-i un gust amar la vederea straturilor irigate de pămînt udat și a mușuroaielor de clisă clădite de rîme în grădină. Aceste gusturi ascunse, biruite altă dată prin amestecul de portocale și revent, izbucniră cu o poftă de nestăvilit o dată cu plînsul. Începu din nou să mănînce

pământ. Prima oară a făcut-o oarecum din curiozitate, convinsă că dezgustul pe care-l va simți va fi leacul cel mai bun împotriva ispitei. Și de fapt nu putu suporta să țină pământul în gură. Totuși stărui, biruită de o dorință crescîndă și încetul cu încetul regăsi pofta străveche, gustul mineralelor primare, acea satisfacție fără greș pe care i-o procura alimentul originar. Își umplea buzunarele cu pământ pe care-l mînca în fărîmături, fără să fie observată, copleșită de bucurie cît și de furie, în timp ce le învăța pe prietenele ei ochiurile de broderie cele mai grele și vorbea despre unii oameni care nu merită să înghiți de dragul lor varul de pe pereți. Bulgării de pământ îl făceau mai puțin depărtat și mai real pe singurul om care merita o astfel de înjosire, ca și cum pământul pe care-l călca cu ghetele lui fine, lăcuite, în cine știe ce loc din lume, ar transmite pînă la ea densitatea și căldura sîngelui său prin acea savoare minerală care-i lăsa un gust de cenușă în gură și care-i așternea un zăcămînt de pace în adîncul inimii. Într-o după-amiază, fără a invoca nici un motiv, Amparo Moscote ceru voie să vină să vadă casa. Amaranta și Rebeca, descumpănite de această vizită neașteptată, o primiră cu o politețe înghețată. Îi arătară locuința așa cum fusese reamenajată, o puseră să asculte sulurile pianului mecanic și-i oferiră oranjadă și prăjituri. Amparo era un model de demnitate, de farmec personal și de maniere alese, iar Ursula, în timpul scurtelor clipe în care luă parte la vizită, fu foarte impresionată de ea. După două ceasuri, cînd conversația începu să lîncezească, Amparo profită de un moment de neatenție al Amarantei pentru a-i da o scrisoare Rebecăi. Aceasta avu timp să citească numele prea distinsei domnișoare doña Rebeca Buendía, trasat cu același scris îngrijit, cu aceeași cerneală verde, aceeași așezare îngrijită a cuvintelor ca și instrucțiunile asupra modului de funcționare a pianului mecanic, și îndoi scrisoarea cu vîrful degetelor înainte de a o strecura în corsaj, privind-o pe Amparo Moscote cu o expresie de gratitudine veșnică și necondiționată și cu făgăduința tacită a unei complicități care va dăinui pînă la moarte.

Amiciția neașteptată între Amparo Moscote și Rebeca Buendía reînvie speranțele lui Aureliano. Amintirea micuței Remedios nu încetase să-l chinuiască, însă nu găsea mijlocul de a o revedea. Cînd se preumbla prin sat împreună cu cei mai buni prieteni ai săi, Magnifico Visbal și Gerineldo Márquez – fiii pionierilor cu același nume – căuta cu emoție să o întrezărească in atelierul de croitorie, dar nu le vedea decît pe surorile ei mai mari. Prezența în casă a lui Amparo Moscote a fost pentru el un fel de prevestire: „Trebuie să vină împreună cu ea, își zise Aureliano. Trebuie să vină cu orice preț". Repetă aceste cuvinte atît de des și cu atîta convingere încît într-o după-amiază, în atelierul său unde tocmai aurea un peștișor, avu certitudinea că ea răspunsese chemării lui. Puțin după aceasta, îi auzi într-adevăr glăsciorul copilăresc și, ridicîndu-și privirea, cu inima înghețată de spaimă, o văzu pe fetiță în pragul ușii, într-o rochie de organdi trandafirie și încălțată cu botine albe.

— Nu intra, Remedios, zise Amparo Moscote de pe culoar. Oamenii lucrează.

Dar Aureliano nu-i dădu timp să asculte. Ridică peștișorul aurit agățat de un lănțișor care-i ieșea din gură și-i zise:

— Intră!

Remedios intră și puse în legătură cu peștele cîteva întrebări la care Aureliano nu reuși să răspundă din pricina unei astme neașteptate. Ar fi dorit să rămînă mereu lîngă această piele de crin, lîngă acești ochi de smarald, foarte aproape de acest glas, care la fiecare întrebare pe care i-o punea, îi zicea „Domnule" cu același respect ca și față de tatăl ei. Melchiade se afla în ungherul său, ședea la locul său, mîzgălind semne indescifrabile. În clipa aceea, Aureliano îl detesta. Nu putea face altceva decît să-i spună lui Remedios că-i oferă peștișorul, iar această ofertă o sperie atît de mult pe fetiță încît își luă tălpășița și părăsi atelierul. În acea după-amiază Aureliano își pierdu răbdarea cu care așteptase în taină prilejul de a o vedea. Își părăsi lucrul. Nu mai încetă să o cheme, făcea eforturi disperate pentru a se concentra, însă Remedios nu răspunse. O căuta în atelierul surorilor, în dosul perdelelor

casei, în biroul tatălui ei, însă n-o revedea decît prin imaginea care-i obseda singurătatea în care se găsea. Petrecea ore întregi în salon împreună cu Rebeca, ascultînd valsurile pianului mecanic. Ea le asculta pentru că pe melodiile acestea o învățase Pietro Crespi să danseze. Aureliano le asculta pentru că orice, chiar și muzica îi amintea de Remedios.

În casă plutea iubirea. Aureliano o exprimă în poeme fără început și fără sfîrșit. Le scria pe pergamente aspre pe care i le dăruia Melchiade, pe pereții băii, pe pielea brațelor sale, și pretutindeni apărea, transfigurată, Remedios; Remedios în atmosfera somnoroasă a celor două ceasuri de după amiază, Remedios în respirația blîndă a trandafirilor, Remedios în clepsidra ascunsă a carilor, Remedios în aburii pîinii dimineața, Remedios pretutindeni și Remedios mereu. Rebeca aștepta dragostea către ceasurile patru după amiază, brodind la fereastră. Ea știa că poșta nu venea decît la cincisprezece zile o dată, totuși nu înceta s-o aștepte, convinsă că într-o zi sau alta va veni din greșeală. Se întîmplă tocmai contrariul: o dată, catîrii poștei nu veniră în ziua prevăzută. Înnebunită de disperare, Rebeca se sculă în miez de noapte și se duse în grădină să mănînce bulgări de pămînt cu lăcomie să moară nu alta, plîngînd de durere, mestecînd carnea fragedă a rîmelor și zdrobindu-și dinții de cochiliile melcilor. Vărsă pînă în zori. Se scufundă într-o stare de nesimțire febrilă, își pierdu cunoștința și-și descărcă inima într-un delir lipsit de pudoare. Scandalizată, Ursula forță încuietoarea cufărului și găsi pe fundul lui, înnodate cu panglicuțe de culoare roz, cele șaisprezece scrisori parfumate, uscătura frunzelor și petalelor conservate în cărți vechi și fluturi împăiați care la prima atingere se prefăceau în pulbere.

Aureliano a fost singurul care înțelegea această nenorocire. În aceeași după-amiază, în timp ce Ursula încerca să o trezească pe Rebeca din mlaștina delirului ei, Aureliano se duse la prăvălia lui Catarino însoțit de Magnifico Visbal și Gerineldo Márquez. Se adăugase stabilimentului, la exterior, o serie de camere din lemn în care locuiau femeile singure cu mirosul lor de flori

veștede. Un ansamblu de acordeoane și de tamburine executa cîntările lui Francisco-Bărbatul, care nu mai pusese piciorul în Macondo de mai mulți ani. Cei trei prieteni băură *guarapo* fermentat. Magnifico și Gerineldo, care erau de aceeași vîrstă cu Aureliano, dar erau mai experimentați în ale vieții, băură cu măsură, ținînd femeile pe genunchi. Una dintre ele, foarte veștejită, cu dinții toți din aur, îl mîngîie pe Aureliano care fremătă din cap pînă în picioare. O respinse. Observase că pe măsură ce bea mai mult, își amintea tot mai mult de Remedios, însă suporta mai ușor tortura pe care i-o provoca amintirea ei. N-ar fi putut spune în ce clipă începu să plutească. Îi vedea pe tovarășii săi și pe femei navigînd într-un fel de reverberație luminoasă, imponderabili și fără formă, rostind cuvinte care nu ieșeau din gura lui și făcînd semne misterioase care nu se potriveau cu gesturile lui. Catarino îi puse mîna pe umăr și-i spuse: „E aproape unsprezece", Aureliano întoarse capul, văzu obrazul enorm diformat cu o floare de pînză la ureche, își pierdu apoi memoria ca pe vremea insomniei și n-o mai regăsi decît în zori, într-o dimineață străină și într-o odaie cu totul necunoscută în care stătea Pilar Ternera, în combinezon, desculță, aprinzînd o lampă și necrezîndu-și ochilor:

— Aureliano!

Aureliano se sculă în picioare și-și ridică capul. Nu știa cum a ajuns pînă aici, dar știa care este motivul, căci îl ținea ascuns încă din copilărie, în fundul nepătruns al inimii sale.

— Am venit să mă culc cu tine, îi zise el.

Hainele îi erau murdare de noroi și de vărsătură. Pilar Ternera, care locuia pe atunci numai cu doi dintre băieții ei cei mai mici, nu-i puse nici o întrebare. Îl conduse pînă la pat, îi șterse obrazul cu o cîrpă udă, îl dezbrăcă, apoi se dezbrăcă și ea și coborî perdeaua ca nu cumva să o vadă băieții în caz că se trezeau. Obosise așteptînd bărbatul care nu venise, bărbații care plecaseră, nenumărații bărbați care greșiseră drumul spre casa ei, confundați în incertitudinea cărților de ghicit. Așteptînd mereu, pielea i se zbîrcise pînă se fleșcăise, focul inimii i se stinsese. Îl căută pe

Aureliano prin întuneric, îi puse mîna pe pîntece și-l sărută pe gît cu o tandrețe maternă: „Bietul meu copilaș", murmură ea. Aureliano tresări. Cu o îndemînare liniștită, fără nici o stîngăcie, lăsă departe în urma sa povîrnișurile abrupte ale durerii și o întîlni pe Remedios schimbată într-o mlaștină adîncă fără orizont, mirosind a animal tînăr și a lenjerie de curînd călcată. Cînd ieși la suprafață, plîngea. La început nu erau decît suspine involuntare și întretăiate. Apoi, simțind că ceva umflat și dureros crăpa în el, se descărcă vărsînd șiroaie de lacrimi. Ea aștepta, scărpinîndu-i capul cu vîrful degetelor pînă ce trupul lui se ușură de acea scursoare obscură care-l împiedica să trăiască. Pilar Ternera îl întrebă atunci: „Cine este?" Și Aureliano îi spuse. Ea izbucni într-un rîs care altă dată speria porumbeii dar care acum nu-i mai trezea nici pe copii. „Va trebui să o alăptezi", zise ea în batjocură. Dar în spatele acestei glume Aureliano descoperi o înțelegere adîncă. După ce părăsi odaia, ușurat de toate îndoielile pe care putuse să le aibă cu privire la virilitatea sa, dar și de acea povară amară pe care o îndurase atîtea luni în inimă, Pilar Ternera îi făcu spontan o făgăduință:

— Voi vorbi cu copila, îi spuse, și ai să vezi că ți-o voi aduce pe tavă.

Se ținu de cuvînt. Dar într-un moment nefericit, deoarece casa își pierduse pacea de odinioară. Descoperind patima Rebecăi, pe care nu o putea păstra ascunsă din pricina țipetelor ei, Amaranta fu cuprinsă de un acces de febră. Și ea îndura suferința spinilor unei iubiri neîmpărtășite. Închisă în baie, își alina zbuciumul unei pasiuni deznădăjduite scriind scrisori înfierbîntate pe care se mulțumea să le ascundă în fundul cufărașului. Ursula abia dacă prididea cu îngrijirea celor două bolnave. La capătul unor interogatorii nesfîrșite și insidioase, nu izbuti să afle cauzele deprimării Amarantei. În cele din urmă, într-un nou moment de inspirație, forță încuietoarea cufărașului și descoperi scrisorile legate cu panglici de culoare roz, pline cu flori de crin care nu avuseseră timp să se veștejească, încă udate de lacrimi, adresate însă niciodată trimise lui Pietro Crespi. Plînse de ciudă,

blestemă clipa în care-i venise ideea de a cumpăra un pian mecanic, interzise cursul de brodat și hotărî un fel de doliu fără mort care avea să se prelungească pînă ce tinerele fete vor fi renunțat la speranțele lor. În zadar voise să intervină José Arcado Buendía, care revenise asupra primei sale impresii despre Pietro Crespi și care-i admira îndemînarea în mînuirea mecanismelor muzicale. Astfel că, atunci cînd Pilar Ternera îi spuse lui Aureliano că Remedios era dispusă să se mărite cu el, acesta înțelese că vestea avea să-i ducă pe părinții săi la dezolare. Totuși făcu față evenimentelor. Întruniți în salon pentru o întrevedere din cele mai serioase, José Arcadio Buendía și Ursula ascultară fără să se emoționeze declarația fiului lor. Auzind însă numele logodnicei, José Arcadio Buendía se îmbujoră de indignare: „Dragostea este o boală! zise el cu o voce tunătoare. Cînd sînt atîtea fete drăguțe și cinstite, singurul lucru care-ți trece prin cap este să te însori cu fiica inamicului!" Ursula împărtășea însă alegerea lui Aureliano. Își mărturisi afecțiunea pe care o nutrea față de cele șapte surori Moscote pentru frumusețea lor, pentru stăruința lor în muncă, pentru cinstea și buna lor creștere și se bucură de înțelepciunea fiului ei. Biruit de entuziasmul soției, José Arcadio Buendía puse atunci o condiție: Rebeca fiind cea căreia Pietro Crespi îi împărtășea dragostea, să se mărite cu el. Ursula să o însoțească pe Amaranta, cînd va avea timp, într-o călătorie în capitala provinciei, pentru a o pune în legătură cu oameni noi și a o face să-și uite iluziile pierdute. De îndată ce află de acest acord, Rebeca își redobîndi sănătatea și-i scrise logodnicului o scrisoare plină de bucurie pe care o supuse aprobării părinților ei și o predă curierului poștal fără să recurgă la intermediari. Amaranta se prefăcu a primi hotărîrea și-și reveni treptat de pe urma acceselor de febră, jurînd însă că Rebeca nu se va mărita decît trecînd peste cadavrul ei.

În sîmbăta următoare, José Arcadio Buendía îmbrăcă costumul din postav închis, gulerul de celuloid și cizmele din piele tăbăcită, pe care le purtase prima oară în seara serbării, și se duse să ceară mîna lui Remedios Moscote. Judecătorul și soția sa fură

și măguliți și tulburați să-l primească, în primul rînd că nu cunoșteau motivul acestei vizite neașteptate, apoi deoarece credeau că există o confuzie cu privire la numele logodnicei. Pentru a risipi neînțelegerea, mama se duse să o scoale pe Remedios și o aduse în brațe pînă în salon, încă buimacă de somn. O întrebară dacă este într-adevăr hotărîtă să se mărite și ea răspunse scîncind că singura-i dorință este să o lase să doarmă. José Arcadio Buendía, înțelegînd cît de mult vor fi fost de încurcați soții Moscote, se duse să lămurească chestiunea cu Aureliano. Cînd reveni, soții Moscote se îmbrăcaseră în ținută de ceremonie, schimbaseră așezarea mobilelor, puseseră flori proaspete în vaze și-l așteptau în compania fiicelor lor mai mari. Stînjenit din pricina situației jenante și a gulerului tare care-l supăra, José Arcadio Buendía confirmă că într-adevăr Remedios era aleasa. „Nu are nici un sens, zise don Apolinar Moscote consternat. Mai avem șase fete, toate nemăritate și la vîrsta de a-și lua bărbat, încîntate să fie soțiile vrednice ale unor oameni atît de serioși și muncitori ca fiul dumneavoastră, cînd colo Aureliano își pune ochii pe singura care încă se mai udă în pat". Soția sa, o femeie bine păstrată, cu pleoape triste, cu ținută îndurerată, îi reproșă incorectitudinea. După ce terminară de mîncat spuma de fructe care fusese servită, toți așteptară cu satisfacție hotărîrea lui Aureliano. Doamna Moscote ceru numai favoarea unei convorbiri intime cu Ursula. Intrigată, protestînd că nu vrea să fie amestecată în chestiunile bărbaților, însă de fapt intimidată și foarte emoționată, Ursula îi făcu o vizită a doua zi. După o jumătate de oră se întoarse cu vestea că Remedios nu era încă puberă. Aureliano nu consideră că acest lucru constituia un obstacol major. Așteptase atît de mult încît putea să mai aștepte, atît cît trebuia pînă cînd logodnica lui va ajunge la vîrsta de a concepe.

Armonia restabilită nu a mai fost tulburată decît de moartea lui Melchiade. Evenimentul era de prevăzut, mai puțin însă împrejurările. La cîteva luni după întoarcerea sa, începuse să îmbătrînească atît de repede și într-un chip atît de neliniștitor

încît în curînd fu privit ca unul dintre acei străbunici inutili care se foiesc ca niște umbre prin odăi, tîrîndu-și picioarele, amintindu-și cu glas tare de timpurile frumoase din trecut, și de care nimeni nu se preocupă și nici nu-și mai amintește de fapt pînă în ziua cînd îi găsești morți în zori în patul lor. La început, José Arcadio Buendía îl ajuta în lucrul său, entuziasmat de noutatea dagherotipului și de prezicerile lui Nostradamus. Dar devenea din ce în ce mai greu de înțeles și, încetul cu încetul îl părăsise în singurătatea lui. Puțin cîte puțin, Melchiade își pierdu vederea și auzul, părea că-și confundă interlocutorii cu oameni pe care-i cunoscuse în timpurile îndepărtate ale istoriei omenirii, și răspundea la întrebările care i se puneau într-un amestec confuz de limbi și de dialecte. Umbla bîjbîind în gol, dar reușea să se strecoare printre lucruri cu o suplețe inexplicabilă, ca și cum ar fi fost înzestrat cu un simț al orientării bazat pe presimțirile nemijlocite. Într-o zi uită să-și pună dantura pe care o lăsase peste noapte într-un pahar cu apă de lîngă patul său și nu o mai puse de atunci niciodată. Atunci cînd Ursula hotărî să mărească casa, prevăzu pentru el o odaie situată lîngă atelierul lui Aureliano, departe de orice zgomot și de agitația din casă, avînd o fereastră prin care se revărsa soarele, și o etajeră pe care ea însăși aranjă cărțile aproape nimicite din pricina moliilor și a prafului, hîrtiile atît de fragile toate pline cu semne neînțelese și paharul care conținea dantura în care se prinseseră plante acvatice cu minuscule flori galbene. Noua încăpere se părea că-i convine lui Melchiade, deoarece nu mai era de văzut, nici chiar în sufragerie. Nu mergea decît în atelierul lui Aureliano, unde-și petrecea ore întregi mîzgălindu-și literatura enigmatică pe pergamentele pe care le adusese cu sine și care păreau fabricate dintr-o materie uscată ce se pulveriza ca o pastă fărîmicioasă. Acolo-și lua mîncarea pe care Visitación i-o aducea de două ori pe zi, deși în ultimul timp nu mai avea poftă și se hrănea doar cu legume. În curînd luă înfățișarea de ființă părăsită specifică vegetarienilor. Pielea i se acoperi cu un mușchi fin asemănător cu acela de pe jiletca sa anacronică de care nu se despărțise niciodată, iar atunci cînd respira, suflarea

lui răspîndea un miros de animal care doarme. Aureliano ajunse să uite de el, fiind prea absorbit de poemele sale, însă o dată avu impresia că înțelege ceva din ceea ce povestea în monologurile-i mormăite și deveni mai atent. De fapt, singurul lucru pe care putu să-l desprindă din aceste lungi avalanșe de conciliabule, era repetarea insistentă a aceluiași cuvînt echinocțiu, precum și numele lui Alexander von Humboldt. Arcadio se apropie ceva mai mult de el cînd începu să-i ajute lui Aureliano la lucrările sale de aurărie. Melchiade răspunse la aceste eforturi de a comunica, rostind uneori în spaniolă cîteva fraze, care nu prea aveau legătură cu realitatea. Cu toate acestea, într-o după-amiază păru iluminat de o emoție neașteptată. După mulți ani, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-și amintească cu ce glas tremurător îi citise Melchiade cîteva pagini cu scrisul său indescifrabil, din care bineînțeles că nu înțelesese nimic, dar care, recitate astfel cu glas tare, semănau cu niște enciclice psalmodiate. Apoi surîse pentru prima oară după foarte multă vreme și zise în spaniolă: „Cînd voi muri, ardeți mercur timp de trei zile în odaia mea". Arcadio îi povesti lui José Arcadio Buendía iar acesta încercă să afle mai multe, dar nu obținu drept răspuns decît fraza: „Am dobîndit nemurirea". Cînd respirația lui Melchiade începu să pută, Arcadio îl duse să se scalde la rîu în toate joile dimineața. Părea că se îndreaptă. Se dezbrăca și se arunca în apă împreună cu copiii și simțul său misterios de orientare îl ajuta să ocolească locurile adînci și periculoase. „Apa este elementul nostru", spuse odată. Astfel se scurse un răstimp îndelungat fără să fie văzut acasă, afară doar de noaptea cînd depuse eforturi mișcătoare pentru repararea pianului mecanic și de zilele cînd mergea la rîu, împreună cu Arcadio, ducînd sub braț tîlvul și o bucată de săpun ordinar învelită într-un ștergar. Într-o joi, înainte de a fi chemat să meargă la rîu, Aureliano îl auzi zicînd: „Am murit de febră în nisipurile Singaporului". În ziua aceea intră în apă printr-un vad rău și nu fu regăsit decît a doua zi dimineața, la cîțiva kilometri în josul apei, zăcînd la o cotitură a rîului, scăldat în lumină, cu un vultan solitar stînd pe pîntecele său.

În ciuda protestelor scandalizate ale Ursulei, care-l deplînse cu mai multă durere decît pe tatăl ei, José Arcadio Buendía se împotrivi să fie înmormîntat: „E nemuritor, declară, și el însuși a dezvăluit formula învierii". Aprinse din nou vechiul atanor părăsit și puse la fiert o căldare de mercur lîngă cadavrul care începuse să se acopere cu bășici albastre. Dar Apolinar Moscote riscă observația că un înecat neînmormîntat reprezintă un pericol pentru sănătatea publică. „Nici pomeneală, de vreme ce trăiește", se mărgini să-i răspundă José Arcadio Buendía, care continuă timp de șaptezeci și două de ceasuri afumarea cu mercur, pînă cînd cadavrul începea să erupă în eflorescențe livide ale căror șuierături subțiri îmbîcseau casa cu un abur pestilențial. Abia atunci îngădui să fie înmormîntat, însă nu ca un oarecare, ci cu onorurile rezervate celui mai mare binefăcător din Macondo. Au fost primele funeralii, urmate de mulțimea cea mai numeroasă care s-a văzut în sat, abia întrecute, un secol mai tîrziu, de carnavalul funebru pentru Mamá Grande. A fost înmormîntat sub o piatră funerară înălțată în mijlocul unui teren pe care-l destinară cimitirului, cu o placă pe care a rămas scris singurul lucru care se știa despre el: *Melchiade*. I se consacrară cele nouă nopți de priveghi. Profitînd de mulțimea care se strîngea în curte să bea cafea, să povestească glume și să joace cărți, Amaranta găsi prilejul de a-și mărturisi dragostea lui Pietro Crespi care, cu cîteva săptămîni mai înainte încheiase definitiv logodna cu Rebeca. Tînărul își instala acum o prăvălie cu instrumente muzicale și jucării mecanice chiar în cartierul unde vegetau arabii ce, pe vremea aceea, schimbau jucărelele pe papagali, cartier pe care oamenii nu-l numeau altfel decît Strada Turcilor. Italianul, al cărui cap acoperit de cîrlionți pomădați provoca la femei o nevoie irezistibilă de a suspina, o trată pe Amaranta ca pe o copilă capricioasă care nu merita osteneala să fie luată prea în serios.

— Am un frate mai mic, îi zise el. Vine în curînd să mă ajute la prăvălie.

Amaranta se simți umilită și, plină de ranchiună, îi spuse lui Pietro Crespi că are să împiedice cununia surorii ei, chiar dacă pentru asta va trebui să-și întindă cadavrul în fața ușii. Italianul fu atît de impresionat de tragica amenințare, încît nu putu rezista ispitei de a i-o împărtăși Rebecăi. Astfel, căsătoria Amarantei, mereu amînată din pricina ocupațiilor Ursulei, a fost pusă la cale în mai puțin de o lună. Amaranta nu opuse nici o rezistență, dar în clipa în care-i dădu sărutul de adio Rebecăi, îi șopti la ureche:

— Nu-ți face iluzii. Chiar dacă mă vor trimite la capătul lumii, tot voi găsi un mijloc să împiedic căsătoria ta, chiar dacă va trebui să te ucid.

Datorită absenței Ursulei, a prezenței nevăzute a lui Melchiade, care-și continua preumblările tăcute dintr-o cameră în alta, locuința părea imensă și pustie. În grija Rebecăi rămăsese bunul mers al casei, în timp ce indiana luă asupra ei treburile de brutărie. La căderea nopții, cînd sosea Pietro Crepsi precedat de un zefir proaspăt de lavandă, aducînd întotdeauna o jucărie în dar, logodnica lui îi primea vizita în salonul principal, cu toate ușile și ferestrele deschise ca să nu trezească nici o bănuială. Era o precauție de prisos, deoarece italianul se arătase atît de respectuos încît nu atinsese nici măcar mîna aceleia care avea să-i fie soție în mai puțin de un an. Toate aceste vizite sfîrșiseră prin a umple casa cu jucării miraculoase. Dansatoare automate, cutiuțe muzicale, maimuțe acrobate, cai umblători, clovni tobosari – bogata și surprinzătoarea faună mecanică pe care o aducea Pietro Crespi învinse întristarea pe care o încercase José Arcadio Buendía în urma morții lui Melchiade, și-l transportă din nou în vremurile vechi și bune cînd era alchimist. De atunci încoace trăia într-un paradis de păsări spintecate, de mecanisme demontate, străduindu-se să le perfecționeze printr-un sistem de mișcare perpetuă bazată pe principiul pendulului. Aureliano, la rîndul său, își neglija atelierul pentru a o învăța pe micuța Remedios să scrie și să citească. La început, fetița prefera păpușile, acestui bărbat care venea în toate

după-amiezile și din pricina căruia o luau de la jucăriile ei pentru a o îmbăia, a o îmbrăca și a o așeza în salon unde îi primea vizita. Dar răbdarea și devoțiunea lui Aureliano sfîrșiră prin a o seduce în așa fel, încît se obișnui să petreacă ceasuri întregi în compania lui, să studieze semnificația literelor și să deseneze într-un caiet, cu creioane colorate, căsuțe cu vaci în ogradă și sori rotunji cu raze galbene care se ascundeau în spatele colinelor.

Numai Rebeca se simțea nefericită din pricina amenințărilor Amarantei. Cunoștea caracterul surorii sale, spiritul orgolios precum și violența resentimentelor acesteia care-i pricinuiau teama. Petrecea ore îndelungate în baie, sugîndu-și degetul, silindu-se, cu istovitoare eforturi de voință, să nu mănînce pămînt. Căuta ceva care să-i aline chinurile și făcu apel la Pilar Ternera ca să-i citească viitorul. După un lung pomelnic de revelații vagi și convenționale, Pilar Ternera îi prezise următoarele:

— Nu vei fi fericită atîta timp cît părinții tăi vor fi tot fără mormînt.

Rebeca tresări. Avu impresia că își aduce aminte de un vis și revăzu venirea ei în casă, copilă mică, cu cufărașul și cu balansoarul de lemn și cu un săculeț despre care nu știuse niciodată ce conține. Își aminti de un domn chel, îmbrăcat în haine de in, cu gulerul cămășii încheiat cu un buton de aur, care nu avea nimic a face cu riga de cupă. Își aminti de o femeie foarte tînără și foarte frumoasă, ale cărei mîini fine și parfumate n-aveau nimic a face cu mîinile reumatice ale damei de caro, și care-i punea flori în păr, după masă, cînd o ducea la plimbare printr-un sat cu alei verzi.

— Nu înțeleg nimic, zise ea.

Pilar Ternera păru descumpănită.

— Nici eu, dar așa spun cărțile.

Rebeca rămase atît de preocupată de această enigmă, încît i-o împărtăși lui José Arcadio Buendía, care o ocărî că dă crezare prezicerilor din cărți, își făcu însă datoria mergînd să scormonească fără zgomot cuferele și dulapurile, să deplaseze mobilele, să întoarcă paturile, să se uite pe sub podele, în căutarea săculețului

cu oseminte. Nu-și amintea să le fi revăzut din vremea reconstruirii. Îi chemă în taină pe zidari și unul dintre ei mărturisi că a zidit sacoșa într-una din camere, deoarece îl împiedica la lucru. După cîteva zile de ascultare cu urechea lipită de perete, percepură sunetul gol al ciocănitului. Găuriră tencuiala și găsiră osemintele intacte în săculețul lor. În aceeași zi îl puseră într-o groapă fără piatră funerară, săpată în grabă lîngă aceea a lui Melchiade și José Arcadio Buendía veni acasă ușurat de o povară care pentru o clipă îi apăsase tot atît de greu conștiința ca și amintirea lui Prudencio Aguilar. Trecînd prin bucătărie, depuse un sărut pe fruntea Rebecăi:

— Alungă-ți din cap gîndurile rele, îi zise. Ai să vezi că vei fi fericită.

Prietenia Rebecăi îi redeschise lui Pilar Ternera ușile casei pe care Ursula i le închisese de la nașterea lui Arcadio. Venea la orice oră din zi, năvălind ca o turmă de capre și găsea în muncile cele mai aspre o descărcare a energiei ei frenetice. Intra uneori în atelier și-i ajuta lui Arcadio la sensibilizarea plăcilor dagherotipului cu o eficacitate și cu o tandrețe care-l uimiră. Femeia îl uluia. Pielea ei bronzată, mirosul de fum, tulburarea pe care o provoca brusc rîsul ei în camera obscură îl zăpăceau și-l făceau să se izbească de obiecte.

Într-o bună zi, în timp ce Aureliano era ocupat cu lucrul său de aurărie, Pilar Ternera se sprijini de masă admirîndu-i răbdarea și preocuparea în muncă. Totul se petrecu într-o clipită. Aureliano avu încredințarea că Arcadio se află în camera obscură înainte chiar de a-și ridica ochii și a întîlni privirea lui Pilar Ternera, ale cărei gînduri se puteau citi perfect, ca la lumina zilei.

— Bine, zise Aureliano. Spune-mi ce e?

Pilar Ternera își mușcă buzele surîzînd trist.

— Este că ești bun de război. Unde te uiți, ai noroc...

Confirmîndu-i-se presupunerile, Aureliano răsuflă ușurat. Se concentra din nou asupra lucrului său, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, iar vocea îi deveni mai fermă și mai liniștită:

— Îl recunosc, zise el. Va purta numele meu.

José Arcadio Buendía culese în sfîrșit roadele încercărilor sale: racorda o dansatoare mecanică la mașinăria unui orologiu și automatul dansă fără oprire în ritmul muzicii sale, timp de trei zile. Această descoperire îl atîția mai mult decît oricare dintre întreprinderile sale nebunești. Nu mai mînca. Nu mai dormea. Lipsit de grija vigilentă a Ursulei, se lăsă tîrît de imaginație pînă la o stare de delir perpetuă din care n-ar mai fi ieșit niciodată. Își petrecea nopțile dînd ocol odăii, gîndind cu voce tare, căutînd un oarecare mod de a aplica principiile pendulului la carul cu boi, la brăzdarele plugului, la tot ce, odată pus în mișcare, era de folos omului. Febra insomniei îl istovise atît de mult că, într-o bună zi, nu-l recunoscu pe bătrînul cu părul albit și cu gesturi tremurînde care pătrunse în odaia lui. Era Prudencio Aguilar. După ce, în sfîrșit, îl recunoscu, mirat că morții îmbătrînesc și ei, José Arcadio Buendía se simți răscolit de nostalgie: „Prudencio! strigă el. Cum te-ai socotit să vii de atît de departe pînă aici?" După atîția ani petrecuți în moarte, regretul după lumea celor vii era atît de acut, nevoia de societate atît de chinuitoare, și atît de îngrozitoare apropierea celeilalte morți în sînul morții, încît Prudencio Aguilar ajunsese să-l iubească pe cel mai crîncen dușman al său. Trebuise să-l caute multă vreme. Îi întrebase despre el pe morții de la Riohacha, pe morții care veneau din Valea Upar, pe aceia care veneau dinspre mlaștini, dar nimeni nu-i putea da vești pentru simplul motiv că Macondo fusese un sat necunoscut de morți, pînă în ziua sosirii lui Melchiade, care îi semnală poziția printr-un mic semn negru pe hărțile bălțate ale morții. José Arcadio Buendía conversă cu Prudencio Aguilar pînă în zori. După cîteva ceasuri, sleit de atîtea vegheri, pătrunse în atelierul lui Aureliano și-l întrebă: „În ce zi sîntem?" Aureliano îi răspunse că era marți. „Tocmai așa mă gîndeam și eu, zise José Arcadio Buendía. Dar dintr-o dată mi-am dat seama că e tot luni, ca și ieri. Privește cerul, privește pereții, privește begoniile. Și astăzi e luni." Obișnuit cu extravaganțele lui, Aureliano nu făcu caz de aceasta. A doua zi, miercuri, José Arcadio Buendía reveni în atelier: „Este o adevărată nenorocire, zise

el. Privește văzduhul, ascultă bîzîitul soarelui, totul este la fel ca ieri și ca alaltăieri. Și azi e tot luni." În seara aceea, Pietro Crespi îl găsi pe verandă, jelind în chip dizgrațios, așa cum jelesc bătrînii, jelindu-l pe Prudencio Aguilar, jelindu-l pe Melchiade, jelindu-i pe părinții Rebecăi, jelindu-l pe tatăl și pe mama sa, pe toți acei de care putu să-și aducă aminte și care se aflau singuri în moarte. Îi dărui un urs care umbla singur în două labe pe o coardă întinsă, însă nu reuși să-l abată de la obsesiile lui. Îl întrebă ce s-a întîmplat cu proiectul pe care i-l prezentase cu cîteva zile mai înainte, cu privire la posibilitățile construirii unui mecanism cu pendul care să le permită oamenilor să zboare, iar José Arcadio Buendía îi răspunse că aceasta nu se poate nicidecum, deoarece pendulul ar putea să ridice orice, dar nu se poate ridica pe sine însuși. Joi, reapăru în atelier cu o mină răvășită: „Mecanismul timpului s-a dereglat! zise el, aproape suspinînd. Iar Ursula și Amaranta sînt atît de departe!" Aureliano îl dojeni ca pe un copil iar el luă un aer de supunere. Timp de șase ore examină toate lucrurile, încercînd să desprindă o deosebire față de aspectul lor din ziua precedentă, străduindu-se să descopere în ele o cît de mică schimbare care să-i dezvăluie scurgerea timpului. Toată noaptea rămase în pat, cu ochii deschiși, chemîndu-i pe Prudencio Aguilar, pe Melchiade, pe toți morții, să vină să ia parte la amărăciunea lui. Dar nimeni nu răspunse la chemare. Vineri, înainte de a se fi trezit careva, observă din nou aparența lucrurilor din natură, pînă ce ajunse să se convingă pe deplin că încă mai continua să fie luni. Apucă atunci prăjina care servea la închiderea unei porți și cu violența sălbatică a forței sale puțin obișnuite, zdrobi, făcîndu-le praf, toate instrumentele de alchimie, cabinetul de dagherotipie, atelierul de aurărie, urlînd ca un apucat într-o limbă pompoasă și fluentă, dar din care nu se înțelegea absolut nimic. Se pregătea să termine și cu restul casei cînd Aureliano îi chemă pe vecini să-i dea o mînă de ajutor. A fost nevoie de zece oameni ca să-l stăpînească, de patrusprezece ca să-l lege, de douăzeci ca să-l tîrască pînă la castanul din curte de care-l lăsară legat, așa, lătrînd într-o limbă străină, cu spume verzi pe

buze. Cînd reveniră Ursula și Amaranta încă mai era imobilizat pe trunchiul castanului, cu picioarele și pumnii legați fedeleș, complet udat de ploaie și într-o inocență totală a minții. Ele îi vorbiră dar el le privi fără a le recunoaște și le răspunse ceva de neînțeles. Ursula îi descătușă pumnii și gleznele rănite de strînsoarea corzilor și-l lăsă legat numai de centură. Mai tîrziu i-au construit un mic umbrar din palmieri ca să-l adăpostească de soare și de ploi.

V

Aureliano Buendía și Remedios Moscote s-au căsătorit într-o duminică din martie, în fața altarului pe care părintele Nicanor Reyna puse să-l amenajeze în salon. A fost încununarea a patru săptămîni de preparative febrile în casa Moscote, căci micuța Remedios ajunsese la vîrsta pubertății fără să se fi dezbărat de deprinderile copilăriei. Cu toate că mama ei o inițiase în privința schimbărilor din timpul adolescenței, într-o după-amiază din februarie, scoțînd niște țipete înfiorătoare, se năpusti în salon unde surorile ei stăteau de vorbă cu Aureliano, și le arătă pantalonașii mînjiți de o pastă șocolatie. Nunta se fixă peste o lună. Abia avură timp să o învețe să se spele și să se îmbrace singură, să cunoască problemele elementare pe care le cere grija unui cămin. Au pus-o să urineze pe cărămizi încinse pentru a-i îndrepta urîtul obicei de a-și uda cearșafurile. Au avut multe necazuri pînă să o convingă de inviolabilitatea secretului conjugal, deoarece Remedios era atît de buimăcită de revelația care-o aștepta, încît voia să împărtășească tuturor amănuntele din noaptea nunții. Toate acestea reclamau eforturi istovitoare, însă la vremea prevăzută fetița cunoștea tot atît de mult despre viață ca oricare dintre surorile ei. Don Apolinar Moscote o luă de braț și o conduse prin strada împodobită cu flori și cu ghirlande, în pocnetele petardelor, în refrenele mai multor orchestre, în timp ce ea îi saluta cu mîna și mulțimea cu surîsuri celor care, din ferestrele lor, îi urau noroc. Aureliano, îmbrăcat într-un costum de postav negru, încălțat cu aceleași cizmulițe de lac cu cheutori metalice pe care avea să le poarte după cîțiva ani și în fața plutonului de execuție, era de o

paloare extremă și simți un nod greu în gîtlej în clipa întîmpinării logodnicei sale în pragul casei și în timp ce o conducea la altar. Ea dădu dovadă de atîta naturalețe și prezență de spirit, încît nu-și pierdu cumpătul nici măcar atunci cînd, voind să-i dea verigheta, Aureliano o scăpă pe jos. În mijlocul șopotelor și a confuziei care începuse să domnească între invitați, ea ținu mîna întinsă, în mănușa de dantelă care-i lăsa degetele descoperite, cu inelarul pregătit să primească legămîntul, pînă ce logodnicul ei reuși să oprească inelul cu vîrful cizmei, împiedicîndu-l să se rostogolească pînă la ieșire, și pînă ce reveni la altar, roșind de rușine. Mama și surorile ei își făcură atîta sînge rău de teamă ca nu cumva fetița să facă vreo gafă în timpul ceremoniei încît pînă la urmă tocmai ele se arătară nelalocul lor, ridicînd-o în brațe pentru a o săruta. Din ziua aceea, Remedios dovedi un simț al răspunderii, o grație naturală, un sînge rece care nu o vor părăsi niciodată în împrejurările cele mai nefavorabile. Ea a fost aceea care a avut ideea de a pune la o parte bucata cea mai bună din tortul de nuntă și de a i-o duce pe o farfurie, împreună cu o furculiță, lui José Arcadio Buendía. Legat de trunchiul castanului, ghemuit pe o bancă mică de lemn sub un umbrar din frunze de palmier, uriașul moșneag, decolorat de soare și de ploi, îi adresă un vag surîs de mulțumire și mîncă prăjitura cu mîna, mormăind un psalm de neînțeles. În mijlocul acestei petreceri cu tărăboi, care se prelungi și luni dimineața, Rebeca Buendía a fost singura care nu a luat parte la veselia generală. Ospățul ei căzuse baltă, Ursula decisese ca nunta ei să se oficieze în aceeași zi, însă Pietro Crespi primise vineri o scrisoare prin care i se vestea că mama lui era pe moarte. Nunta fu amînată pentru o dată ulterioară. La un ceas după ce primi vestea, Pietro porni spre capitala provinciei, dar pe drum se încrucișă cu mama lui, care, punctuală, sosi în noaptea de sîmbătă și recită la nunta lui Aureliano orația pe care-o pregătise pentru cununia fiului ei. Pietro Crespi reveni duminică la miezul nopții pentru a mătura cenușa ospățului, după ce deșelă sub el cinci cai în speranța că va ajunge la timp la cununia sa. Nu s-a știut niciodată cine a scris

acea scrisoare. Hărțuită de întrebările Ursulei, Amaranta plînse de indignare și jură în fața altarului improvizat, pe care tîmplarii nu ajunseseră să-l demonteze, că este nevinovată.

Părintele Nicanor Reyna, pe care don Apolinar Moscote se dusese să-l caute în ținutul mlaștinilor pentru ca să oficieze cununia, era un bătrîn asprit din pricina ingratitudinii slujbei sale. Era o apariție tristă, numai piele și oase, dar cu un pîntec proeminent și rotund și cu o expresie de înger în decădere datorită mai degrabă sărăciei duhului decît bunătății. El avea de gînd să se reîntoarcă la parohia sa după cununie, a fost însă îngrozit de uscăciunea sufletelor din Macondo ai cărui locuitori prosperau în sminteală, ascultînd de legile firii, fără să-și boteze copiii și fără să cinstească sărbătorile cu sfințenie. Socotind că nici un țînut nu avea mai multă nevoie de sămînța lui Dumnezeu, se hotărî să mai rămînă încă o săptămînă pentru a-i creștina pe cei tăiați împrejur și pe păgîni, să legalizeze concubinajele și să împărtășească pe muribunzi. Însă nimeni nu-i dădu atenție. I se răspundea că ani și ani de zile oamenii au trăit fără preot, rezolvîndu-și problemele sufletului direct cu Dumnezeu, și nu se mai simțeau vizați de blestemul păcatului strămoșesc. Sătul de a predica în pustiu, părintele Nicanor se hotărî să înceapă construirea unei biserici, care să fie cea mai mare din lume, cu sfinți în mărime naturală și cu vitralii colorate în ziduri, pentru ca să vină lume tocmai de la Roma să-l cinstească pe Dumnezeu în focarul nelegiuirii. Umbla pretutindeni, cu o căldărușă de aramă, după pomană. I s-a dat mult, dar el voia și mai mult, deoarece lăcașul avea să aibă un clopot al cărui dangăt trebuie să salveze din valuri sufletele naufragiate. Se rugă atît de mult încît își pierdu glasul. Oasele îi scîrțîiau. Într-o sîmbătă, neizbutind după atîta vreme să adune nici măcar prețul portalului, se lăsă biruit de deznădejde. Ridică un altar improvizat în piață iar duminică trecu prin sat, sunînd dintr-un clopoțel ca pe vremea insomniei, chemîndu-i pe oameni la liturghie sub cerul liber. Mulți veniră din curiozitate. Alții, din nostalgie. Alții, pentru ca Dumnezeu să nu se simtă jignit de disprețul arătat reprezentantului său

pe pământ: Astfel, la ceasul al optulea de dimineață, jumătate din sat se găsi adunată în piață unde părintele Nicanor recită evanghelia cu un glas foarte răgușit din pricina milogelilor nesfîrșite. La încheiere, cînd mulțimea începu să plece în debandadă, ridică brațul să le atragă luarea aminte:

— O clipă, zise el. Vom fi acum martorii unui semn de netăgăduit al puterii nemărginite a lui Dumnezeu.

Băiatul care ajutase la slujba liturghiei aduse o ceașcă de ciocolată spumoasă și aburindă pe care o sorbi pe nerăsuflate. Își zvîntă apoi buzele cu o batistă pe care o scoase din mînecă, își ridică brațele în cruce și închise ochii. Părintele Nicanor fu văzut atunci ridicîndu-se cu doisprezece centimetri deasupra solului. Experimentul se vădi a fi foarte convingător. Timp de cîteva zile, trecu din casă în casă, repetînd experiența de levitațiune grație stimulentului său de ciocolată, în timp ce acolitul său strîngea atîția bani într-un săculeț încît la sfîrșitul a mai puțin de-o lună s-a putut începe construcția bisericii. Nimeni nu punea la îndoială originea divină a unei astfel de demonstrații, afară de José Arcadio Buendía, care privea imperturbabil la mulțimea sătenilor care se îngrămădiseră într-o bună zi în jurul castanului pentru a mai asista încă o dată la spectacolul revelației. Abia că se ridică de pe banca mică a sa și dădu din umeri cînd părintele Nicanor începu să părăsească solul și să se înalțe cu scaunul pe care ședea.

— *Hoc est simplicissimus*[1], zise pe latinește José Arcadio Buendía: *homo iste statum quartum materiae invenit*.[2]

Părintele Nicanor ridică mîna și cele patru picioare ale scaunului se așezară dintr-o dată pe pământ.

— *Nego*! zise el, tot pe latinește. *Factum hoc existentiam Dei probat sine dubio*.[3]

S-a înțeles astfel că blestemata de limbă păsărească a

[1] Este foarte simplu *(lat.)*

[2] Omul acesta a descoperit starea a patra a materiei *(lat.)*

[3] Tăgăduiesc... Acest fapt dovedește indubitabil existența lui Dumnezeu *(lat.)*

lui José Arcadio Buendía nu era alta decît limba latină. Părintele Nicanor profită de împrejurarea că era singura persoană în stare să comunice cu el, pentru a încerca să-i insufle credință în creierul său tulburat. În fiecare după-amiază se așeza lîngă castan și predica în latinește, însă José Arcadio Buendía refuza cu încăpățînare să admită căile întortocheate ale sofisticii și transmutațiile ciocolatei, și cerea ca supremă și unică probă a existenței lui Dumnezeu imaginea Lui fotografică, dagherotipul Lui. Părintele Nicanor îi aduse atunci medalii și icoane evlavioase și chiar o reproducere după năframa Sfintei Verónica, însă José Arcadio Buendía le respinse ca fiind niște obiecte confecționate de mîna omului, fără nici un fundament științific.

Se arăta atît de îndărătnic, încît părintele Nicanor renunță la proiectele de evanghelizare și continuă să-l viziteze însuflețit fiind numai de simțăminte umanitare. Dar atunci José Arcadio Buendía fu acela care luă inițiativa și încercă să-i zguduie credința preotului cu ajutorul a mii de șiretlicuri raționaliste. Într-o zi, cînd părintele Nicanor veni să-l vadă sub castanul său, aducînd cu sine o tablă de dame și o cutie cu jetoane pentru a-l invita să joace dame cu el, José Arcadio Buendía nu voi să accepte nicidecum deoarece, după cum îi spunea, nu putea să înțeleagă ce sens putea avea o luptă între doi adversari care erau de acord asupra principiilor luptei. Părintele Nicanor care nu privise niciodată jocul de dame sub aspectul acesta, pierdu orice poftă de a mai juca. Din ce în ce mai uimit de luciditatea iui José Arcadio Buendía, sfîrși prin a-l întreba cum se poate să-l țină legat de un copac.

— *Hoc est simplicissimus*, îi răspunse el: pentru că sînt nebun.

Preocupat de atunci, în primul rînd de propria sa credință, preotul încetă să-l mai viziteze și se dedică în întregime grăbirii construcției bisericii. Rebeca simțea cum reînvie nădejdea în ea. Viitorul ei atîrna de terminarea clădirii, din duminica în care părintele Nicanor dejunase în casa lor și cînd familia adunată în jurul mesei vorbise despre solemnitatea și fastul pe care-l vor

avea ceremoniile de îndată ce va fi construită biserica. „Rebeca va fi cea mai norocoasă", spuse Amaranta. Și pentru că Rebeca nu înțelegea ce voia să spună cu aceasta, ea îi explică cu un surîs plin de nevinovăție:

— Tu vei fi aceea care va inaugura biserica prin cununia ta.

Rebeca încercă să intervină cea dintîi. În ritmul în care progresa construcția, biserica nu va fi terminată înainte de zece ani. Părintele Nicanor își exprimă dezacordul: generozitatea crescîndă a credincioșilor îi îngăduia să se bizuie pe calcule mai optimiste. Față de indignarea surdă a Rebecăi, care nu-și mai putu isprăvi prînzul, Ursula aplaudă ideea Amarantei și depuse o contribuție considerabilă ca să se grăbească lucrările. Părintele Nicanor aprecie că primind încă o contribuție egală cu aceasta, biserica va fi gata în trei ani. De atunci Rebeca nu mai vorbi cu Amaranta, convinsă că inițiativa ei era mult mai vinovată decît se părea. „Pentru mine a fost soluția cea mai puțin gravă, îi răspunse Amaranta în cursul discuției lor violente, care le-a făcut să se înfrunte în seara aceea. În felul acesta nu va trebui să te ucid în viitorii trei ani." Rebeca acceptă provocarea.

Atunci cînd Pietro Crespi află despre noua amînare a cununiei sale, avu o criză de deznădejde, însă Rebeca îi aduse o dovadă de supremă fidelitate: „Cînd vei hotărî, vom fugi", îi spuse ea. Numai că Pietro Crespi nu era omul aventurilor. Îi lipsea temperamentul impulsiv al logodnicei sale și pentru el, cuvîntul dat era ca un capital ce nu putea fi delapidat. Rebeca recurse atunci la procedee mai îndrăznețe. Un vînt misterios stingea toate lămpile din salon și Ursula îi surprindea pe logodnici sărutîndu-se pe întuneric. Pietro Crespi bîlbîia niște explicații confuze cu privire la proasta calitate a lămpilor moderne care funcționau cu acetilenă și ajuta chiar la instalarea în odaie a unor sisteme de iluminat mai puțin defectuoase. Din nou, însă lipsea combustibilul sau se uscau fitilele, și Ursula o găsea pe Rebeca pe genunchii logodnicului ei. În cele din urmă nu mai vru să asculte nici o explicație. Îi dădu

indienei sarcina lucrului la brutărie și-și luă obiceiul de a se așeza într-un balansoar pentru a-i supraveghea pe logodnici, hotărîtă să nu se lase păcălită prin manevre care în tinerețea ei erau deja învechite. „Biata mamă, se indigna Rebeca, pe un ton batjocoritor, cînd o vedea pe Ursula căscînd în toropeala întîlnirilor lor. După ce va muri, va mai fi văzută cum își ispășește păcatele în balansoarul ei." După trei luni de idilă supravegheată, exasperat de încetineala lucrărilor pe care le inspecta zilnic, Pietro Crespi se hotărî să verse părintelui Nicanor suma de care mai avea nevoie pentru terminarea bisericii. Amaranta își păstra calmul. Flecărind mereu cu prietenele care veneau în toate după-amiezile să brodeze sau să tricoteze în verandă, ea se străduia să inventeze alte stratageme. O eroare de calcul a zădărnicit pe aceea pe care o considerase a fi cea mai eficace: să îndepărteze tabletele de naftalină pe care Rebeca le presărase pe rochia ei de mireasă înainte de a o depune în dulapul din camera ei. Făcu aceasta cînd nu mai erau nici două luni pînă la terminarea bisericii. Dar Rebeca era atît de nerăbdătoare cu cît se apropia ziua nunții încît voi să-și pregătească rochia cu mult înainte decît socotise Amaranta. Deschise dulapul, desfășură mai întîi hîrtiile în care o împachetase, apoi pînza protectoare și găsi mătasea rochiei, dantela voalului și chiar cununa din flori de portocal pulverizate de molii. Deși era sigură că presărase în pachet doi pumni plini cu tablete de naftalină, dezastrul părea atît de întîmplător încît nu îndrăznea să o învinovățească pe Amaranta. Nu mai era nici o lună pînă la nuntă, dar Amparo Moscote îi făgădui că-i va confecționa o rochie nouă în răstimp de o săptămînă. Amaranta simți că leșină în acea zi ploioasă cînd la amiază Amparo apăru în casă învăluită toată într-o spumă de dantele, îndreptîndu-se spre Rebeca pentru ultima probă a rochiei ei. Simți cum i se îneacă cuvintele în gît și o dîră de sudori reci coborîndu-i de-a lungul spinării. Petrecuse luni întregi tremurînd de groază în așteptarea acestei clipe, deoarece, dacă se dovedea incapabilă de a născoci un obstacol definitiv în calea nunții Rebecăi, era sigură că, în ultimul moment, după ce vor fi

eșuat toate resursele imaginației ei, va avea încă destul curaj pentru a o otrăvi. În acea după-amiază, în timp ce Rebeca nădușea de căldură în platoșa de mătase pe care Amparo Moscote i-o potrivea pe trupul ei, înarmată cu mii de ace de gămălie și cu o răbdare nesfîrșită, Amaranta încurcă de mai multe ori ochiurile croșetei și-și împunse degetul cu acul, hotărî însă cu un calm înspăimîntător ca sorocul să fie ultima vineri dinainte de nuntă, iar mijlocul, o porție bună de laudanum în cafea.

Altă piedică, pe atît de insurmontabilă pe cît de neprevăzută, obligă să se amîne încă o dată și nedefinit nunta. Cu o săptămînă înainte de data fixată pentru ceremonie, micuța Remedios se trezi în toiul nopții scăldată într-o băltoacă fierbinte care țîșnise din pîntecele ei cu o rîgîială sfîșietoare, și după trei zile muri otrăvită de propriul ei sînge, avînd în pîntece o pereche de gemeni răsuciți unul într-altul. Amaranta fu cuprinsă de remușcări. Se rugase cu atîta fervoare la Dumnezeu să se întîmple ceva îngrozitor care s-o scutească de otrăvirea Rebecăi, încît se socoti vinovată de moartea micuței Remedios. Nu aceasta era piedica pe care o așteptase ea în rugăciunile ei. Cu Remedios pătrunsese un suflu de bucurie în casă. Se instalase împreună cu soțul ei într-o odăiță învecinată cu atelierul, pe care o împodobise cu păpușile și cu jucăriile din copilărie de care mai era încă foarte apropiată; vitalitatea și buna ei dispoziție se revărsau dincolo de cei patru pereți ai odăiței și se răspîndeau ca o adiere de aer sănătos prin veranda cu begonii. Cînta dis-de-dimineață. Era singura care cutezase să intervină cînd se certau Rebeca și Amaranta. Își asumă zdrobitoarea corvoadă de a se ocupa de José Arcadio Buendía. Îi aducea mîncarea, îl ajuta la nevoile de toate zilele, îl spăla cu o cîrpă săpunită, se îngrijea ca barba și părul să-i fie curățite de pureci și de lindini, ca și de buna stare a umbrarului din frunză de palmier pe care-l consolida cu pînză gudronată impermeabilă cînd se strica vremea. În ultimele luni reușise să comunice cu el prin fraze redate într-o latină rudimentară. Cînd veni pe lume fiul lui Aureliano și al lui Pilar Ternera și a fost adus în casă pentru a

fi botezat, în cerc intim, cu numele de Aureliano José, Remedios stăruise să fie socotit ca fiul ei mai mare. Instinctul ei matern o surprinse pe Ursula. Aureliano, la rîndul său, găsi în ea rațiunea de a trăi care-i lipsise pînă atunci. El lucra toată ziua în atelierul său și, la miezul dimineții, Remedios îi aducea un castronaș cu cafea fără zahăr. În fiecare seară mergeau amîndoi să-l viziteze pe Moscote. Aureliano juca împreună cu socrul său partide interminabile de domino, în timp ce Remedios stătea la taifas cu surorile sau discuta cu mama ei chestiuni de oameni mari. Înrudirea cu familia Buendía întărise în sat autoritatea lui don Apolinar Moscote. În urma deselor demersuri în capitala provinciei, obținu din partea guvernului făgăduiala de a construi o școală, cu conducerea căreia să fie încredințat Arcadio, care moștenise entuziasmul didactic al bunicului său. Prin convingere reuși ca majoritatea caselor să fie spoite în albastru în vederea sărbătoririi independenței naționale. La cererea părintelui Nicanor, dispuse mutarea stabilimentului lui Catarino într-o uliță mai lăturalnică și închiderea mai multor locande de desfrîu, care făceau furori în centrul satului. Într-o zi reveni însoțit de șase polițiști înarmați cu puști cărora le încredință menținerea ordinii fără ca cineva să se gîndească să-și amintească de înțelegerea de la început, de a interzice intrarea în sat a jandarmilor. Aureliano era mulțumit de importanța socrului său. „Vei ajunge și tu tot atît de gras ca el", îi spuneau prietenii. Însă viața sedentară, care-i accentuase pometii obrajilor și-i subțiase strălucirea privirii; nu-l făcu să se îngrașe și nu-i schimbă firea cumpătată, ci dimpotrivă, îi înăspri pe buze cuta severă a meditației solitare și a hotărîrii de neclintit. Afecțiunea pe care soția sa și el însuși o stîrniseră în sînul ambelor familii era de așa natură încît, în ziua în care Remedios anunțase că va avea un copil, chiar Rebeca și Amaranta încheiară un armistițiu pentru a tricota o garnitură de scutece din lînă albastră pentru cazul că se va naște un băiat și una din lînă roz dacă va fi fată. Tot ea a fost ultima persoană pe care Aureliano o revăzu în gînd, cîțiva ani mai tîrziu, în fața plutonului de execuție.

Ursula ordonă doliul prin care se închiseră toate ușile și ferestrele și oprea pe oricine să intre sau să iasă, afară doar de cazul că era strict necesar; ea interzise să se vorbească cu voce tare timp de un an și așeză poza dagherotipă a lui Remedios chiar pe locul unde se făcuse priveghiul, drapată într-o panglică neagră și cu o candelă cu untdelemn mereu aprinsă. Generațiile următoare, care nu lăsară să se stingă niciodată această candelă, rămîneau descumpănite în fața fetiței cu fustă plisată, cu cizmulițe albe și cu panglică de organdi în păr, pe care nu o puteau identifica cu imaginea tradițională a unei străbunici. Amaranta se ocupă de Aureliano José. Îl adoptă ca pe un copil care avea să-i împărtășească singurătatea și care o va izbăvi de laudanumul involuntar pe care rugăciunile ei nesăbuite îl turnaseră în cafeaua lui Remedios. La căderea nopții, Pietro Crespi intra pe vîrful degetelor, cu doliul la pălărie, și-i făcea o vizită tăcută Rebecăi, care era atît de palidă în rochia ei neagră ale cărei mîneci îi coborau pînă la pumni, încît credeai că e lipsită de sînge. Chiar și numai gîndul de a fixa o dată nouă pentru nuntă ar fi fost atît de necuviincios, încît legăturile lor deveniră în curînd imaginea unei logodne eterne, a unei iubiri frînte de oboseală și de care nu se mai preocupa nimeni, ca și cum acești îndrăgostiți care altă dată stricau lămpile pentru a se putea săruta, trebuiau să se încline acum în fața voinței morții. Descumpănită, complet demoralizată, Rebeca reîncepu să mănînce pămînt.

Dintr-o dată, cînd doliul se învechise atît de mult încît se reluaseră ședătorile de brodat, pe la orele două după amiază, în tăcerea mortală a caniculei, cineva împinse poarta de la intrare și stîlpii se mișcară atît de puternic în temeliile lor încît Amaranta și prietenele ei care brodau în verandă, Rebeca sugîndu-și degetul mare în camera ei, Ursula la bucătărie, Aureliano în atelier și pînă și José Arcadio Buendía sub castanul solitar, avură impresia că un cutremur de pămînt zguduia casa. Cel care sosise astfel era un adevărat colos. Abia că-și putea petrece umerii pătrați prin strîmtoarea ușilor. La gîtul său de taur purta un medalion cu Fecioara Tămăduirilor, brațele și pieptul îi erau pline de tatuaje criptice,

și la pumnul drept avea brățara strînsă a *fraților de cruce*. Pielea îi era tăbăcită de sarea intemperiilor, avea părul scurt și zbîrlit ca o coamă de catîr, fălci de oțel, privirea tristă. Centironul lui era de două ori mai gros decît chinga unui cal, purta cizme cu turetci și pinteni și tocuri ferecate, iar prezența sa dădea impresia trepidantă a unei zguduiri seismice. Trecu prin salon și prin sufragerie și intră ca un tunet în veranda cu begonii, unde Amaranta și prietenele ei rămaseră paralizate, toate cu acul în aer. „Salut!" le spuse cu o voce obosită; își aruncă desagii pe masa de lucru și, fără să se oprească, se îndreptă spre fundul casei. „Salut!" îi spuse Rebecăi înspăimîntate care-l văzu intrînd pe ușa dormitorului ei. „Salut!" îi spuse lui Aureliano care era la masa lui de giuvaergiu, cu toate cinci simțurile în alarmă. Nu zăbovi cu nimeni. Se duse drept la bucătărie și acolo se opri pentru prima oară, la sfîrșitul unei călătorii care începuse la celălalt capăt al pămîntului. „Salut!" zise el. Ursula rămase cu gura căscată timp de o frîntură de clipă, îl privi drept în ochi, scoase un țipăt și-i sări de gît strigînd și plîngînd de bucurie. Era José Arcadio. Revenise tot atît de lefter precum plecase, încît Ursula trebui să-i dea doi pesos pentru plata locației calului. Vorbea o spaniolă amestecată cu argoul marinăresc. Îl întrebară pe unde a umblat și el răspunse: „Pe-acolo". Își agăță hamacul în odaia care i se destinase și dormi trei zile. Cînd se trezi, după ce înghiți șaisprezece ouă crude, se duse direct la stabilimentul lui Catarino, unde statura lui colosală provocă între femei o agitație și o curiozitate fără seamăn. Ceru muzică și un rînd de rachiu, pe socoteala lui, pentru toată lumea. Făcu pariuri luptînd cu puterea pumnului împotriva a cinci bărbați la un loc. „Nu se poate, ziceau ei dîndu-și seama că nu reușeau nici măcar să-i miște brațul. Are brățara *fraților de cruce*."

Catarino, care nu credea în astfel de lucruri, parie pe doisprezece pesos că nu va urni din loc tejgheaua. José Arcadio o smulse de la locul ei, o săltă deasupra capului și o duse pînă în stradă. A fost nevoie de unsprezece oameni care să o aducă înapoi. În înfierbîntarea petrecerii își arătă pe tejghea virilitatea

neverosimilă tatuată în întregime cu împletituri de inscripții în albastru și roșu, înscrise în tot felul de limbi. Pe femeile care îl asaltară cu poftele lor, le întrebă care plătește mai mult. Cea mai bogată oferi douăzeci de pesos. Propuse atunci să fie scos la loterie cu zece pesos lozul. Era un preț exorbitant, căci femeia cea mai solicitată nu cîștiga mai mult de opt pesos pe noapte, însă toate acceptară. Își scriseseră numele pe paisprezece hîrtiuțe pe care le puseră într-o pălărie, și fiecare femeie trase cîte una. Cînd nu mai rămăseseră decît două hîrtiuțe în fundul pălăriei, se stabili despre care este vorba.

— Încă cinci pesos de fiecare, propuse José Arcadio, și mă voi împărți între amîndouă.

Trăia din asta. Făcuse de șaizeci și cinci de ori înconjurul pămîntului, înrolat într-un echipaj de marinari apatrizi. Femeile cu care se culcase în noaptea aceea în stabilimentul lui Catarino îl conduseră dezbrăcat în pielea goală pînă în salonul de bal, unde putură vedea că nici un milimetru de pe trupul său, din tălpi pînă în creștet și pe față și pe dos, nu era fără tatuaj. Nu reușea să se adapteze la viața de familie. Dormea toată ziua iar noaptea o petrecea în mahalaua caselor de toleranță, pariind pe forța sa fizică. Rarele ocazii cînd Ursula reușea să-l facă să ia loc la masă, îl vedeai prietenos și radios, mai ales cînd începea să povestească despre aventurile sale din țările îndepărtate. Naufragiase și rătăcise timp de două săptămîni în voia vîntului și a valurilor, în marea Japoniei, hrănindu-se din cadavrul unuia dintre tovarășii săi care murise de insolație și a cărui carne sărată, sărată din nou și coaptă la soare, era zgrunțuroasă și dulceagă la gust. În golful Bengal, la amiaza mare, pe o vreme minunată, corabia lui răpuse un dragon marin în pîntecele căruia găsiră casca, cataramele și armele unui cruciat. Văzură în Marea Caraibilor fantoma corabiei-corsar a lui Victor Hughes, cu pînzele sfîșiate de vînturile morții cu catargele roase de scarabei marini, îndreptîndu-se spre Guadelupa, dar rătăcind veșnic drumul. La masă, Ursula plîngea de parcă ar fi citit toate scrisorile care nu sosiseră niciodată și în

care José Arcadio relata isprăvile și pățaniile sale. „Cînd ai o casă atît de mare aici, fiule, suspina ea. Cînd s-a aruncat atîta mîncare la porci!" În fond, însă, ea nu-și putea închipui că tînărul luat de țigani era acest lungan uriaș care înfuleca o jumătate de purcel de lapte la dejun și ale cărui vînturi făceau să veștejească florile. Ceilalți din familie aveau reacții asemănătoare. Amaranta nu putea să-și ascundă scîrba pe care i-o provocau, la masă, rîgîielile lui bestiale. Arcadio, care nu cunoscuse niciodată taina filiației sale, abia dacă răspundea la întrebările pe care i le punea cu intenția vădită de a-i cîștiga dragostea. Aureliano încercă să deștepte amintirea vremii cînd împărțeau aceeași cameră, se străduí să refacă complicitatea lor din copilărie, însă José Arcadio uitase de toate acestea; viața pe mare îi copleșise memoria cu mult mai multe lucruri de care să-și aducă aminte. Numai Rebeca se simți topită de la prima vedere. În după amiaza în care-l văzu trecînd prin fața camerei ei, își dădu seama că Pietro Crespi nu era decît un biet omuleț sfrijit față de acest super-mascul, a cărui respirație vulcanică se resimțea în toată casa. Socotea bun orice pretext pentru a se afla în apropierea lui. Într-o zi, José Arcadio îi privi trupul cu o atenție lipsită de pudoare, și îi zise: „Ești o femeie adevărată, surioară". Rebeca nu se mai stăpîni. Reîncepu să mănînce pămînt și var de pe ziduri cu lăcomia de altă dată, și să-și sugă degetul mare cu atîta frenezie încît i se făcu o bătătură. Vomă un lichid verzui cu lipitori moarte. Petrecu nopți albe tremurînd de febră, luptîndu-se cu delirul și așteptînd pînă cînd casa era zguduită de reîntoarcerea lui José Arcadio, în zori. Într-o după-amiază, cînd toată lumea dormita, nu mai putu răbda și se duse pînă la odaia lui. Îl găsi în chiloți, treaz, întins în hamacul pe care-l fixase de bîrnele groase cu odgoane de corabie. Nuditatea lui extraordinară, împodobită toată, o impresionă atît de puternic încît simți nevoia să se întoarcă. „Iertați-mă, zise; nu știam că erați aici". Vorbea însă cu voce scăzută ca să nu trezească pe cineva. „Vino încoace", îi răspunse el. Rebeca ascultă. Se opri lîngă hamac, în sudori de gheață, simțind că i se înnoadă mațele, în timp ce José Arcadio îi mîngîia

cu vîrful degetelor gleznele, apoi pulpele și chiar coapsele, murmurînd: „Ah, surioară, ah, surioară!" Ea trebui să depună un efort supraomenesc pentru a nu-și da sufletul cînd o forță ciclonică o ridică de mijloc într-un chip uimitor de potrivit, o despuie de îmbrăcămintea intimă în doi timpi și trei mișcări și o sfîșie ca pe o păsărică. Mai avu timp să-i mulțumească lui Dumnezeu că s-a născut înainte de a se dărui, inconștientă, plăcerii neuitate a acestei dureri insuportabile, în mlaștina fumegîndă a hamacului care absorbi ca o sugativă izbucnirea sîngelui ei.

După trei zile se cununară la liturghia de la orele cinci. José Arcadio se duse în ajun la prăvălia lui Pietro Crespi. Îl găsise dînd lecții de ghitară și-i vorbi de față cu toată lumea. „Mă însor cu Rebeca", îi zise el. Pietro Crespi păli, întinse ghitara unuia dintre elevii săi și declară lecția terminată. Cînd au rămas singuri în salonul plin cu instrumente muzicale și cu jucării mecanice, Pietro Crespi zise:

— Este sora dumneavoastră.

— Mi-e tot una, răspunse José Arcadio.

Pietro Crespi își zvîntă fruntea cu batista impregnată cu lavandă.

— Este împotriva naturii, explică el, și în afară de aceasta, legea o interzice.

Nu atît argumentația, cît paloarea lui Pietro Crespi îl făcu pe José Arcadio să-și piardă răbdarea.

— Mă baleg o dată și încă o dată pe natură, îi răspunse el. Și am venit să vă spun pentru a vă scuti de osteneala de a o mai întreba ceva pe Rebeca. Aceste maniere brutale se îndulciră însă atunci cînd văzu cum ochii lui Pietro Crespi se umplură de lacrimi.

— De altfel, îi spuse el pe un alt ton, dacă ceea ce vă place este familia, vă mai rămîne Amaranta.

Părintele Nicanor dezvălui în predica lui de duminică faptul că Arcadio și Rebeca nu erau frate și soră. Ursula nu iertă niciodată ceea ce considera ea o lipsă de respect de neînchipuit și cînd reveniră de la biserică, le interzise tinerilor căsătoriți să mai

pună piciorul în casă. Pentru ea, erau ca și morți. Își închiriară o bojdeucă în fața cimitirului și se mutară acolo fără alte mobile decît hamacul lui José Arcadio. În noaptea nunții, un scorpion care se introdusese în pantoful Rebecăi o mușcă de picior. Simți cum îi amorțește limba, dar aceasta n-o împiedică să petreacă o lună de miere care provocă scandal. Vecinii erau îngroziți de țipetele care trezeau întregul cartier de circa opt ori pe noapte și cam de trei ori în timpul siestei, și se rugau cu o patimă nestăpînită să nu tulbure odihna morților.

Aureliano a fost singurul care-și făcu griji pentru ei. Le cumpără cîteva mobile și le procură bani, pînă cînd José Arcadio redobîndi simțul realității și se apucă să lucreze peticul de pămînt de lîngă curtea casei care nu era al nimănui. În schimb, Amaranta nu izbuti niciodată să-și stăpînească pizma împotriva Rebecăi, cu toate că soarta i-a hărăzit o mulțumire cum nici nu visase: la propunerea Ursulei, care nu știa cum să îndrepte lucrurile, Pietro Crespi continuă să prînzească în fiecare marți în casă, stăpînindu-și insuccesul cu calm și demnitate. Ca o dovadă a stimei sale față de familie, păstră doliul la pălărie, și-i făcea plăcere să-și manifeste afecțiunea față de Ursula, aducîndu-i daruri exotice: sardele portugheze, dulceață de trandafiri din Turcia, iar, într-o zi, un șal fermecător din Manila. Amaranta îl întîmpina cu o amabilitate tandră. Ghicea ce-i făcea plăcere, îi smulgea firele descusute de la mînecile cămășii, îi brodă de ziua lui o duzină de batiste cu inițiala lui. În fiecare marți, după dejun, în timp ce broda pe verandă, el îi ținea bucuros companie. Pentru Pietro Crespi, această femeie pe care o considerase și o tratase mereu ca pe o copilă fu o adevărată revelație. Genul frumuseții ei era oarecum lipsit de grație, era însă de o sensibilitate rară în fața realităților vieții, plină de o tandrețe discretă. Într-o marți, cînd nimeni nu se mai îndoia de ceea ce avea să se întîmple mai curînd sau mai tîrziu, Pietro Crespi o ceru în căsătorie. Ea nu-și întrerupse lucrul. Așteptă să-i dispară roșeala caldă care-i ajunsese pînă la urechi și rosti cu vocea gravă, solemnă, a unei persoane cu experiență:

— Bineînțeles, Crespi, îi zise ea, dar să așteptăm pînă ne cunoaștem mai bine. Nu e indicat să pripim lucrurile.

Ursula se supără. Cu toate că-l stima foarte mult pe Pietro Crespi, nu ajunsese să stabilească dacă hotărîrea lui era bună sau rea din punct de vedere moral, în urma îndelungatei și tumultoasei sale logodne cu Rebeca. Totuși, sfîrși prin a o accepta ca pe un lucru care nu este nici bun, nici rău, deoarece nimeni nu-i împărtășea îndoiala. Aureliano, care era omul casei, o zăpăci și mai mult cînd îi expuse o părere, pe cît de formală, pe atît de enigmatică:

— Nu este momentul să ne gîndim la căsătorii.

Această părere, al cărei sens Ursula nu-l înțelese decît după cîteva luni, era singura pe care Aureliano putea s-o exprime atunci, cu sinceritate, nu numai cu privire la căsătorie, ci la orice preocupare în afară de război. El însuși, în fața plutonului de execuție, nu avea să înțeleagă prea limpede cum s-a înlănțuit acel șir de întîmplări subtile, însă irevocabile, care l-au adus pînă acolo. Moartea lui Remedios nu-i produse comoțiunea de care se temea. Simți mai degrabă o mînie surdă care se risipi încetul cu încetul, lăsîndu-i doar un sentiment de dezamăgire solitară și pasivă, asemănătoare celui pe care-l încercase pe vremea cînd se resemnase de a renunța la femei. Se adînci din nou în lucru dar își păstră obiceiul de a juca domino cu socrul său. Într-o casă amuțită de doliu, convorbirile nocturne consolidară prietenia dintre cei doi bărbați. „Recăsătorește-te, Aurelito, zise socrul. Am șase fiice, poți să alegi". Într-o zi, în ajunul alegerilor, don Apolinar Moscote, revenind dintr-una din călătoriile sale frecvente, se arătă preocupat de situația politică a țării. Liberalii erau hotărîți să pornească război. Cum Aureliano avea pe vremea aceea noțiuni foarte confuze despre deosebirile dintre conservatori și liberali, socrul său i le explicită în cîteva lecții. Liberalii, îi explică el, erau francmasoni: oameni cu porniri rele, partizani ai spînzurării preoților, ai instaurării cununiei civile și a divorțului, ai recunoașterii drepturilor egale pentru copiii naturali și cei legitimi, ai divizării țării printr-un sistem federal care i-ar răpi puterii centrale prerogativele. Conservatorii, dimpotrivă, dețineau

puterea direct de la Dumnezeu și vegheau asupra stabilității ordinii publice și a moralei familiale; ei erau apărătorii credinței în Hristos, ai principiului autorității, și nu erau dispuși să îngăduie fărîmițarea țării în colectivități autonome. Sentimentele sale umanitare îl făcură pe Aureliano să simpatizeze cu atitudinea liberală în privința drepturilor copiilor naturali, însă nu înțelegea de fel cum se putea ajunge să se pornească război pentru niște lucruri pe care nu le puteai atinge cu degetul. Socoti ca un exces faptul că socrul său ceruse să i se trimită, pe timpul alegerilor, șase oameni înarmați cu puști sub comanda unui sergent, într-un sat lipsit de orice pasiune politică. Nu numai că soldații au debarcat, dar merseră din casă în casă pentru a confisca armele de vînătoare, cuțitele de înjunghiat animalele, pînă chiar și cuțitele de bucătărie, înainte de a împărți bărbaților de peste douăzeci și unu de ani buletinele albastre cu numele candidaților conservatori, și buletinele roșii cu numele candidaților liberali. În ajunul alegerilor, don Apolinar Moscote în persoană citi o înștiințare prin care se interzicea de sîmbătă noaptea, timp de patruzeci și opt de ore, vînzarea băuturilor spirtoase și adunările de mai mult de trei persoane care nu aparțineau aceleiași familii. Alegerile trecură fără incidente. Încă de la orele opt dimineața, duminică, se instala în piață urna de lemn păzită de cei șase soldați. S-a votat în libertate deplină, după cum putu constata însuși Aureliano care a rămas aproape toată ziua în preajma socrului său, veghind ca nimeni să nu voteze decît o singură dată. La orele patru după-amiază, un duruit de tobă vesti în piață închiderea scrutinului, iar don Apolinar Moscote sigilă urna cu o bandă de hîrtie gumată peste care-și depuse semnătura. În aceeași seară, în timpul partidei sale de domino cu Aureliano, dădu ordin sergentului să rupă banda de hîrtie gumată pentru a face socoteala sufragiilor. Erau aproape tot atîtea buletine roșii ca și albastre, însă sergentul nu lăsă decît zece din cele roșii și completă diferența cu buletine albastre. Urna fu apoi din nou sigilată cu o bandă nouă și în ziua următoare la ora nouă porni spre capitala provinciei. „Liberalii vor porni la război", zise Aureliano.

Don Apolinar Moscote nu-și slăbi atenția de la jocul de domino. „Dacă spui asta din pricina schimbării buletinelor, atunci nu, nu vor porni la război, răspunse el. Se lasă înadins cîteva buletine roșii, ca să nu fie reclamații." Aureliano înțelese inconvenientele opoziției. „Dacă aș fi liberal, zise el, aș porni la război din pricina acestor buletine." Socrul său îl privi pe deasupra ochelarilor:

— Dacă ai fi liberal, bietul meu Aureliano, și chiar dacă ai fi ginerele meu, n-ai fi asistat la schimbarea buletinelor.

Ceea ce a provocat de fapt indignarea satului n-a fost rezultatul alegerilor, ci faptul că soldații n-au restituit armele. O delegație de femei veni să vorbească cu Aureliano ca să obțină de la socrul său restituirea cuțitelor de bucătărie. Don Apolinar Moscote îi explică în mare taină că soldații au strîns armele confiscate ca tot atîtea probe că liberalii se pregăteau de război. Cinismul acestei declarații îl neliniști. Nu făcu nici un comentariu însă, într-o noapte, pe cînd Gerineldo Marquez, și Magnifico Visbal tăifăsuiau cu alți prieteni despre incidentul cu cuțitele, fu întrebat dacă era liberal sau conservator și Aureliano nu șovăi:

— Dacă trebuie să fac parte din ceva, aș fi liberal, răspunse el, deoarece conservatorii sînt niște înșelători.

A doua zi, la cererea prietenilor săi, făcu o vizită doctorului Alirio Noguera pentru a se trata de o pretinsă durere de ficat. El nu cunoștea de loc sensul acestei comedii. Doctorul Alirio Noguera debarcase la Macondo înainte cu cîțiva ani, avînd o cutie de farmacie plină cu pastile insipide și cu o deviză medicală care nu convingea pe nimeni: „Cui pe cui se scoate". În realitate era un impostor. În spatele fațadei nevinovate de medic fără reputație se afla un terorist care-și ascundea sub încălțămintea cu tocuri joase care-i venea pînă sub genunchi, cicatricele pe care i le provocase la glezne cei cinci ani petrecuți în lanțuri. Prins cu ocazia primei escapade federaliste, reuși să scape la Curaçao, deghizat într-un costum pe care-l detesta cel mai mult pe lume: o sutană. După un exil prelungit, entuziasmat de veștile, prezentate mai favorabil, decît erau în realitate, pe care le aduceau în Curaçao proscrișii

din toate insulele Caraibe, se îmbarcă pe bordul unei goelete de contrabandiști și reapăru la Riohacha împreună cu micile lui flacoane cu comprimate, care nu erau altceva decît zahăr rafinat, și cu o diplomă a Universității din Lipsca pe care o falsificase chiar el. Fu atît de decepționat încît plînse. Fervoarea federalistă pe care exilații o asemănau cu un butoi de pulbere gata să explodeze, se risipise în iluzii electorale vagi. Amărît din pricina insuccesului, dorind să găsească un loc unde să-și petreacă bătrînețile în siguranță, falsul homeopat se refugie la Macondo. În odăița plină de flacoane goale, pe care o închirie la marginea pieții, a trăit cîțiva ani pe spatele bolnavilor disperați care, după ce încercaseră de toate, se consolau cu zahărul din pastile. Instinctele sale de agitator au rămas potolite atîta vreme cît don Apolinar Moscote se mulțumea să fie o autoritate decorativă. Își omora timpul cu amintiri și luptînd contra astmei. Apropierea alegerilor a fost firul care i-a îngăduit să regăsească ițele subversiunii. Luă contact cu tinerii din sat, care erau lipsiți de pregătire politică și porni o campanie secretă de propagandă și de recrutare. Numeroasele buletine roșii care apăruseră în urnă și a căror prezență a fost atribuită de don Apolinar Moscote unei pasiuni pentru noutăți specifică tinereții, constituiau de fapt un aspect al planului său: îi obligă pe acei care-l urmau să voteze pentru a-i convinge că alegerile nu erau decît o farsă. „Singurul mijloc eficace, zicea el, este violența." Majoritatea prietenilor lui Aureliano erau entuziasmați la gîndul de a lichida orînduirea conservatoare, însă nimeni nu cuteza să-l cheme să se alieze la planurile lor, nu numai pentru că era legat de judecător, ci din pricina temperamentului său solitar și a atitudinilor sale șovăitoare. Se știa, în afară de aceasta, că a votat cu albaștrii, după indicațiile socrului său. A fost deci o pură coincidență că și-a dezvăluit sentimentele politice și o simplă curiozitate care i-a sugerat de a-l vizita pe doctor, ca să se trateze de o durere de care nu suferea. Ajungînd la cocioaba mirosind a pînză de păianjen și a camfor, se pomeni în fața unei specii de iguane plină de praf, ai cărei plămîni șuierau la fiecare respirație. Înainte de a-i pune

vreo întrebare, doctorul îl conduse la fereastră și-i examină albul ochilor, trăgîndu-l de pleoapele inferioare: „Nu acolo", zise Aureliano, respectînd instrucțiunile pe care le primise. Apăsă cu vîrful degetului puternic pe locul unde avea ficatul și adăugă: „Aici mă doare, atît de mult încît nu pot dormi". Doctorul Noguera închise atunci fereastra sub pretext că soarele arde prea tare și-i explică în termeni simpli pentru ce era de datoria patrioților să-i asasineze pe conservatori. Aureliano purtă timp de cîteva zile, în buzunarul cămășii un flacon pe care-l scotea tot la două ceasuri. Vărsa trei comprimate în podul palmei, le arunca dintr-o dată în gură și le lăsa să se topească încet pe limbă. Don Apolinar Moscote rîdea de încrederea lui în virtuțile homeopatiei, însă cei care făceau parte din complot recunoșteau în el pe unul de-al lor. Aproape toți fiii întemeietorilor erau implicați în această afacere, deși nici unul nu știa, în mod concret, în ce consta acțiunea pe care ei înșiși o urzeau. Însă, în ziua în care medicul îi destăinui lui Aureliano secretul, acesta se retrase din conspirație. Deși se convinsese atunci de urgența cu care trebuia lichidat regimul conservatorilor, planul îl îngrozea. Doctorul Noguera era un mistic al atentatului personal. Sistemul lui se reducea la coordonarea unei serii de acțiuni individuale care, într-o lovitură de maestru executată la scară națională, avea să-i lichideze pe toți funcționarii regimului împreună cu familiile lor, îndeosebi pe copii, pentru a se stîrpi însăși sămînța buruienii rele a conservatismului. Don Apolinar Moscote, soția și cele șase fiice ale sale figurau, bineînțeles, pe listă.

— Dumneavoastră nu sînteți nici liberal, nici altceva, îi spuse Aureliano fără a-și părăsi calmul. Nu sînteți altceva decît un măcelar.

— În cazul acesta, răspunse doctorul, pe același ton imperturbabil, dă-mi înapoi flaconul. Nu mai ai nevoie de el.

Abia după șase luni, Aureliano află că doctorul renunțase să mai vadă în el un om de acțiune și-l considera un sentimental fără viitor, cu caracter pasiv și condamnat să trăiască solitar. Ceilalți căutară să nu-l piardă din ochi de frică să nu denunțe conspirația.

Aureliano îi liniști; nu va scoate nici un cuvînt, însă în noaptea în care vor merge să asasineze familia Moscote, îl vor găsi apărîndu-i poarta. Se arătă atît de convingător în hotărîrea sa, încît executarea planului fu amînată nedefinit. În vremea asta Ursula îi ceru părerea cu privire la căsătoria lui Pietro Crespi cu Amaranta, iar el îi răspunse că nu era momentul să se gîndească la astfel de lucruri. De o săptămînă purta pe sub cămașă o vechitură de pistol. Îi supraveghea pe prietenii săi. În fiecare după-amiază se ducea să-și bea cafeaua la Rebeca și la José Arcadio, care începuseră să se instaleze cu adevărat și, de la orele șapte, își făcea partidele de domino cu socrul său. La ora prînzului, discuta cu Arcadio, care se făcuse un adolescent voinic, și în fiecare zi îl găsea tot mai exaltat de iminența războiului. La școală, unde Arcadio avea elevi mai în vîrstă decît el, laolaltă cu alții care abia începeau să vorbească, febra liberală era în toi. Se vorbea despre împușcarea părintelui Nicanor, despre transformarea bisericii în școală, despre instaurarea amorului liber. Aureliano încercă să-i modereze impetuozitatea. Îi recomandă înțelepciune și prudență. Surd față de raționamentele sale limpezi și față de simțul său realist, Arcadio îi reproșă în public slăbiciunea de caracter. Aureliano avu răbdare. În cele din urmă, pe la începutul lui decembrie, Ursula răvășită cu totul, se năpusti în atelier:

— A izbucnit războiul!

De fapt războiul izbucnise de trei luni. Legea marțială domnea în toată țara. Singurul care aflase la vreme era don Apolinar Moscote, dar se feri să comunice vestea chiar și soției sale, atîta timp cît nu sosise plutonul armatei care avea să ocupe satul prin surprindere. Aceștia intrară în sat fără zgomot, înainte de zorii zilei, aducînd două tunuri de artilerie ușoară trase de catîri, și-și stabiliră cartierul general în clădirea școlii. Stingerea a fost fixată pentru orele șase după-amiază. S-a procedat la o rechiziție și mai draconică decît cea precedentă, din casă în casă, și de data aceasta s-au luat chiar și uneltele de plugărie. Îl scoaseră din casă pe doctorul Noguera, îl legară de un copac din piață, și fără nici

o formă procedurală, îl împușcară. Părintele Nicanor încercă să impresioneze autoritățile militare cu miracolul levitațiunii, dar un soldat îl izbi în cap cu patul puștii. Exaltarea liberală făcu loc unei terori tăcute. Aureliano, livid, închis în sine, își continua partidele de domino cu socrul său. Înțelese că, în ciuda titlului său actual de comandant civil și militar al pieții, don Apolinar Moscote era din nou o simplă autoritate decorativă. Hotărîrile erau luate de un căpitan al armatei care, în fiecare dimineață, percepea un impozit special pentru menținerea ordinii publice. Din ordinul său, patru soldați smulseră familiei sale o femeie care fusese mușcată de un cîine turbat, și o zdrobiră cu paturile puștilor, în plină stradă. Într-o duminică, după două săptămîni de ocupație, Aureliano intră la Gerineldo Marquez și, cu sobrietatea lui obișnuită, ceru o ceașcă mare cu cafea fără zahăr. Cînd cei doi rămaseră singuri în bucătărie, Aureliano luă un ton autoritar, necunoscut pînă atunci:

— Adună băieții, zise el. Plecăm la război.

Gerineldo Marquez nu-și crezu urechilor.

— Cu ce arme? întrebă el.

— Cu ale lor, răspunse Aureliano.

Marți, la miezul nopții, într-o expediție nesăbuită, douăzeci și unu de bărbați sub treizeci de ani, comandați de Aureliano Buendía, înarmați cu cuțite de masă și cu fiare ascuțite, ocupară garnizoana prin surprindere, își însușiră armele și-l împușcară în curte pe căpitan și pe cei patru soldați care uciseseră femeia.

În aceeași noapte, în timp ce se auzeau salvele plutonului de execuție, Arcadio fu numit comandant civil și militar al pieții. Rebelii căsătoriți abia avură timp să-și ia rămas bun de la soțiile lor, pe care le părăsiră în voia sorții. Plecară în zorii zilei, aclamați de populația izbăvită de teroare, pentru a se atașa la forțele generalului revoluționar Victorio Medina, care, după ultimele vești, mărșăluia în direcția Manaure. Înainte de a pleca, Aureliano îl scoase pe don Apolinar Moscote din dulapul în care se ascunsese: „Tată socrule, poți rămîne liniștit, îi zise el. Noul guvern îți garantează, pe cuvînt de onoare, securitatea personală ca și pe aceea a

familiei dumitale". Don Apolinar Moscote îl recunoscu cu greu în acel conspirator cu cizme mari și arma la umăr, pe cel cu care jucase domino pînă la ceasurile nouă din seară.

— Ești pe cale să faci o prostie, Aurelito, strigă el.

— Nici o prostie, răspunse Aureliano. Sîntem în război. Și nu-mi mai spune Aurelito, căci acum sînt colonelul Aureliano Buendía.

Pagină intenționat goală

VI

Colonelul Aureliano Buendía a organizat treizeci și două de răscoale armate și a fost tot de atîtea ori învins. De la șaptesprezece femei diferite a avut șaptesprezece băieți care fură exterminați, unul după altul, într-o singură noapte, atunci cînd cel mai mare nu împlinise încă treizeci și cinci de ani. Scăpă din paisprezece atentate, din șaizeci și trei de ambuscade și din fața unui pluton de execuție. Supraviețui unei doze de stricnină turnată în cafea și care ar fi fost prea de ajuns ca să ucidă un cal. Refuză Ordinul Meritului pe care i-l decernase președintele Republicii. A fost promovat la rangul de comandant general al forțelor revoluționare, autoritatea lui extinzîndu-se în toată țara, de la o frontieră la cealaltă, și devenise omul cel mai temut de guvern, dar niciodată n-a îngăduit să fie fotografiat. Respinse oferta unei pensii viagere care i se propuse după război și trăi pînă la bătrînețe din vînzarea peștișorilor de aur pe care-i producea în atelierul său din Macondo. Cu toate că lupta mereu în fruntea trupelor sale, singura rană pe care o primi vreodată și-a făcut-o el însuși după capitularea de la Nierlandia care puse capăt unui război civil de douăzeci de ani. Își trase un glonte de pistol în piept, iar proiectilul îi ieși prin umăr fără să fi atins vreun centru vital. Tot ceea ce a rămas din această succesiune de evenimente a fost o stradă cu numele lui în Macondo. Și totuși, așa cum declara cu cîțiva ani înainte de a muri de bătrînețe, nici măcar asta nu aștepta în ziua cînd porni împreună cu cei douăzeci și unu de oameni ai săi, în zorii zilei, să întîlnească forțele generalului Victorio Medina.

— Îți lăsăm în grijă Macondo, se mărginise să-i spună lui Arcadio înainte de plecare. Ți-l lăsăm în bună rînduială, fă în așa fel încît să-l revedem într-o stare și mai bună.

Arcadio dădu o interpretare cu totul personală acestei recomandări. Își inventă o uniformă cu galoane și epoleți de mareșal, inspirîndu-se din cele văzute în gravurile unei cărți a lui Melchiade, și-și atîrnă de centură sabia cu mînerul aurit a căpitanului împușcat. Așează cele două piese de artilerie la intrarea în sat, îmbrăcă în uniforme pe foștii săi discipoli exaltați de discursurile sale incendiare și-i lăsă să se preumble înarmați pe străzi ca să lase străinilor impresia că satul este invulnerabil. Era o stratagemă cu două tăișuri, deoarece guvernul zăbovi zece luni fără să îndrăznească să atace localitatea, însă atunci cînd o făcu, aruncă împotriva ei o forță atît de disproporționată încît lichidă orice rezistență într-o jumătate de oră. Din prima zi de la proclamarea puterii Arcadio vădi un gust pronunțat pentru decrete. Ajunse să emită pînă la patru pe zi pentru a ordona și dispune executarea a tot ce-i trecea prin cap. Introduse serviciul militar obligatoriu de la vîrsta de optsprezece ani, declară de utilitate publică toate animalele care străbăteau drumurile după orele șase seara, și impuse bărbaților majori portul obligatoriu al unei brasarde roșii. Îl sechestră pe părintele Nicanor în presbiteriu, amenințîndu-l că va fi împușcat dacă va ieși, îl opri de la săvîrșirea liturghiei și de a trage clopotele, afară doar pentru sărbătorirea victoriilor liberale. Pentru ca nimeni să nu se îndoiască de severitatea intențiilor sale, porunci ca un pluton de execuție să se antreneze în piața publică trăgînd asupra unei sperietoare de ciori. La început, nu-l luă nimeni în serios. În fond, nu erau altceva decît băieți de școală care se amuzau făcînd pe soldații. Însă, într-o seară cînd Arcadio intră în stabilimentul lui Catarino, trompetul salută în batjocură intrarea lui cu un semnal de război care provocă rîsul tuturor clienților, și Arcadio puse să-l împuște pentru injurii aduse autorității. Pe cei care protestară îi pedepsi la pîine uscată și apă, cu picioarele-n butucul pe care-l instală într-una din sălile de clasă. „Ești un

asasin!" îi striga Ursula, ori de cîte ori afla despre o nouă măsura arbitrară. Cînd o să afle Aureliano, o să te împuște el pe tine și eu voi fi prima care să mă bucur." Dar toate fură în zadar. Arcadio continuă să strîngă chinga, într-un chip pe cît de viguros, pe atît de gratuit, pînă ce deveni tiranul cel mai crud pe care-l cunoscu vreodată Macondo. „Acum verificați pe pielea voastră diferența, spuse într-o zi Apolinar Moscote. Iată, acesta este raiul liberalilor". Arcadio fu înștiințat. În fruntea unei patrule, porni asaltul asupra casei, sparse toate mobilele, bătu la dos fetele și-l tîrî după sine pe Apolinar Moscote. În clipa în care Ursula apăru în curtea cazărmii, după ce străbătuse tot satul strigîndu-și în gura mare rușinea și agitînd furioasă un bici înmuiat în catran, Arcadio tocmai se pregătea să dea plutonului de execuție ordin să tragă.

— Îndrăznește, bastardule! strigă Ursula.

Înainte ca Arcadio să aibă timp să facă un gest, ea îi trase o lovitură de bici: „Îndrăznește, asasinule! urlă ea. Și ucide-mă și pe mine pe deasupra, copil de mamă denaturată. Căci nu voi mai avea lacrimi să plîng de rușine că am crescut un astfel de monstru." Bicuindu-l fără milă, îl hăitui pînă în fundul grădinii, unde Arcadio se ghemui ca un melc. Don Apolinar Moscote era inconștient, legat de stîlpul unde fusese mai înainte sperietoarea de ciori sfîșiată de tragerile de antrenament. Băieții care alcătuiau plutonul de execuție se risipiră de teamă ca nu cumva Ursula să-și descarce mînia și asupra lor. Dar ea nici nu-și aruncă ochii spre ei. Îl lăsă pe Arcadio în uniforma lui sfîșiată, urlînd de furie și de durere, și-l dezlegă pe don Apolinar Moscote pentru a-l conduce acasă. Înainte de a părăsi cartierul, le scoase prizonierilor lanțurile.

Începînd din ziua aceea, ea porunci în sat. Restabili slujbele duminicale, suspendă portul brasardelor roșii, anulă toate măsurile dictate sub imperiul proastei dispoziții. În ciuda energiei de care dădea dovadă, nu înceta să-și deplîngă soarta nefericită. Se simțea atît de singură încît căuta zadarnic compania soțului ei uitat sub castan. „Uite unde am ajuns, îi zicea ea, în timp ce ploile de vară amenințau să prăbușească micul umbrar de palmieri.

Iată, casa goală, copiii noștri risipiți prin lume, iar noi doi, din nou singuri, ca în vremurile dintîi." José Arcadio Buendía, scufundat în prăpastia inconștientului, rămînea surd la tînguirea ei. La începutul nebuniei sale își exprima nevoile pe un ton presant și prin frînturi în latinește. Scurtele sale fulgerări de luciditate, atunci cînd Amaranta îi aducea de mîncare, îi permiteau să-i împărtășească necazurile și grijile care-l apăsau mai rău, și să se supună cu docilitate la ventuzele și la cataplasmele cu muștar. Dar în vremea cînd Ursula veni la el să se plîngă, el pierduse orice legătură cu realitatea. Mereu așezat pe mica lui bancă, ea îi spăla pe rînd fiecare parte a corpului aducîndu-i vești despre familie. „Aureliano a plecat la război încă de acum patru luni și noi nu știm nimic de el, zicea ea, frecționîndu-i umărul cu cîrpa muiată în leșie. José Arcadio se află din nou la noi, acum este bărbat de-a binelea, mai înalt ca tine și tatuat peste tot cu împunsături, dar s-a întors numai ca să arunce rușinea pe casa noastră." I se păru totuși că observă că soțul ei devenea mai trist la aflarea acestor vești proaste. Preferă atunci să-l mintă. „Nu crede nimic din ce-ți povestesc, zicea ea acoperindu-i cu cenușă excrementele pentru a le aduna cu lopata. Dumnezeu a vrut ca José Arcadio și Rebeca să se căsătorească și acum sînt foarte fericiți." Ajunse să-l înșele cu atîta sinceritate încît propriile ei minciuni începură s-o consoleze și pe ea. „Arcadio s-a făcut om serios, zise ea, și foarte curajos, un tînăr foarte frumos în uniforma și cu sabia lui." Dar parcă vorbea cu un mort, căci José Arcadio Buendía nu mai putea fi prins de nici una din preocupările de acest gen. Totuși, ea stărui. Îl vedea atît de inofensiv, atît de indiferent față de toate, încît hotărî să-l dezlege. Nici măcar nu se ridică de pe banca lui. Continuă să rămînă expus în soare și în ploaie ca și cum nu corzile îl țineau legat de trunchiul castanului, ci o forță superioară oricăror legături vizibile. Pe la mijlocul lunii august, cînd iarna începea să se statornicească, Ursula putu să-i aducă în sfîrșit o veste care părea a fi adevărată.

— Închipuiește-ți că norocul nu vrea, hotărît, să ne lase

să răsuflăm, îi spuse ea. Amaranta și italianul cu pianul mecanic se căsătoresc.

Într-adevăr, prietenia dintre Amaranta și Pietro Crespi progresa, favorizată de încrederea Ursulei care, de data aceasta, nu socotea necesar să le supravegheze întîlnirile. Italianul venea înspre seară, cu o gardenie la butonieră și-i traducea Amarantei din sonetele lui Petrarca. Rămîneau pe verandă să respire parfumul sufocant de origan și de trandafiri, el, adîncit în lectură iar ea făcînd dantele cu croșeta, indiferenți față de peripețiile și veștile proaste ale războiului, pînă cînd țînțarii îi sileau să se refugieze în salon. Sensibilitatea Amarantei, tandrețea ei discretă însă învăluitoare țesuseră, încetul cu încetul, în jurul logodnicului o pînză nevăzută de păianjen pe care trebuia să o îndepărteze materialmente cu degetele sale palide și lipsite de inele, pentru a părăsi casa cînd băteau ceasurile opt. Umpluseră un album frumos cu cărți poștale pe care Pietro Crespi le primea din Italia. Erau imagini cu îndrăgostiți în parcuri solitare, cu vignete înfățișînd inimi străpunse de săgeți și panglici aurite ținute de porumbițe. „Eu cunosc parcul acesta din Florența, spunea Pietro Crespi privind cărțile poștale. Nu trebuie decît să întinzi mîna și păsările coboară să-ți mănînce din palmă." Uneori, în fața unei acuarele cu Veneția, nostalgia transforma în arome dulci de flori înmiresmate mirosul de mîl de fructe de mare putrezite pe canale. Amaranta suspina, rîdea, visa după o patrie nouă, în care bărbații și femeile, toți la fel de frumoși, vorbeau o limbă copilărească, și orașe antice în care nu mai supraviețuiau, pentru a perpetua amintirea măreției lor trecute, decît pisicile hoinărind printre ruine. După ce traversase oceanul în căutarea ei, după ce o confundase cu pasiunea în mîngîierile vehemente ale Rebecăi, Pietro Crespi descoperise în sfîrșit dragostea. Fericirea aduse cu sine prosperitatea. Magazinul lui ocupa atunci aproape o stradă întreagă și devenise un refugiu al fanteziei, cu reproduceri după campanila Florenței care anunțau ceasurile printr-un concert de clopote, cutiuțe muzicale din Sorrento, pudriere din China care

cîntau o melodie pe cinci note de îndată ce le ridicai capacul, și toate instrumentele muzicale imaginabile, și toate mecanismele cu arc care se puteau inventa. Bruno Crespi, fratele său mai mic, ținea magazinul, deoarece el însuși nu mai putea face față tuturor cursurilor sale de muzică. Datorită lui, strada Turcilor, cu uluitoarele ei etalaje de fleacuri, deveni în curînd un cartier liniștit, plin de melodii, unde puteai uita de uneltirile tiraniei lui Arcadio și de coșmarul îndepărtat al războiului. Atunci cînd Ursula hotărî reluarea slujbelor duminicale, Pietro Crespi dărui bisericii un armoniu german, organiză un cor de copii și pregăti un întreg repertoriu gregorian care aducea o notă de strălucire în ritualul funebru al părintelui Nicanor. Nimeni nu se îndoia că va face din Amaranta o soție fericită. Fără să grăbească evoluția sentimentelor lor, lăsîndu-se călăuziți de înclinarea firească a inimii, au ajuns pînă acolo încît nu mai rămînea decît să fixeze data căsătoriei. Nu aveau să întîmpine nici un obstacol. Ursula se acuza în sinea ei că stricase, prin amînări repetate, soarta Rebecăi, și nu era dispusă să acumuleze remușcări. Doliul sever impus de moartea lui Remedios fusese pus pe planul al doilea datorită războiului, a absenței lui Aureliano, a brutalității lui Arcadio și a alungării lui José Arcadio și a Rebecăi. Întrucît nunta era iminentă, Pietro Crespi însuși lăsase să se înțeleagă că Aureliano José, față de care avea o dragoste aproape părintească, putea să fie considerat ca un fiu mai mare al său. Totul te făcea să crezi că pe Amaranta o așteaptă fericirea. Dar, spre deosebire de Rebeca, ea nu se arăta deloc zorită. Cu aceeași răbdare cu care împodobea fețele de masă cu culori vii, cu care cosea lucruri minunate de pasmanterie, cu care broda în ochiuri păuni regali, aștepta ca Pietro Crespi să nu mai poată rezista pornirilor năvalnice ale inimii lui. Ceasul ei bătu, o dată cu ploile funeste din octombrie. Pietro Crespi îndepărtă broderia pe care o ținea pe genunchi, îi luă mîna și i-o strînse în ale sale. „Nu mai pot aștepta, îi zise el. Ne vom căsători în luna viitoare." La atingerea mîinilor sale reci, Amaranta nu tremură de loc. Și-o retrase pe a ei, ca un animal fugărit și se întoarse la lucrul ei.

— Nu fi naiv, Crespi, zise ea surîzînd. Nici moartă nu mă voi căsători cu tine.

Pietro Crespi își pierdu complet stăpînirea de sine. Începu să plîngă fără pudoare, frîngîndu-și aproape degetele de disperare, dar nu izbuti să o înduplece. „Nu-ți pierde vremea, mai găsi să adauge Amaranta. Dacă într-adevăr mă iubești atît de mult, nu mai pune piciorul în casa aceasta." Ursula crezu că înnebunește de rușine. Pietro Crespi epuiza întreaga gamă de rugăminți și implorări. Ajunse pînă la umilirile cele mai grele și mai de necrezut. Plînse o după-amiază întreagă în brațele Ursulei care și-ar fi dat și sufletul pentru a-l consola. În anumite seri ploioase, era văzut hoinărind în jurul casei, cu un cortel de mătase, încercînd să descopere puțină lumină în odaia Amarantei. Nicicînd nu fusese mai chipeș decît în epoca aceasta. Capul său maiestuos de împărat pradă suferințelor dobîndise un aer straniu de grandoare. Le imploră pe prietenele Amarantei, care veneau să brodeze în verandă, să încerce să o convingă. Își neglijă afacerile. Își petrecea toată ziua în fundul prăvăliei scriind bilete neroade pe care le trimitea Amarantei, însoțite de petale uscate și fluturi împăiați, pe care ea i le trimitea înapoi fără să le deschidă măcar. Zăbovea ceasuri întregi cîntînd la ghitară. Într-o noapte, începu să cînte. Macondo se trezi într-un fel de stupoare, transportat în al șaptelea cer de o ghitară care nu merita să aparțină lumii acesteia și de un glas plin de atîta iubire încît nu puteai crede că are pereche pe pămînt. Pietro Crespi văzu atunci apărînd lumina la toate ferestrele din sat afară de aceea a Amarantei. În doi noiembrie, de ziua morților, fratele său deschise prăvălia și găsi toate lămpile aprinse, toate cutiuțele muzicale deschise, toate pendulele oprite la aceeași oră, de acum eternă, și în mijlocul acestui concert dezordonat, îl descoperi pe Pietro Crespi în biroul din fundul magazinului, cu vinele tăiate cu un brici, cu ambele mîini într-un bazin de smirnă.

Ursula decise să i se facă priveghiul în casa ei. Părintele Nicanor se opuse să i se îngăduie slujba religioasă și înmormîntarea creștinească. Ursula i se împotrivi. „Într-un chip pe care nici

dumneavoastră nici eu nu-l putem înțelege, îi zise ea, acest om este un sfînt. Și-l voi îngropa, împotriva vrerii dumneavoastră, lîngă mormîntul lui Melchiade." Făcu aceasta, cu aprobarea satului întreg, cu funeralii grandioase. Amaranta nu-și părăsi odaia. Auzi din patul ei suspinele Ursulei, pașii și murmurele mulțimii care năpădiră casa, urletele bocitoarelor, și apoi o tăcere adîncă plină de parfumul florilor veștejite. Multă vreme mai continuă să simtă mirosul ușor de lavandă care-l însoțea pe Pietro Crespi la lăsarea serii, avu însă destule puteri să nu se lase pradă delirului. Ursula o abandonă cu totul. Nici nu-și ridică ochii pentru a se milostivi de ea, în după-amiaza cînd Amaranta intră în bucătărie și-și băgă mîna în jeraticul cuptorului, pînă cînd durerile fură atît de mari încît nu mai simți nimic decît duhoarea cărnii ei fripte. A fost un leac sălbatec împotriva remușcărilor. Timp de cîteva zile, intra și ieșea din casă, cu mîna într-un castronaș cu albuș de ou, iar cînd rănile i se vindecară, albușurile de ouă parcă i-ar fi cicatrizat și ulcerările inimii. Singura urmă vizibilă a acestei tragedii era bandajul de voal negru pe care-l înfășură în jurul mîinii ei arse și pe care avea să-l poarte pînă la moarte.

Arcadio dovedi o generozitate rară decretînd doliul general după moartea lui Pietro Crespi. Ursula interpretă gestul său ca o reîntoarcere a oii pierdute. Cu toate acestea, se înșelă. Ea îl pierduse pe Arcadio nu numai din ziua în care îmbrăcase uniforma de soldat, ci dintotdeauna. Credea că l-a crescut ca pe un fiu, așa cum o crescuse pe Rebeca, fără privilegii, fără discriminări. Însă, tot timpul cît durase ciuma insomniei, și după aceea, între febra utilitară a Ursulei, delirările lui José Arcadio Buendía, ermetismul lui Aureliano, dușmănia de moarte dintre Amaranta și Rebeca, Arcadio rămase un copil solitar și sălbatec. Aureliano îl învățâ să citească și să scrie, dar gîndindu-se la alte lucruri, ca și cum ar fi făcut-o un străin. Îi dăruia din hainele lui, pe care Visitación trebuia să le transforme, atunci cînd erau numai bune de aruncat. Arcadio suferea din pricina ghetelor prea mari pentru el, din pricina pantalonilor peticiți, a feselor sale de femeie. Nu reuși să

se destăinuiască cuiva mai bine decît lui Visitación și Cataure în limba lor. Melchiade a fost singurul care se ocupa cu adevărat de el, care îl făcea să asculte textele sale de neînțeles și îi dădea indicațiuni în privința artei dagherotipiei. Nimeni nu-și închipuia cît de mult putea să-i deplîngă moartea în taină și cu cîtă deznădejde se încăpățînă în voința de a-l învia studiind în zadar hîrtiile pe care le lăsase. Școala, unde i se dădea atenție și era respectat, apoi exercitarea puterii, cu decretele lui indiscutabile și cu uniforma sa glorioasă, îl ușurară de povara vechii sale amărăciuni. Într-o seară, la Catarino, cineva îndrăzni să-i spună:

— Nu meriți numele pe care-l porți.

Împotriva oricărei așteptări, Arcadio nu puse să-l împuște.

— Sînt foarte onorat, zise el. Eu nu sînt un Buendía.

În fața unui asemenea răspuns, cei care cunoșteau secretul filiației sale crezură că și el este la curent, dar în realitate el nu-l cunoscu niciodată. Pilar Ternera, mama lui, care făcuse să-i clocotească sîngele în cabinetul de dagherotipie, îl obseda într-un chip la fel de irezistibil ca altă dată pe José Arcadio, apoi pe Aureliano. Cu toate că-și pierduse farmecul și rîsul zglobiu, el o căuta și o găsea în mirosul ei de fum, pe care-l ducea după sine. Cu puțin înainte de război, într-o zi cînd, spre amiază, întîrzie să vină să-și caute fiul mal mic la școală, Arcadio se puse să o aștepte în odaia în care obișnuia să-și facă siesta și unde mai tîrziu instală butucul pentru prizonieri. În timp ce copilul se amuza în curte, el îi pîndi sosirea, tremurînd de nerăbdare în hamacul său, fiind sigur că Pilar Ternera avea să treacă pe acolo. Ea sosi. Arcadio o apucă de mînă și voi să o răstoarne în hamac.

— Nu pot, nu pot, zise Pilar Ternera cu oroare. Nu-ți poți închipui cît de mult aș vrea să-ți fac pe plac, dar Dumnezeu mi-e martor că nu pot.

Arcadio o ridică de mijloc cu acea forță uimitoare pe care o moștenise și simți că lumea întreagă se prăbușește numai la atingerea pielii ei.

— Nu face pe sfînta, îi zise. La urma urmei toată lumea știe că nu ești decît o tîrfă.

Pilar își stăpîni dezgustul pe care i-l inspira mizerabilul ei destin.

— Copiii au să observe ceva, murmură ea. Mai bine la noapte; nu pune prăjina la poartă.

În seara aceea, Arcadio o așteptă, dîrdîind de febră, în hamacul său. Aștepta fără să închidă o clipită ochii, ciulind urechile la țîrîitul greierilor vestind zorile care nu mai veneau, ascultă buhaii de baltă, implacabilul lor rond la oră fixă, din ce în ce mai convins că a fost înșelat. Dintr-o dată, după ce nerăbdarea lui se prefăcuse în furie, se deschise ușa. Cîteva luni mai tîrziu, în fața plutonului de execuție, Arcadio avea să-și amintească de acei pași înfundați în sala de clasă, de izbirile de băncile școlărești și, în sfîrșit, de atingerea mîinilor sale de un corp în întunericul încăperii, și de răsuflarea precipitată a unei alte inimi decît a sa, bătînd să se spargă. Întinse mîna și întîlni altă mînă purtînd două inele la același deget, gata să se înece în beznă. Îi simți nervurile vinelor, pulsul nenorocit, și simți și palma umedă a acelei mîini, cu linia vieții tăiată la baza degetului mare de lovitura ghearei morții. Atunci înțelese că nu era femeia pe care o aștepta, deoarece nu mirosea a fum ci a briantină din floricele, și avea sîni plini și orbi cu sfîrcuri de bărbat, iar sexul pietros și rotund ca o nucă și tandrețea dezordonată a lipsei de experiență care se exaltă. Era fecioară și purta prenumele neverosimil de Santa Sofia de la Piedád. Pilar Ternera îi plătise cincizeci de pesos, jumătate din economiile pe care le realizase în toată viața ei, ca să facă ceea ce a făcut. Arcadio o observase adesea ținînd prăvălioara cu alimente a părinților ei, dar nu-i dăduse niciodată atenție, deoarece ea avea acea virtute rară de a nu exista cu adevărat decît la momentul oportun. Însă, din ziua aceea, ea venea să se ghemuiască ca o pisică la căldura pieptului său. Venea la școală la ora siestei, avînd consimțămîntul părinților săi, cărora Pilar Ternera le plătise cealaltă jumătate a economiilor ei. Mai tîrziu, cînd trupele guvernamentale îi siliră

să părăsească localul școlii, se drăgosteau în odăița din fundul prăvăliei, între bidoanele cu untură și sacii cu porumb. Prin epoca în care Arcadio fu numit comandant civil și militar, avură o fetiță.

Singurii din familie care aflară au fost José Arcadio și Rebeca, cu care Arcadio întreținea acum relații apropiate, bazate pe un sentiment de complicitate mai mult decît pe legăturile lor de rudenie. José Arcadio își plecase cerbicia sub jugul căsătoriei. Fermitatea de caracter a Rebecăi, lăcomia pîntecului ei erau suficiente pentru mobilizarea puterii extraordinare de muncă a soțului ei, care dintr-un om de nimic și un vînător de fuste ce era, se transformase într-un animal uriaș de muncă. Aveau o casă foarte curată și bine aranjată. Dimineața, Rebeca deschidea larg ușile și ferestrele, iar vîntul mormintelor intra pe fereastră pentru a ieși pe porțile curții, lăsînd pereții albiți și mobilele argăsite de salpetrul morților. Foamea ei de pămînt, ciocănitul osemintelor părinților ei, clocotul sîngelui ei față de firea pasivă a lui Pietro Crespi, toate rămăseseră în hambarul amintirilor. Toată ziua broda la fereastră, departe de chinurile războiului pînă în clipa cînd începeau să vibreze în interiorul bufetului vasele de ceramică și cînd se scula să pună la cuptor mîncarea, mult înainte să apară haita slabă și murdară a cîinilor de vînătoare care-l preceda pe colosul cu botfori și pinteni, înarmat cu o pușcă cu două țevi, care aducea uneori un cerb întreg pe umăr și aproape întotdeauna o spinare bună de iepuri și canari sălbatici. Într-o după-amiază, la începutul luării puterii, Aureliano veni să le facă o vizită inopinată. Nu-l mai văzuseră de cînd părăsiseră casa, dar el se arătă atît de afectuos, dovedind că-i considera mereu ca fiind ai familiei, încît îl invitară să împartă cu ei tocana.

Arcadio așteptă cafeaua pentru a le dezvălui motivul vizitei sale: primise un denunț împotriva lui José Arcadio. Se spunea că a început să-și lucreze pămîntul, dărîmînd gardurile și nimicind cu boii săi colibele, însușindu-și cu forța ogoarele cele mai bune din împrejurimi. De la țăranii pe care nu-i despuiase, deoarece pămînturile lor nu-l interesau, cerea un impozit pe care-l percepea

în fiecare sîmbătă, însoțit de cîinii săi și înarmat cu pușca lui cu două țevi. Nu încercă să tăgăduiască. Zicea că e în dreptul lui, deoarece pămînturile uzurpate fuseseră împărțite de José Arcadio Buendía pe vremea întemeierii satului și socotea că poate dovedi că tatăl era nebun încă din vremea aceea, întrucît dispusese de un patrimoniu care de fapt aparținea întregii familii. Pledoaria lui a fost de altfel inutilă: Arcadio nu venise să facă dreptate. Propuse numai crearea unui oficiu în care să se înregistreze domeniile fiecăruia, pentru ca José Arcadio să-și poată legaliza titlurile de proprietate uzurpată, însă cu condiția de a încredința guvernării locale dreptul de a percepe dările pe care le încasa el. Căzură de acord. După cîțiva ani, cînd colonelul Aureliano Buendía examină titlurile de proprietate, descoperi că erau înregistrate pe numele fratelui său toate pămînturile pe care le puteai cuprinde cu ochii, de la colina unde se afla grădina lui pînă în fundul zării, inclusiv cimitirul, și că în cursul celor unsprezece luni ale puterii sale, Arcadio își umpluse buzunarele, nu numai cu banii de impozite, ci și cu cei pe care-i storcea de la locuitorii satului în schimbul dreptului de a-și îngropa morții pe domeniul lui José Arcadio.

Ursula află abia după cîteva luni ceea ce era deja de notorietate publică, deoarece oamenii i-o ascundeau pentru a nu-i spori suferința. Începu să aibă bănuieli. „Arcadio își construiește o casă", îi spuse ea soțului ei cu o mîndrie prefăcută, în timp ce încerca să-i bage în gură o lingură cu sirop de totumo. Dar în același timp nu se putu împiedica de a ofta: „Nu știu de ce, însă toate acestea nu-mi miros a bine." Mai tîrziu, cînd află că Arcadio nu numai că-și terminase casa, dar comandase și mobilier vienez, bănuielile ei că lua din fondurile publice deveniră certitudini. „Tu ești rușinea familiei noastre", îi strigă ea într-o duminică, după liturghie, văzîndu-l în noua sa casă, jucînd cărți cu ofițerii săi. Arcadio nu-i dădu nici o importanță. Ursula nu află decît atunci că Arcadio avea o fetiță de șase luni și că Santa Sofia de la Piedád, cu care trăia în concubinaj, era din nou gravidă. Se hotărî să-i scrie colonelului Aureliano Buendía, oriunde se va fi aflînd, pentru a-l pune

la curent cu situația. Însă evenimentele care se precipitară din zi în zi nu numai că o împiedicară să-și pună în aplicare planurile, dar o făcură chiar să regrete că le-a conceput. Războiul care pînă atunci, nu era decît un cuvînt care desemna o conjunctură vagă și îndepărtată, luă aspectul unei realități tragice. Spre sfîrșitul lui februarie sosi la Macondo o bătrînă cu fața cenușie, cocoțată pe un asin încărcat cu mături. Avea o mutră atît de inofensivă, încît santinelele de serviciu o lăsară să treacă fără nici o vorbă, ca pe un negustor obișnuit care venea din satele de lîngă mlaștini. Se duse direct la cartier. Arcadio o primi în localul care odinioară servea de sală de clasă și care acum transformat într-un fel de cantonament de ariergardă, plin cu hamacuri înfășurate și atîrnate de cîrlige, cu saltele îngrămădite în unghere, cu puști, carabine și chiar cu flinte de vînătoare aruncate grămadă la pămînt. Bătrîna luă un aer marțial, salută milităreşte și-și declină identitatea:

— Sînt colonelul Gregorio Stevenson.

Aducea veşti proaste. Ultimele focare ale rezistenței liberale, după spusele sale, erau pe cale să fie nimicite. Colonelul Aureliano Buendía pe care-l lăsase să bată în retragere în zona Riohacha, îl însărcinase să meargă să-l caute pe Arcadio și să-i vorbească. Trebuia să se predea fără nici o rezistență, punînd condiția de a se respecta, pe cuvînt de onoare, viața și averea tuturor liberalilor. Arcadio îl privi cu compătimire pe acest mesager ciudat pe care l-ai fi putut confunda cu o bătrînă refugiată.

— Bineînțeles că aveți asupra dumneavoastră vreun mesaj scris, îi zise el.

— Bineînțeles, răspunse emisarul, că n-am nimic asupra mea. Este ușor de înțeles că în împrejurările actuale nu poți avea asupra ta nimic compromițător.

Tot vorbind, își scoase din corsaj și puse pe masă un peștișor de aur. „Cred că acesta ajunge", zise el. Arcadio constată că era într-adevăr unul din peștișorii fabricați de colonelul Aureliano Buendía. Dar cineva putea tot atît de bine să-l fi cumpărat înainte de război, și salvconductul n-avea deci nici o valoare. Pentru a-și

dovedi identitatea, mesagerul ajunse să divulge un secret militar. Mărturisi că pleacă în misiune la Curaçao, unde avea de gînd să-i recruteze pe exilații din insulele Caraibe și să-și procure arme și muniții suficiente pentru a încerca o debarcare către sfîrșitul anului. Bizuindu-se pe acest plan, colonelul Aureliano Buendía dorea ca, deocamdată, să nu se aducă jertfe inutile. Totuși, Arcadio rămase neclintit. În timp ce-i verifica identitatea, îl puse pe mesager sub lacăt și hotărî să-și apere poziția pînă la moarte.

N-avea să aștepte multă vreme. Veștile despre eșecul liberalilor se precizau de fiecare dată tot mai mult. Spre sfîrșitul lui martie, puțin după miezul nopții, pe o ploaie timpurie, tensiunea surdă a săptămînilor scurse izbucni brutal, printr-un sunet de trompetă urmat de o lovitură de tun care dărîmă turnul bisericii. Într-adevăr, voința de rezistență a lui Arcadio era nebunie curată. Nu dispunea decît abia de cincizeci de oameni, prost echipați, cărora li se alocase un maximum de douăzeci de cartușe de fiecare. Dar toți cîți erau, foștii elevi, ațîțați de proclamațiile lui răsunătoare, erau hotărîți să-și lase ciuruită pielea pentru o cauză pierdută. În mijlocul zgomotelor confuze ale cizmelor, ale ordinelor contradictorii, ale loviturilor de tun care făceau să se cutremure pămîntul, ale gloanțelor trase brambura și ale sunetelor de trompetă fără sens, așa-zisul colonel Stevenson reuși să se întrețină cu Arcadio." Scutiți-mă de a muri nedemn în lanțuri în aceste boarfe femeiești, îi zise el. Dacă e să mor, să mor în luptă". Izbuti să-l convingă. Arcadio dădu ordin să i se dea o armă și douăzeci de cartușe și să fie lăsat să apere, împreună cu cinci oameni, cartierul general, în timp ce el însuși împreună cu statul său major porni înspre primele linii ale rezistenței. Nu putu să ajungă pînă la drumul mlaștinei. Baricadele fuseseră distruse și apărătorii se luptau descoperiți pe străzi, mai întîi pînă la epuizarea rației de cartușe, apoi cu pistolul împotriva puștilor și, la urmă, corp la corp. În fața dezastrului, cîteva femei se avîntară în plină stradă, înarmate cu bîte și cu cuțite de bucătărie. În confuzia care domnea, Arcadio se întîlni nas în nas cu Amaranta, care-l căuta ca o nebună, în cămașă de noapte,

cu două pistoale vechi ale lui José Arcadio Buendía, dădu pușca lui unui ofițer care și-o pierduse pe a sa în cursul unei lupte și se furișă cu Amaranta pe o stradă laterală, pentru a o conduce acasă. Ursula aștepta pe pragul porții, indiferentă la împușcăturile care deschiseseră o ferăstruică în fațada casei vecine. Ploaia încetase, însă străzile erau lunecoase, nămoloase ca săpunul pe jumătate topit, și cu greu puteai evalua distanțele pe întuneric. Arcadio o lăsă pe Amaranta cu Ursula și voi să țină piept la doi soldați care trăgeau simultan la întîmplare din colțul străzii. Vechile pistoale, păstrate de atîția ani în fundul unui dulap, nu mai funcționau. Făcînd scut din trupul ei pentru a-l apăra pe Arcadio, Ursula încercă să-l aducă pînă la casă.

— Vino, pentru Dumnezeu! strigă ea. Ajungă-ți cu nebuniile acestea!

Soldații ochiră asupra lor.

— Dați-i drumul acestui bărbat, doamnă, urlă unul dintre ei. Altfel nu mai răspundem de nimic.

Arcadio o împinse pe Ursula către casă și se predă. Puțin timp după aceea tăcură armele și clopotele începură să sune. Rezistența fusese zdrobită în mai puțin de jumătate de oră. Nici unul dintre oamenii lui Arcadio nu supraviețuise atacului, însă înainte de a muri răpuseseră vreo trei sute de soldați. Ultimul bastion fusese cazarma. Înainte de asalt, așa-zisul colonel Gregorio Stevenson îi eliberă pe prizonieri și porunci oamenilor săi să coboare să se bată în stradă. Extraordinara mobilitate și precizia extremă cu care-și trase cele douăzeci de cartușe de la ferestre diferite creară impresia că localul cazarmei era bine apărat, așa că asediatorii o dărîmară cu lovituri de tun. Căpitanul care comandase operațiunile a rămas foarte uimit de a nu găsi pe nimeni printre dărîmături, cu excepția unui singur om în chiloți, mort țeapăn, cu pușca descărcată ținută încă de un braț care fusese complet smuls din trup. Avea un păr des de femeie, răsucit în jurul cefei și fixat cu o baretă, iar de gît purta un scapular cu un peștișor de aur. Căpitanul, răsucind trupul cu vîrful cizmei, pentru a-i lumina fața, rămase zăpăcit:

— La dracu! strigă el.

Alți ofițeri se apropiară.

— Priviți unde și-a găsit să se arate acest strigoi le zise căpitanul. Este Gregorio Stevenson.

În zori, în urma unui consiliu de război constituit în grabă, Arcadio fu împușcat la zidul cimitirului. În timpul ultimelor sale două ceasuri de viață, nu putu înțelege pentru ce-i dispăruse teama care-l chinuise din fragedă copilărie. Nepăsător, fără să se preocupe măcar de a da dovezi despre noul său curaj, ascultă rechizitoriul interminabil al acuzației. Se gîndea la Ursula care în clipa aceea avea să-și bea cafeaua, sub castan, împreună cu José Arcadio Buendía. Se gîndea la fiica lui de opt luni, care nu avea încă nici un prenume, și la copilul care avea să se nască în august. Se gîndea la Santa Sofia de la Piedád pe care o lăsase, în seara trecută sărind un cerb pentru dejunul de sîmbătă, și-i era dor de părul ei curgînd pe umeri și de genele care păreau false. Fără sentimentalism deșert, se gîndea la toți oamenii pe care-i cunoscuse, într-un fel de bilanț sever al socotelilor cu viața, și începea să înțeleagă cît de mult iubea de fapt ființele pe care le urîse mai mult. Președintele consiliului de război își începu cuvîntarea finală și Arcadio nu-și dădu seama că trecuseră deja două ore. „Chiar dacă dovezile aduse împotriva acuzatului n-ar fi atît de grave, zise președintele, imprudența criminală și lipsa de răspundere cu care acuzatul și-a împins oamenii să piară inutil, ar fi suficiente ca să-i atragă pedeapsa capitală." În școala dărîmată, unde simțise pentru prima oară siguranța pe care ți-o dă puterea, la cîțiva metri de încăperea unde cunoscuse incertitudinile amorului, Arcadio găsi ridicol, acest formalism al morții. De fapt, moartea nu-l interesa de loc, ci mai degrabă viața: încît atunci cînd se pronunță sentința, nu încercă un sentiment de spaimă, ci unul de nostalgie. Rămase mut pînă ce i se ceru să-și exprime ultima dorință.

— Spuneți-i soției mele, răspunse el cu glas tare și clar, să-i dea fetiței numele de Ursula. Schiță o pauză, apoi întări cele spuse: Ursula, ca bunica. Și mai spuneți-i că dacă copilul care se

va naște va fi băiat, să-l numească José Arcadio, nu în amintirea unchiului, ci a bunicului său.

Înainte de a-l duce la zid, părintele Nicanor voi să-l asiste. „Nu mă căiesc de nimic", zise Arcadio și se puse sub ordinele plutonului de execuție, după ce bău o ceașcă de cafea neagră. Comandantul plutonului, specializat în execuții sumare, purta un nume care însemna ceva mai mult decît o întîmplare: căpitanul Roque Carnicero (măcelarul). În drum spre cimitir, în ciuda burniței persistente, Arcadio observă că în zare răsărea o zi de miercuri radioasă. Nostalgia lui se risipi o dată cu negura și făcu loc unei imense curiozități. Abia în clipa în care i se ordonă să se așeze cu spatele la zid, Arcadio o observă pe Rebeca, cu părul umed, îmbrăcată într-o rochie cu flori de trandafiri, deschizînd ferestrele casei. Se străduí ca ea să-l recunoască. Într-adevăr, Rebeca se uită cu totul întîmplător în direcția zidului și rămase paralizată de stupoare; abia putu să reacționeze și să-i adreseze lui Arcadio un semn de adio. Arcadio îi răspunse în același chip. În aceeași clipă țintiră asupra lui gurile înnegrite ale puștilor, iar el auzi cuvînt cu cuvînt enciclicele psalmodiate ale lui Melchiade, percepu pașii rătăciți ai Santei Sofia de la Piedád, încă fecioară, în sala de clasă, își simți nasul cuprins de aceeași rigiditate care-i atrăsese atenția la nările cadavrului lui Remedios. „Ah, la naiba! mai reuși să gîndească. Am uitat să le spun că dacă e fetiță, s-o boteze Remedios." Apoi, înșfăcat dintr-o dată de o gheară care-l sfîșia crîncen, simți din nou acea groază care-l chinuise toată viața. Căpitanul dăduse ordin să tragă. Arcadio abia mai avu timp să-și umple pieptul și să-și ridice capul, fără să priceapă de unde putea să curgă lichidul fierbinte care-i ardea coapsele:

— Bandă de codoși! strigă el. Trăiască partidul liberal!

Pagină intenționat goală

VII

În mai se sfîrși războiul cu două săptămîni înainte ca guvernul să dea anunțul oficial printr-o proclamație răsunătoare care promitea o pedeapsă nemiloasă pentru promotorii insurecției, colonelul Aureliano Buendía fu făcut prizonier în clipa cînd era să atingă frontiera apuseană, deghizat în vrăjitor băștinaș. Dintre cei douăzeci și unu de bărbați care-l întovărășiseră la plecarea în război, paisprezece muriseră în luptă, șase fuseseră răniți și unul singur îl mai însoțea în clipa înfrîngerii finale: colonelul Gerineldo Márquez. Știrea capturării fu anunțată în Macondo printr-un aviz special. Ursula îl informă pe soțul ei: „Trăiește. Să ne rugăm la Dumnezeu ca dușmanii lui să fie îndurători."

După trei zile de plîns, într-o după-amiază pe cînd pregătea niște prăjituri cu lapte în bucătărie, îi răsună clar în auz glasul fiului ei, foarte aproape. „A fost Aureliano, strigă ea alergînd pînă la castan pentru a-i împărtăși soțului ei vestea. Nu știm cum s-a întîmplat această minune, însă trăiește și-l vom vedea în curînd." O luă ca fapt sigur. Puse să se facă curățenie în toată casa și schimbă așezarea mobilelor. După o săptămînă, un zvon a cărui origine rămase necunoscută și pe care nici un. aviz oficial nu avea să-l confirme, îi infirmă tragic presimțirea. Colonelul Aureliano Buendía fusese condamnat la moarte și, pentru a servi de exemplu populației, sentința avea să fie executată chiar la Macondo. Într-o luni la orele zece dimineața, Amaranta tocmai îl îmbrăca pe Aureliano José, cînd auzi în depărtare un zgomot confuz de trupă în marș și un sunet de goarnă, cu o clipă înainte ca Ursula să intre în odaie strigînd: „Iată-l că-l aduc!" Trupa se lupta să stăvilească cu

patul armelor mulțimea năvalnică. Ursula și Amaranta se năpustiră pînă în colțul străzii, croindu-și drum cu coatele, și atunci îl văzură. Ai fi zis că e un cerșetor. Îmbrăcămintea îi era zdrențuită, părul și barba zburlite și umbla desculț. Călca prin praful fierbinte fără să simtă nimic, cu mîinile legate la spate cu o frînghie pe care un ofițer călare o înnodase de arcada șeii sale. Alături de el, la fel de prost îmbrăcat și într-o stare la fel de jalnică, era dus colonelul Gerineldo Márquez. Nici unul, nici celălalt nu erau triști. Păreau mai degrabă tulburați de curajul mulțimii care apostrofa trupa cu fel de fel de insulte.

— Fiul meu! strigă Ursula în mijlocul tumultului, înghiontindu-l pe soldatul care încerca s-o oprească.

Calul ofițerului cabră. Atunci colonelul Aureliano Buendía se opri, tremurînd, se desprinse din brațele mamei sale și o fixă cu asprime drept în ochi.

— Întoarce-te acasă, mamă, îi zise el. Cere învoirea autorităților și vino să mă vezi în închisoare.

O privi pe Amaranta care se oprise, nehotărîtă, la doi pași în spatele Ursulei, și o întrebă surîzînd: „Ce ai pățit la mînă?” Amaranta își ridică mîna bandajată în negru: „O arsură”, răspunse ea și o feri pe Ursula să nu fie călcată de cai. Trupa se mișcă din nou. O gardă specială îi înconjură pe prizonieri și-i duse în trap pînă la cartier.

Spre seară, Ursula se duse la închisoare pentru a-l vizita pe colonelul Aureliano Buendía. Încercase să obțină un permis prin intermediul lui don Apolinar Moscote, însă în fața atotputerniciei militarilor, acesta își pierduse orice autoritate. Iar părintele Nicanor era reținut în casă din pricina unei febre hepatice. Părinții colonelului Gerineldo Márquez, care nu era condamnat la moarte, încercaseră să-l vadă, dar fură alungați cu patul puștilor. Orice intervenție dovedindu-se imposibilă, convinsă că fiul ei va fi împușcat în zori, Ursula strînse într-o boccea ceea ce voia să-i trimită și se duse singură la cazarmă.

— Sînt mama colonelului Aureliano Buendía, spuse ea prezentîndu-se sentinelelor.

Aceștia îi barară drumul. „Vreau să intru cu orice preț, îi preveni Ursula. Iar dacă aveți ordin să trageți, puteți începe îndată". Îl îmbrînci pe unui dintre ei și pătrunse în fosta sală de clasă unde un grup de soldați dezbrăcați în pielea goală își ungeau armele. Un ofițer în ținută de război, roșind, cu ochelari cu lentile foarte groase și cu maniere ceremonioase, concedie cu un gest sentinelele.

— Sînt mama colonelului Aureliano Buendía, repetă Ursula.

— Vreți să spuneți, o corectă ofițerul cu un zîmbet amabil, că sînteți mama *domnului* Aureliano Buendía.

Ursula recunoscu după tonul afectat al cuvintelor cadența tărăgănată a oamenilor podișului, al cachacoșilor.

— Cum doriți, domnule, admise ea, numai să-mi îngăduiți să-l văd.

Existau ordine superioare care interziceau vizitarea celor condamnați la moarte, însă ofițerul își asumă răspunderea de a-i acorda o întrevedere de cincisprezece minute. Ursula îi arătă conținutul boccelei pe care o adusese: rufărie proaspătă de schimb, cizmulițele pe care le purtase la nuntă și prăjiturile cu lapte pe care le pusese de-o parte pentru el din ziua în care avusese presimțirea reîntoarcerii lui. Îl găsi pe colonelul Aureliano Buendía în încăperea cu butucul, întins pe un pat de campanie, cu brațele desfăcute deoarece făcuse gîlci la subsuori. I se îngăduise să se bărbierească. Mustața groasă, cu vîrfurile ridicate, făcea ca pomeții să-i fie și mai proeminenți. Îi păru Ursulei mai palid decît în clipa plecării, puțin mai înalt și mai însingurat ca oricînd. Era la curent cu cele mai mici amănunte întîmplate în casă: sinuciderea lui Pietro Crespi, tirania lui Arcadio și executarea lui, nepăsarea lui José Arcadio Buendía sub castan. Știa că Amaranta își consacrase văduvia feciorelnică creșterii lui Aureliano José și că acesta începuse să dea dovadă de o judecată foarte sănătoasă, că citea

și scria în același timp în care învăța să vorbească. Din clipa în care intrase în odaie, Ursula se simți intimidată de maturitatea fiului ei, de aura lui de superioritate, de autoritatea strălucitoare care emana din el. Se arăta surprinsă că era atît de bine informat. „Știi că sînt ghicitor, zise el glumind. Și adăugă vorbind serios: Azi-dimineață, cînd m-au adus, am avut impresia că am mai trecut cîndva prin toate acestea." Într-adevăr, în timp ce mulțimea tuna la trecerea lui, el rămase absorbit de gînduri, mirat să vadă cît de mult îmbătrînise satul într-un an. Migdalii aveau frunzele toate zdrențuite. Casele zugrăvite în albastru, ajunseseră să capete o culoare nedefinită.

— Ce să-i faci, suspină Ursula, vremea trece.

— Este adevărat, recunoscu Aureliano, însă nu chiar atît de repede.

În felul acesta, întrevederea atît de mult așteptată, pentru care amîndoi își pregătiseră întrebările și prevăzuseră chiar și răspunsurile, redeveni conversația cotidiană dintotdeauna. Cînd santinela anunță sfîrșitul întrevederii, Aureliano scoase de sub salteaua patului de campanie un sul de hîrtii udate de sudoare. Erau versurile sale. Cele pe care i le inspirase Remedios și pe care le luase cu sine în clipa plecării, și cele scrise după aceea, în răgazurile întîmplătoare ale războiului. „Făgăduiește-mi că nu le va citi nimeni, îi zise el. Încă în seara asta aprinde focul cu ele." Ursula i-o făgădui și se ridică pentru a-i da un sărut de adio.

— Ți-am adus un revolver, murmură ea.

Colonelul Aureliano Buendía se asigură că sentinela nu era de față și răspunse cu glas scăzut: „Nu-mi este de nici un folos. Totuși, dă-mi-l pentru cazul că te vor scotoci la plecare." Ursula scoase revolverul din corsetul ei și-l strecură sub salteaua patului de campanie. „Și acum, încheie, el, întărindu-și calm glasul, nu-mi spune adio. Nu te ruga de nimeni și nu te umili în fața nimănui. Închipuiește-ți că m-au împușcat deja de mult." Ursula își mușcă buzele să nu plîngă.

— Pune-ți pietre calde la subsuori, îi zise ea.

Se întoarse și părăsi încăperea. Colonelul Aureliano Buendía rămase în picioare, îngîndurat, pînă ce ușa se închise. Apoi se culcă din nou, cu brațele depărtate. Încă din cea mai fragedă adolescență, cînd începuse să fie conștient de prevestirile sale, își spunea că moartea i se va vesti printr-un semn definit, fără ambiguități și fără recurs, dar acum mai erau cîteva ceasuri pînă să moară și semnul tot nu se arăta. Odată, o femeie foarte frumoasă pătrunsese în cartierul său general de la Tucurinca și ceruse voie sentinelelor să-l vadă. Au lăsat-o să treacă, cunoscînd fanatismul unor mame care-și trimiteau fiicele să se strecoare în patul celor mai faimoși războinici pentru a îmbunătăți rasa, cum pretindeau ele. În noaptea aceea, colonelul Aureliano Buendía tocmai termina poemul cu omul rătăcind în ploaia vijelioasă, cînd tînăra fată intră în odaie. Îi întoarse spatele pentru a strecura foaia de hîrtie în sertarul în care-și încuia poemele. Atunci o simți. Fără să-și întoarcă capul, apucă pistolul care era în sertar.

— Nu trage, te rog, îi spuse el.

Cînd se întoarse spre ea, cu pistolul îndreptat asupra ei, tînăra fată îl coborî pe al ei și nu mai știu ce să facă. În felul acesta reușise să dejoace patru din cele unsprezece atacuri săvîrșite împotriva lor. În schimb, nu reușise să o prindă pe aceea care se infiltrase într-o noapte în cartierul revoluționar din Manaure și-l asasinase cu lovituri de pumnal pe prietenul lui cel mai bun, pe colonelul Magnífico Visbal, căruia îi cedase patul de campanie pentru a se doftorici de febră. În aceeași încăpere, la cîțiva metri de el, dormind într-un hamac, el nu-și dăduse seama de nimic. Străduniile depuse de el pentru a-și sistematiza presimțirile erau inutile. Acestea se înfățișau dintr-odată, într-o strălucire de luciditate supranaturală, ca tot atîtea clipe de certitudine absolută și efemeră, însă insesizabile. În alte împrejurări, ele erau atît de firești, încît nu le recunoștea drept prevestiri decît după ce se îndeplineau. Iar uneori, erau clare și precise și nu se împlineau. Adesea, nu erau decît niște accese vulgare de superstiție. Dar cînd a fost condamnat la moarte și cînd i s-a cerut să-și exprime ultima

dorință, nu avu nici o dificultate să recunoască presimțirea care-i inspiră răspunsul:

— Cer ca sentința să fie executată la Macondo, zise el.

Președintele tribunalului se supără.

— Nu face pe șmecherul, Buendía. Aceasta nu este decît o stratagemă pentru a cîștiga timp.

— Sînteți liber să n-o îndepliniți, răspunse colonelul, dar este ultima mea dorință.

De atunci, presimțirile îl părăsiră. În ziua în care Ursula îl vizită la închisoare, după ce reflectase multă vreme, ajunse la concluzia că moartea poate că nu i se va vesti de data aceasta, deoarece nu mai atîrna de hazard ci de hotărîrea fermă a călăilor săi. Petrecu noaptea fără să-i vină somnul, chinuit de durerile de la subsuori. Cu puțin înainte de zorii zilei, auzi pași pe culoar. „Vin", își zise el și se gîndi fără motiv la José Arcadio Buendía, care în aceeași clipă, în lumina lugubră a zorilor, sub castan, se gîndea la el. Nu-i era frică, nu simți nici o nostalgie, ci o furie fizică la gîndul că moare de o moarte artificială, că nu poate cunoaște sfîrșitul atîtor lucruri pe care le lasă neterminate. Ușa se deschise și sentinela intră, aducînd un castronaș de cafea. În ziua următoare la aceeași oră, era tot în locul acela, tunînd de durerea de la subsuori și se petrecu exact același lucru. Joi, împărți cu santinela prăjiturile cu lapte, își îmbrăcă haine curate în care se simți strîmtorat și-și încălță cizmulițele lăcuite. Vineri, încă nu-l împușcaseră.

De fapt, nimeni nu îndrăznea să execute sentința. Ostilitatea satului le dădea de gîndit militarilor că executarea colonelului Aureliano Buendía va avea consecințe politice grave, nu numai la Macondo, ci în tot ținutul mlaștinilor, încît se consultară cu autoritățile provinciale din capitală. Sîmbătă seara, în timp ce aștepta un răspuns, căpitanul Roque Carnicero se duse la Catarino împreună cu alți ofițeri. Nu se găsi decît o singură femeie, și aceasta silită cu amenințări, care să îndrăznească să-l conducă în camera ei. „Ele nu vor să se culce cu un bărbat, despre care știu că va muri, îi mărturisi ea. La drept vorbind, nimeni nu știe cum se va întîmpla

aceasta, însă toată lumea vorbește că ofițerul care-l va împușca pe colonelul Aureliano Buendía, ca și soldații din plutonul de execuție, vor fi unul cîte unul asasinați fără milă, mai curînd sau mai tîrziu, chiar dacă se vor ascunde la celălalt capăt al lumii". Căpitanul Roque Carnicero vorbi cu ceilalți ofițeri care povestiră superiorilor lor ierarhici. Duminică, deși nimeni nu dăduse acest lucru în vileag, și deși nici un fapt de arme nu tulburase liniștea aparentă a zilelor din urmă, întreg satul știa că ofițerii erau hotărîți să se sustragă, sub tot felul de pretexte, de la răspunderea execuției. Prin curierul de luni sosi ordinul oficial: execuția va avea loc în douăzeci și patru de ore. În seara aceea, ofițerii aruncară într-o cască șapte bilețele pe care-și scriseseră numele, și soarta nemiloasă a căpitanului Roque Carnicero îl făcu să tragă biletul cîștigător. „Neșansa nu cunoaște greșeală, zise el cu o profundă amărăciune. M-am născut copil de tîrfă și mor copil de tîrfă." La orele cinci dimineața, îi desemnă pe oamenii plutonului de execuție prin altă tragere la sorți, le porunci să se adune în curte și se duse să-l scoale pe comandant cu o formulă de prevenire:

— Haide Buendía, îi zise el. Ne-a bătut ultimul ceas.

— Va să zică asta era, răspunse colonelul. Tocmai visam că mi-au plesnit abcesele.

De cînd știa că Aureliano va fi împușcat, Rebeca Buendía se scula la ceasurile trei în fiecare dimineață. Stătea în odaia scufundată în întuneric, supraveghind prin fereastra întredeschisă zidul cimitirului, în timp ce patul pe care ședea se zguduia din pricina sforăiturilor lui José Arcadio. Toată săptămîna aștept în felul acesta cu aceeași încăpățînare ascunsă pe care o arătase odinioară așteptînd scrisorile lui Pietro Crespi. „Nu-l vor împușca aici, îi spunea José Arcadio. Îl vor împușca la miezul nopții și în interiorul cazărmii, ca nimeni să nu știe cine a făcut parte din pluton, și pariez că-i vor îngropa acolo." Rebeca continuă să aștepte. „Sînt atît de tîmpiți, încît îl vor împușca aici", răspundea ea. Era atît de convinsă, încît prevedea și modul cum va deschide ușa pentru a-i spune adio cu un gest al mîinii. „Nu-l vor purta pe străzi, cu cei

șase soldați tremurînd de spaimă, știind că oamenii sînt gata de orice", stăruia José Arcadio. Indiferentă față de raționamentele soțului ei, Rebeca își continuă pînda la fereastră.

— Vei vedea că sînt atît de tîmpiți să facă asta, zise ea.

Marți la orele cinci dimineața, José Arcadio își băuse deja cafeaua și dezlegase cîinii, cînd Rebeca închise fereastra și se prinse de capul patului, ca să nu cadă. „Îl aduc, suspină ea. Cît este de frumos!" José Arcadio se duse la fereastră și-l zări, tremurînd în amurgul zorilor, îmbrăcat în niște pantaloni care fuseseră ai săi în tinerețe. Era acum cu spatele către zid, cu mîinile în șolduri din pricina umflăturilor arzînde de la subsuori care-l împiedicau să-și coboare brațele de-a lungul trupului. „Să te zbați atîta, murmura colonelul Aureliano Buendía. Să te zbați atîta pentru ca pînă la urmă șase pederești să te doboare fără să poți face ceva!" O repeta cu o obstinație care putea fi luată drept fervoare și căpitanul fu emoționat, deoarece credea că se roagă. Cînd oamenii plutonului îl ochiră, acea obstinație luă o consistență vîscoasă, cu gust amar, care-i amorți limba și-l sili să închidă ochii. Atunci se stinse strălucirea de aluminiu a răsăritului și se revăzu copil mic în pantalonași scurți și cu o panglică în jurul gîtului, îl revăzu pe tatăl său cum într-o după-amiază splendidă îl conducea înăuntrul cortului din bîlci, revăzu blocul de gheață. Cînd auzi strigătul, crezu că s-a dat plutonului ordinul final. Redeschise ochii cu o curiozitate înfrigurată, așteptînd să vadă traiectoria incandescentă a gloanțelor, dar în locul lor îl văzu pe căpitanul Roque Carnicero, cu brațele ridicate, și pe José Arcadio care trecea strada cu pușca sa înspăimîntătoare, gata să tragă.

— Nu trage, strigă căpitanul către José Arcadio. Providența te-a trimis încoace.

Atunci începu alt război. Căpitanul Roque Carnicero și cei șase oameni ai săi porniră împreună cu colonelul Aureliano Buendía să-l elibereze pe generalul revoluționar Victorio Medina, condamnat la moarte la Riohacha. Socoteau că vor cîștiga timp dacă vor trece munții pe același drum pe care umblase José Arcadio

Buendía, cînd întemeiase Macondo dar, înainte de a trece o săptămînă, se convinseră că era o întreprindere imposibilă. Astfel că au trebuit să urmeze itinerarul primejdios al contraforturilor fără altă muniție decît aceea a plutonului de execuție. Poposeau în preajma satelor și unul dintre ei, deghizat, ținînd un peștișor de aur în palmă, își făcea intrarea în plină zi și lua legătura cu liberalii consemnați în repaus, care în dimineața următoare plecau la vînătoare și niciodată nu se mai întorceau. Cînd, ocolind munții, zăriră Riohacha, generalul Victorio Medina fusese deja împușcat. Oamenii săi îl proclamară pe colonelul Aureliano Buendía căpetenia forțelor revoluționare de pe litoralul mării Caraibilor, cu gradul de general. Acceptă să-și asume această funcție, refuză însă promovarea în grad și se jură că n-o va accepta pînă ce nu vor răsturna regimul conservator. După trei luni reușiseră să înarmeze peste o mie de oameni, însă fură zdrobiți. Cei cîțiva supraviețuitori trecură frontiera răsăriteană. Cînd se auzi din nou vorbindu-se despre ei, debarcaseră la capul Vela, venind din arhipelagul Antilelor, iar un comunicat guvernamental difuzat telegrafic și reprodus în toată țara sub formă de afișe pline de bucurie anunța moartea colonelului Aureliano Buendía. Dar după patruzeci și opt de ore, o telegramă expediată peste tot, aproape ajungînd-o din urmă pe cea dintîi, anunța o altă răscoală în cîmpiile Sudului. Așa se născu legenda despre ubicuitatea colonelului Aureliano Buendía. Informații simultane și contradictorii îl declarau victorios la Villanueva, biruit la Guacamayal, devorat de indienii Motilon, mort într-un sătuleț din mlaștină și din nou răsculat lîngă Urumita. Conducătorii liberali care negociau atunci participarea lor în parlament îl calificară de aventurier care nu reprezintă pe nimeni și care nu aparține nici unui partid. Guvernul național îl coborî la rangul de bandit de drumul mare și puse pe capul lui un premiu de cinci mii de pesos. După șaisprezece înfrîngeri, colonelul Aureliano Buendía părăsi ținutul Guajira în fruntea a două mii de indigeni bine înarmați și garnizoana surprinsă în somn trebui să părăsească Riohacha. Își stabili acolo cartierul general și porni

un război nemilos împotriva regimului. Primi o primă notificare din partea guvernului, care amenința cu împușcarea colonelului Gerineldo Márquez în timp de patruzeci și opt de ore, dacă nu se retrage cu trupele pînă la frontiera răsăriteană. Colonelul Roque Carnicero, care era atunci șeful statului său major, îi predă telegrama cu un aer consternat, dar colonelul luă cunoștință de ea cu o mulțumire cu totul neașteptată.

— E grozav! exclamă el. Înseamnă că avem telegraf în Macondo.

Răspunsul lui fu categoric. Socotea să-și stabilească peste trei luni cartierul la Macondo. Dacă nu-l va regăsi atunci pe colonelul Gerineldo Márquez în viață, va împușca fără nici o judecată pe toți ofițerii pe care-i va avea prizonieri în momentul acela, începînd cu generalii, și va da ordin subalternilor săi să acționeze în același chip pînă la încetarea ostilităților. După trei luni, cînd intră victorios în Macondo, prima persoană care avea să-l strîngă în brațe pe drumul mlaștinilor a fost colonelul Gerineldo Márquez.

Casa era plină de copii. Ursula o primise și pe Santa Sofia de la Piedád împreună cu fiica ei mai mare și o pereche de gemeni care se născuseră la cinci luni după executarea lui Arcadio. Împotriva ultimei dorințe a celui împușcat, ea a botezat pe micuța fetiță cu numele de Remedios. „Sînt sigură că asta a vrut Arcadio să spună, susținea ea. Nu o vom numi Ursula, deoarece numele acesta aduce prea multă suferință." Iar pe gemeni îi botează José Arcadio al Doilea și Aureliano al Doilea. Amaranta se ocupa de toți. Puse scăunele de lemn în sala comună și, împreună cu alți copii ai familiilor vecine, organiză o grădiniță de copii. Cînd colonelul Aureliano se întoarse la Macondo, fu primit cu petarde explozive. În sunetul clopotelor, un cor de copii îi ură bun venit acasă. Aureliano José, avînd o statură la fel de înaltă ca și bunicul său, îmbrăcat în uniformă de ofițer revoluționar, îi prezentă onorurile militare.

Nu toate veștile erau bune. La un an după refugierea colonelului Aureliano Buendía, José Arcadio și Rebeca s-au dus să locuiască în casa construită de Arcadio. Nimeni nu era la curent cu

intervenția lui care împiedicase săvîrșirea execuției. În noua casă, situată în colțul cel mai favorabil al pieții, la umbra unui migdal care avea privilegiul a trei cuiburi de mărăcinari, cu o ușă largă pentru primirea vizitatorilor și cu patru ferestre pentru luminat, își înjghebară un cămin foarte primitor. Vechile prietene ale Rebecăi, între care și patru surori Moscote încă nemăritate, își reluară ședințele de brodat, întrerupte cu ani în urmă în veranda cu begonii. José Arcadio continua să exploateze pămînturile uzurpate, ale căror titluri de proprietate fură validate de guvernul conservator. În fiecare după-amiază îl vedeai revenind călare, cu haita de cîini fioroși, cu pușca lui cu două țevi, și cu o droaie de iepuri atîrnați de montură. Într-o după-amiază de septembrie, simțind amenințarea furtunii, reveni mai devreme ca de obicei. O salută pe Rebeca ocupată în sufragerie, își legă cîinii în curte, atîrnă iepurii în bucătărie pentru a-i săra puțin mai tîrziu și se duse în cameră să se schimbe. Rebeca avea să declare după aceea că în clipa în care bărbatul ei intrase în odaie, ea se închisese în baie și nu-și dăduse seama de nimic. Această versiune era aproape de necrezut, însă nu exista alta mai verosimilă și nimeni nu-și putea închipui motivul pentru care Reboca l-ar fi asasinat pe bărbatul care o făcuse atît de fericită. Poate că acesta a fost singurul mister din Macondo care n-a putut fi niciodată limpezit. De îndată ce José Arcadio a închis ușa de la dormitor, o lovitură de pistol răsună între zidurile casei. O șuviță de sînge trecu pe sub ușă, traversă camera, ieși în stradă, luă drumul cel mai scurt între diferitele trotuare, coborî scări și urcă parapete, se prelinse de-a lungul străzii Turcilor, ocoli la dreapta, apoi la stînga, se întoarse în unghi drept în fața casei Buendía, trecu pe sub ușa închisă, traversă salonul pe lîngă pereți, ca să nu păteze covoarele, își urmă calea prin cealaltă sală, descrise o curbă mare pentru a ocoli masa din sufragerie, intră pe veranda cu begonii și se strecură nevăzută pe sub scaunul Amarantei care-i dădea o lecție de aritmetică lui Aureliano José, intră în hambarul de grîne și apăru în bucătărie unde Ursula se pregătea să spargă trei duzini de ouă pentru mîncare.

— Maică Precistă, strigă Ursula.

Urmări șuvița de sînge cale întoarsă, traversă hambarul, trecu prin veranda cu begonii unde Aureliano José cînta că trei și cu trei fac șase iar șase și cu trei fac nouă, traversă sufrageria și saloanele, urcă în linie dreaptă strada, apoi coti spre dreapta, apoi spre stînga pînă în strada Turcilor, uitînd că purta șorțul de bucătărie și papucii de casă, trecu de piață și intră pe ușa unei case unde nu pusese niciodată piciorul, împinse ușa dormitorului și era gata să se înece de mirosul prafului de pușcă ars, îl găsi pe José Arcadio întins cu fața în jos, peste cizmele pe care le descălțase și observă de unde pornise șuvița de sînge care încetase să-i mai curgă din urechea dreaptă. Nu i se găsi nici o rană pe trup și nu s-a putut descoperi unde era arma. S-a dovedit de asemenea că era imposibil să scape cadavrul de mirosul pătrunzător al prafului de pușcă. Întîi îl spălară de trei ori cu o mănușă de baie cu săpun, apoi îl frecară cu sare și cu oțet, apoi cu cenușă și cu lămîie, iar la urmă l-au pus într-un butoi plin cu leșie, unde îl lăsară înmuiat timp de șase ore. Îl fricționară atît de mult încît arabescurile tatuajelor începură să se decoloreze. Cînd în disperarea lor le veni în minte să-l ungă cu ardei, cu chimen și cu foi de dafin, și să fiarbă o zi întreagă la foc ușor, începuse deja să se descompună și au trebuit să-l îngroape în grabă. Îl închiseră ermetic într-un sicriu lung de doi metri și treizeci și lat de unu și zece, căptușit pe dinlăuntru cu plăci de fier și strîns în șuruburi de oțel, dar nici așa nu opriră mirosul să se răspîndească pe străzile pe unde trecu cortegiul. Părintele Nicanor, din pricina ficatului său bolnav și umflat ca o tobă, îi dădu binecuvîntarea din pat. Cu toate că în lunile care au urmat i-au întărit mormîntul prin mai multe ziduri suprapuse între care au aruncat claie peste grămadă cenușă îndesată, tărîțe și var fierbinte, cimitirul continuă să duhnească a praf de pușcă încă mulți ani de-a rîndul, pînă cînd inginerii companiei de banane puseră să se acopere mormîntul cu o carapace de beton. Îndată ce fu scos cadavrul, Rebeca închise ușile casei și se îngropă de vie într-un văl gros de dispreț, pe care nici o ispită din lumea aceasta

nu putu să i-l smulgă. Nu ieși în stradă decît o singură dată, foarte bătrînă, cu pantofi de culoare argintie și cu o pălărie cu floricele, cam pe vremea în care satul îl văzu trecînd pe Jidovul Rătăcitor, care provocase un val de căldură atît de puternică încît păsările zdrobiră gratiile ferestrelor pentru a muri în camere. A fost văzută pentru ultima oară în viață atunci cînd cu o lovitură de pistol bine țintită l-a ucis pe un hoț care încercase să forțeze ușa casei. În afară de Argenida, servitoarea și confidenta ei, nimeni n-a mai avut de atunci legătură cu ea. Într-o anumită vreme, se știa că-i scria episcopului, pe care-l considera ca văr bun al ei, dar nu s-a spus niciodată că ar fi primit răspuns. Satul o uită.

În ciuda reîntoarcerii sale triumfale, colonelul Aureliano Buendía nu se lasă amețit de aparențe. Trupele guvernamentale părăseau locurile fără rezistență și aceasta crea în rîndurile liberale o iluzie a victoriei de care nu era oportun să-i lipsești, însă revoluționarii cunoșteau realitatea și, mai bine ca oricare, colonelul Aureliano Buendía. Deși în vremea aceea avea sub ordinele sale peste 5000 de oameni, și deși stăpînea două state de pe litoral, era conștient că fusese înghesuit spre mare și pus într-o situație politică atît de confuză, încît în ziua cînd dăduse ordin să se restaureze clopotnița bisericii dărîmate de o lovitură de tun a armatei regulate, părintele Nicanor putea spune de pe patul de suferință: „Ce ironie a sorții: apărătorii credincioși ai lui Hristos distrug biserica și masonii o repară". Căutînd o breșă pe unde să fugă, petrecu ore întregi în biroul telegrafului vorbind cu comandanții din alte locuri și din ce în ce se confirma impresia lui că războiul este pe cale să se stingă. Cînd sosea vestea unor noi triumfuri liberale, proclamarea lor se făcea prin anunțuri pline de bucurie, dar el măsura pe hărți progresul adevărat al trupelor sale și înțelegea că acestea nu făceau altceva decît că pătrundeau în junglă unde trebuiau să se apere împotriva malariei și a țînțarilor, întorcînd spatele realității. „Ne irosim timpul, se plîngea el ofițerilor săi. Vom continua să ni-l irosim atîta timp cît acești codoși ai partidului nu vor înceta să cerșească un loc în Congres." În timpul nopților de

veghe, întins pe spate în hamacul său, pe care-l întinsese chiar în odaia unde stătuse cînd era condamnat la moarte, și-i imagina pe toți acești avocați în costume negre care părăseau palatul prezidențial în dimineața friguroasă, cu gulerul paltonului ridicat pînă la urechi, frecîndu-și mîinile, șoptind între ei, adăpostindu-se în cîrciumioarele lugubre din zorii zilei, pentru a specula asupra ce voia să spună președintele atunci cînd a zis da, sau asupra celor ce voia să spună cînd a zis nu, și chiar să facă presupuneri în legătură cu ceea ce președintele gîndise atunci cînd a spus ceva cu totul diferit, în timp ce el însuși alunga țînțarii la o temperatură de 35°, simțind cum se apropie acea dimineață temută în care va trebui să dea ordin oamenilor săi să se arunce în mare.

Într-o noapte de nesiguranță, în timp ce Pilar Ternera cînta în curte împreună cu trupa, o chemă să vină să-i ghicească viitorul în cărți. „Atenție la gură", a fost tot ceea ce Pilar Ternera putuse deslușI după ce etalase și adunase cărțile de trei ori. „Nu știu ce însemnează asta, însă semnul este foarte limpede, atenție la gură." După două zile cineva dădu unei ordonanțe o ceașcă mare de cafea fără zahăr, pe care ordonanța i-o trecu altuia, și acesta altuia, pînă cînd, din mînă în mînă, ajunse pe biroul colonelului Aureliano Buendía. El nu ceruse cafea, dar de vreme ce i s-a oferit, o bău. Conținea o doză de nuca vomica, în stare să omoare un cal. Cînd îl transportară acasă era țeapăn și încovoiat, cu limba tăiată între dinți. Ursula se apucă să-l smulgă din moarte. După ce îi purga stomacul cu vomitive, îl înveli în pături calde și-i dădu să soarbă albuș de ouă timp de două zile pînă ce trupul lui își redobîndi temperatura normală. A patra zi era în afară de orice pericol. Deși fără voia sa, cedînd rugăminților Ursulei și ale ofițerilor, a mai rămas în pat încă o săptămînă. Abia atunci află că versurile lui nu au fost arse." N-am vrut să mă pripesc, îi explică Ursula. În noaptea aceea, cînd trebuia să aprind focul, mi-am zis că ar fi mai bine să aștept pînă ce se va aduce cadavrul." În începutul convalescenței, înconjurat de păpușile prăfuite ale lui Remedios, colonelul Aureliano Buendía, recitindu-și versurile, revăzu perindîndu-i-se prin minte

clipele hotărîtoare din viața sa. Se apucă din nou să scrie. Ore îndelungate în clipele de răgaz ale unui război fără viitor, își recapitulă în versuri rimate experiențele sale la hotarul morții. Gîndurile i se limpeziră atunci atît de mult încît le putea examina pe față și pe dos. Într-o seară îl întrebă pe colonelul Gerineldo Márquez.

— Spune-mi un lucru, cumetre: pentru ce lupți?

— Pentru ce să lupt, cumetre, răspunse colonelul Gerineldo Márquez, pentru marele partid liberal.

— Ești fericit că poți răspunde, îi spuse el. Cît mă privește pe mine, abia acum îmi dau seama că lupt din orgoliu.

— Asta nu e bine, zise colonelul Gerineldo Márquez.

Neliniștea lui îl amuză pe colonelul Aureliano Buendía.

— Firește, zise el. Însă, în orice caz, e mai bine decît să nu știi pentru ce lupți. Îl privi în ochi și adăugă surîzînd: Sau de a lupta ca tine pentru ceva ce n-are sens pentru nimeni.

Orgoliul îl împiedicase să intre în legătură cu trupele armate din interiorul țării atîta vreme cît conducătorii partidului nu reveneau public asupra declarațiilor lor, după care el n-ar fi decît un tîlhar de drumul mare. Totuși, era conștient că de îndată ce va înlătura aceste scrupule, va rupe cercul vicios al războiului. Convalescența îi îngădui să chibzuiască. Reuși atunci ca Ursula să-i dea restul moștenirii îngropate și numeroasele ei economii; îl numi pe colonelul Gerineldo Márquez comandant civil și militar în Macondo și se duse să stabilească legătura cu grupele rebele din interior.

Colonelul Gerineldo Márquez nu numai că era omul în care colonelul Aureliano Buendía avea cea mai mare încredere, dar era și primit în casă de Ursula ca un membru al familiei. Fragil, timid, avînd un bun simț natural, era cu toate acestea făcut mai bine pentru război decît pentru administrație. Consilierii lui politici îl rătăceau cu ușurință în labirintul teoriilor lor. Dar a reușit să instaureze la Macondo acel climat de pace rurală în care colonelul Aureliano Buendía visase să moară într-o zi de bătrînețe, fabricînd peștișori de aur. Deși locuia la părinții săi, dejuna la Ursula de

două-trei ori pe săptămînă. Îl inițiе pe Aureliano José în mînuirea armelor de foc, îi făcu o instrucție militară precoce și pe timp de cîteva luni îl duse să trăiască la cazarmă, cu consimțămîntul Ursulei, ca să devină bărbat. Cu mulți ani mai înainte, fiind încă aproape copil, Gerineldo Márquez îi declarase dragoste Amarantei. Aceasta era atunci atît de orbită de pasiunea ei solitară pentru Pietro Crespi, încît a rîs de el. Gerineldo Márquez avu răbdare. Într-o zi, din închisoare, trimise vorbă Amarantei rugînd-o să brodeze o duzină de batiste cu inițialele tatălui său. Făcu să-i parvină bani. După o săptămînă, Amaranta se duse la închisoare pentru a-i aduce batistele și a-i înapoia banii și au stat mai multe ore povestind despre trecut. „Cînd voi ieși de aici te voi lua de soție", îi spuse Gerineldo înainte de a se retrage. Amaranta rîse, dar nu încetă să se gîndească la el în timp ce-i învăța pe copii să citească și dori din suflet să reînvie pentru el pasiunea tinerească pe care o avusese pentru Pietro Crespi. Sîmbăta, zi de vizită la deținuți, trecea pe la părinții lui Gerineldo Márquez și-i însoțea la închisoare. Într-una din aceste sîmbete, Ursula se miră găsind-o în bucătărie, așteptînd scoaterea biscuiților din cuptor, pentru a alege pe cei mai buni și pentru a-i înveli într-un șervet pe care-l brodase în acest scop.

— Mărită-te cu el, îi zise ea. Cu greu vei găsi un bărbat ca el.

Amaranta făcu pe dezgustata.

— N-am nevoie să alerg după bărbați. Duc acești biscuiți lui Gerineldo Márquez deoarece mai curînd sau mai tîrziu tot îl vor împușca, și mi-e milă de el.

Nu credea nici un cuvînt din cîte spunea, însă în vremea aceea guvernul aduse la cunoștință publică amenințarea că-l va executa pe Gerineldo Márquez, dacă rebelii nu vor preda Riohacha. Se interziseră vizitele. Amaranta se închise la ea pentru a plînge în voie, copleșită de un sentiment de vinovăție la fel cu acela ce o chinuise la moartea lui Remedios, ca și cum cuvintele ei nesăbuite ar fi provocat pentru a doua oară moartea cuiva. Mama ei o consolă. O asigură că colonelul Aureliano Buendía va face ceva

pentru a împiedica execuția și promise că ea însăși va lua sarcina de a-l atrage pe Gerineldo Márquez, atunci cînd vor înceta ostilitățile. Își ținu promisiunea înainte de termenul prevăzut. Atunci cînd Gerineldo Márquez reveni în casă investit cu noua sa demnitate de comandant civil și militar, ea îl primi ca pe un fiu, născoci măguliri frumoase pentru a-l reține și-l rugă cu toată căldura inimii ei să-și amintească de hotărîrea lui de a se căsători cu Amaranta. Rugămințile ei păreau că reușesc. În zilele în care venea în casă la dejun, colonelul Gerineldo Márquez rămînea toată după-amiaza în veranda cu begonii să joace dame cu Amaranta. Ursula le aducea cafea cu lapte și biscuiți și se ocupa de copii, pentru ca aceștia să nu vină să-i deranjeze. De fapt, Amaranta se silea să-și reaprindă în inimă cenușa uitată a pasiunii ei din tinerețe. Aștepta cu o nerăbdare care devenise insuportabilă zilele în care venea la dejun, după amiezile cu jocul de dame și timpul zbura în tovărășia acestui războinic cu nume plin de nostalgie, ale cărui degete tremurau imperceptibil cînd atingea pionii. Însă în ziua în care colonelul Gerineldo Márquez îi împărtăși din nou dorința de a se căsători cu ea, îl refuză.

— Nu mă voi mărita cu nimeni, îi zise ea, cu tine mai puțin decît cu oricare altul. Îl iubești atît de mult pe Aureliano, încît te-ai căsători cu mine pentru că nu te poți căsători cu el.

Colonelul Gerineldo Márquez era un om plin de răbdare.

— Voi mai stărui, îi zise el. Mai curînd sau mai tîrziu te voi convinge.

Continuă să vină în casă. Închisă în odaia ei, înghițindu-și lacrimile în taină, Amaranta își astupa urechile ca să nu mai audă glasul pețitorului ei care-i relata Ursulei ultimele știri de război și deși murea de poftă de a-l vedea avu puterea de a nu-i ieși în întîmpinare.

Colonelul Aureliano Buendía își făcea atunci timp pentru a trimite la fiecare 15 zile un raport amănunțit la Macondo. Nu-i scrise însă Ursulei decît o singură dată, abia după opt luni de la plecarea sa. Un mesager special aduse un plic închis conținînd o

foaie de hîrtie pe care se recunoștea scrisul prețios al colonelului: *Aveți grijă de tata căci va muri*. Ursula se sperie. „Dacă o spune Aureliano, apoi Aureliano o știe", zise ea. Și ceru să i se dea o mînă de ajutor pentru a-l transporta pe José Arcadio Buendía pînă în odaia lui. Nu numai că era tot atît de greu ca mai înainte, dar în timpul șederii lui îndelungate sub castan, dobîndise încetul cu încetul puterea de a-și spori greutatea după voia lui, încît șapte oameni nu izbutiră să-l ridice ci au trebuit să-l ducă tîrîș pînă la pat. Un miros de ciuperci proaspete, de flori de arbore, de intemperii vechi concentrate umplu aerul odăii de îndată ce bătrînul colos tăbăcit de soare și de ploaie începu să-l respire. A doua zi, dis-de-dimineață, nu se mai afla în pat. După ce-l căutase prin toate odăile, Ursula îl descoperi din nou sub castan. Atunci îl legară de pat. În ciuda puterilor sale rămase intacte, José Arcadio Buendía nu era în stare să lupte. Toate îi erau indiferente. Dacă se întorsese sub castan, n-o făcuse din voia lui, ci dintr-un fel de reflex al trupului său. Ursula se ocupa de el, îi dădea de mîncare, îi aducea vești de la Aureliano. Dar, în realitate, singura ființă cu care de multă vreme putea să intre în legătură era Prudencio Aguilar. Aproape redus la pulbere din pricina decrepitudinii morții, Prudencio Aguilar venea de două ori pe zi să flecărească cu el. Vorbeau despre cocoșii de luptă. Își făgăduiau să organizeze o crescătorie de cocoși magnifici nu atît pentru a se bucura de niște victorii de care nu mai aveau nici o nevoie, ci pentru a avea cu ce-și trece vremea în duminicile plicticoase ale morții. Prudencio Aguilar îi făcea toaleta, îi dădea de mîncare și aducea vești minunate despre un necunoscut cu numele de Aureliano, colonel în război. Cînd era singur, José Arcadio Buendía se mîngîia visînd un șir nesfîrșit de camere. Visa că se scoală din pat, că deschide ușa și că trece într-o cameră identică cu prima, cu același pat cu căpătîiul în fier forjat, cu același fotoliu din răchită și cu aceeași iconiță a Fecioarei Tămăduirii pe peretele din fund. Din camera aceasta trecea în alta exact la fel, a cărei ușă ducea în alta exact la fel, apoi în alta exact la fel, la nesfîrșit. Îi plăcea să umble astfel din cameră în cameră ca într-o galerie

de oglinzi paralele, pînă ce Prudencio Aguilar îl atingea pe umăr. Atunci se întorcea din cameră în cameră, se trezea pe măsură ce venea înapoi, parcurgea drumul invers și-l găsea pe Prudencio Aguilar în camera realității. Dar, într-o noapte, la două săptămîni după ce l-au dus pînă la pat, Prudencio Aguilar îl bătu pe umăr, într-o cameră intermediară și rămase pentru totdeauna acolo, crezînd că aceea este camera lui adevărată. În dimineața următoare, Ursula îi aducea micul dejun cînd văzu un om apropiindu-se pe culoar. Era mic și îndesat, îmbrăcat într-un costum de postav negru, cu o pălărie tot neagră, enormă, trasă pînă peste ochii săi taciturni. „Doamne, gîndi Ursula. Aș fi jurat că e Melchiade". Era Cataure, fratele lui Visitación, care părăsise casa fugind de ciuma insomniei și despre care nu se mai aflase niciodată nimic. Visitación îl întrebă pentru ce s-a reîntors iar el îi răspunse în limbajul său solemn:

— Am venit la înmormîntarea regelui.

Intrară apoi în odaia lui José Arcadio Buendía, îl scuturară din toate puterile, îi strigară în urechi, îi puseră o oglindă în fața nărilor dar nu reușiră să-l trezească. Puțin după aceea, în timp ce tîmplarul lua măsura pentru sicriu, văzură prin fereastră căzînd o ploaie ușoară cu minuscule floricele galbene. Acestea căzură toată noaptea peste sat într-o ploaie tăcută, acoperiră acoperișurile, se îngrămădiră la baza ușilor și înăbușiră animalele care dormeau sub cerul liber. Căzură atîtea flori din cer încît dimineața străzile erau acoperite de un strat gros și a trebuit să fie îndepărtat cu lopețile și cu greblele ca să poată trece înmormîntarea.

Pagină intenționat goală

VIII

Așezată în balansoarul de răchită cu lucrul de mînă întrerupt pe genunchi, Amaranta îl contempla pe Aureliano José care, cu barba plină de clăbuci, trăgea briciul pe cureaua de piele pentru a se bărbieri pentru prima oară. Nu reuși decît să-și sîngereze coșurile și să se taie la buză încercînd să-și contureze o mustață de pufușor blond și pînă la urmă rămase la fel ca mai înainte, însă această operație anevoioasă îi produse Amarantei impresia că din clipa aceea începuse să îmbătrînească.

— Semeni leit cu Aureliano cînd era de vîrsta ta, îi zise ea. Ești un bărbat în toată firea.

Era de mult bărbat, încă din acea zi îndepărtată cînd Amaranta, crezînd că mai este copil, continua să se dezbrace în fața lui în baie, așa cum făcuse întotdeauna, așa cum se obișnuise să facă după ce Pilar Ternera i-l încredințase pentru a-l crește. Prima oară cînd o văzu, singurul lucru care-i atrase atenția era scobitura dintre sînii ei. Era atunci atît de inocent încît o întrebă ce i s-a întîmplat, iar Amaranta se făcu că-și găurește pieptul cu vîrful degetelor, răspunzîndu-i: „Mi-au scos o felie...” Mult timp după aceea, cînd își revenise de pe urma sinuciderii lui Pietro Crespi și făcu iar baie împreună cu Aureliano José, acesta nu-și mai îndrepta privirile spre acea adîncitură ci simți o tresărire necunoscută revăzîndu-i sînii splendizi cu mugurii liliachii. Continuă să o examineze, descoperind rînd pe rînd fiecare dimensiune a intimității ei miraculoase, și simți pielea zbîrlindu-i-se la vederea ei, așa cum ei i se zbîrlea la primul contact cu apa. Încă din fragedă sa copilărie își făcuse obiceiul de a-și părăsi hamacul pentru a se

găsi dimineața în patul Amarantei, a cărei atingere avea darul de a-i risipi teama de întuneric. Dar, începînd din ziua în care căpătă conștiința nudității ei, nu mai era teama de întuneric cea care-l împingea să vină să se strecoare sub baldachinul ei contra țînțarilor, ci nevoia de a simți răsuflarea călduță a Amarantei în zorii zilei. Într-o dimineață, pe vremea cînd fură respinse avansurile colonelului Gerineldo Márquez, Aureliano José se deșteptă cu senzația că nu are aer. Simți degetele Amarantei ca niște viermișori calzi și nerăbdători pipăindu-i pîntecele. Prefăcîndu-se că doarme, își schimbă poziția pentru a îndepărta orice dificultate și simți atunci mîna, eliberată de bandajul negru care o înfășurase, afundîndu-se ca o moluscă oarbă în algele în care pîndea așteptarea lui. Deși se făceau că nu știu ceea ce știau amîndoi, și ceea ce fiecare știa că știe celălalt, au rămas uniți, din noaptea aceea, printr-o complicitate inviolabilă. Aureliano José nu-și putea afla somnul pînă nu auzea valsul de miazănoapte la pendula din sala comună, iar fata bătrînă a cărei piele începea să se ofilească nu mai avea clipă de odihnă pînă ce nu-l simțea strecurîndu-se sub baldachinul ei pe acel somnambul pe care ea îl crescuse, fără să-și închipuie că într-o bună zi va deveni un paleativ pentru singurătatea ei. De atunci, nu numai că dormeau împreună, dezbrăcați în pielea goală, schimbînd mîngîieri istovitoare, dar și începură să se urmărească prin toate colțurile și ungherele casei, să se închidă în cameră la orice oră din zi, într-o stare de surescitare permanentă, fără nici o relaxare. Puțin lipsi să nu fie surprinși de Ursula, într-o după-amiază cînd intrase în hambarul cu grîne în clipa cînd ei începeau să se îmbrățișeze. „O iubești mult pe mătușa ta?" îl întrebă ea nebănuitoare pe Aureliano José. El răspunse că da. „Bine faci", încheie Ursula care termină cu cîntăritul făinei pentru pîine înainte de a se reîntoarce în bucătărie. Acest episod o smulse pe Amaranta din delir. Își dădu seama că a mers prea departe, că a trecut vremea cînd se juca dîndu-și guriță cu un copil, că era pe cale să se înfunde într-o patimă tomnatică, plină de primejdii și fără viitor, pe care o curmă brusc. Aureliano José, care-și terminase atunci

instrucția militară, sfîrși prin a accepta realitatea și se duse să doarmă la cazarmă. În toate sîmbetele mergea cu militarii la stabilimentul lui Catarino. Se mîngîia de singurătatea sa brutală, de adolescența lui prematură, cu femei mirosind a flori veștejite pe care le idealiza în întuneric și le metamorfoza în Amaranta, prin eforturi teribile ale imaginației.

Curînd după aceea, începură să sosească știri contradictorii despre război. În timp ce însuși guvernul recunoștea progresele rebeliunii, statul major din Macondo era informat confidențial despre iminența unei păci negociate. La începutul lui aprilie, un emisar special se prezentă la colonelul Gerineldo Márquez. Îi confirmă că diriguitorii partidului au luat contact cu șefii rebeli din interior și că erau pe cale să încheie armistițiu în schimbul a trei ministere acordate liberalilor, a unei reprezentări minoritare în parlament și a amnistierii generale a rebelilor care au depus armele. Emisarul aducea un mesaj strict confidențial al colonelului Aureliano Buendía, care nu era de acord cu clauzele armistițiului. Colonelul Gerineldo Márquez trebuia să aleagă cinci dintre cei mai buni oameni ai săi și să se pregătească pentru a părăsi țara împreună cu ei. Ordinul a fost executat în cel mai mare secret. Cu o săptămînă înainte de proclamarea acordului, pe o furtună de știri contradictorii, colonelul Aureliano Buendía, împreună cu zece ofițeri de încredere, între care și colonelul Roque Carnicero, debarcară liniștit la Macondo, după miezul nopții, trimiseră la vatră garnizoana, îngropară armele și nimiciră arhivele. În zori, părăsise satul împreună cu colonelul Gerineldo Márquez și cei cinci ofițeri ai săi. Operațiunea a fost atît de rapidă și discretă, încît Ursula nu află decît în ultima clipă, cînd cineva veni să bată ușor la fereastra odăii ei și să șoptească: „Dacă doriți să-l vedeți pe colonelul Aureliano Buendía, mergeți imediat și uitați-vă o clipă la poartă". Ursula sări din pat și ieși în prag în cămașă de noapte, dar abia reuși să zărească galopul micii trupe de călăreți care părăseau satul într-un nor tăcut de praf. Abia a doua zi află că Aureliano José plecase împreună cu tatăl său.

La zece zile după ce o declarație comună a guvernului și a opoziției anunțase încetarea ostilităților, au sosit veștile despre prima răscoală armată a colonelului Aureliano Buendía la frontiera apuseană. Trupele lui insuficiente și prost echipate au fost risipite în mai puțin de o săptămînă. Dar în cursul aceluiași an, în timp ce liberalii și conservatorii se străduiau să convingă țara de împăcarea lor, el aprinse alte șapte focare de răscoală. Într-o noapte, bombardă Riohacha de pe o goeletă, iar soldații garnizoanei, drept represalii, îi smulseră din pat și-i împușcară pe cei patrusprezece liberali, cei mai notorii din localitate. Timp de peste cincisprezece zile ocupă un post de vamă la frontieră, de unde adresă națiunii o chemare la război total. Una din expedițiile sale se rătăci în pădure timp de trei luni, în cursul unei încercări nebunești de a traversa peste o mie cinci sute de kilometri prin ținuturi nepătrunse, și de a proclama războiul pînă chiar și la periferiile capitalei. Odată, se afla la mai puțin de douăzeci de kilometri de Macondo și fu silit de trupele guvernamentale să se retragă în munți, foarte aproape de regiunea fermecată unde tatăl său descoperise cu ani înainte scheletul unui galion spaniol.

Pe atunci muri Visitación. Își îngădui să moară de moarte naturală, ea, care renunțase la un tron de frica insomniei, și ultima ei dorință a fost să se dezgroape de sub patul ei cîștigul economisit în mai bine de douăzeci de ani și să fie trimis colonelului Aureliano Buendía pentru a putea continua războiul. Însă Ursula nu-și luă osteneala de a scoate acei bani deoarece în timpul acela umbla zvonul că Aureliano Buendía își găsise moartea debarcînd în apropiere de capitala provinciei. Anunțul oficial – al patrulea în mai puțin de doi ani – a fost considerat adevărat timp de aproape șase luni, deoarece în tot răstimpul acesta nu s-a mai auzit vorbindu-se de el. Deodată, cînd Ursula și Amaranta îmbrăcară un doliu nou peste cele precedente, sosi o veste neobișnuită. Colonelul Aureliano Buendía era în viață, dar în aparență renunțase să mai hărțuiască autoritățile din țară și se aliase cu federalismul triumfător în alte republici ale Caraibilor. Apărea sub nume diferite de fiecare dată

tot mai departe de țara sa natală. Avea să se cunoască mai tîrziu ideea care-l însuflețea atunci și care consta în unificarea forțelor federaliste din America Centrală, în vederea lichidării tuturor regimurilor conservatoare, din Alaska pînă în Patagonia. Primele vești pe care Ursula le primi direct de la el, după mai mulți ani de la plecarea lui, au constat dintr-o scrisoare mototolită și pe jumătate ștearsă care i-a parvenit din mînă în mînă de la Santiago de Cuba.

— L-am pierdut pentru totdeauna, exclamă Ursula citind-o. Dacă o ține tot așa, de Crăciun o să se afle la capătul lumii.

Interlocutorul ei, care a fost prima persoană căreia îi arătă scrisoarea, era generalul conservator José Raquel Moneada, primar în Macondo de la terminarea războiului. „Păcat că acest Aureliano – comentă generalul Moncada – nu e conservator." Îl admira cu adevărat. Ca mulți civili conservatori, José Raquel Moneada nu făcuse războiul decît pentru a-și apăra partidul, și dobîndise gradul de general pe cîmpul de luptă deși nu simțea nici o chemare pentru militărie. Dimpotrivă, ca mulți dintre camarazii lui de partid, el era antimiliarist. Îi considera pe militari ca pe niște derbedei fără credință și fără lege, intriganți și ambițioși, buni doar pentru a-i înfrunta pe civili și a semăna dezordine. Inteligent, simpatic, cu un temperament sangvin, plăcîndu-i să mănînce bine și pasionat după luptele de cocoși, el fusese, într-o anumită vreme, adversarul cel mai temut al colonelului Aureliano Buendía. Reușise să-și impună autoritatea asupra militarilor de carieră pe un sector larg al litoralului. Într-o zi cînd conveniențele strategice îl constrînseră să cedeze o anumită poziție trupelor colonelului Aureliano Buendía, îi lăsă acestuia două scrisori. În prima, foarte lungă, îl invita să se unească cu el în vederea unei campanii comune pentru umanizarea războiului. A doua scrisoare era pentru soția sa care locuia în teritoriul liberal, și i-o lăsă cu rugămintea de a o face să ajungă la destinație. De atunci, chiar și în cursul celor mai crîncene bătălii, cei doi comandanți organizară întreruperi ale ostilităților pentru a proceda la schimbul de prizonieri. În cursul acestor pauze domnea un fel de ambianță sărbătorească și generalul Moneada profita de

ele pentru a-l învăța pe colonelul Aureliano Buendía să joace șah. Deveniră prieteni buni. Au ajuns chiar să întrevadă posibilitatea de a coordona elementele populare din cele două partide pentru a pune capăt rolului hotărîtor al militarilor și politicienilor de profesie și a instaura un regim umanitar care să folosească ceea ce este mai bun din fiecare doctrină. După încetarea războiului, în timp ce colonelul Aureliano Buendía dispărea în ascunzișurile subversiunii permanente, generalul Moncada fu numit judecător în Macondo. Își îmbracă din nou costumul civil, înlocui militarii prin agenți de poliție neînarmați, impuse respectarea legii cu privire la amnistie și veni în ajutorul cîtorva familii ale liberalilor căzuți în luptă. Obținu ca Macondo să fie ridicat la rangul de municipiu, deveni astfel primul lui primar și creă un astfel de climat de încredere încît nimeni nu se mai gîndea la război decît ca la un coșmar absurd al trecutului. Părintele Nicanor, răpus de hepatită, fu înlocuit de părintele Colonel, pe care-l porecliră Pui de Fiară, veteran din primul război federalist. Bruno Crespi, căsătorit cu Amparo Moscote, și al cărui magazin de jucării și instrumente muzicale nu încetase să prospere, amenajă un teatru, pe care trupele de actori spanioli îl incluseră în itinerariile lor. Era o sală mare descoperită, cu bănci de lemn cu speteze, cu o cortină de catifea ornamentată cu măști grecești, și cu trei ghișee în formă de capete de leu prin ale căror guri căscate se vindeau biletele. Tot în vremea aceea se reparară clădirile școlii. Cu conducerea școlii se însărcină Melchor Escalona, un dascăl bătrîn trimis din ținutul mlaștinilor, care-i obliga pe școlarii leneși să umble în genunchi prin curtea plină de pietriș și le dădea să mănînce ardei iute guralivilor, cu consimțămîntul tacit al părinților. Aureliano Segundo (al Doilea) și José Arcadio Segundo (al Doilea), gemenii capricioși ai Santei Sofia de la Piedád au fost primii care s-au așezat în sala de clasă, înarmați cu tăblițele lor de ardezie, cu condeiele de ardezie și cu cănițele de aluminiu, gravate cu numele lor. Remedios, care moștenise frumusețea pură a mamei sale, începuse acum să fie cunoscută sub numele de frumoasa Remedios. În ciuda timpului,

a supărărilor dese, a doliilor multiple și suprapuse, Ursula nu voia să îmbătrînească. Ajutată de Santa Sofia de la Piedád, dădu un nou avînt comerțului de patiserie și nu numai că recuperă în cîțiva ani averea pe care fiul ei o cheltuise în război, ci umplu din nou cu aur curat troacele îngropate în odaie. „Atît timp cît Dumnezeu mă va ține în viață – obișnuia să zică – nu vor lipsi banii în această casă de nebuni." Aceasta era situația atunci cînd Aureliano José dezertă din armata federalistă din Nicaragua, se înrolă în echipajul unui vas german și curînd își făcu apariția în bucătăria casei, voinic ca un cal, brun și păros ca un indian, hotărît în sine să se căsătorească cu Amaranta.

Cînd Amaranta îl văzu intrînd, fără ca el să fi spus nimic, ghici de îndată pentru ce s-a întors. La masă, nu cutezară să se privească în față. Dar la două săptămîni după reîntoarcere, în prezența Ursulei, o fixă pe Amaranta și, privind-o drept în ochi, îi zise: „N-am încetat de a mă gîndi mult la tine". Amaranta îl ocolea. Se ferea de întîlnirile întîmplătoare. Făcea în așa fel încît să nu se despartă de frumoasa Remedios. În ziua în care nepotul ei o întrebă pînă cînd gîndește să mai poarte banda neagră la mînă, ea interpretă întrebarea ca o aluzie la fecioria ei și roșeața care-i îmbujoră obrajii o indignă. La sosirea lui, începu să-și închidă cu zăvorul camera, dar s-au scurs atîtea nopți în timpul cărora îi auzea sforăitul liniștit în camera vecină, încît sfîrși prin a renunța la această precauțiune. Într-o dimineață, cam la două luni după reîntoarcere, îl auzi intrînd în camera ei. Și atunci, în loc să fugă, în loc să strige, așa cum prevăzuse că va face, se lăsă năpădită de o dulce senzație de odihnă. Îl simți strecurîndu-se sub plasa patului, așa cum făcea cînd era copil, așa cum făcuse dintotdeauna, și nu putu să-și oprească sudorile reci și clănțănitul dinților cînd își dădu seama că era complet gol. „Du-te", murmură ea, atît de înfrigurată să știe ce va urma încît se înăbuși. „Du-te sau țip." Însă Aureliano José știa acum ce avea de făcut, deoarece nu mai era un copil care se teme de întuneric, ci un animal de cazarmă. Din noaptea aceea reluară acele lupte surde, fără sfîrșit, care se prelungeau pînă în

zori. „Sînt mătușa ta, murmura Amaranta istovită. E ca și cum aș fi mama ta, nu numai ca vîrstă, ci și pentru că nu mi-a mai lipsit decît un lucru ca să te și alăptez." Dimineața, Aureliano dispărea și revenea a doua zi înainte de zorii zilei, de fiecare dată tot mai aţîţat cînd constata că ea nu mai pusese zăvorul. Nu încetase nici o clipă de a o dori. O regăsea în odăile întunecoase din satele cucerite, mai ales în cele mai murdare, și-i recunoștea prezența în mirosul de sînge închegat de pe pansamentele răniților, în acea groază instantanee de a fi în pericol de moarte, în toate clipele și în toate locurile. Fugise de ea încercînd să-i șteargă amintirea nu numai prin depărtare ci printr-o încrîncenare sălbatică, nestăpînită, pe care camarazii lui de arme o calificau drept temeritate, dar cu cît îi tăvălea chipul prin gunoiul războiului, cu atît semăna războiul mai mult cu Amaranta. Îndură astfel surghiunul, căutînd ocazia de a o ucide cu propria sa moarte, pînă în ziua cînd auzi istorisindu-se vechea poveste a omului care se căsătorise cu una dintre mătușile lui care, în afară de asta, îi era și verișoară, și al cărei fiu se dovedise a fi propriul său bunic.

— Poți să te căsătorești cu una dintre mătușile tale? întrebă el cu mirare.

— Nu numai că se poate, îi răspunse un soldat, dar noi ducem acest război împotriva preoților tocmai pentru a obține dreptul de a te însura cu cine-ți place.

După cincisprezece zile, dezertă. O găsi pe Amaranta mai veștejită decît în amintirea sa, mai melancolică și mai rușinoasă, și trecută de fapt de culmea maturității, însă mai înfierbîntată decît oricînd în bezna odăii ei, mai aţîţătoare ca oricînd în felul agresiv prin care i se împotrivea. „Nu ești decît o brută, îi zise Amaranta, încolțită de haita lui de buldogi. Nu-i adevărat că poți să-ți tratezi astfel o biată mătușă, afară doar de cazul cînd ai o dispensă specială de la papa." Aureliano promise să meargă la Roma, promise să colinde Europa în genunchi, și să sărute sandalele suveranului pontif, numai ca ea să-și lase în jos punțile.

— Nu e vorba numai de asta, îi răspunse Amaranta. Ci și că se nasc copii cu coadă de purcel. Aureliano rămase surd la toate argumentele.

— Măcar dacă se vor naște, răspunse el implorînd-o.

Într-o dimineață, înainte de revărsatul zorilor, biruit de durerea insuportabilă a virilității sale stăpînite, se duse la Catarino. Găsi o femeie cu sînii fleșcăiți, mîngîietoare și ieftină, care-i potoli poftele pentru cîtva timp. Încercă să o trateze pe Amaranta cu dispreț. O zărea în verandă, cosînd la o mașină cu manivelă de care învățase să se servească cu o îndemînare admirabilă, și nici nu-i adresa măcar o vorbă. Amaranta se simți eliberată de o povară și nici ea nu înțelese pentru ce începu, de atunci, să se gîndească din nou la colonelul Gerineldo Márquez, pentru ce-și amintea cu atîta dor de serile lor petrecute jucînd dame și pentru ce ajunse chiar să-l dorească tovarăș de pat. În noaptea în care, nemaiputînd suporta această comedie a indiferenței, se reîntoarse în camera Amarantei, Aureliano José nu-și închipuia cît de mult teren pierduse. Ea îl respinse cu o hotărîre fățișă, pe care nimic n-ar fi putut-o încovoia, și trase definitiv zăvorul dormitorului.

La cîteva luni după reîntoarcerea lui Aureliano José se prezentă în casă o femeie exuberantă, parfumată cu iasomie, însoțită de-un copil de cinci ani. Ea susținea că este fiul colonelului Aureliano Buendía și că l-a adus pentru a-l boteza Ursula. Nimeni nu se îndoia de originea acestui copil fără nume: semăna leit colonelul la vîrsta cînd a fost dus să facă cunoștință cu gheața. Femeia povesti că s-a născut cu ochii mari deschiși, privindu-i pe toți cu o privire de om mare care părea că-i judecă, și că felul cum fixa fiecare lucru fără să clipească o înspăimînta. „Îi seamănă întru totul, zise Ursula. Singurul lucru care-i lipsește este acela de a face ca scaunele să se legene numai privindu-le." L-au botezat cu prenumele de Aureliano, însă cu numele mamei sale, deoarece legea nu-i îngăduia să poarte numele tatălui înainte ca acesta să-l fi recunoscut. Generalul Moneada i-a fost naș. Amaranta stărui mult pentru a i-l încredința ei să-l crească, dar mama se împotrivi.

Ursula nu cunoștea încă obiceiul de a se trimite fecioarele în camera războinicilor, așa cum se slobod găinile la cocoșii de rasă, dar în cursul acelui an avu tot răgazul să afle: alți nouă fii ai colonelului Aureliano Buendía au fost aduși în casă spre a fi botezați. Cel mai mare, cu pielea cafenie, cu ochii verzi, straniu, nu avea nimic comun cu viața părintească și era trecut de zece ani. Au fost aduși copii de toate vîrstele, de toate culorile, însă toți băieți și avînd un aer de însingurare care te împiedica să pui la îndoială consangvinitatea lor. Numai doi se deosebeau de ceilalți. Unul, prea mare pentru vîrsta lui, care sfărîma borcanele cu flori și farfuriile, mîinile lui părînd că au darul de a zdrobi tot ce atingeau. Celălalt era blond, cu aceiași ochi albaștri ca mama lui, și căruia îi lăsaseră părul lung și buclat ca al unei fetițe. Intră în casă cu cea mai mare familiaritate, ca și cum ar fi crescut acolo, se îndreptă direct spre un cufăr mare așezat în camera Ursulei și ceru: „Vreau dansatoarea cu arc". Ursula se înfricoșă. Deschise cufărul, scormoni printre obiectele foarte vechi și colbăite de pe vremea lui Melchiade și regăsi, înfășurată într-o pereche de ciorapi, dansatoarea cu arc pe care Pietro Crespi o adusese într-o zi în casă și de care nimeni nu-și mai amintea. În mai puțin de doisprezece ani botezară cu prenumele Aureliano și cu numele mamei lor respective pe toți copiii pe care colonelul îi semănase în lungul și latul tuturor cîmpurilor de luptă: adică șaptesprezece. La început, Ursula le umplea buzunarele cu bani, iar Amaranta încerca să-i rețină. Dar ajunsese să se mărginească în a le face cadou și a le servi de nașe. „Ne facem datoria botezîndu-i, zicea Ursula, însemnînd într-un caiet numele și adresa fiecărei mame și locul și data nașterii fiecărui copil. Aureliano trebuie să-și știe bine socotelile, așa că va însuși dispoziții cînd se va întoarce." În cursul unui dejun, discutînd cu generalul Moncada despre această proliferare nemaipomenită, îi împărtăși dorința de a-l vedea pe colonelul Aureliano Buendía reîntorcîndu-se într-o bună zi adunîndu-i acasă pe toți fiii lui.

— N-ai nici o grijă, cumătră, zise generalul Moneada, cu un aer enigmatic. Se va reîntoarce mai curînd decît îți închipui.

Ceea ce generalul Moncada știa, dar nu voise să destăinuiască în cursul acestui dejun, era faptul că Aureliano Buendía era pe drum, gata să se pună în fruntea răscoalei celei mai îndelungate, mai radicale și mai sîngeroase stîrnite pînă atunci.

Situația devenise tot atît de încordată ca și în cursul lunilor care precedaseră primul război. Luptele de cocoși, pe care le însuflețea primarul în persoană, fură suspendate. Căpitanul Aquilos Ricardo, comandantul garnizoanei, luă de fapt asupra sa puterea municipală. Liberalii îl semnalară ca provocator: „Are să se întîmple ceva îngrozitor, îi spunea Ursula lui Aureliano José. Nu ieși din casă după orele șase seara." Erau rugăminți zadarnice. Aureliano José, ca și Arcadio pe alte vremuri, încetase să-i mai aparțină. Era ca și cum reîntoarcerea la vatră, posibilitatea de a trăi fără să ai necazuri din pricina nevoilor zilnice, treziseră în el aceleași porniri ale poftelor și aceeași nepăsare ca la unchiul său José Arcadio. Pasiunea lui pentru Amaranta se stinse fără să lase urme. Umbla hoinărind, jucînd biliard, lecuindu-și singurătatea cu femei ocazionale, scormonind ungherele prin care Ursula uitase că și-a ascuns banii. Ajunse, în cele din urmă, să nu mai dea pe acasă decît atunci cînd îi trebuiau rufe curate. „Toți sînt la fel, se tînguia Ursula. La început n-ai nici o supărare crescîndu-i, sînt ascultători și serioși, par incapabili să ucidă o muscă, dar de îndată ce le crește barba, se aruncă în pierzanie." Spre deosebire de Arcadio, care nu și-a cunoscut niciodată adevărata filiație, el aflase că era fiul lui Pilar Ternera, care întinsese un hamac în casa ei pentru a veni să-și facă acolo siesta. Erau, mai mult decît mamă și fiu, complici în aceeași însingurare. Pilar Ternera pierduse orice pic de nădejde. Rîsul ei dobîndise sonoritățile unei orgi, sînii ei căzuseră din pricina mîngîierilor oricui, pîntecele și coapsele ei erau victimele irevocabilului ei destin de femeie împărțită, însă inima ei îmbătrînea fără amărăciune. Obeză, bîrfitoare, plină de vanitățile unei matroane dizgrațiate, renunță la iluziile sterile ale cărților și găsi un liman de mîngîiere în amorurile altora. Sub același acoperiș unde Aureliano José își făcea siesta, tinerele fete

din împrejurimi își primeau iubiții de o clipă. „Îmi împrumuți camera, Pilar", îi spuneau ele simplu după ce erau deja înăuntru. „Desigur", răspundea Pilar. Iar dacă era cineva pe acolo, îi explica: „Sînt fericită să-i știu pe oameni fericiți în patul meu."

Niciodată nu admitea să i se plătească pentru aceste servicii. Niciodată nu refuza această favoare, după cum nu le-o refuza niciodată nenumăraților bărbați care o mai căutaseră pînă în amurgul maturității ei, fără să-i dea bani, nici dragoste, ci doar uneori plăcere. Cele cinci fete ale ei, moștenitoare ale unei semințe atît de fierbinți, se pierduseră încă din adolescență, pe căile rușinoase ale vieții. Dintre cei doi bărbați, pe care ajunsese să-i crească, unul murise luptînd în trupele colonelului Aureliano Buendía, celălalt fusese rănit și făcut prizonier la vîrsta de patrusprezece ani, în timp ce voia să jefuiască un coteț de găini dintr-un sat de lîngă mlaștini. Într-un anumit fel, Aureliano José era acel bărbat înalt și brunet pe care, timp de jumătate de veac, i-l vestise regele de cupă, și care, ca toate ființele prevestite de cărți, a ajuns pînă la inima ei, cînd era însemnată deja cu semnul morții. Îl deslușì în cărțile de joc.

— Nu ieși în noaptea aceasta, îi zise ea. Rămîi și dormi aici. Carmelita Montiel nu știe cum să mă mai roage ca s-o las în odaia ta.

Aureliano José nu înțelese rugămintea pe care o ascundea în fond această propunere.

— Spune-i să mă aștepte la miezul nopții, zise el.

Se duse la teatru, unde o trupă spaniolă anunțase piesa *Pumnalul lui Zorro*, care în realitate era opera lui Zorilla, *Pumnalul lui Godo*, cu numele schimbat din ordinul căpitanului Aquiles Ricardo, pentru că liberalii îi porecleau pe conservatori godoși[1]. Abia în clipa cînd a prezentat biletul de intrare îl zări Aureliano José pe căpitanul Aquiles Ricardo, însoțit de doi soldați înarmați cu puști, care-i percheziționa pe spectatori. „Luați seama, căpitane, îl avertiză Aureliano José. Nu s-a născut încă omul care să pună

[1] *Zorro* și *Godo* nu sînt nume proprii, înseamnă respectiv *vulpoi* și *got*.

mîna pe mine." Căpitanul încercă să-l percheziționeze cu forța, însă Aureliano José, care nu era înarmat, o luă la fugă. Soldații nu se supuseră ordinului de a trage. „Este un Buendía", explică unul dintre ei. Orbit de mînie căpitanul îi smulse atunci pușca din mîini, se duse în mijlocul străzii și ținti.

— Bandă de codoși! urlă el. Măcar de-ar fi colonelul Aureliano Buendía în persoană.

Carmelita Montiel, o fecioară de douăzeci de ani, se îmbăiase în apă cu flori de portocal și tocmai împrăștia frunze de rozmarin pe patul lui Pilar Ternera, cînd răsună detunătura. Aureliano José era sortit să cunoască cu ea toată fericirea pe care i-o refuzase Amaranta, de a avea șapte fii și de a muri de bătrînețe în brațele lui, însă glonțul puștii care îi pătrunse prin umăr și-i ciopîrți pieptul era dirijat de o interpretare greșită a cărților. Căpitanul Aquiles Ricardo, care de fapt era acela care trebuia să moară în noaptea aceea, a pierit într-adevăr cu patru ore înaintea lui Aureliano José. Abia izbucnise detunătura, că îl și doborîră două gloanțe simultane, a căror origine nu s-a stabilit niciodată, și un strigăt unanim zgudui noaptea:

— Trăiască partidul liberal! Trăiască colonelul Aureliano Buendía!

La miezul nopții, cînd lui Aureliano José i se scursese ultima picătură de sînge și Carmelita Montiel nu-și găsi în cărți decît un viitor în alb, peste patru sute de oameni se scurseseră prin fața teatrului și-și descărcaseră revolverele în cadavrul părăsit al căpitanului Aquiles Ricardo. A fost nevoie de o patrulă întreagă pentru a depune într-o căruță trupul greu de plumb care se descompunea ca pîinea înmuiată.

Înfuriat din pricina matrapazlîcurilor armatei regulate, generalul José Raquel Moncada mobiliză toate influențele sale politice, îmbrăcă din nou uniforma și luă în mîinile sale comandamentul civil și militar la Macondo. Nu spera, de bună seamă, ca atitudinea sa împăciuitoare să reușească să împiedice inevitabilul.

Luna septembrie a fost plină de știri contradictorii. În timp ce guvernul anunța că stăpînește situația în țara întreagă, liberalii erau informați în secret despre existența răscoalelor armate în interior. Regimul nu voi să admită starea de război pînă în ziua în care s-a proclamat public că o curte marțială îl judecase pe colonelul Aureliano Buendía în contumacie și-l condamnase la moarte. S-a dat ordin ca prima garnizoană care-l va captura să execute sentința. „Asta înseamnă că s-a întors", se bucură Ursula față de generalul Moncada. El nu știa însă nimic.

De fapt, colonelul Aureliano Buendía se afla în țară de peste o lună. Precedat de zvonuri contradictorii, presupus a fi în același timp în locuri diametral opuse, generalul Moncada însuși aștepta, înainte de a crede în reîntoarcerea lui, anunțul oficial că ar fi pus stăpînire pe două state de pe litoral. „Felicitările mele, cumătră, îi zise Ursulei, arătîndu-i telegrama. În curînd îl veți avea aici." Un lucru o preocupă atunci pe Ursula pentru prima oară:

— Dar dumneavoastră, ce veți face dumneavoastră, cumetre? întreba ea.

Generalul Moneada își pusese deja această întrebare de mai multe ori.

— Același lucru ca și el, cumătră, răspunse el. Îmi voi face datoria.

La întîi octombrie în zori, colonelul Aureliano Buendía atacă Macondo cu o mie de oameni înarmați pînă în dinți, iar garnizoana primi ordin să reziste pînă la capăt. La amiază, în timp ce generalul Moneada dejuna cu Ursula, o lovitură de tun a rebelilor, care răsună în satul întreg, făcu praf fațada trezoreriei municipale.

— Armamentul lor este la fel de bun ca al nostru, suspină generalul Moncada, dar în afară de aceasta, ei se bat cu mai multă sete decît noi.

La orele două după-amiază, în timp ce pămîntul se cutremura sub loviturile de tun schimbate de o parte și alta, o părăsi pe Ursula cu convingerea că duce o bătălie pierdută dinainte.

— Mă rog la Dumnezeu să nu-l aveți astă seară pe Aureliano în casă, zise el. Dacă va fi așa, îmbrățișați-l din partea mea, căci nu cred că-l voi mai revedea vreodată.

A fost capturat în noaptea aceea, în timp ce încerca să fugă din Macondo, după ce redactase o scrisoare lungă către colonelul Aureliano Buendía, în care-i reamintea de proiectele lor comune de a umaniza războiul și-i ura să repurteze o victorie definitivă asupra corupției militarilor și ambițiilor politicienilor din cele două partide. A doua zi, colonelul Aureliano Buendía dejuna împreună cu el la Ursula, unde a rămas închis pînă cînd un consiliu de război revoluționar avea să-i decidă soarta. A fost o reuniune în familie. Dar în timp ce adversarii uitaseră de război pentru a evoca amintirile trecutului, Ursula avu impresia sumbră că fiul ei era un intrus la ea. Simțise acest lucru încă din clipa în care îl văzuse intrînd, protejat de o desfășurare zgomotoasă de forțe care întorseseră camerele cu dosul în sus pînă se convinseseră că nu e nici o primejdie ascunsă acolo. Colonelul Aureliano Buendía nu numai că îngăduise aceasta, dar dăduse chiar ordine formale, de o severitate extremă, și interzisese oricui să se apropie de el mai mult de trei metri, chiar și Ursulei, pînă ce membrii escortei sale nu au terminat de a așeza sentinele în jurul casei. Purta o uniformă din pînză ordinară, fără nici un fel de insigne, și cizme înalte cu pinteni murdari de noroi și de sînge închegat. Avea la centiron un revolver automat în tocul deschis, iar mîna apăsată mereu pe patul armei trăda aceeași încordare vigilentă și hotărîtă care i se citea din priviri. Capul său lăsa să i se vadă unghiurile adînci ale tîmplelor scobite și părea copt la foc încet. Obrazul biciuit și vinețit de sarea Caraibilor dobîndise o duritate metalică. Era ferit de bătrînețea iminentă printr-o vitalitate care avea desigur o legătură cu răceala adîncurilor. Era mai înalt decît la plecare, mai palid, mai osos și se observau la el primele simptome de rezistență față de nostalgie. „Dumnezeule, își zise Ursula neliniștită. Acuma are aerul unui om capabil de orice." Așa și era.

Șalul aztec pe care îl adusese Amarantei, evocările în care se adîncea în timpul prînzului, anecdotele amuzante pe care știa să le povestească, nu mai erau decît reflexe ale firii sale de altă dată. De îndată ce s-a executat ordinul de îngropare a morților în groapa comună, îi încredință colonelului Roque Carnicero misiunea de a grăbi judecățile consiliului de război și ținu să-și rezerve sarcina zdrobitoare de a impune reforme radicale care să nu lase piatră pe piatră în edificiul prăbușit al regimului conservatorilor. „Trebuie să le-o luăm înainte politicienilor partidului, le spuse el adjuncților săi. Cînd vor deschide ochii asupra realităților, se vor găsi în fața unui fapt împlinit." Hotărî atunci să revizuiască titlurile de proprietate asupra pămînturilor, coborînd cu o sută de ani în urmă, și descoperi escrocheriile legalizate ale fratelui său José Arcadio. Anulă toate registrele dintr-o trăsătură de condei. Într-un ultim gest de curtoazie, își întrerupse ocupațiile timp de o oră și-i făcu o vizită Rebecăi pentru a o informa asupra hotărîrilor sale.

În penumbra locuinței ei, văduva solitară care într-o vreme fusese confidenta amorurilor sale deprimate și a cărei încăpățînare îi salvase viața, nu mai era decît o umbră a trecutului. Învăluită toată în negru pînă la degete, cu inima prefăcută în scrum, cu greu ajungeau știrile de război pînă la ea. Colonelul Aureliano Buendía avu impresia că fosforescența oaselor ei îi trecea prin piele și că se mișca într-o atmosferă de gaze arse, într-un aer stătut în care se mai ghicea încă un miros discret de praf de pușcă. Începu să-i recomande să-și mai potolească rigoarea doliului, să aerisească locuința, să ierte lumii moartea lui José Arcadio. Dar Rebeca era deja la adăpost de orice deșertăciune. După ce o căutase inutil în savoarea pămîntului, în scrisorile parfumate ale lui Pietro Crespi, în patul furtunos al soțului ei, ea își găsise pacea în această locuință în care amintirile ajungeau, prin forța unei evocări implacabile, să ia formă și să se perinde ca niște ființe omenești prin camerele închise. Răsturnată în balansoarul ei de răchită, privindu-l pe colonelul Aureliano Buendía ca și cum el era acela care avea aerul unui spectru al trecutului, Rebeca nici nu clipi la

știrea că pământurile uzurpate de José Arcadio vor fi restituite proprietarilor lor legitimi.

— Toate se vor face după voia ta, Aureliano, zise ea suspinînd. Am crezut întotdeauna – și iată că astăzi se confirmă – că n-ai fost decît un renegat.

Revizuirea titlurilor de proprietate se făcu în același timp în care s-au făcut judecățile sumare, sub președinția colonelului Gerineldo Márquez, care s-au încheiat cu executarea tuturor ofițerilor din armata regulată făcuți prizonieri de către revoluționari. Ultimul consiliu de război a fost acela în fața căruia apărea generalul José Raquel Moncada. Ursula interveni:

— Este cel mai bun guvernator pe care l-am avut la Macondo, îi zise colonelului Aureliano Buendía. Nu-ți voi spune nimic despre bunătatea inimii lui, nici despre afecțiunea pe care o are față de noi, deoarece tu le cunoști mai bine ca oricine.

Colonelul Aureliano Buendía îi aruncă o privire reprobativă:

— Nu-mi pot aroga puterea de a judeca, replică el. Dacă aveți ceva de spus, duceți-vă și spuneți-o înaintea consiliului de război.

Ursula nu numai că nu șovăi să facă acest lucru, dar le spuse să-și aducă depozițiile lor pe toate mamele ofițerilor revoluționari care locuiau în Macondo. Una după alta, bătrînele întemeietoare ale satului, dintre care unele luaseră parte la îndrăzneața traversare a munților, exaltară virtuțile generalului Moncada. Ultima care se perindă a fost Ursula. Demnitatea ei îndurerată, greutatea numelui ei, vehemența convingătoare a depoziției ei făcură să șovăiască pentru o clipă echilibrul justiției. „Dumneavoastră ați luat foarte în serios acest joc îngrozitor, și bine ați făcut, deoarece v-ați făcut datoria, zise ea către membrii tribunalului. Nu uitați însă că atîta timp cît Dumnezeu ne va ține în viață, nu vom înceta de a fi mame, și oricît de revoluționari ați fi, avem dreptul de a vă da jos pantalonii și de a vă bate la fund la prima lipsă de respect." Juriul se retrase pentru a delibera în timp ce încă mai

răsunau aceste ultime cuvinte în incinta școlii transformate în cartier general. La miezul nopții, generalul José Raquel Moncada fu condamnat la moarte. Colonelul Aureliano Buendía, în ciuda protestelor violente ale Ursulei, refuză să comute pedeapsa. Cu puțin înainte de zorii zilei îl vizită pe condamnat în încăperea cu butucul.

— Amintește-ți, cumetre, că nu eu sînt acela care te condamnă, îi zice el, ci revoluția.

Generalul Moneada nici nu se ridică măcar din patul de campanie văzîndu-l intrînd.

— Du-te la dracu, cumetre, îi răspunse el.

Pînă în clipa aceea, colonelul Aureliano Buendía nu-și luase timp, de la reîntoarcerea sa, de a-l privi cu ochii inimii. Se înspăimîntă văzînd cît a îmbătrînit, cum îi tremurau mîinile, cum arăta o resemnare oarecum rutinară în așteptarea morții, și simți atunci un dispreț adînc față de sine însuși, pe care-l socoti ca un fel de milostivire.

— Tu știi mai bine decît mine, îi scăpă vorba, că orice consiliu de război nu e decît o farsă și că de fapt trebuie să plătești pentru crimele altora, căci de data aceasta noi vom cîștiga războiul cu orice preț. Tu însuți, dacă erai în locul meu, n-ai fi acționat la fel?

Generalul Moncada se așeză pe pat pentru a-și șterge ochelarii cu ramă groasă de baga cu pulpana cămășii.

— Probabil, răspunse el. Dar ceea ce mă preocupă nu este că pui să mă împuște, căci la urma urmei, pentru oameni ca noi moartea aceasta este o moarte naturală. Puse ochelarii pe pat și-și desprinse ceasul de la lanț. Ceea ce mă preocupă, continuă el, este că urîndu-i atît de mult pe militari, combătîndu-i atît de mult, gîndindu-te atît de mult la ei, ai ajuns să semeni cu ei în toate privințele. Și nu există nici un ideal în viață care să merite atîta mîrșăvie.

Își scoase verigheta și medalia cu Fecioara Tămăduirilor, și le puse alături de ochelari și de ceas.

— În ritmul acesta, încheie el, vei deveni nu numai dictatorul cel mai tiranic și mai sîngeros din toată istoria noastră, ci vei pune să o împușți și pe cumătra mea Ursula, în dorința de a-ți liniști conștiința.

Colonelul Aureliano Buendía rămase de piatră. Generalul Moncada îi înmînă atunci ochelarii, medalia, ceasul și verigheta și spuse pe alt ton:

— Dar nu te-am chemat ca să te ocărăsc. Voiam să-ți cer serviciul de a trimite aceste obiecte soției mele.

Colonelul Aureliano Buendía le strecură în buzunare.

— Este tot la Manaure?

— Tot la Manaure, confirmă generalul Moncada. În aceeași casă, în spatele bisericii, unde ai expediat pe vremuri scrisoarea aceea.

— O voi face bucuros, José Raquel, zise colonelul Aureliano Buendía.

Cînd reveni în aerul năpădit de o ceață albăstruie, obrazul i se umezi, ca în trecut, altă dată, în zori, și abia atunci a înțeles pentru ce a hotărît ca sentința să fie executată în curte, iar nu la zidul cimitirului. Plutonul se aliniase înaintea ușii și-i dădu onorurile rezervate unui șef de stat.

— Puteți să-l duceți, porunci el.

Pagină intenționat goală

IX

Colonelul Gerineldo Marquez a fost primul care a simțit zădărnicia războiului. În calitate de comandant civil și militar la Macondo, comunica de două ori pe săptămînă telegrafic cu colonelul Aureliano Buendía. La început, aceste lapidare comunicări trasau evoluția unui război adevărat, cu carne și sînge, ale cărui contururi perfect definite îngăduiau în orice clipă determinarea situației lui exacte și previziunea itinerariilor viitoare. Cu toate că nu se lăsa antrenat niciodată pe terenul confidențelor, nici chiar față de cei mai apropiați prieteni ai săi, colonelul Aureliano Buendía păstra atunci acel ton familiar după care puteai să-l identifici la celălalt capăt al firului. I s-a întîmplat de multe ori să prelungească aceste conversații peste durata prevăzută și să-și îngăduie comentarii de ordin familial. Însă, încetul cu încetul, pe măsură ce războiul devenea tot mai intens și mai întins, chipul lui se pierdea într-un univers ireal. Accentele și trăsăturile glasului său deveneau de fiecare dată tot mai îndepărtate și mai incerte, se contopeau și se combinau pînă ce alcătuiau cuvinte lipsite pe nesimțite de orice înțeles. Colonelul Gerineldo Márquez se mărginea atunci să asculte, copleșit de impresia că s-ar găsi în comunicație telegrafică cu un necunoscut din altă lume.

— Am înțeles, Aureliano, încheia el acționînd manipulatorul. Trăiască partidul liberal!

Ajunsese să piardă orice contact cu războiul. Ceea ce în alte vremuri fusese o activitate reală, o pasiune irezistibilă a tinereții sale, nu mai era acum decît o referință îndepărtată: ceva ce se pierdea în vag. Singurul său refugiu era atelierul de croitorie

ai Amarantei. Se ducea să o vadă în fiecare după-amiază. Îi plăcea să-i privească mîinile în timp ce plisa voalurile de muselină la mașina de cusut cu manivelă pe care o învîrtea frumoasa Remedios. Petreceau ore întregi fără să-și vorbească, resemnați în a-și ține companie unul altuia, însă în timp ce Amaranta se complăcea, în sinea ei, să-i întrețină focul devoțiunii, el ignora ce planuri tainice ascundea această inimă de neînțeles. Cînd s-a aflat vestea reîntoarcerii lui, nerăbdarea de a-l revedea era să o înăbușe pe Amaranta. Dar cînd îl văzu intrînd în casă amestecat în escorta zgomotoasă a colonelului Aureliano Buendía și îl văzu istovit de asprimea exilului, îmbătrînit prin vîrstă și uitare, plin de sudoarea amestecată cu praf, mirosind a turmă, urît, cu brațul stîng într-o eșarfă, deziluzia fu atît de mare încît simți că leșină. „Doamne, își zise ea, nu este acela pe care îl așteptam." A doua zi, însă, el reveni în casă, perfect ras și curat, cu mustața parfumată cu lavandă, și fără legătura însîngerată. Îi aducea în dar un ceaslov cu copertele încrustate cu sidef.

— Cît de ciudați sînt bărbații, zise ea, negăsind să spună altceva. Își trec viața luptîndu-se împotriva preoților, și-ți aduc în dar cărți de rugăciuni.

De atunci, chiar și în zilele cele mai dramatice ale războiului, o vizita în toate după-amiezele. Adeseori, cînd frumoasa Remedios nu era acolo, îi învîrtea el roata mașinii de cusut. Amaranta se simțea tulburată de atîta perseverență, de atîta fidelitate, de atîta supunere din partea unui bărbat investit cu atîtea puteri și care se despuia totuși de armele sale, în salon, pentru a intra fără nici o apărare în atelierul ei de croitorie. Însă timp de patru ani, el îi repetă într-una dragostea sa iar ea găsea întotdeauna un mod de a-l refuza fără să-l rănească, deoarece deși nu ajunsese să-l iubească, nici nu putea trăi fără el. Frumoasa Remedios, care părea indiferentă la toate, și despre care se credea că e puțin întîrziată, nu rămase nesimțitoare față de atîta devoțiune și interveni în favoarea colonelului Gerineldo Márquez. Amaranta descoperi dintr-o dată că această fetiță pe care o crescuse, care abia începuse să pășească în

adolescență, era acum cea mai frumoasă făptură văzută vreodată la Macondo. Simțea cum reînvie în inima ei resentimentul pe care-l încercase altă dată față de Rebeca și, rugîndu-se de Dumnezeu să nu se lase tîrîtă, pînă la extrema de a-i dori moartea, o îndepărtă din atelierul de croitorie. Cam prin epoca aceasta, colonelul Gerineldo Márquez începu să simtă dezgust față de război. Recurse la toată puterea lui de convingere, la tandrețea sa nesfîrșită, stăpînită pînă atunci, dispus să renunțe de dragul Amarantei la o glorie care îl costase sacrificiul celor mai frumoși ani din viață. Dar nu reuși să-l convingă. Într-o după-amiază din luna august, copleșită de povara insuportabilă a propriei sale încăpățînări, Amaranta se încuie în camera ei, decisă să-și deplîngă singurătatea pînă la moarte, după ce-i spuse ultimul cuvînt pretendentului ei stăruitor:

— Să uităm unul de altul pentru totdeauna, îi zise ea; sîntem prea bătrîni pentru astfel de lucruri.

În acea după-amiază, colonelul Gerineldo Márquez primi un apel telegrafic al colonelului Aureliano Buendía. A fost o discuție pur profesională care nu avea să deschidă nici o spărtură în împotmolirea luptelor. Cînd termină, colonelul Gerineldo Márquez privi străzile pustii, apa cristalizată de pe migdali și se simți pierdut în singurătate.

— Aureliano, zise el acționînd trist manipulatorul. În clipa aceasta plouă la Macondo.

A urmat o tăcere îndelungată pe fir. Apoi, dintr-o dată aparatele tresăriră pentru a face loc semnalelor nemiloase ale colonelului Aureliano Buendía.

— Nu fi poltron, Gerineldo, răspunseră semnalele. E firesc să plouă în august.

Trecuse atîta vreme de cînd nu se mai văzuseră, încît agresivitatea acestei reacții îl zăpăci pe colonelul Gerineldo Márquez. Cu toate acestea, după două luni; cînd colonelul Aureliano Buendía se reîntoarse la Macondo, zăpăceala lui se schimbă în stupoare. Chiar și Ursula a fost mirată cînd văzu cît de mult se schimbase. Sosise fără zarvă, fără escortă, învelit într-o pătură

deși era cald, și însoțit de trei iubite pe care le instală sub același acoperiș unde își petrecea de atunci cea mai mare parte din timp, culcat într-un hamac. Abia dacă mai citea depeșele telegrafice care aduceau știri despre operațiunile banale. Într-o zi, colonelul Gerineldo Márquez veni să-i ceară instrucțiuni pentru evacuarea unui sat de la frontieră unde războiul amenința să degenereze într-un conflict internațional.

— Nu mă deranja cu fleacuri de acestea, îi ordonă el. Cere-i providenței să te sfătuiască.

Se ajunsese poate la faza cea mai critică a războiului. Proprietarii liberali, care la început sprijiniseră revoluția, încheiaseră alianțe secrete cu proprietarii conservatori pentru a împiedica revizuirea titlurilor de proprietate. Politicienii, care o dată cu războiul prinseseră cheag în exil, se desolidarizaseră public de hotărîrile drastice ale colonelului Aureliano Buendía, dar chiar și acest plan îl lăsa indiferent. Nu-și mai recitise versurile, care umpleau peste cinci volume și care rămaseră uitate pe fundul cufărului. Seara, sau pe vremea siestei, chema în hamac pe una dintre femeile sale, cu care avea o satisfacție sumară înainte de a cădea într-un somn de plumb pe care nu-l tulbura nici cel mai ușor indiciu despre vreo preocupare oarecare. Era singurul care știa atunci că inima lui în derută era osîndită definitiv la incertitudine. La început, amețit de gloria întoarcerii, de victoriile neverosimile, se lăsase vrăjit de abisul măreției. Îi plăcea să fie discipolul ducelui de Marlborough, marele său dascăl în meșteșugul războiului, a cărui ținută fastuoasă în blană și gheare de tigru inspira respect adulților și uimire copiilor. Atunci hotărîse ca nici o ființă omenească, nici chiar Ursula, să nu se apropie de el la mai puțin de trei metri. În centrul unui cerc însemnat cu creta de către adjutanții săi ori unde sosea, și în interiorul căruia nu putea intra decît el, hotăra soarta lumii prin ordine scurte și fără apel. Cînd se duse pentru prima oară la Manaure, după executarea generalului Moncada, se grăbi să împlinească ultima dorință a victimei sale, și văduva

primi ochelarii, medalia, ceasul și verigheta, însă îi interzise să-i treacă pragul casei.

— Nu intrați, colonele, îi zise ea. Dumneavoastră comandați în războiul dumneavoastră, însă eu mai poruncesc încă în casa mea.

Colonelul Aureliano Buendía nu-i arătă nici o ranchiună, însă sufletul lui nu-și află cu adevărat odihna decît după ce garda sa personală a jefuit și incendiat casa văduvei. „Ia seama la inima ta, Aureliano, îi spuse atunci colonelul Gerineldo Márquez! Ești pe cale să putrezești pe picioare." În vremea aceea convocă o nouă conferință a principalilor comandanți rebeli. Găsi între ei cîte puțin din toate: idealiști, ambițioși, aventurieri, declasați înăcriți, pînă chiar și delincvenți de drept comun. Exista chiar și un fost funcționar conservator care se refugiase în insurecție ca să scape de o condamnare pentru deturnare de fonduri. Erau mulți care nici nu știau pentru ce se bat. În această amestecătură pestriță ale cărei mobiluri atît de diferite trebuiau să provoace o explozie internă, se detașa o personalitate tenebroasă de conducător: generalul Teofilo Vargas. Era un indian neaoș, sălbatic, analfabet, înzestrat cu o agerime tăcută și cu o chemare mesianică, conducător care le inspira oamenilor săi un fanatism dement. Colonelul Aureliano Buendía organizase această conferință cu scopul de a unifica comandamentul rebel împotriva manevrelor politicienilor. Generalul Teofilo Vargas o luă înaintea intențiilor lui: în cîteva ceasuri zdrobi coaliția celor mai calificați comandanți și puse stăpînire pe comandamentul suprem. „Este o fiară de care trebuie să te ferești, le spuse colonelul Aureliano Buendía ofițerilor săi. Acest om este mai primejdios pentru noi decît însuși ministrul de război." Un căpitan tînăr, care se distinsese mereu prin timiditatea sa, ridică atunci prudent degetul:

— E foarte simplu, colonele, propuse el. Trebuie lichidat.

Cinismul acestei sugestii nu-l tulbură de loc pe colonelul Aureliano Buendía, ci mai degrabă felul în care precedase cu o fracțiune de secundă propriul său gînd.

— Nu așteptați să vă dau eu acest ordin, zise el.

Într-adevăr, nu l-a dat. Însă cu cincisprezece zile mai tîrziu, generalul Teofilo Vargas a fost ciopîrțit cu lovituri de cuțit în cursul unei ambuscade, și colonelul Aureliano Buendía preluă comandamentul suprem. Chiar în noaptea în care autoritatea lui fu secondată de toate comandamentele rebele, se trezi brusc pentru a cere în gura mare o pătură. Un frig interior care-i pătrundea pînă-n vîrful părului și-l amorțea chiar în plin soare îl împiedică să doarmă timp de cîteva luni, pînă ce se obișnui. Beția puterii începuse să se destrame într-un șir de neplăceri. Căutînd un remediu împotriva frigului, puse să-l împuște pe tînărul ofițer care propusese asasinarea generalului Teofilo Vargas. Ordinele lui erau îndeplinite înainte de a fi comunicate, înainte chiar de a le concepe și ajungeau mult mai departe decît ar fi îndrăznit să le facă să ajungă. Rătăcind în singurătatea puterii sale imense, începu să-și piardă busola. Îl supărau locuitorii satelor învinse care îl aclamau: pentru el, erau aceiași care-l aclamaseră pe inamic. Pretutindeni întîlnea adolescenți care îl priveau cu ochii lui proprii, care vorbeau cu vocea lui, care-l salutau cu același aer de neîncredere care era și al său pentru a le răspunde la salut, și care ziceau că sînt fiii lui. Se simți împrăștiat, repetat, și mai solitar ca oricînd. Dobîndi certitudinea că proprii săi ofițeri îl mințeau. Se luă la o ceartă imaginară cu ducele de Marlborough. „Cel mai bun prieten, obișnuia să spună pe atunci, este acela care a murit." Se săturase de incertitudine, de cercul vicios al acestui război veșnic care pe el îl găsea mereu în același loc, doar mai bătrîn de fiecare dată; mai răvășit, mai neștiutor al cauzei, al felului, al acelui pînă cînd. Întotdeauna se găsea cineva în afara cercului tras cu creta. Cineva care avea nevoie de bani, cineva care avea un copil bolnav de tuse măgărească sau care dorea să adoarmă pe veci deoarece nu mai putea îndura gustul murdar al războiului, și care, cu toate acestea, își aduna ultimele puteri, pentru a se înființa și a raporta: „Nimic nou, colonele". Iar acest nimic nou era lucrul cel mai îngrozitor în acest război care nu

se mai termina: nu se întîmpla nimic. Singur, părăsit de presimțiri, fugind de frigul care nu avea să-l mai părăsească pînă la moarte, veni să-și găsească un ultim refugiu în Macondo, la căldura celor mai vechi amintiri ale sale. Atît de mare îi era delăsarea că în clipa în care i se anunță sosirea unei comisii însărcinate de partidul lui pentru a discuta orientările pe care le va putea lua războiul, se răsuci în hamacul său fără să se trezească cu totul.

— Duceți la curve comisia aia, zise el.

Erau șase avocați în redingotă și joben care suportau cu un stoicism dur soarele aspru de noiembrie. Ursula îi găzdui sub acoperișul ei. Își petrecură cea mai mare parte din zi închiși în camera lor, în conciliabule secrete, iar la căderea nopții cereau o escortă și un ansamblu de acordeoane și asediau stabilimentul lui Catarino. „Nu-i deranjați, porunci colonelul Aureliano Buendía. La urma urmei, știu ce vor." La începutul lui decembrie, întîlnirea atît de mult așteptată și pe care mulți și-o închipuiau ca pe o discuție interminabilă, se sfîrși în mai puțin de o oră.

În salon, unde era cald, aproape de spectrul pianului mecanic, acoperit cu o pînză albă, colonelul Aureliano Buendía renunță de data aceasta de a ședea în mijlocul cercului tras cu cretă de adjutanții lui. Luă loc pe un scaun între sfetnicii săi politici și, învelit în pătura sa de lînă, ascultă în tăcere propunerile scurte ale emisarilor. Aceștia cereau în primul rînd, în scopul de a se redobîndi sprijinul proprietarilor funciari liberali, să se renunțe la revizuirea titlurilor. În al doilea rînd cereau să se renunțe la lupta împotriva influenței clericale pentru a obține sprijinul maselor catolice. Pentru garantarea integrității căminelor, cereau, în sfîrșit, să se renunțe la aspirațiile de egalitate în drepturi a fiilor naturali cu cei legitimi.

— Care va să zică, zise surîzînd colonelul Aureliano Buendía, de îndată ce se terminase lectura, să nu mai luptăm decît pentru putere.

— Acestea sînt reforme tactice, replică unul dintre

delegați. Deocamdată, esențialul este să lărgim baza populară a războiului. După aceea, vom vedea.

Unul dintre sfetnicii politici ai colonelului Aureliano Buendía se grăbi să intervină:

— Este un nonsens, zise el. Dacă aceste reforme sînt bune, înseamnă că regimul conservator este bun. Dacă datorită lor reușim să lărgim baza populară a războiului, așa cum spuneați dumneavoastră, înseamnă că regimul are o bază populară largă. Înseamnă, pe scurt, că timp de aproape douăzeci de ani ne-am luptat împotriva sentimentelor însăși ale națiunii.

Voia să continue, dar colonelul Aureliano Buendía îl întrerupse cu un gest.

— Nu-ți pierde vremea, doctore, îi zise el. Ceea ce interesează este că din clipa aceasta nu mai luptăm decît pentru putere.

Fără să înceteze de a surîde, luă hîrtiile prezentate de delegați și se pregăti să le semneze.

— De vreme ce este așa, încheie el, nu vedem nici un inconvenient în a accepta.

Oamenii se priviră consternați.

— Iartă-mă, colonele, spuse cu voce scăzută colonelul Gerineldo Márquez. Dar asta este trădare.

Pana deja înmuiată în cerneală se opri în aer și colonelul Aureliano Buendía descărcă asupra lui toată povara autorității sale:

— Predă-mi armele dumitale, ordonă el.

Colonelul Gerineldo Márquez se ridică și depuse armele pe masă.

— Du-te să te prezinți la cartier, continuă colonelul Aureliano Buendía. Vei rămîne la dispoziția tribunalului revoluționar.

Apoi semnă declarația și predă emisarilor hîrtiile spunîndu-le:

— Iată hîrtiile dumneavoastră, domnilor. Să vă fie de bine.

După două zile, colonelul Gerineldo Márquez, acuzat de trădare, fu condamnat la moarte. Prăbușit în hamacul său, colonelul

Aureliano Buendía rămase nesimțitor la rugăciunile acelora care veniră să-i implore clemență. În ajunul execuției, călcînd ordinul de a nu-l deranja, Ursula îl vizită în odaia lui. Învăluită toată în negru, abordă o solemnitate rară și rămase în picioare cele trei minute cît dură întrevederea.

— Știu că ai să-l împușți pe Gerineldo, îi zise ea calmă, și nu pot face nimic pentru a te împiedica. Dar te previn: de îndată ce-i voi vedea cadavrul, îți jur pe rămășițele tatălui meu și ale mamei mele, și pe amintirea lui José Arcadio Buendía, și înaintea lui Dumnezeu, că te voi scoate din bîrlogul în care te ascunzi și te voi ucide cu mîinile mele. Înainte de a părăsi camera, fără să aștepte măcar răspunsul încheie: Același lucru l-aș fi făcut dacă te-ai fi născut cu o coadă de porc.

În cursul acelei nopți nesfîrșite, în timp ce colonelul Gerineldo Márquez evoca după-amiezile moarte în atelierul de croitorie al Amarantei, colonelul Aureliano Buendía stărui ceasuri întregi, zgîriind și rîcîind scoarța dură a singurătății sale, în speranța de a o sparge. Singurele sale clipe de fericire, de după acea după-amiază îndepărtată în care tatăl său îl dusese să facă cunoștință cu gheața, le cunoscuse în atelierul de aurărie în care-și petrecea vremea aurind peștișorii. A trebuit să dezlănțuie treizeci și două de războaie, a trebuit să violeze toate pactele sale cu moartea și să se bălăcească ca un porc în noroiul gloriei, pentru a descoperi cu aproape patruzeci de ani de întîrziere toate privilegiile simplicității.

În zori, răscolit de chinurile acestei nopți albe, intră în încăperea cu butucul cu o oră înainte de execuție.

— Să terminăm comedia, cumetre, îi zise colonelul Gerineldo Márquez. Să plecăm de aici înainte ca țințarii să te execute cu totul.

Colonelul Gerineldo Márquez nu-și putu ascunde disprețul pe care i-l inspira o astfel de atitudine.

— Nu, Aureliano, răspunse el. Prefer să mor decît să te văd transformîndu-te în măcelar.

— N-ai să mă vezi, răspunse colonelul Aureliano Buendía. Încalță-te și ajută-mă să termin cu acest război scîrbos.

Spunînd aceasta, nu-și închipuia că un război este mai ușor să-l începi decît să-l sfîrșești. Trebuie să se arate inflexibil și sîngeros timp de aproape un an pentru a constrînge guvernul să propună rebelilor condiții de pace favorabile, și alt an pentru a-și convinge partizanii de interesul de a le accepta. În domeniul cruzimii, a ajuns la excese pentru a înăbuși rebeliunea propriilor săi ofițeri, care se opuneau la comercializarea victoriei și sfîrși prin a se sprijini pe forțele inamice pentru a o scoate la capăt.

N-a fost niciodată un războinic mai bun ca atunci. Certitudinea că în sfîrșit lupta pentru propria sa eliberare, iar nu pentru idealurile abstracte, pentru lozinci pe care politicienii aveau tot răgazul să le întoarcă pe față sau, pe dos, după împrejurări, îi insufla un entuziasm plin de înflăcărare. Colonelul Gerineldo Márquez, care se bătu pentru înfrîngere cu tot atîta convingere cu cîtă se luptase pentru biruință, îi reproșă temeritatea inutilă. „Nu te îngrijora, îi răspunse el surîzînd. Să mori este mult mai greu decît crezi." În cazul său, era adevărat. Certitudinea că i-a fost fixat deja ultimul ceas, îl înzestră cu o imunitate misterioasă, cu o nemurire cu termen fix, care-l făcea invulnerabil față de pericolele bătăliilor, și-i îngădui pînă la urmă să raporteze o înfrîngere care se dovedi mult mai dificilă, mult mai sîngeroasă și mai costisitoare decît victoria însăși.

În aproape douăzeci de ani de război, colonelul Aureliano Buendía venise de nenumărate ori acasă, însă graba în care sosea mereu, desfășurarea de forță care-l însoțea pretutindeni, nimbul de legendă care-i aurea prezența și față de care nici chiar Ursula nu rămînea insensibilă, au sfîrșit prin a face din el un străin. Ultima dată cînd venise la Macondo și cînd își adăpostise cele trei concubine, nu a fost văzut în propria sa casă decît în două sau trei rînduri, cînd își luă răgaz să accepte invitația la masă. Frumoasa Remedios și cei doi gemeni, născuți în timpul războiului, abia îl cunoșteau. Amaranta nu reușea să apropie imaginea fratelui

care-și petrecuse adolescența fabricînd peștișori de aur cu cea a războinicului mitic care pusese o distanță de trei metri între el și restul omenirii. De cînd se știu că armistițiul se apropie, cînd își închipuiră că va reveni schimbat într-o ființă omenească, redat în sfîrșit afecțiunii familiei lui, sentimentele familiale atîta timp amorțite renăscură cu mai multă forță ca oricînd.

— În sfîrșit, zise Ursula, vom avea din nou un bărbat în casă.

Amaranta a fost prima care a bănuit că l-au pierdut de fapt iremediabil. Cu o săptămînă înainte de armistițiu, cînd intră în casă fără escortă, precedat de două ordonanțe desculțe care depuseră pe culoar harnașamentul catîrului și lădița cu poemele sale, singura rămășiță din vechiul său echipaj imperial, îi văzu trecînd prin fața atelierului de croitorie și-l chemă. Colonelul Aureliano Buendía părea că abia o recunoaște.

— Sînt eu, Amaranta, zise ea cu voioșie, fericită să-l vadă reîntors, și-i arătă mîna înfășurată cu banda neagră: Privește.

Colonelul Aureliano Buendía îi adresă același surîs ca în ziua în care o văzuse pentru prima oară cu această bandă, în acea dimineață, foarte îndepărtată, cînd revenise la Macondo, condamnat la moarte.

— Cum trece vremea! strigă el. Este îngrozitor.

Trupele regaliste trebuiră să părăsească casa. Lumea îl batjocorea, scuipau cînd trecea, îl acuzau că a pornit din nou războiul numai pentru a-l vinde mai scump. Tremura de febră și de frig; la subsuori era din nou plin de abcese. Cu șase luni înainte, cînd auzise vorbindu-se despre armistițiu, Ursula redeschisese și făcuse curățenie în camera nupțială și aprinsese smirnă la colțuri, închipuindu-și că va reveni hotărît să îmbătrînească blînd între păpușile mucezite ale lui Remedios. Dar de fapt în cursul ultimilor doi ani, ajunsese să-i plătească vieții toate restanțele pe care i le datora, între care și îmbătrînirea. Trecînd prin fața atelierului de aurărie pe care Ursula îl rînduise cu o grijă cu totul deosebită, el nici nu observă că legătura cu chei era în broască. Nu remarcă

deloc acele deteriorări sfîșietoare și minuscule pe care timpul le pricinuise în casă și care după un timp atît de îndelungat ar fi părut dezastruoase pentru orice om care-și păstrează vii amintirile. Vederea varului cojit de pe pereți nu-l făcu să sufere, nici scamele murdare ale pînzelor de păianjen din unghere, nici pulberea begoniilor, nici nervurile desenate de carii pe grinzi, nici mușchiul crescut pe țîțîni, nici vreo cursă ascunsă, întinsă de nostalgie. Se așeză în verandă, învelit în pătura lui, fără să-și tragă cizmele, ca și cum ar fi așteptat prima lumină pentru a se scula și toată după-amiază stătu să privească ploaia căzînd pe begonii. Ursula înțelese atunci că nu-l va păstra acasă multă vreme. „Dacă nu e războiul, gîndi ea, nu poate fi vorba decît de moarte". Această presupunere i se păru atît de limpede și atît de convingătoare, încît văzu în ea o prevestire.

În cursul cinei din seara aceea, unul dintre gemeni, presupus a fi Aureliano Segundo, frîngea pîinea cu mîna dreaptă și mînca supa cu stînga. Fratele său, presupus a fi José Arcadio Segundo, frîngea pîinea cu mîna stîngă și mînca supa cu dreapta. Gusturile lor erau coordonate cu atîta precizie, încît nu ziceai că sînt doi frați așezați unul în fața celuilalt, ci un joc de oglinzi. Acest spectacol pe care cei doi gemeni îl concepuseră de îndată ce luară la cunoștință asemănarea lor perfectă, a fost reluat în onoarea noului venit. Dar colonelul Aureliano Buendía nu-l observă. Părea atît de străin de toate încît n-o observă nici chiar pe frumoasa Remedios care se îndrepta goală spre camera ei. Ursula a fost singura care a îndrăznit să-i tulbure gîndurile.

— Dacă trebuie să pleci din nou, îi zise ea în timpul mesei, caută măcar să-ți amintești cum eram în seara aceasta.

Colonelul Aureliano Buendía își dădu atunci seama, fără să fie de altfel surprins, că Ursula era singura ființă umană care reușise cu adevărat să descifreze mizeria lui, și pentru prima oară după atîția ani, îndrăzni s-o privească în față. Ea avea pielea toată crăpată, dinții cariați, părul spălăcit, fără culoare, privirea stinsă. O compară cu imaginea cea mai veche pe care o păstrase despre

ea, în acea după-amiază în care avu prevestirea că o oală cu fiertură era să cadă de pe masă și iată că regăsi această imagine din bucăți. Descoperi dintr-o dată zgîrieturile, vînătăile, semnele vii, ulcerările și cicatricele pe care i le lăsase peste o jumătate de veac de existență cotidiană și constată că vederea acestor ravagii nu trezesc în el nici un sentiment, nici măcar milă. Făcu atunci un ultim efort pentru a căuta în inima lui locul în care putrezise dragostea, dar nu-l putu găsi. Altădată simțea cel puțin o impresie confuză de rușine cînd descoperea în propria sa piele mirosul Ursulei, și i s-a întîmplat de mai multe ori să simtă cum gîndurile ei le întretăiau pe ale lui. Dar toate acestea fuseseră șterse de război. Însăși Remedios, propria sa nevastă, nu mai era acum decît imaginea stinsă a cuiva care ar fi putut fi propria sa fiică. Nenumăratele femei pe care le cunoscuse în deșertul iubirii, și care-i răspîndiseră sămînța pe întregul litoral, nu lăsaseră nici o urmă în inima lui. Majoritatea intraseră în odaia lui în plin întuneric și plecaseră înainte de zorii zilei; a doua zi, nu mai rămînea în urma lor decît un pic de dezgust în amintirea trupului. Singura afecțiune care a rezistat în fața timpului și a războiului a fost aceea pe care o avea față de fratele său José Arcadio din vremea cînd erau copii, și nici aceasta nu se baza pe iubire, ci pe complicitate.

— Vă cer iertare, răspunse el, scuzîndu-se, la rugămintea Ursulei. Războiul acesta a nimicit totul.

În cursul zilelor care au urmat, căută să nimicească toate urmele trecerii sale prin lumea aceasta. Goli atelierul de aurărie, nelăsînd în el decît obiecte anonime, dărui ordonanțelor hainele sale și-și îngropă armele în curte cu aceeași căință ca și tatăl lui în ziua cînd îngropase lancea care-l ucisese pe Prudencio Aguilar. Nu păstră decît un pistol, și cu un singur glonte. Ursula nu interveni. Nu căută să-i schimbe hotărîrea decît atunci cînd era pe cale să distrugă dagherotipul lui Remedios pe care-l păstrau în salon, luminat de o candelă.

— Acest portret a încetat a-ți mai aparține de mult, îi zise ea. Este o moștenire de familie.

În ajunul armistițiului, cînd nu mai rămase în casă nici un obiect care să-i poată evoca amintirea, se duse la bucătărie purtînd lădița care conținea versurile sale, în clipa în care Santa Sofia de la Piedád se pregătea să aprindă cuptorul de pîine.

— Aprinde-l cu aceasta, îi zise el întinzîndu-i primul sul cu hîrtii îngălbenite. Va arde mai bine, sînt lucruri foarte vechi.

Santa Sofia de la Piedád, atît de tăcută, atît de complezentă, care nu contrazisese niciodată pe nimeni, nici chiar pe copiii ei, avu impresia că i se cere să săvîrșească ceva oprit.

— Sînt hîrtii importante, zise ea.

— Nici pomeneală, îi răspunse colonelul. Lucruri care se scriu pentru sine însuși.

— Atunci, ardeți-le dumneavoastră, colonele.

Ceea ce și făcu fără să se oprească numai la aceasta, zdrobi lădița cu o secure și aruncă bucățile în foc. Cu cîteva ceasuri mai înainte Pilar Ternera venise să-l viziteze. După atîția ani de cînd nu o mai văzuse, colonelul Aureliano Buendía rămase stupefiat constatînd cît de mult îmbătrînise și se îngrășase, cum își pierduse rîsul ei strălucitor, dar fu la fel de mirat de agerimea pe care o dobîndise în citirea cărților. „Ia seama la gura ta", îi zise ea, și el se întrebă dacă data trecută cînd îi spusese același lucru și cînd se găsea la apogeul gloriei sale, aceasta nu fusese o viziune extraordinar anticipată asupra destinului lui. După puțin timp, cînd medicul său personal termină cu extirparea abceselor de la subsuori, îl întrebă cu un aer detașat care era locul exact unde se afla inima. Doctorul îl ascultă, apoi desenă un cerc pe pieptul lui cu un tampon îmbibat în tinctură de iod.

În marțea armistițiului, ziua se lumina călduță și ploioasă. Colonelul Aureliano Buendía își făcu apariția în bucătărie cînd ceasul bătea orele cinci dimineața și-și bău cafeaua obișnuită fără zahăr. „E o zi ca aceea în care te-ai născut tu, îi zise Ursula. Ai speriat toată casa cu ochii tăi deschiși." El n-o luă în seamă, toată atenția lui fiind mobilizată în pregătirea trupei, cu sunetele trompetelor, cu lansarea ordinelor care tulburau puritatea zorilor. După

atîția ani de război, toate aceste zgomote ar fi trebuit să i se pară familiare și totuși, de data aceasta, simți cum îi tremură genunchii și pielea i se înfioră, tocmai cum se simțise în tinerețe în prezența unei femei goale. Prins în sfîrșit în cursa nostalgiei, se gîndi că, dacă s-ar fi căsătorit cu aceea, ar fi fost un om care n-ar fi cunoscut nici războiul, nici gloria, un meșteșugar anonim, un animal fericit. Această tresărire tardivă, la care nu se așteptase, dădu un gust și mai amar micului său dejun. La orele șapte dimineața, cînd colonelul Gerineldo Márquez veni să-l caute însoțit de un grup de ofițeri rebeli, îl găsi mai tăcut, mai cufundat în gînduri, mai solitar ca oricînd. Ursula voi să-i arunce pe umeri o pătură nouă.

— Ce vor gîndi oamenii guvernului, îi zise ea. Își vor închipui că te-ai predat pentru că n-aveai nici cu ce să-ți cumperi o pătură.

Dar el refuză. Ajuns în prag și văzînd că ploaia continuă să cadă, își puse în cap o pălărie veche de pîslă, care-i aparținuse lui José Arcadio Buendía.

— Aureliano, îi mai spuse Ursula, dacă acolo vei avea o soartă grea, promite-mi că gîndurile tale vor fi la mama ta.

El îi adresă un surîs distrat, își ridică mîna mare deschisă și fără să spună vreun cuvînt, părăsi casa pentru a înfrunta strigătele, ocările și blestemele care aveau să curgă asupra lui și să-l urmărească pînă la ieșirea din sat. Ursula puse bara la poartă, hotărîtă să n-o mai retragă tot restul vieții. „Putrezim pe loc, aici, înăuntru, își zise în sinea ei. Ne vom reîntoarce în pulbere în această casă lipsită de bărbați, dar nu vom da acestor mizerabili prilejul să se bucure văzîndu-ne plîngînd.” Își trecu dimineața căutînd prin ungherele cele mai ascunse, o amintire de a fiului său, dar nu putu găsi nici una.

Ceremonia avu loc la douăzeci de kilometri de Macondo, la umbra unui arbore de kapok gigantic, în jurul căruia avea să se întemeieze apoi satul Neerlandia. Delegații guvernului și ai partidelor, ca și comisia rebelă, care preda armele, fură serviți de un grup de călugărițe vioaie îmbrăcate în straie albe care semănau

cu un stol de porumbei speriați de ploaie. Colonelul Aureliano Buendía sosi călare pe un catîr plin de noroi. Nu era bărbierit, supărat mai mult de abcesele dureroase de la subsuori, decît de prăbușirea imensă a visurilor sale, deoarece ajunsese la capătul speranțelor, dincolo de glorie și de nostalgia gloriei. Potrivit dispozițiilor date de el însuși, nu a fost muzică, nici petarde, clopote de bucurie, nici urale, și nici un fel de manifestare care ar fi putut altera caracterul de doliu al armistițiului. Un fotograf ambulant care luase unicul portret al lui ce s-ar fi putut păstra, a fost silit să-și distrugă plăcile fără să le developeze.

Ceremonia a durat doar atît cît era necesar pentru trecerea semnăturilor pe hîrtie. În jurul mesei rustice așezate în mijlocul unui cort peticit de circ, la care luară loc delegații, se aflau ultimii ofițeri rămași credincioși colonelului Aureliano Buendía. Înainte de a strînge semnăturile, trimisul personal al președintelui republicii vru să citească cu voce tare actul predării, însă colonelul Aureliano Buendía se opuse.

— Să nu ne pierdem vremea cu formalități goale, zise el și se pregăti să semneze hîrtiile fără măcar să le citească.

Unul dintre ofițerii săi sparse atunci tăcerea somnoroasă care domnea în cort:

— Colonele, faceți-ne favorul de a nu fi primul care să semneze.

Colonelul Aureliano Buendía îi împlini rugămintea. După ce documentul trecu roată în jurul mesei, în mijlocul unei tăceri atît de profunde încît s-ar fi putut descifra semnăturile chiar și numai auzind zgîriatul penei pe hîrtie, primul loc era încă alb. Colonelul Aureliano Buendía se pregăti să-l umple.

— Colonele, zise atunci un alt ofițer de al său, mai aveți timp să refuzați.

Fără să se tulbure, colonelul Aureliano Buendía contrasemnă primul exemplar. Nu apucase să-l semneze și pe ultimul cînd apăru la intrarea în cort un colonel rebel trăgînd de căpăstru un catîr încărcat cu două cufere. În ciuda tinereții sale extreme, avea

un aspect foarte slăbit, o expresie suferindă. Era casierul revoluției pentru circumscripția Macondo. Făcuse un drum obositor de șase zile, trăgînd catîrul care murea de foame, pentru a ajunge la timp pentru armistițiu. Ceremonios, cu o manieră exasperantă, descărcă cuierele, le deschise și puse pe masă, una după alta șaptezeci și două de cărămizi de aur. Nimeni nu-și mai amintea de existența acestui tezaur. În dezordinea ultimului an, cînd comandamentul central zbură în țăndări și cînd revoluția degeneră într-o rivalitate sîngeroasă între șefi, devenise imposibil să se determine vreo responsabilitate. Aurul rebeliunii, topit în blocuri acoperite la rîndul lor cu pămînt ars, scăpă de atunci oricărui control. Colonelul Aureliano Buendía puse să includă cele șaptezeci și două cărămizi de aur în inventarul predării și puse capăt ceremoniei, neîngăduind nici un discurs. Adolescentul firav rămase înfipt înaintea lui, fixîndu-l cu ochii săi senini de culoarea mierii.

— Ce mai vrei? îl întrebă colonelul Aureliano Buendía.

Tînărul îi răspunse strîngînd din dinți:

— Recipisa.

Colonelul Aureliano Buendía i-o întocmi cu mîna sa proprie. Apoi luă un pahar cu limonadă și un biscuit pe care le împărțeau călugărițele și se retrase într-un cort militar, amenajat pentru cazul că voia să se odihnească. Ajuns înăuntru, își scoase cămașa, se așeză pe marginea patului de campanie și la orele trei și un sfert după amiază își trase un glonte de pistol în cercul cu tinctură de iod pe care medicul său personal i-l desenase pe piept. La aceeași oră, în Macondo, Ursula ridică capacul de pe oala cu lapte de pe mașina de gătit, mirată că întîrzia atît de mult să fiarbă, și o găsi plină cu viermi.

— L-au ucis pe Aureliano, strigă ea.

Privi în direcția curții, supunîndu-se unei deprinderi pe care o dobîndise în singurătatea ei, și-l zări atunci pe José Arcadio Buendía, trist și leoarcă de ploaie, mult mai bătrîn decît atunci cînd murise. „L-au omorît ca pe un trădător, precizează Ursula, și nimeni nu și-a făcut pomană să-i închidă ochii." La căderea nopții, văzu

printre lacrimi cum se încrucișează pe cer, rapide și scînteietoare, acele discuri luminoase asemănătoare cu stelele căzătoare, și socoti că este semn de moarte. Încă mai stătea sub castan plîngînd la picioarele bărbatului ei, cînd l-au adus, învelit în pătura lui, înțepenit din pricina sîngelui închegat, pe colonelul Aureliano Buendía cu ochii larg deschiși de mînie.

Era în afară de orice primejdie. Glontele urmase o traiectorie atît de dreaptă încît medicul îi putu trece prin piept și scoate prin spate un tifon îmbibat cu tinctură de iod. „Aceasta este capodopera mea, îi zise cu satisfacție. Era singurul punct prin care putea trece un glonte fără să atingă vreun centru vital." Colonelul Aureliano Buendía se văzu înconjurat de călugărițe compătimitoare care intonau psalmi deznădăjduiți pentru odihna veșnică a sufletului său, și atunci regretă că nu și-a tras glontele în gură, după cum avea intenția, numai ca să facă de rîs profeția lui Pilar Ternera.

— Dacă aș mai avea vreo autoritate, îi zise medicului, aș pune să vă împuște fără judecată. Nu pentru că mi-ați salvat viața, ci pentru că nu m-ați cruțat de ridicol.

Această biruință asupra morții îi readuse în cîteva ceasuri tot prestigiul pe care-l pierduse. Tot aceia care-l calomniaseră că ar fi vîndut războiul în schimbul unei locuințe ale cărei ziduri erau făcute din cărămizi de aur, vorbeau acum despre încercarea lui de sinucidere ca despre un gest de onoare și-l proclamau martir. După aceea, cînd refuză Ordinul pentru Merit pe care i-l decernase președintele republicii, chiar și cei mai crînceni rivali ai săi veniră să se perinde prin camera lui pentru a-i cere să renege termenii armistițiului și să dezlănțuie un nou război. Casa se umplu de cadouri menite să repare jignirile din trecut. Impresionat tardiv de sprijinul masiv al foștilor săi tovarăși de arme, colonelul Aureliano Buendía nu excluse posibilitatea de a răspunde la dorințele lor. Dimpotrivă, uneori părea atît de entuziasmat de un război nou, încît colonelul Gerineldo Márquez credea că nu așteaptă decît un pretext pentru a-l dezlănțui. Acest pretext i s-a oferit efectiv

atunci cînd președintele republicii le refuzase pensiile foștilor combatanți, fie liberali, fie conservatori, pînă ce fiecare dosar nu va fi fost revizuit de o comisie specială, iar legea pentru alocații aprobată de congres. „Este un abuz, tună colonelul Aureliano Buendía. Vor muri toți de bătrînețe așteptînd poșta." Părăsi pentru prima oară balansoarul pe care i-l cumpărase Ursula pentru convalescență și, plimbîndu-se prin cameră, dictă un mesaj fără echivoc adresat președintelui republicii. În această telegramă, al cărei conținut nu s-a comunicat niciodată public, denunța prima violare a tratatului de la Neerlandia și amenința cu declararea unui război nemilos în cazul cînd ordonanțarea pensiilor nu se va decide în curs de cincisprezece zile. Luarea sa de atitudine era atît de dreaptă încît permitea să se întrevadă chiar aderarea foștilor combatanți conservatori. Dar, în loc de orice răspuns, guvernul întări paza pusă la intrarea casei, sub pretextul de a-i asigura protecția, și interzise vizitele, oricare ar fi fost ele. Măsuri analoge fură adoptate în toate părțile față de alți șefi luați la ochi. Operația s-a declanșat la momentul potrivit și a fost executată într-o manieră atît de radicală, atît de eficace, încît la două luni după armistițiu, cînd colonelul Aureliano Buendía era considerat vindecat, șefii lui cei mai hotărîți erau morți sau expatriați sau fuseseră înghițiți definitiv de administrația publică.

Colonelul Aureliano Buendía părăsi camera în decembrie și-i fu de ajuns să-și arunce o privire în direcția verandei ca să nu se mai gîndească la război. Cu o vitalitate pe care se părea că este imposibil să o mai desfășoare la vîrsta ei, Ursula reîntinerise casa. „Acum vor vedea cu cine au de-a face, spusese atunci cînd se asigurase că fiul ei va trăi. Nu va exista altă casă mai bună, și nici mai ospitalieră ca această casă de nebuni." Puse să fie curățata și zugrăvită din nou, schimbă mobilele, puse ordine în grădină și semănă flori noi, deschise ușile și ferestrele ca să pătrundă pînă în odăi lumina orbitoare a verii. Hotărî sfîrșitul numeroaselor doliuri care se tot adăugau unul după celălalt, și ea însăși schimbă vechea toaletă severă cu una mai tinerească. Muzica pianului mecanic

înveselea din nou casa. Ascultînd-o Amaranta își aminti de Pietro Crespi, de gardenia lui crepusculară, de mirosul lui de lavandă și în adîncul inimii ei veștejite înflori o ură cu totul nouă, purificată de timp. Într-o după-amiază, cînd se străduia să facă ordine în salon, Ursula le ceru soldaților care apărau casa să-i dea o mînă de ajutor. Tînărul comandant al gărzii îi dădu autorizația. Încetul cu încetul, Ursula le încredință sarcini noi. Îi invita la masă, le dăruia haine și ghete, îi învăța să scrie și să citească. Cînd guvernul puse capăt misiunilor de supraveghere, unul dintre ei rămase să trăiască în casă și în slujba ei timp de mulți ani. Înnebunit după frumoasa Remedios care-l respinsese de atîtea ori, tînărul comandant al gărzii muri din dragoste lîngă fereastra ei, chiar în clipa cînd se revărsau zorile noului an.

X

Cu mulți ani mai tîrziu, pe patul de moarte, Aureliano Segundo avea să-și amintească de acea după-amiază ploioasă de iunie cînd intră în cameră pentru a face cunoștință cu primul său fiu.

Deși acesta era bolnăvicios, plîngăcios și n-avea nici o trăsătură comună cu vreun Buendía, tatăl său n-a avut nevoie să se gîndească de două ori pentru a-i pune un nume.

— Se va numi José Arcadio, zise el.

Fernanda del Carpio, frumoasa femeie cu care se căsătorise în anul ce trecuse, își dădu consimțămîntul. Ursula, dimpotrivă, nu putu să-și ascundă un vag sentiment de neliniște. În lunga istorie a familiei, repetarea stăruitoare a numelor îi îngăduise să tragă concluzii care păreau hotărîtoare. În timp ce Aurelienii erau închiși, dar perspicaci, cei care purtau numele de José Arcadio erau impulsivi și întreprinzători, însă marcați cu un semn tragic. Numai în cazul lui José Arcadio Segundo și Aureliano Segundo clasificația se dovedi imposibilă. În timpul copilăriei lor, erau atît de asemănători și atît de neastîmpărați, încît nici Santa Sofia de la Piedád nu reușea să-i distingă. În ziua botezului lor, Amaranta le petrecu brățări purtînd numele lor respective și-i îmbrăcă în haine de culori diferite însemnate cu inițialele fiecăruia, dar cînd începură să meargă la școală preferară să-și schimbe hainele și brățările și să se cheme reciproc cu numele celuilalt. Dascălul școlii, Melchior Escalona, obișnuit să-l recunoască pe José Arcadio Segundo după cămașa sa verde, nu mai știa la care sfînt să se închine cînd descoperea că acesta purta brățara lui Aureliano

Segundo, și cînd celălalt zicea că se numește, totuși, Aureliano Segundo, deși purta cămașă albă și brățară gravată cu numele lui José Arcadio Segundo. De atunci deveni imposibil să se știe cu certitudine care din doi era fiecare. Chiar și după ce crescură și viața îi făcu să se deosebească, Ursula continua să se întrebe dacă ei înșiși nu s-au înșelat într-un moment sau altul al încurcăturii cu care se amuzaseră creînd-o și nu au rămas unul în locul celuilalt pentru totdeauna. Pînă la începutul adolescenței erau ca două mecanisme sincronizate. Se deșteptau în același timp, simțeau la aceeași oră dorința de a se duce afară, cunoșteau aceleași supărări ale sănătății și ajungeau chiar și să viseze aceleași lucruri. Acasă, unde toți credeau că amîndoi își coordonează actele din simpla plăcere de a induce lumea în eroare, nimeni nu-și dădea seama de ceea ce se întîmplă cu adevărat, pînă în ziua cînd Santa Sofia de la Piedád dîndu-i unuia dintre ei un pahar cu citronadă, acesta încă nici nu gustase din ea și celălalt susținea că n-avea zahăr. Santa Sofia de la Piedád, care de fapt uitase să pună zahăr în citronadă, împărtăși Ursulei această întîmplare. „Toți sînt așa, zise ea fără să pară surprinsă. Toți nebuni din naștere". Timpul încurcă și mai mult lucrurile. Acela care, după încurcătura lor, rămăsese cu numele de Aureliano Segundo, crescuse tot atît de colosal ca și bunicul său, iar acela care rămase cu prenumele de José Arcadio Segundo, la fel de slab și osos ca și colonelul, și singura trăsătură comună pe care o păstrară era acel aer de singurătate pe care-l aveau din familie. Fără îndoială că această încrucișare de nume, de caracter și de înfățișare i-a dat Ursulei bănuiala că încurcătura se produsese încă din copilăria lor.

Deosebirea radicală între cei doi apăru în toiul războiului, atunci cînd José Arcadio Segundo îi ceru colonelului Gerineldo Márquez să-l ducă să asiste la execuții. Dorința lor fu împlinită, împotriva voinței Ursulei. Aureliano Segundo, în schimb, fremătă numai la gîndul de a vedea cum este împușcat cineva. Prefera să rămînă acasă. La doisprezece ani, o întrebă pe Ursula ce conține odăița încuiată. „Hîrtii, îi răspunse ea. Sînt cărțile lui Melchiade

și lucrurile ciudate pe care le-a scris în ultimii ani ai vieții sale." Acest răspuns, în loc să-l liniștească, îi spori curiozitatea. Stărui atît de mult, făgădui cu atîta ardoare că nu va deranja nimic, încît Ursula îi încredință cheile. Nu mai intrase nimeni în cabinetul de lucru de cînd scoseseră leșul lui Melchiade și puseseră la ușă un lacăt pe care rugina îl înțepeni în toate rotițele lui. Dar cînd Aureliano Segundo deschise ferestrele, pătrunse o lumină familiară care părea obișnuită să vină să lumineze în fiecare zi cabinetul de lucru și nu se putea descoperi nici cea mai mică urmă de praf sau de pînză de păianjen, ci dimpotrivă, totul era curat, măturat, dereticat mai bine și mai curat decît în chiar ziua înmormîntării, iar cerneala nu se uscase pe fundul călimării, oxidul nu alterase strălucirea metalelor, iar spuza atanorului în care José Arcadio Buendía evaporase mercurul, încă nu se stinsese. Pe etajeră erau așezate cărțile îmbrăcate cu un fel de carton livid asemănător cu pielea de om tăbăcită, precum și manuscrisele intacte. Deși odaia rămăsese închisă timp de mulți ani, aerul părea mai curat aici decît în restul casei. Toate păreau atît de noi, încît la cîteva săptămîni, cînd Ursula intră în cabinetul de lucru cu o găleată de apă și cu o mătură pentru a spăla pe jos, nu găsi nimic de făcut. Aureliano Segundo se cufundase în lectura unei cărți. Lucrarea nu avea coperte, titlul ei nu apărea nicăieri, dar aceasta nu-l împiedică pe copil să savureze cu cea mai mare plăcere istoria femeii care se așeza la masă ca să nu mănînce decît boabe de orez pe care le prindea cu bețișoare, și istoria pescarului care împrumută de la un vecin greutăți pentru năvodul său și apoi îi mulțumi dăruindu-i un pește care avea un diamant în burtă, poveștile cu lampa care împlinește toate dorințele și cu covoarele zburătoare. Stupefiat, o întrebă pe Ursula dacă toate acestea erau adevărate, iar ea îi răspunse că într-adevăr, cu mulți ani mai înainte, țiganii aduseseră la Macondo acele lămpi miraculoase și acele covoare zburătoare.

— Adevărul este, suspină ea, că lumea se sfîrșește începutul cu începutul, și aceste lucruri nu se vor mai întoarce niciodată.

După ce isprăvise cartea din care multe povești erau incomplete deoarece lipseau pagini, Aureliano Segundo încercă să descifreze manuscrisele. I-a fost imposibil. Literele semănau cu rufele întinse la uscat pe o sîrmă de fier și țineau mai degrabă de notația muzicală decît de scriitura literală. Într-o zi fierbinte, spre amiază, în timp ce se străduia să pătrundă secretul manuscriselor, simți că mai e cineva în odaie. Proiectat în oglinda ferestrei, cu mîinile pe genunchi, era Melchiade. Nu avea mai mult de patruzeci de ani. Purta aceeași jiletcă anacronică și pălăria în formă de aripi de corb și de-a lungul tîmplelor alburii picura grăsimea părului topită de căldură, așa cum îl văzuseră Aureliano și José Arcadio în copilăria lor. Aureliano Segundo îl recunoscu imediat, deoarece amintirea aceea se transmisese din generație în generație și, pornind de la amintirea bunicului, ajunsese pînă la el.

— Salutare, zise Aureliano Segundo.

— Salut, tinere, răspunse Melchiade.

De atunci, timp de cîțiva ani se văzură aproape în fiecare după-amiază. Melchiade îi vorbea despre lume, încerca să-i comunice știința lui veche, dar refuză să-i traducă manuscrisele. „Nimeni nu trebuie să le cunoască înțelesul înainte de a se scurge o sută de ani", explică el. Aureliano Segundo păstră veșnic secretul acelor întrevederi. Într-o zi simți că se năruie acest univers care-i aparținea numai lui, că e gata să se prăbușească, din pricina Ursulei care intrase în odaie în clipa cînd Melchiade se afla acolo. Dar ea nu-l văzu.

— Cu cine vorbeai? îl întrebă ea.

— Cu nimeni, zise Aureliano Segundo.

— Străbunicul tău era la fel, zise Ursula. Și el vorbea singur.

Între timp, José Arcadio Segundo își satisfăcuse dorința de a asista la o execuție. Avea să-și amintească tot restul vieții de fulgerarea lividă a celor șase împușcături simultane și de ecoul detunăturilor care se pierdu undeva în munți, și de surîsul trist, de ochii nedumeriți ai celui împușcat, care rămase în picioare, cu

capul sus, în timp ce cămașa i se îmbiba de sînge, și care continua să surîdă cînd l-au desfăcut de la stîlp și l-au pus într-o ladă cu var. „E viu, își zise el. Îl vor îngropa de viu." Fu atît de impresionat, încît începu să deteste practicile militare și războiul, nu din pricina execuțiilor însele, ci pentru acel obicei înspăimîntător de a-i îngropa de vii pe cei împușcați. Nimeni nu-și dădu exact seama cînd a început să tragă clopotele în turnul bisericii și să-i ajute la liturghie părintelui Antonio Isabel, succesorul lui *El Cachorro* și să crească cocoși de luptă în curtea casei parohiale. Cînd află colonelul Gerineldo Márquez, îl dojeni aspru, reproșîndu-i că deprinde activități reprobate de liberali. „Adevărul este, răspunse el, că mie mi se pare că sînt conservator." Credea în aceasta ca într-o hotărîre a soartei. Colonelul Gerineldo Márquez, scandalizat, îi povesti Ursulei:

— Cu atît mai bine, încuviință ea. De-ar vrea cerul să se facă preot, pentru ca Dumnezeu să intre în sfîrșit în casa noastră!

Se află foarte repede că părintele Antonio Isabel îl pregătea pentru prima împărtășanie. Îl învăța catehismul în timp ce-și pregătea cocoșii bărbierindu-le gîtul. În vreme ce-și așezau găinile clocitoare în cuibarele lor, îi explica prin exemple simple cum a doua zi de la facerea lumii, lui Dumnezeu îi venise ideea ca puii să se formeze în interiorul oului. Încă de pe atunci, preotul manifesta primele simptome ale acelui delir senil, care-l făcu să spună, cîțiva ani mai tîrziu, că diavolul ieșise probabil victorios din răzvrătirea sa împotriva lui Dumnezeu, și că el se găsea așezat pe tronul ceresc, dar fără să-și descopere adevărata sa identitate pentru a-i induce în eroare pe neștiutori. Cucerit de îndrăzneala dascălului său, José Arcadio Segundo reuși în cîteva luni să se dovedească tot atît de priceput în martingale teologice destinate să-l umilească pe diavol, pe cît era de iscusit în vicleșugurile luptelor de cocoși. Amaranta îi confecționă un costum din in, cu guler și cravată, îi cumpără o pereche de pantofi albi și-i pictă numele cu litere de aur pe panglica din jurul lumînării lui. Cu două zile înainte de prima împărtășanie, părintele Antonio Isabel se închise

împreună cu el în sacristie pentru a-l spovedi cu ajutorul unui pomelnic al păcatelor. Lista a fost atît de lungă încît bătrînul preot, obișnuit să se culce de la orele șase, adormi în fotoliul său înainte de a termina. Interogatoriul a fost pentru José Arcadio Segundo o adevărată revelație. Nu se miră de loc cînd părintele îl întrebă dacă a făcut lucruri urîte cu femeile și răspunse cinstit că nu, dar rămase nedumerit cînd fu întrebat dacă a făcut aceleași lucruri cu animale. În prima vineri din mai se împărtăși, mistuit de curiozitate. Mai tîrziu îi puse această întrebare lui Petronio, crîsnicul pricăjit care locuia în clopotniță și despre care se spunea că se hrănește cu lilieci, iar Petronio îi răspunse: „Pentru că există creștini stricați care fac astfel de lucruri cu măgărițele". José Arcadio Segundo continuă să manifeste atîta curiozitate, îi ceru fel și fel de explicații, încît Petronio își pierdu răbdarea:

— Eu merg acolo în fiecare marți noaptea, mărturisi el. Dacă promiți că nu spui nimănui nimic, te voi duce marțea viitoare.

În marțea următoare, Petronio coborî într-adevăr din clopotniță, luîndu-și un scăunel de lemn, despre care pînă atunci nimeni nu știa la ce-i folosește, și-l duse pe José Arcadio pînă la o pajiște din împrejurimi. Băiatul prinse atît de mult gustul acestor ieșiri nocturne, încît trecu multă vreme pînă să înceapă a fi văzut la stabilimentul lui Catarino. Deveni pasionat pentru luptele de cocoși. „Îmi vei face plăcerea să duci animalele acestea în altă parte, îi porunci Ursula cînd îl văzu prima oară intrînd cu aceste animale de rasă. Cocoșii au adus destule nenorociri în casa aceasta ca să mai vii și tu să ne aduci altele." José Arcadio Segundo îi duse fără să mai discute, dar continuă să-i crească la bunica sa Pilar Ternera care-i puse la dispoziție toate cele ce-i trebuiau, numai ca să-l aibă sub acoperișul ei. În curînd dovedi, în cursul luptelor de cocoși, toată știința pe care i-o dăduse părintele Antonio Isabel și începu să dispună de bani suficienți, nu numai pentru a-și dezvolta crescătoria, ci și pentru a-și satisface adevăratele satisfacții de bărbat. În vremea aceea, cînd Ursula îl compara cu fratele său, nu reușea să înțeleagă cum cei doi gemeni, care în copilărie puteau

fi luați drept una și aceeași ființă, ajunseseră atît de deosebiți. Perplexitatea ei a fost de durată destul de scurtă, deoarece Aureliano Segundo începuse pe neașteptate să dea dovadă de trîndăveală și împrăștiere. Atîta timp cît stătuse închis în cabinetul de lucru al lui Melchiade, era un bărbat închis în sine, așa cum fusese colonelul Aureliano Buendía în tinerețea lui. Dar cu puțin timp înainte de tratatul de la Neerlandia, o întîmplare îl făcu să iasă din absorbirea lui și-l puse în față cu realitatea lumii. O tînără fată, care vindea bilete de loterie pentru tragerea la sorți a unui acordeon, îl salută cu cea mai mare familiaritate. Aureliano Segundo nu fu surprins, deoarece i se întîmpla adesea să fie luat drept fratele său. Însă nu încercă să risipească echivocul, nici chiar atunci cînd fata voi să-i înmoaie inima cu smiorcăieli și sfîrși prin a-l duce în odaia ei. Ea rămase atît de îndrăgostită de el de la această primă întîlnire, încît trișă în ziua tragerii la sorți pentru ca el să cîștige acordeonul. După două săptămîni, Aureliano Segundo își dădu seama că femeia se culcase pe rînd cu el și cu fratele său, crezînd că este vorba de același, și în loc să lămurească situația, făcu în așa fel încît să o prelungească. Nu mai puse piciorul în cabinetul de lucru al lui Melchiade. Își petrecea după-amiezile în curte, învățînd să cînte la acordeon după ureche, în ciuda protestelor Ursulei care interzisese pe atunci muzica în casă, din pricina dolilor succesive, și care, pe deasupra, disprețuia acordeonul pe care-l considera un instrument bun numai pentru vagabonzi, urmașii lui Francisco – Bărbatul. Cu toate astea, Aureliano Segundo reuși să devină un virtuoz al acordeonului și continuă să rămînă astfel și după ce-și luă soție și avu copii și ajunse unul dintre cei mai respectați oameni din Macondo.

Timp de aproape două luni împărți femeia cu fratele lui. Îl spiona, îi deranja planurile și cînd era sigur că José Arcadio Segundo nu o va vizita în noaptea aceea pe iubita comună, se ducea să se culce cu ea. Într-o bună dimineață, observă că e bolnav. După două zile îl găsi pe fratele său în baie, ținîndu-se de o grindă, scăldat în sudori și plîngînd cu lacrimi fierbinți, și nu-i

trebui mai mult ca să înțeleagă. Fratele său îi mărturisi că femeia l-a alungat deoarece o umpluse de ceea ce ea numea boli lumești. Îi povesti de asemenea cum Pilar Ternera încerca să-l îngrijească. Aureliano Segundo își administră pe ascuns spălături fierbinți cu permanganat, cu ape diuretice și amîndoi reușiseră să se vindece, pe cont propriu, după trei luni de suferințe tăinuite. José Arcadio Segundo nu o mai revăzu pe femeia aceea. Aureliano Segundo obținu iertarea ei și rămase lîngă ea pînă la moarte.

Ea se numea Petra Cotes. Sosise la Macondo în toiul războiului, împreună cu un bărbat de ocazie care trăia din loterii, și, după moartea acestuia, ea continuă micul lor comerț. Era o mulatră tînără și curată cu ochi galbeni în formă de migdală care dădeau chipului ei o ferocitate de panteră, dar avea o inimă generoasă și înclinări magnifice pentru amor. Cînd Ursula își dădu seama că José Arcadio Segundo creștea cocoși de luptă și că Aureliano Segundo cînta din acordeon la petrecerile deșănțate ale concubinei lui, crezu că înnebunește de rușine. Era ca și cum aceștia doi ar fi adunat în ei toate defectele familiei și nici una din virtuțile ei. Atunci a hotărît ca nimeni să nu se mai numească Aureliano, nici José Arcadio. Cu toate astea, atunci cînd Aureliano Segundo avu primul său băiat, ea nu îndrăzni să-l contrazică..

— De acord, zise Ursula, dar cu o condiție: mă însărcinez eu să-l cresc.

Deși era deja centenară și pe cale să rămînă oarbă din pricina cataractei, își păstra intact dinamismul fizic, integritatea caracterului și echilibrul mintal. Nimeni nu era mai indicat pentru formarea unui bărbat virtuos care să restabilească prestigiul familiei, un bărbat care să nu fi auzit niciodată vorbindu-se de război, de cocoși de luptă, de femei cu viață ușoară, sau de întreprinderi nebunești, patru calamități care, după Ursula, duseseră la decăderea neamului ei. „Acesta va fi preot, își făgădui ea solemn. Și, dacă Dumnezeu mă va ține în viață, va deveni papa." Toată lumea izbucni în rîs ascultînd-o, nu numai în odaia ei ci în toată casa unde se întrunise grupul de prieteni zurbagii ai lui Aureliano

Segundo. Războiul, izgonit în hambarul amintirilor urîte, își găsi o evocare trecătoare în pocnetele dopurilor de șampanie.

— În sănătatea papei, strigă Aureliano Segundo ridicînd paharul.

Invitații ciocniră paharele. Apoi stăpînul casei cîntă la acordeon, se lansară artificii și în semn de bucurie se bătu toba în tot satul. În zori, invitații îmbuibați cu șampanie junghiară șase vaci pe care le lăsară în mijlocul străzii la dispoziția mulțimii. Nimeni nu s-a scandalizat. De cînd Aureliano Segundo luase grija casei, acest gen de petreceri erau la ordinea zilei, chiar dacă nu exista un motiv atît de valabil ca nașterea unui papă. În cîțiva ani, fără eforturi, prin simple întîmplări ale norocului, adunase una dintre cele mai importante averi din regiunea mlaștinilor, datorită înmulțirii supranaturale a animalelor sale. Iepele lui fătau trei mînji, găinile lui ouau de două ori pe zi, iar porcii se îngrășau în chip excesiv, în așa fel încît nimeni nu era în stare să explice o prosperare atît de furioasă decît prin practici magice. „Profită de acestea pentru a face economii acum, spunea Ursula strănepotului ei smintit. Acest noroc nu-ți va surîde toată viața". Însă Aureliano Segundo n-o asculta. Cu cît desfunda mai multe butelii de șampanie pentru a-și îmbăta prietenii, cu atît animalele lui se înmulțeau mai frenetic, și cu atît mai mult se convingea el însuși că steaua norocului său nu datora nimic purtării sale, ci atîrna de influența Petrei Cotes, concubina lui, al cărei amor avea darul de a exaspera natura. Era atît de convins că aici se afla originea averii sale, încît o ținea mereu pe Petra Cotes în preajma crescătoriei sale și, chiar atunci cînd se însură și avu copii, continuă să trăiască în preajma ei cu consimțămîntul Fernandei. Solid legat, la fel de colosal ca și strămoșii lui, dar plin de vitalitate și de un farmec irezistibil care le lipsise acestora, Aureliano Segundo abia avea timp să-și supravegheze turmele. Îi era de ajuns s-o trimită pe Petra Cotes pînă la crescătorii și să o plimbe călare pe pămînturile sale, pentru ca fiecare animal care purta semnul său să cadă în această boală incurabilă a proliferării.

Ca toate lucrurile bune ce i s-au întîmplat în lunga sa viață, această avere extraordinară nu avea altă origine decît hazardul. Pînă ce luară sfîrșit războaiele, Petra Cotes continuă să trăiască din cîștigul tombolelor ei, iar Aureliano Segundo se aranja din timp în timp să jefuiască pușculițele Ursulei. Alcătuiau o pereche frivolă, fără altă grijă decît să se culce amîndoi în fiecare noapte, chiar și în zilele oprite și să se zbenguiască în pat pînă în zorii zilei. „Această femeie a fost pierzania ta, striga Ursula către strănepotul ei, cînd îl vedea intrînd în casă ca un somnambul. Te-a îmbrobodit atît de bine încît într-o bună zi te voi vedea răsucindu-te de colici, cu o broască în burtă". José Aureliano Segundo, căruia i-a trebuit multă vreme ca să descopere că a fost înlocuit, nu reușea să înțeleagă pasiunea fratelui său. Își amintea de Petra Cotes ca de o femeie ordinară, mai degrabă lenevind în pat și cu totul lipsită de talente amoroase. Rămînînd surd la strigătele Ursulei și la batjocurile fratelui său, Aureliano Segundo nu se mai gîndea atunci decît să-și găsească o meserie care să-i permită să ofere Petrei Cotes un acoperiș și să moară acolo împreună cu ea, pe ea și sub ea, într-o noapte febrilă de uitare. Cînd colonelul Aureliano Buendía își redeschise atelierul, cucerit în sfîrșit de plăcerile pașnice ale bătrîneții, Aureliano Segundo socoti că ar fi o afacere bună să se consacre și el fabricării peștișorilor de aur. Petrecu ceasuri întregi în mica încăpere supraîncălzită ca să observe cum foițele de metal dur, lucrate de colonel cu acea răbdare de negrăit a omului care și-a pierdut iluziile, se transformau încetul cu încetul în carapace aurii. Meseria i se păru atît de obositoare iar amintirea Petrei Cotes era atît de puternică și de apăsătoare că după trei săptămîni dispăru din atelier. Pe vremea aceea, Petra Cotes avu ideea de a scoate la loterie iepuri. Aceștia se înmulțeau și creșteau atît de repede, încît abia lăsau timp pentru vinderea biletelor de tombolă. La început, Aureliano Segundo nu observă proporțiile alarmante ale acestei proliferări. Dar într-o noapte, cînd nimeni nu mai voia să audă în sat vorbindu-se de aceste tombole cu iepuri,

observă o mare agitație în dosul zidului curții. „Nu-ți fie frică, îi zise Petra Cotes. Sînt iepurii". Nu putură închide ochii toată noaptea, fiind deranjați de hărmălaia animalelor. Cînd se lumină de ziuă, Aureliano Segundo deschise ușa și văzu curtea plină de iepuri albaștri în lumina zorilor. Petra Cotes murind de rîs, nu rezistă să nu-i joace o farsă.

— Aceștia sînt noii născuți din noaptea aceasta, îi zise ea.

— Îngrozitor! strigă el. Pentru ce nu încerci aceasta cu vacile?

După cîteva zile, voind să mai elibereze curtea, Petra schimbă iepurii pe o vacă, iar după două luni vaca fată trei viței. Așa au început lucrurile. Aureliano Segundo se pomeni peste noapte proprietar de pămînturi și de turme și abia avea timp să-și lărgească grajdurile și cocinile neîndestulătoare. Era o prosperitate atît de delirantă încît îl făcea să izbucnească în rîs și tot ce putea face pentru a-și potoli veselia era să adopte atitudini extravagante. „La o parte din calea mea, vacilor! striga el. Viața e atît de scurtă!„. Ursula se întreba în ce încurcături s-o fi băgat, dacă nu cumva fura, dacă nu cumva se făcuse hoț de vite, și de fiecare dată cînd îl vedea destupînd o sticlă de șampanie numai pentru plăcerea de a-și turna spuma pe cap, îi reproșa, țipînd, această risipă. Îl sîcîi atît de mult încît într-o bună zi, Aureliano Segundo, care se scula plin de veselie, apăru cu o lădiță plină cu bani, cu o oală de clei și cu o pensulă și cîntînd din răsputeri vechile melodii ale lui Francisco – Bărbatul, tapetă casa pe dinăuntru și pe dinafară, de sus pînă jos, cu bilete de un peso. Vechea locuință, zugrăvită în alb de pe vremea cînd se adusese pianul mecanic, luă aspectul mirabil al unei moschei. În învălmășeala întregii familii, în izbucnirea glasului scandalizat al Ursulei, în veselia satului care năvălise în stradă pentru a lua parte la această glorificare a risipei, Aureliano Segundo terminase cu tapetatul fațadei pînă la bucătărie, fără să uite băile și dormitoarele, și aruncă în cutie biletele rămase.

— Și acum, zise el ca încheiere, sper că nimeni din casa aceasta nu-mi va mai vorbi de bani.

Așa s-a întîmplat. Ursula puse să se dezlipească biletele cu care se etichetaseră straturile mari de var ale pereților și zugrăvi casa iar în alb. „Dumnezeule, se rugă ea, fă-ne la fel de săraci cum eram atunci cînd am întemeiat acest sat ca să nu trebuiască să-ți dăm socoteala în viața de dincolo de banii aceștia aruncați pe fereastră". Rugăciunile ei fură ascultate în sens contrariu. Într-adevăr, unul din lucrătorii care dezlipeau biletele dădu din întîmplare peste un enorm Sfînt Iosif din ipsos, pe care cineva îl lăsase acolo în ultimii ani ai războiului, și răsturnînd-o, statuia goală se zdrobi de pămînt. Era plină de monede de aur. Nimeni nu-și mai amintea cine adusese acest sfînt în mărime naturală. „L-au adus trei oameni, explică Amaranta. M-au rugat să li-l păstrez pînă ce va înceta ploaia, și eu le-am spus să-l pună acolo, în colț, unde nu se lovește nimeni de el, iar ei l-au pus cu multă grijă, și acolo a rămas, deoarece oamenii aceia nu s-au mai întors niciodată să-l ia". În ultimul timp, Ursula îi pusese lumînări și se închina în fața lui, fără să bănuiască în nici un chip că în loc de sfînt ea se închina la vreo două sute de kilograme de aur. Această dovadă tîrzie a păgînismului ei involuntar îi spori dezolarea. Scuipă peste grămada spectaculoasă de monede, umplu cu ele trei saci de pînză și-i îngropă într-un loc ascuns, așteptînd ca, mai curînd sau mai tîrziu, cei trei necunoscuți să-i reclame. Mult mai tîrziu, în anii întunecați ai ultimei bătrîneți, Ursula se amesteca din cînd în cînd în conversațiile numeroșilor călători care treceau atunci pe la ei și-i întreba dacă, în timpul războiului, n-au lăsat în pază un sfînt Iosif din ipsos, pentru perioada cît vor dura ploile.

Toate aceste lucruri care o consternau atît de mult pe Ursula erau chestiuni obișnuite pe vremea aceea. Macondo înflorea într-o prosperitate miraculoasă. Casele din lut și din bambus construite de către întemeietori fură înlocuite cu clădiri din cărămidă, cu obloane de lemn și cu podele cimentate, care făceau mai suportabilă căldura sufocantă de la ceasul două după-amiază. Din fostul cătun al lui José Arcadio Buendía nu mai rămăseseră pe atunci decît migdalii, plini de colb, sortiți să reziste celor mai tragice

împrejurări, și rîul cu ape diafane ale cărui pietre albe ca ouăle preistorice fură zdrobite de loviturile șteampurilor înverșunați ale lui José Arcadio Segundo, în ziua în care acesta își băgase în cap să netezească albia rîului pentru deschiderea unui serviciu de navigație. A fost un vis delirant, abia comparabil cu acelea ale străbunicului său, deoarece cursul plin de pietriș și numeroasele cataracte împiedicau orice trafic între Macondo și mare. Însă José Arcadio Segundo, într-un acces neprevăzut de temeritate, se cramponă de proiectul său. Pînă atunci, nu dăduse nici o dovadă de imaginație. În afară de aventura sa trecătoare cu Petra Cotes, nu i se cunoscuse niciodată vreo femeie. Ursula îl socotea specimenul cel mai șters din toată istoria familiei, incapabil să iasă în evidență, nici chiar ca animator în luptele de cocoși, cînd colonelul Aureliano Buendía ii povesti într-o bună zi istoria cu galionul spaniol împotmolit la doisprezece kilometri de mare și a cărui carcasă carbonizată o văzuse cu ochii lui, în timpul războiului. Această istorisire pe care atîția oameni o socotiseră multă vreme de necrezut, a fost o revelație pentru José Arcadio Segundo. Vîndu cocoșii celui care oferea mai mult, recrută oameni, cumpără unelte, și se avîntă cu încăpățînare în întreprinderea colosală care consta în zdrobirea stîncilor, săparea canalelor, îndepărtarea piedicilor, și chiar nivelarea cataractelor. „Cunosc toate acestea pe de rost, strigă Ursula. Parcă s-ar învîrti timpul în loc și parcă ne-am fi reîntors la început". Cînd socoti că rîul a devenit navigabil, José Arcadio Segundo îi prezentă fratelui său o expunere amănunțită a planurilor sale și acesta îi dădu banii de care avea nevoie pentru întreprinderea sa. Multă vreme a lipsit. Se spunea deja că proiectul lui de a cumpăra un vapor nu fusese decît un subterfugiu pentru a pleca cu banii fratelui său, cînd se răspîndi vestea că o ambarcațiune străină se apropie de sat. Oamenii din Macondo, care nu-și mai aminteau de întreprinderile uriașe ale lui José Arcadio Buendía, se precipitară spre rîu, cu ochii holbați de neîncredere la sosirea primului și ultimului vapor care a acostat vreodată în sat. Nu era decît o plută din trunchiuri de copac, trasă cu ajutorul unor odgoane groase, de

douăzeci de oameni care mergeau pe țărm. În picioare, la provă, cu o privire strălucind de mulțumire, José Arcadio Segundo conducea manevra care costase atît de mult. Împreună cu el sosise un splendid grup de matroane care se apărau de soarele arzător sub niște umbrele bătătoare la ochi, avînd umerii acoperiți cu frumoase șaluri de mătase, cu pomezi colorate pe obraji, cu flori naturale în păr, cu șerpi de aur în jurul brațelor și cu diamante în dinți.

Pluta din trunchiuri de copaci a fost singura ambarcațiune pe care José Arcadio Segundo putu să o facă să urce pînă la Macondo, și asta numai o singură dată – dar nu voi să recunoască niciodată eșecul întreprinderii lui, ci dimpotrivă, își proclamă isprava drept o mare victorie a voinței. Îi dădu în mod scrupulos socoteală fratelui său și nu întîrzie să cadă din nou în mania lui pentru cocoșii de luptă. Singurul lucru rămas din această inițiativă nenorocită a fost suflul înnoitor pe care-l aduseră cu sine matroanele venite din Franța, ale căror competențe magnifice schimbară metodele tradiționale ale amorului și al căror simț de bunăstare socială ruină vechiul stabiliment al lui Catarino și transformă strada într-un bazar cu mici lampioane japoneze și flașnete nostalgice. Ele au organizat acel carnaval sîngeros care timp de trei zile scufundă Macondo în delir și a cărui singură consecință durabilă a fost ocazia oferită de Aureliano Segundo de a o cunoaște pe Fernanda del Carpio.

Frumoasa Remedios a fost proclamată regină. Ursula, pe care frumusețea tulburătoare a strănepoatei ei o făcea să tremure, nu putu împiedica alegerea. Reușise pînă atunci să facă să nu iasă în stradă decît pentru a merge la liturghie împreună cu Amaranta, în schimb o obliga să-și acopere obrazul cu o mantilă neagră. Bărbații cei mai puțin evlavioși, acei care se deghizau în preoți pentru a recita liturghii blasfematorii la Catarino, se duceau la biserică numai cu scopul de a întrezări, măcar pentru o clipă, obrazul mîndrei Remedios, a cărei frumusețe legendară făcea să se vorbească despre ea cu fervoare și admirație pe tot cuprinsul mlaștinilor. A trecut mult timp înainte de a reuși să o vadă și ar fi fost mai bine

pentru ei ca această ocazie să nu se fi prezentat niciodată, deoarece majoritatea lor nu și-au mai putut regăsi somnul pașnic. Bărbatul care făcuse posibil acest eveniment, un străin, pierdu pentru totdeauna liniștea sufletului, se scufundă în mlaștina ierboasă a abjecțiunii și a mizeriei, și mulți ani după aceea fu sfîrtecat de un tren de noapte cînd adormise pe șine. Din ziua în care fu văzut la biserică, îmbrăcat într-un costum de catifea reiată verde și într-o jiletcă brodată, toată lumea rămase convinsă că venea de foarte departe, poate dintr-un oraș îndepărtat din străinătate, atras de acea fascinație magică pe care o exercita frumoasa Remedios. Era un băiat atît de frumos, părea atît de îndrăzneț și totodată serios, știa să-și impună atît de bine prezența, încît Pietro Crespi ar fi făcut, alături de el, figură de avorton, și multe femei șușoteau cu un surîs de ciudă că el era cu adevărat acela care merita mantila. Nu frecventa pe nimeni în Macondo. Apărea duminica în zori, ca un prinț legendar, într-o șa cu scărițe de argint, cu valtrapi de catifea, și părăsea satul îndată după terminarea liturghiei.

Prezența lui avea atîta forță, încît din ziua cînd a fost văzut pentru prima oară la biserică, toată lumea era sigură că între frumoasa Remedios și el se instaurase un duel încordat și mut, o convenție tainică, o sfidare irevocabilă, a cărei încheiere nu putea fi decît sau dragostea, sau moartea. În a șasea duminică, cavalerul apăru cu un trandafir galben în mînă. Ascultă liturghia în picioare, așa cum făcea întotdeauna, și după terminarea acesteia, îi ieși frumoasei Remedios în întîmpinare și-i oferi trandafirul. Ea îl luă cu un gest natural, ca și cum ar fi fost pregătită să primească acest omagiu, și atunci își descoperi fața pentru o clipă și mulțumi cu un surîs. Asta a fost tot. Dar pentru cavaler, și nu numai pentru el, ci pentru toți fericiții care au avut privilegiul de a-l trăi, acel moment a fost etern.

De atunci, cavalerul începu să trimită muzicanți sub fereastra frumoasei Remedios, punîndu-i să cînte pînă în zori. Aureliano Segundo fu singurul care simți o milă cordială față de el și încercă să-i descurajeze perseverența. „Nu vă mai pierdeți vremea,

îi spuse într-o seară. Femeile din casa asta sînt mai rele decît catîrii". Îi dărui prietenia sa, îl invită să se scalde în șampanie, încercă să-l facă să înțeleagă că femeile din familia lui aveau măruntaiele de piatră, dar nu reuși să-i învingă încăpățînarea. Exasperat de aceste nopți nesfîrșite de concerte, colonelul Aureliano Buendía amenință că-i vindecă jalea prin lovituri de pistol. Nimic nu putu să-l facă să renunțe, în afară de starea lamentabilă de demoralizare în care se afla. El, care era atît de elegant, atît de impecabil, deveni murdar, zdrențăros. Se șoptea că și-a părăsit puterea și averea în patria sa îndepărtată, deși în realitate nimeni nu-i cunoștea adevărata origine. Începu să se certe cu toată lumea, să se ia la harță prin cîrciumi, și într-o dimineață se trezi la Catarino tăvălindu-se în murdăria sa. Ceea ce era mai trist în povestea lui dramatică era că frumoasa Remedios nu i-a dat niciodată atenție, nici chiar în vremea cînd venea la biserică îmbrăcat ca un prinț. Primise trandafirul galben fără să se gîndească la nimic rău, mai degrabă amuzată de extravaganța gestului, și nu-și desfăcuse mantila decît pentru a-i vedea mai bine chipul, nu pentru a și-l arăta pe al ei.

Într-adevăr, frumoasa Remedios nu era o făptură din lumea aceasta. Pînă foarte tîrziu, Santa Sofia de la Piedád trebui să o îmbăieze și să o îmbrace ea, și chiar atunci cînd Remedios învăță să se descurce fără ajutorul nimănui, trebuia să fie supravegheată ca să nu deseneze mici animale pe pereți, cu un bețigaș înmuiat în propriile ei excremente. Împlinise vîrsta de douăzeci de ani fără să știe citi, nici scrie, nici să se servească de tacîmuri la masă, plimbîndu-se goală prin casă, deoarece firea ei se opunea tuturor convenționalismelor, oricare ar fi fost acelea. Cînd tînărul comandant al gărzii îi declară focul dragostei lui, ea-l respinse net, pentru că o uimise frivolitatea lui. „Uite, cît e de prostănac, zise ea către Amaranta. Pretinde că moare din pricina mea, de parcă aș fi o crampă intestinală". Cînd îl găsiră mort de-a binelea în apropierea ferestrei ei, frumoasa Remedios își confirmă prima impresie.

— Vedeți, zise ea. Era tare prostănac.

S-ar fi spus că o luciditate pătrunzătoare îi permitea să distingă realitatea lucrurilor dincolo de orice formalism. Aceasta era cel puțin părerea colonelului Aureliano Buendía, pentru care frumoasa Remedios nu era de fel o întîrziată mintală, așa cum se credea, ci cu totul dimpotrivă. „Parcă ar veni de dincolo de cei douăzeci de ani de război", zicea el uneori. Cît despre Ursula, aceasta îi mulțumea lui Dumnezeu că i-a răsplătit familia dăruindu-i o ființă de o curățenie excepțională, dar în același timp frumusețea ei deosebită o neliniștea, deoarece i se părea o calitate contradictorie, o cursă diavolească în atîta candoare. Hotărîse să o depărteze de lume, să o ferească de orice ispită pămîntească, fără să știe că frumoasa Remedios era la adăpost de orice molipsire din vremea cînd încă se mai afla în pîntecele mamei ei. Niciodată nu-i încolțise gîndul că va putea fi aleasă regina frumuseții în pandemoniumul unui carnaval. Însă Aureliano Segundo, atras de gîndul fantezist de a se deghiza în tigru, îl aduse pe părintele Antonio Isabel în casă ca s-o convingă pe Ursula că de fapt carnavalul nu era o sărbătoare păgînă, cum zicea ea, ci o tradiție catolică. Convinsă în cele din urmă, deși împotriva dorinței ei, consimți la ceremonia încoronării.

Vestea că frumoasa Remedios avea să fie regina serbării se răspîndi în cîteva ceasuri dincolo de hotarele mlaștinilor, ajunse pînă în ținuturi îndepărtate unde nu se cunoștea nimic despre strălucirea frumuseții ei nemaipomenite și stîrni neliniști la aceia care încă mai considerau numele ei de familie ca un simbol al subversiunii. Această neliniște nu avea nici un temei. Dacă cineva era cu adevărat inofensiv în epoca aceea, apoi acela era Aureliano Buendía, victimă a vîrstei și a deziluziilor, și care pierduse treptat orice contact cu realitatea din țară. Închis în atelierul său, singura lui legătură cu lumea din afară era comerțul cu peștișorii de aur. Unul dintre foștii soldați care făceau de gardă în jurul casei în primele zile ale păcii se ducea să-i vîndă în celelalte sate din ținutul mlaștinilor și se întorcea plin de bani și de vești. Raporta că guvernul conservator, susținut de liberali, era pe cale

să reformeze calendarul pentru a permite fiecărui președinte să rămînă la putere timp de o sută de ani. Și că în sfîrșit s-a semnat concordatul cu Sf. Scaun, și că a sosit de la Roma un cardinal care purta pe cap o coroană cu diamante și ședea pe un tron din aur masiv, și că miniștrii liberali au fost fotografiați în genunchi în clipa cînd i-au sărutat inelul. Că vedeta unei trupe spaniole, în trecere prin capitală, a fost sechestrată în cabina ei de un grup de indivizi mascați și că, duminica următoare, a dansat goală în reședința de vară a președintelui republicii. „Nu-mi mai povesti despre politică, îi spunea colonelul. Vînzarea peștișorilor de aur, iată toată treaba noastră". Rumoarea publică potrivit căreia nu voia să mai știe nimic despre situația din țară, deoarece făcea avere cu atelierul său, o făcu pe Ursula să pufnească de rîs cînd i-a ajuns vestea la urechi. Cu nemilosul ei simț practic, nu putea înțelege comerțul colonelului, care dădea peștișori de aur în schimbul monedelor de aur, apoi transforma monedele de aur în peștișori de aur și tot așa mai departe, încît trebuia să lucreze cu atît mai mult cu cît vindea mai mult, pentru a face față acestui cerc vicios exasperant. Într-adevăr, nu comerțul îl interesa, ci munca. Avea nevoie de atîta concentrare pentru montarea solzilor, încrustarea rubinelor minuscule în locul ochilor, laminarea branhiilor și asamblarea aripioarelor, încît nu-i mai rămînea nici un gol pe care să-l umple cu deziluziile războaielor. Minuțiozitatea extremă a meseriei sale îi solicita atîta atenție și-l absorbea atît de mult, încît în puțină vreme îmbătrîni mai mult decît în cursul tuturor anilor de război, poziția îi încovoie șira spinării, munca milimetrică îi toci vederea, însă toată această concentrare impecabilă îl făcu să-și regăsească pacea sufletului. Ultima oară cînd a fost văzut plecîndu-și urechea la vreo afacere avînd legătură cu războiul, a fost în ziua cînd un grup de veterani din cele două partide venise să-i ceară sprijinul pentru a li se confirma alocația de pensie viageră, mereu făgăduită și mereu oprită. „Uitați aceasta, le zise el. Vedeți că și eu am refuzat pensia, ca să-mi cruț chinul de a trebui să o aștept pînă la moarte". La început colonelul Gerineldo Márquez

venea să-l vadă la sfîrșitul după-amiezelor și amîndoi se așezau în prag, cu fața spre stradă, evocîndu-și trecutul. Însă Amaranta nu putu suporta amintirile pe care i le stîrnea acel bărbat obosit, precipitat de chelire în prăpastia unei îmbătrîniri premature, și-l făcu să îndure chinuri atît de nedrepte, încît ajunse să nu mai vină decît în ocazii cu totul deosebite, apoi să dispară cu totul, anulat de paralizie. Taciturn, liniștit, nesimțitor față de suflul nou al vieții care făcea să se cutremure casa, colonelul Aureliano Buendía abia dacă înțelese că secretul unei îmbătrîniri frumoase nu este altceva decît încheierea unui pact onorabil cu singurătatea. Se scula la orele cinci, după ce dormea un somn ușor, își lua la bucătărie eterna sa ceașcă de cafea amară, se închidea ziua întreagă în atelier, iar la orele patru după-amiază trecea prin verandă tîrînd după sine un scăunel fără să bage măcar de seamă pojarul trandafirilor, nici strălucirea ceasurilor după-amiezii, nici atitudinea impasibilă a Amarantei, a cărei melancolie făcea un zgomot de ibric, perfect perceptibil la sfîrșitul zilei, și se ducea să șadă în pragul porții, cu fața spre stradă, pînă cînd țînțarii îl sileau să intre în casă. Uneori cuteza cîte cineva să vină să-i tulbure singurătatea:

— Ce mai faceți, colonele? îl întrebau în trecere.

— Iac-așa, răspundea el. Aștept să treacă înmormîntarea mea.

Astfel că neliniștea provocată de reapariția în celebritatea publică a numelui său, cînd cu încoronarea frumoasei Remedias, nu se baza pe nimic real. Cu toate acestea, mulți erau de părere contrară. Fără să-și închipuie nici o clipă tragedia care-l amenința, satul se grăbi spre piața publică, pe care o invadă într-o explozie zgomotoasă de bucurie. Carnavalul atinsese culmea nebuniei. Aureliano Segundo își împlinise în sfîrșit dorința de-a se putea deghiza în tigru și, foarte fericit, hoinărea prin mulțimea dezlănțuită, cu vocea răgușită de atîta zbierat, cînd apăru pe drumul mlaștinilor o mascaradă numeroasă în mijlocul căreia se putea vedea, purtată pe brancarde aurite, femeia cea mai fascinantă pe care imaginația omenească o putea concepe. Pentru o clipă, locuitorii pașnici din

Macondo își scoaseră măștile pentru a privi mai bine uluitoarea făptură încoronată cu smaralde și îmbrăcată cu o capă de hermină, care avea nu numai aerul unei suverane acoperite cu paiete și cu hîrtie creponată, dar părea și investită cu o autoritate legitimă. Se mai găsea cîte unul destul de clarvăzător pentru a bănui că este vorba de o provocare. Însă Aureliano Segundo curmă îndată această perplexitate, declară că noii sosiți erau oaspeții lor de onoare, și asemenea lui Solomon o așeză pe frumoasa Remedios și pe cealaltă regină intrusă pe același piedestal. Pînă la miezul nopții, străinii deghizați în beduini participară la delirul colectiv la care mai și adăugară o pirotehnie somptuoasă și calități acrobatice care aminteau de arta și de artificiile țiganilor. Dintr-o dată, în paroxismul sărbătorii, cineva rupse echilibrul fragil.

— Trăiască partidul liberal! se auzi strigînd. Trăiască colonelul Aureliano Buendía!

Salvele puștilor eclipsară explozia focurilor de artificii, strigătele de groază înăbușiră muzica și veselia generală fu spulberată de panică. Mulți ani după aceea lumea avea să continue să pretindă că garda regală a suveranei străine era alcătuită din soldați ai unui escadron din armata regulată care, sub pelerinele lor largi, își ascundeau armele reglementare. Printr-un comunicat special, guvernul aduse la cunoștință că respinge acea acuzație și promise că va ancheta episodul sîngeros pînă se va face lumină deplină. Însă chestiunea n-a fost niciodată limpezită și versiunea care a predominat net a fost aceea potrivit căreia garda regală, fără nici un fel de provocare, luase poziție de luptă la un semn al comandantului ei și, fără nici o milă deschisese focul asupra mulțimii. După restabilirea calmului, nu mai rămăsese în sat nici unul dintre falșii beduini, iar în piață au rămas doar morți țepeni sau numai răniți, întinși pe jos, nouă clovni, patru colombine, șaptesprezece regi de joc de cărți, un diavol, trei muzicanți, doi pairi din Franța și trei împărătese japoneze. În confuzia care a rezultat din această panică, José Arcadio Segundo reuși să o pună pe frumoasa Remedios la adăpost, iar Aureliano Segundo o purtă pe brațe pînă în

casă pe suverana străină al cărei costum era zdrențuit iar capa de hermină era plină de sînge. Se numea Fernanda del Carpio. Fusese desemnată ca cea mai frumoasă dintre cele cinci mii de femei mai frumoase ale ținutului, și condusă la Macondo, promițîndu-i-se că va fi numită regină a Madagascarului. Ursula se ocupă de ea ca de propria ei fiică. Satul, în loc să-i pună la îndoială nevinovăția, se înduioșă în fața candorii ei. La șase luni după masacru, cînd răniții se restabiliseră și cînd se veștejiseră ultimele flori aruncate deasupra gropii comune, Aureliano Segundo se duse să o pețească în orașul îndepărtat unde trăia cu tatăl ei, și se căsătorise cu ea la Macondo, în cursul unui chef de pomină care dură douăzeci de zile.

Pagină intenționat goală

XI

Căsătoria fu pe punctul de a se sfîrși după două luni, pentru faptul că Aureliano Segundo, voind să-și repare greșelile față de Petra Cotes, puse să i se facă o poză îmbrăcată ca regină de Madagascar. Cînd află Fernanda, își împachetă din nou valizele de tînără căsătorită și părăsi Macondo fără să-și ia rămas bun. Aureliano Segundo o ajunse din urmă pe drumul dinspre mlaștini. După repetate rugăminți și promisiuni că se va îndrepta, reuși să o aducă acasă, și-și părăsi concubina. Petra Cotes, conștientă de puterea ei, nu părea că-și face griji. Ea făcuse din el un bărbat. Pe cînd nu era încă decît un copil, ea îl scosese din cabinetul de lucru al lui Melchiade, avînd capul plin de idei fantastice și fără nici un contact cu realitatea, și îl pusese în rîndul oamenilor. Natura făcuse din el un om închis, sălbatec, înclinat spre meditații solitare, însă ea îi plăsmuise un temperament opus aceluia, plin de viață, expansiv, deschis, îi comunicase bucuria de a trăi, plăcerea de a chefui și de a arunca banii pe fereastră și îl transformase astfel, pe dinăuntru și pe dinafară în bărbatul pe care și-l visase încă din adolescență. El se căsătorise, deci așa cum se căsătoresc, mai curînd sau mai tîrziu, copiii înfiați. Nu îndrăznise să o prevină din vreme. În schimb, se purtă într-un chip atît de copilăresc încît se prefăcea că are ranchiuni false, resentimente imaginare, căutînd tot ceea ce o putea atîța pe Petra Cotes să ia inițiativa rupturii. Într-o zi, cînd Aureliano Segundo îi adresă pe nedrept cîteva reproșuri, ea evită să cadă în cursă și puse lucrurile la punct:

— Va să zică, îi zise ea, tu vrei să te căsătorești cu regina.

Aureliano Segundo, rușinat profund, simulă un leșin datorat mîniei, se declară neînțeles și ultragiat, și încetă să o mai viziteze. Petra Cotes, fără a-și pierde o singură clipă siguranța ei superbă de fiară în repaos, ascultă muzica și petardele de nuntă, vacarmul dezlănțuit al veseliei publice, ca și cum toate acestea n-ar fi fost decît o nouă drăcie a lui Aureliano Segundo. Îi liniști cu un surîs pe cei care veneau să o compătimească. „Nu vă îngrijorați, le zise ea. Mie, reginele îmi fac comisioanele." Unei vecine care-i aduse lumînări fabricate înadins pentru a le aprinde în jurul portretului amantului pierdut, ea îi răspunse cu o siguranță misterioasă:

— Singura lumînare care-l va face să revină este mereu aprinsă.

După cum prevăzuse, Aureliano Segundo se întoarse la ea de îndată ce se termină luna de miere. Îl însoțeau ortacii lui de totdeauna, și un fotograf ambulant, și aduse costumul și capa de hermină pătate de sînge, pe care le purtase Fernanda în ziua carnavalului. În înfierbîntarea petrecerii care avu loc în acea după-amiază, o îmbrăcă pe Petra Cotes ca regină, o încoronă suverană absolută și pe viață a Madagascarului și împărți prietenilor săi copii ale fotografiei ei. Nu numai că ea se pretă la acest joc, dar în adîncul inimii i se făcu milă de el gîndindu-se la teama cruntă pe care a trebuit să o încerce pentru a imagina o astfel de extravaganță ca să se împace cu ea. La orele șapte seara, fiind încă costumată în regină, îl primi în patul ei. Nu erau decît două luni de cînd era căsătorit, dar ea își dădu imediat seama că lucrurile nu mergeau prea bine în patul conjugal și se complăcu în deliciile răzbunării consumate. Cu toate acestea, după două zile, cînd neîndrăznind să vină el însuși, trimise un intermediar care să reglementeze condițiile separării, ea înțelese că va fi nevoie de mai multă răbdare decît prevăzuse, deoarece el părea dispus să se sacrifice pentru a salva aparențele. Nici atunci nu-și făcu sînge rău. Din nou înlesni lucrurile arătînd o supunere care întări părerea generală potrivit căreia nu era decît o biată femeie, și drept amintire nu păstra de la Aureliano Segundo decît o pereche de cizmulițe de lac, cu care

acesta voia, după propriile lui spuse, să fie încălțat în sicriu. Ea le păstră pe fundul unei valize, învelite în cîrpe și începu să se pregătească pentru o așteptare fără deznădejdi.

— Trebuie să revină mai curînd sau mai tîrziu, își zicea, măcar ca să-și încalțe cizmulițele.

N-a trebuit să aștepte atît cît presupunea. De fapt, încă din noaptea nunții lui, Aureliano Segundo înțelese că se va întoarce la Petra Cotes mult înainte de ziua în care va trebui să-și încalțe cizmulițele lăcuite: Fernanda era o femeie pierdută pentru lume. Ea se născuse și crescuse la o mie de kilometri de mare, într-un oraș lugubru, pe care-l străbăteau de-a lungul ulițelor pavate, zdruncinîndu-se în nopțile de spaimă, trăsurile viceregilor. Treizeci și două de clopotnițe sunau dangătul de moarte la orele șase după-amiază. Nimeni nu văzuse vreodată soarele pătrunzînd în locuința seniorială pavată cu pietre funerare. Aerul încetase să adie printre chiparoșii din curte, prin draperiile palide ale camerelor și pe sub arcadele asudate ale grădinii cu tuberoze. Pînă la vîrsta pubertății, Fernanda nu primise alte vești din lume decît gamele melancolice executate la pian într-o casă vecină de către cineva, care ani de zile își luase libertatea de a nu-și face niciodată siesta. În camera mamei ei bolnave, toată verde și galbenă în lumina prăfuită care cădea prin vitrouri, asculta acele exerciții metodice, tenace, deznădăjduite, și se gîndea că muzica aceasta este totuși în lume, în vreme ce ea însăși lîncezește împletind cununi funerare din foi de palmieri. Transpirînd în picături mari sub efectul febrei de la ceasurile cinci ale după-amiezii, mama ei îi vorbea despre splendorile trecutului. Fiind încă foarte mică, într-o noapte cu lună, Fernanda văzuse o femeie foarte frumoasă, îmbrăcată în alb, trecînd prin grădină în direcția capelei. Ceea ce o neliniștise mai mult la acea viziune fugitivă fusese faptul că o simțise în toate privințele asemănătoare cu ea, ca și cum s-ar fi văzut pe sine după douăzeci de ani. „Este străbunica ta, regina, îi spuse mama ei între două accese de tuse. A murit otrăvită de miresme, pe cînd tăia o creangă de tuberoze". La cîțiva ani după

aceea, cînd simți că seamănă cu străbunica ei, Fernanda începu să se îndoiască de vedenia din copilărie, însă mama îi făcu reproșuri că este incredulă.

— Sîntem imens de bogați și de puternici, îi zise.Într-o bună zi vei fi regină.

Credea ce i se spunea, deși nu se așezau la masa lungă acoperită cu fețe de masă din in și cu veselă de argint pentru a lua o ceașcă de șocolată cu apă și cu o bucată de melasă. Pînă în ziua nunții visă un regat legendar, deși tatăl ei, don Fernando, a trebuit să-și ipotecheze casa pentru a-i cumpăra trusoul. Nu era nici ingenuitate, nici manie a grandomaniei. Așa au educat-o. De cînd a atins vîrsta rațiunii, își amintea cum o puneau să-și facă treburile într-o oliță de aur cu ecusonul armelor familiei. La doisprezece ani ieși pentru prima oară din casă, într-o trăsură cu cai, care nu avea de parcurs decît două străzi pentru a o duce la mînăstire. Colegele ei se mirau văzînd că nu fusese pusă laolaltă cu celelalte, ci pe un scaun cu spătar foarte înalt și că nici măcar nu se amesteca în jocurile lor în timpul recreației. „Ea este deosebită, explicau călugărițele. Va fi regină." Colegele ei credeau, deoarece încă din vremea aceea era cea mai drăguță, cea mai distinsă, cea mai discretă fetiță care le-a fost dat vreodată să vadă. După opt ani, învățînd să versifice în latinește, să cînte la clavecin, să vorbească despre șoimi cu cavalerii și despre apologetică cu arhiepiscopii, să elucideze afaceri de stat cu guvernanții din străinătate și probleme divine cu Papa, se reîntoarse la părinții ei pentru a împleti cununi de palmier funerare. Găsi casa prădată. Mai rămăseseră doar cîteva mobile indispensabile, candelabrele și serviciul de argint: ustensilele casnice fuseseră vîndute unul cîte unul pentru a plăti cheltuielile cu educația ei. Mama ei murise din pricina acceselor de febră de la ora cinci. Tatăl, don Fernando, îmbrăcat în negru, strangulat în gulerul său tare, cu un lanț de aur peste piept, îi dădea în fiecare luni cîte o monedă de argint pentru a face față cheltuielilor gospodărești și ducea cununile funerare confecționate în cursul săptămînii. Își petrecea cea mai mare parte din zi închis în biroul său și rareori

cînd își mai scotea nasul afară, revenea înainte de orele șase ca să-și rostească rugăciunile împreună cu ea. Nu era prieten intim cu nimeni. Ea n-a auzit niciodată vorbindu-se despre războaiele care au secătuit țara. Niciodată nu încetă să asculte exercițiile la pian către orele trei după-amiază. Începuse chiar să nu-și mai facă iluzii despre viitorul ei de regină, cînd răsunară peremptoriu două bătăi la ușa vestibulului: îi deschise unui militar cu prestanță, cu maniere ceremonioase, care avea o cicatrice la obraz și o medalie de aur la piept. Se închise cu tatăl ei în birou.

După două ceasuri, acesta veni să o caute în camera ei de lucru: „Pregătește-ți lucrurile, îi zise. Ai de făcut un drum lung". Astfel au condus-o pînă la Macondo. Într-o singură zi; printr-o lovitură brutală, viața îi dezvălui toate poverile unei realități pe care părinții ei s-au străduit să i-o ascundă atîția ani. Revenind acasă, se încuie în cameră pentru a plînge, indiferentă față de rugăminții și explicațiile lui don Fernando, încercînd să uite arsura pe care i-o lăsase această farsă atît de extraordinară. Se jură să nu mai iasă niciodată din camera ei pînă la moarte, cînd Aureliano Segundo veni să o caute. A fost o inimaginabilă lovitură a sorții, căci în stupefacția indignării ei, în starea de furie în care o adusese propria ei rușine, ea îl minți ca să nu-i cunoască adevărata ei identitate. Singurele indicii reale de care dispunea Aureliano Segundo în clipa plecării în căutarea ei erau felul ei de a vorbi, ca locuitorii din podișurile înalte care nu se puteau confunda cu nici un altul, precum și meseria ei de împletitoare de cununi funerare. O căută ca un nebun. Dînd dovadă de o temeritate tot atît de grozavă ca și aceea a lui José Arcadio Buendía atunci cînd a trecut munții pentru a întemeia Macondo, de un orgoliu la fel de orb ca acel al colonelului Aureliano Buendía cînd dezlănțuise toate războaiele sale inutile, de o tenacitate la fel de nesăbuită ca aceea a Ursulei în tot timpul cît asigurase supraviețuirea descendenților ei, așa a căutat-o Aureliano Segundo pe Fernanda, fără să se descurajeze o singură clipă. Interesîndu-se de locul unde se vindeau cununi funerare, a fost condus din casă în casă pentru a-și alege

pe cele mai frumoase. Întrebînd unde găsește cea mai frumoasă femeie de pe fața pămîntului, toate mamele i-au adus fiicele lor. Se pierdu prin văi neguroase, prin spații de timp rezervate uitării, prin labirinturile deziluziilor. Traversă un pustiu galben unde ecoul repeta gîndurile și unde groaza stîrnea miraje premonitorii. După cîteva săptămîni fără rezultat, ajunse pînă la un oraș necunoscut unde toate clopotele sunau a moarte. Deși nu le văzuse niciodată și nimeni nu i le descrisese, recunoscu îndată zidurile roase de sarea oaselor, balcoanelor viermănoase în care ciupercile făceau să crape lemnul, și, prins în cuie pe o ușă de la intrare, aproape șters de ploaie, anunțînd cel mai trist din lume: *De vînzare cununi funerare*. Între momentul acesta și dimineața răcoroasă cînd Fernanda părăsi casa sub paza maicii starețe, abia dacă surorile avură timp să-i coasă trusoul și să încarce în cele șase valize candelabrele, serviciul de argint și olița de aur, precum și rămășițele nenumărate și de nefolosit ale unei catastrofe familiale consumate de-a lungul a două secole. Don Fernando refuză invitația de a-i însoți. Promise că va veni mai tîrziu, după ce va fi încheiat afacerile în curs și după ce-i dădu binecuvîntarea fiicei sale, se duse să se închidă din nou în biroul său pentru a-i scrie acele scrisorele cu viniete jalnice, marcate cu armele familiei, care aveau să fie, între Fernanda și tatăl ei, primul contact omenesc în toată existența lor. Pentru ea, aceasta a fost adevărata dată a nașterii ei. Pentru Aureliano Segundo, a fost aproape simultan începutul, și sfîrșitul fericirii.

Fernanda avea la ea un almanah prețios cu cheițe aurite, în care călăuzitorul ei spiritual însemnase cu cerneală violetă zilele de abstinență în raporturile dintre soți. Scăzînd Săptămîna Mare, duminicile, sărbătorile poruncii, primele vineri ale lunii, retragerile, sacrificiile și impedimentele periodice, partea utilă din anuarul ei se reducea la patruzeci și două de zile răsfirate într-o pădure de cruci violete. Aureliano Segundo, convins că timpul nu va întîrzia să culce la pămînt această rețea de sîrmă ghimpată dușmană, își prelungi plăcerile nunții cu mult peste durata prevăzută. Istovită de

a arunca la gunoi atîtea sticle goale de coniac și de șampanie care ar fi ajuns să invadeze casa, dar în același timp intrigată văzîndu-i pe tinerii căsătoriți dormind la ore diferite și în camere separate, în timp ce continuau petardele, muzica și sacrificiile de animale, Ursula își aminti de propria ei experiență și se întrebă dacă nu cumva purta și Fernanda o centură de castitate care să provoace mai curînd sau mai tîrziu batjocura satului întreg și care să dea naștere unei tragedii. Însă Fernanda îi mărturisi că lăsa pur și simplu să treacă două săptămîni înainte de a-i permite soțului ei să o atingă pentru prima oară. Într-adevăr, după ce trecu acest răstimp, ea deschise ușa de la camera ei, resemnată în fața jertfei, ca și cum ar fi fost o victimă ispășitoare, și Aureliano Segundo putu să o contemple pe cea mai frumoasă femeie de pe pămînt, strălucirea ochilor ei de animal speriat și părul lung arămiu desfășurat pe pernă. Era atît de fascinat de această viziune încît rămase o clipă fără să-și dea seama că Fernanda îmbrăcase o cămașă de noapte albă, care-i cobora pînă la călcîie, cu mîneci pînă la pumni și cu o butonieră mare de formă rotundă, tivită în chip minunat, la înălțimea pîntecului. Aureliano Segundo nu-și putu reține o izbucnire de rîs.

— Iată lucrul cel mai obscen pe care l-am văzut în viața mea! strigă el cu un hohot de rîs care răsună în toată casa. M-am însurat cu o surioară călugăriță!

La capătul unei luni, neobținînd din partea soției sale să-și scoată cămașa de noapte, se duse să-i facă fotografia Petrei Cotes costumată în regină. Mai tîrziu, cînd reuși ca Fernanda să se reîntoarcă acasă, ea cedă cerințelor lui în febra împăcării, însă nu știu să-i procure niciodată acea odihnă pe care o visase atunci cînd plecase să o caute în orașul cu treizeci și două de clopotnițe. Aureliano Segundo nu află în ea decît un simțămînt de adîncă dezolare. Într-o noapte, cu puțin înainte de nașterea primului lor fiu, Fernanda își dădu seama că soțul ei se întorsese pe ascuns în patul Petrei Cotes.

— Este adevărat, recunoscu el, și-i explică pe un ton de umilită resemnare: a trebuit s-o fac, pentru ca animalele să continue să se înmulțească.

A fost nevoie de cîtva timp pentru a o convinge de necesitatea unui expedient atît de straniu, dar atunci cînd în sfîrșit reuși, aducînd dovezi care păreau indiscutabile, Fernanda se mărgini să-i ceară promisiunea că nu se va lăsa surprins de moarte în patul amantei sale. Astfel continuară să trăiască toți trei, fără să se incomodeze, Aureliano Segundo credincios atît față de una cît și de cealaltă și îndrăgostit de amîndouă, Petra Cotes fudulindu-se în urma acestei împăcări, iar Fernanda prefăcîndu-se că nu cunoaște adevărul.

Cu toate acestea, aranjamentul nu reuși s-o integreze cu adevărat pe Fernanda în familie. În zadar stărui Ursula ca ea să-și lepede mica broboadă de lînă pe care o arbora la sculare după nopțile cînd făcuse dragoste și care-i făcea pe vecini să șușotească. Nu reuși să o convingă să folosească baia, nici latrina comună, nici să-i vîndă oala de noapte din aur colonelului Aureliano Buendía pentru a face din ea peștișori. Amaranta se simți atît de incomodată de felul ei pedant de a vorbi și de obiceiul pe care-l avea de a numi fiecare lucru prin eufemisme, încît în prezența ei nu pierdea niciodată prilejul să vorbească păsărește:

— Eapa epestepe dipintrepe apacepei oapamepeni caparepe fapac pepe depegupustapații îpîn fapața popripiilor lopor epexcrepemepentepe.

Într-o zi, iritată de această batjocură, Fernanda voi să știe ce spune Amaranta și aceasta nu se servi de eufemisme pentru a-i răspunde:

— Ziceam că tu faci parte dintre acei oameni care-și confundă fundul cu săptămîna sfîntă.

Din ziua aceea nu-și mai adresară nici un cuvînt. Atunci cînd împrejurările le obligau totuși, ele își trimiteau vorbă sau își comunicau lucrurile în chip indirect. În ciuda vizibilei ostilități a familiei, Fernanda nu renunța de loc de a-și impune deprinderile

strămoșești. Puse capăt obiceiului urît de a se lua masa la bucătărie, iar cînd cuiva îi era foame, îl obliga să aștepte mîncarea la ore fixe, la masa mare din sufragerie, acoperită cu fețe de masă din in și unde se puneau candelabre și tacîmuri de argint. Solemnitatea acestui act pe care Ursula îl considerase întotdeauna ca fiind cel mai simplu din viață, sfîrși prin a face să domnească o încordare împotriva căreia se răzvrăti, în primul rînd, în ciuda caracterului său taciturn, José Arcadio Segundo. Însă acest obicei a triumfat, ca și acela de a spune rugăciunea înainte de cină, care atrase într-atîta curiozitatea vecinilor încît nu întîrzie să circule zvonul că familia Buendía nu se așeza la masă ca ceilalți muritori, ci transformase actul mîncatului într-o adevărată liturghie. Pînă și superstițiile Ursulei, născute sub inspirația momentului mai degrabă decît moștenite din tradiție, au intrat în conflict cu acelea pe care Fernanda le moștenise de la părinții ei și care erau perfect distribuite și definite pentru fiecare împrejurare. Atîta timp cît Ursula și-a păstrat toate facultățile, cîteva din vechile obiceiuri s-au menținut și inspirațiile ei continuară să exercite o anumită influență asupra vieții familiei, dar după ce-și pierdu vederea și povara anilor o alungă într-un colț, cercul rigid pe care începuse să-l instaureze Fernanda de la venirea ei, sfîrși prin a se închide complet și, mai mult decît oricine altul, ea deveni aceea de care atîrna acum soarta familiei.

Comerțul cu prăjituri și cu micile animale din zahăr ars, pe care Santa Sofia de la Piedád îl continua la dorința Ursulei, constituia în ochii Fernandei o activitate nedemnă căreia nu întîrzie să-i pună capăt. Ușile casei, care se lăsau larg deschise din zorii zilei pînă la ora culcării, fură închise în timpul siestei, sub pretextul că soarele făcea insuportabilă căldura în odăi, și în cele din urmă fură închise definitiv. Buchetul de aloe și pîinea prinsă în grindă, din epoca întemeierii, fură înlocuite cu o nișă care adăpostea Inima sfîntă a lui Isus. Colonelul Aureliano Buendía începu să-și dea seama de aceste modificări și avu intuiția urmărilor lor. „Sîntem pe cale să devenim oameni din înalta societate, protesta

el. Pe calea aceasta, vom ajunge să ne batem încă o dată cu regimul conservator, însă de rîndul acesta pentru a pune un rege în locul lui". Fernanda, cu mult tact, evită să-l înfrunte direct. Spiritul lui independent, aversiunea lui față de orice formă de constrîngere socială, îi displăceau profund. Era exasperată de ceștile lui mari cu cafea la orele cinci dimineața, de dezordinea din atelierul lui, de pătura lui destrămată, de obiceiul pe care-l avea de a se așeza pe pragul porții la sfîrșitul după-amiezii. A trebuit însă să permită dăinuirea acestei piese izolate a mecanismului familial, căci avea convingerea că bătrînul colonel este un animal îmblînzit de ani și de deziluzii, dar care, într-un acces de revoltă senilă, încă mai era capabil de a smulge casa din temelii. Cînd soțul ei hotărî să-i dea primului lor fiu numele străbunicului, ea nu îndrăzni să i se împotrivească, deoarece asta se întîmpla abia la un an de la sosirea ei. Dar cînd se născu prima lor fetiță, ea declară fără ocol că era hotărîtă să-i dea numele de Renata, ca al mamei ei. Ursula hotărîse să o numească Remedios. După o controversă încordată în care Aureliano Segundo îl juca pe mediatorul amuzat, o botezară Renata-Remedios, însă Fernanda continuă să o numească scurt Renata, în timp ce familia soțului ei și satul întreg continuau să o numească „Meme", diminutivul lui Remedios.

La început, Fernanda nu vorbea niciodată de ai ei, însă cu timpul începu să-și idealizeze tatăl. Vorbea despre el la masă ca despre o ființă excepțională care renunțase la orice formă de vanitate și care era pe cale să devină un sfînt. Aureliano Segundo, mirat de această glorificare intempestivă a socrului său, nu rezista ispitei de a face, fără știrea soției sale, unele zeflemele ușoare. Restul familiei îi urma exemplul. Ursula însăși, care veghea cu grijă arzătoare asupra armoniei familiale și care suferea în taină din pricina tuturor fricțiunilor din casă, își îngădui să afirme într-o zi că strănepotul ei avea asigurat viitorul său de papă, deoarece era „nepot de sfînt și fiu de regină și de hoț de vite". În ciuda acelei conspirații surîzătoare, copiii se obișnuiră să se gîndească la bunicul lor ca la o ființă legendară, care copia pentru ei poeme de inspirație

religioasă în scrisorile lui și care, în fiecare an de Crăciun, le trimitea o ladă cu cadouri pe care abia o puteau trece prin poarta de la stradă. Acestea erau de fapt ultimele rămășițe ale patriotismului său seniorial. S-au servit de ele pentru construirea în camera copiilor a unui altar cu sfinți în mărime naturală, cărora ochii de sticlă le dădeau o aparență neliniștitoare de viață, iar în privința veșmintelor din postav brodat artistic, nici un locuitor din Macondo nu purtase vreodată atît de bune. Încetul cu încetul, somptuozitatea funebră din vechea locuință înghețată se mutase în casa luminoasă a familiei Buendía. „Ne-au trimis de acum tot cimitirul familial, remarcă într-o zi Aureliano Segundo. Nu mai lipsesc decît sălciile plîngătoare și lespezile de mormînt". Deși lăzile nu conțineau niciodată ceva care ar fi putut servi ca jucării pentru copii, aceștia își treceau anul așteptînd luna decembrie, căci, la urma urmei, aceste cadouri demodate și mereu neprevăzute constituiau ceva nou în casă. De Crăciunul al zecelea, cînd micul José Arcadio se pregătea să plece la seminar, sosi un pic mai devreme ca de obicei enorma ladă a bunicului, bătută cu grijă în cuie, impermeabilizată cu un strat de gudron și adresată, pe eticheta obișnuită, redactată cu caractere gotice, prea distinsei doña Fernanda del Carpio de Buendía. În timp ce citea scrisoarea în odaia ei, copiii se grăbiră să deschidă lada. Ajutați, ca de obicei, de Aureliano Segundo, rupseră sigiliile gudronului, desprinseră capacul, deșertară stratul de rumeguș protector și găsiră înăuntru un cufăr lung de plumb, închis cu piroane de aramă. În fața nerăbdării copiilor, Aureliano Segundo deșurubă cele opt piroane și, ridicînd placa de plumb, abia avu timp să scoată un țipăt și să-i îndepărteze pe copii de vederea lui don Fernando îmbrăcat în negru, cu un crucifix pus pe piept, pielea crăpată emanînd gaze pestilențiale, și pîlpîind într-o mustire spumoasă de perle vii.

La puțină vreme după nașterea fetiței se proclamă jubileul colonelului Aureliano Buendía, la care nimeni nu se aștepta și pe care-l hotărîse guvernul pentru sărbătorirea unei noi aniversări a tratatului de pace de la Neerlandia. Această hotărîre era atît de

puțin potrivită cu politica oficială, încît colonelul se declară violent ostil față de ea și-i refuză omagiul. „Este pentru prima oară cînd aud acest cuvînt *jubileu*, mărturisi el. Dar orice ar vrea să zică, nu poate fi decît o glumă proastă". Strîmtul atelier de aurărie se umplu cu emisari. Reveniră mult mai bătrîni, mult mai solemni, îmbrăcați în robe închise care se învîrteau odinioară împrejurul colonelului ca un cîrd de corbi. Cînd acesta îi văzu apărînd, ei, care odinioară reușiseră să înăbușe războiul, nu putu suporta cinismul panegiricelor. Le dădu ordin să-i dea pace, stărui asupra faptului că el nu avea nimic comun cu acea mare figură națională drept care voiau să-l facă să se considere, ci că era doar un meșteșugar fără amintiri, al cărui unic vis era să moară de oboseală în uitarea și în mizeria peștișorilor săi de aur. Ceea ce-l făcu să se indigneze la culme a fost vestea că președintele republicii voia să asiste personal la ceremoniile de la Macondo pentru a-i decerna Ordinul Meritului. Colonelul Aureliano Buendía îi comunică, cuvînt cu cuvînt, că aștepta cu adevărată nerăbdare această ocazie, întîrziată dar binemeritată, de a-i trimite un glonte în trup, nu pentru a-i răsplăti măsurile tiranice și anacronice ale regimului său, ci pentru lipsa de respect față de un bătrîn care nu făcea rău nimănui. A proferat această amenințare cu atîta vehemență încît președintele republicii își anulă călătoria în ultimul minut și-i trimise decorația printr-un reprezentant personal. Colonelul Gerineldo Márquez, asediat de presiuni de tot felul, își părăsi patul de paralitic pentru a merge să-l convingă pe fostul său camarad de arme. Cînd acesta din urmă văzu apărînd balansoarul purtat de patru oameni și șezînd între perini mari pe prietenul care împărtășise cu el, încă din tinerețe, succesul și reversul norocului, nu se îndoi nici o singură clipă că făcea acest efort numai pentru a veni să-și exprime solidaritatea cu el. Dar cînd află motivul adevărat al vizitei sale, îl dădu afară din atelier.

— Prea tîrziu mă conving, îi spuse el, că bine aș fi făcut dacă aș fi lăsat să te împuște.

Astfel că jubileul s-a săvîrșit fără ca vreun membru al familiei să fi asistat la el. Întîmplarea a vrut ca el să coincidă cu săptămîna carnavalului, dar nimeni nu izbuti să-i scoată din cap colonelului Aureliano Buendía ideea fixă că însuși guvernul prevăzuse această coincidență de date pentru ca batjocura să fie și mai crudă. El auzi din atelierul său solitar marșurile militare, loviturile de tun trase în onoarea lui, clopotele de la Te Deum, și cîteva fraze din discursurile rostite în fața casei, atunci cînd se boteză strada cu numele lui. Era atît de indignat, atît de înfuriat pe propria sa neputință, încît ochii îi lăcrimară și, pentru prima oară de la înfrîngere, suferi că nu mai este capabil de îndrăzneala din tinerețe pentru a declanșa un război care să înece în sînge pînă și ultima urmă a regimului conservator. Încă nu se stinseseră ultimele ecouri ale acestui omagiu că Ursula veni să bată la ușa atelierului.

— Să nu fiu deranjat, răspunse el. Sînt ocupat.

— Deschide, stărui Ursula cu glasul ei de toate zilele. Am venit pentru ceva care nu are nici o legătură cu serbarea.

Colonelul Aureliano Buendía trase drugul care condamna ușa și descoperi în ambrazură șaptesprezece indivizi de aspecte diferite, de toate tipurile și de toate culorile, dar arborînd fără excepție acel aer de solitudine care era de ajuns pentru a-i identifica în orice loc din lume. Erau fiii lui. Fără să se fi înțeles între ei, fără chiar să se cunoască, veniseră din colțurile cele mai îndepărtate ale litoralului, atrași de zgomotul făcut în jurul jubileului. Toți purtau cu mîndrie prenumele de Aureliano și numele mamei lor respective. În cursul celor trei zile cît au rămas în casă, spre profunda satisfacție a Ursulei și spre marea scandalizare a Fernandei, produseseră atîtea răsturnări încît credeai că te afli în război. Amaranta căută printre hîrtiile sale de altă dată caietul cu socotelile în care Ursula înscrisese numele, data nașterii și ziua botezului, și adăugă în dreptul fiecăruia din ei domiciliul actual. Această listă ar fi permis o recapitulare a celor douăzeci de ani de război. Grație ei, s-ar fi putut reconstitui itinerariile nocturne

ale colonelului, din acea dimineață cînd a pornit din Macondo în fruntea celor douăzeci și unu de bărbați, pe drumurile unei rebeliuni himerice, pînă în ziua cînd s-a reîntors pentru ultima oară, învelit într-o pătură toată închegată de sînge. Aureliano Segundo nu pierdu ocazia de a sărbători sosirea verilor săi făcînd un chef de pomină, cu șampanie și acordeoane, ceea ce s-a interpretat ca o dorință de a-și lua revanșa cu întîrziere, pentru carnavalul ratat din pricina jubileului. Făcură zob jumătate din veselă, pustiiră trandafirii urmărind un taur pentru a-l împunge ei pe el, masacrară găinile cu focuri de pistol, o siliră pe Amaranta să danseze valsurile triste ale lui Pietro Crespi, reușiră ca frumoasa Remedios să îmbrace pantaloni bărbătești pentru a se cățăra pe trunchiul copacului, sloboziră în sufragerie un porc mîzgălit cu seu, care o răsturnă pe Fernanda, dar nimeni nu se gîndi să se plîngă din pricina stricăciunilor, deoarece casa se simțea zguduită ca de un cutremur sănătos. Colonelul Aureliano Buendía, care la început îi primise cu neîncredere, și a mers pînă acolo încît să pună la îndoială filiația unora, se distră de excentricitățile băieților și înainte de plecare, oferi fiecăruia un peștișor de aur. Pînă și nesociabilul José Arcadio Segundo le oferi o după-amiază de lupte de cocoși, care fu cît pe ce să cunoască un sfîrșit tragic, deoarece mai mulți Aurelieni se pricepeau atît de bine la arbitrarea luptelor de cocoși, încît descoperiră de la prima vedere subterfugiile părintelui Antonio Isabel. Aureliano Segundo întrevăzu noile posibilități de chefuri nesfîrșite pe care le ofereau rubedeniile sale atît de turbulente și hotărî ca toată lumea să rămînă să lucreze cu el. Singurul care a acceptat a fost Aureliano cel Trist, un mulatru înalt, impetuos ca și bunicul său, avînd același gust de explorări, care-și căutase deja norocul cutreierînd lumea și căruia puțin îi păsa dacă se așeza într-un loc sau în altul. Ceilalți, cu toate că erau încă celibatari, considerau că soarta lor era deja hotărîtă. Erau toți meșteșugari îndemînatici, oameni casnici, făcuți să trăiască pașnic. În Miercurea Mare, înainte de a pleca pentru a se răspîndi pe litoral, Amaranta îi convinse să îmbrace costume de duminică și să o însoțească la

biserică. Mai mult amuzați decît reculeși, se lăsară conduși pînă la sfîntul altar, unde părintele Antonio Isabel îi însemnă pe frunte cu cenușă în chip de cruce. Reveniră acasă, dar cînd cel mai tînăr voi să-și șteargă fruntea, observă că semnul nu se putea șterge și că la fel, era la toți frații săi. Mai încercară și cu apă și săpun, cu pămînt pe o cîrpă și la urmă cu piatră ponce și leșie dar nu izbutiră să șteargă crucea. În schimb, Amaranta și ceilalți care au fost la biserică o făcură să dispară fără greutate. „Este mult mai bine pentru voi, le zise Ursula în loc de rămas bun. De acum înainte, nimeni nu vă va putea confunda". Porniră în grup, precedați de muzicanți și făcînd să explodeze petarde, lăsînd în sat impresia că viața lui Buendía avea sămînța semănată pentru multe veacuri. Aureliano cel Trist, cu crucea lui de cenușă pe frunte, amenajă în preajma satului fabrica de gheață la care visase José Arcadio Buendía în delirurile sale de inventator.

La cîteva luni de la sosirea lui, cunoscut și stimat de acum de toți, Aureliano cel Trist, căutînd o casă în care să o aducă pe mama și pe o soră de-a sa încă nemăritată (care nu era fiica colonelului), se interesă de casa mare, învechită, care părea părăsită într-un colț al pieții. Întrebă cui îi aparține. I se răspunse că nu era a nimănui, că pe vremuri trăise în ea, singură, o anumită văduvă care se hrănea cu pămînt și cu varul de pe pereți, și care nu fusese văzută decît de două ori pe stradă în cursul ultimilor ani, cu o pălărie împodobită cu floricele artificiale și cu pantofi de culoarea argintului vechi, traversînd piața pentru a merge pînă la biroul poștei, de unde trimitea scrisori episcopului. I s-a precizat că singura ei însoțitoare era o servitoare fără inimă, care omora cîini și pisici sau orice animal care intra în casă, și arunca hoiturile chiar în mijlocul străzii, otrăvind satul cu putoarea putreziciunii. Trecuse atîta vreme de cînd soarele mumificase resturile pielii ultimului animal, încît toată lumea socotea ca sigur că proprietara și servitoarea ei muriseră cu mult înainte de sfîrșitul războaielor; dacă încă se mai ținea în picioare casa, este pentru că n-au fost ierni aspre, nici vînturi pustiitoare în anii din urmă. Țîțînile fărîmițate de

rugină, ușile abia ținute de grămada pînzelor de păianjen, ferestrele sudate de umiditate, pavajul mîncat de buruieni și flori sălbatice, în crăpăturile căruia se cuibăreau șopîrlele și tot felul de gîngănii, toate acestea păreau a confirma versiunea potrivit căreia nici o ființă omenească n-a mai locuit acolo de cel puțin o jumătate de veac. Impulsiv cum era, Aureliano cel Trist nu mai avea nevoie de alte dovezi pentru a trece la acțiune. Izbi cu umărul în ușa principală și lemnăria putredă se prăbuși fără zgomot, într-un vacarm înăbușit de pulbere și materii lutoase de cuiburi de furnici. Aureliano cel Trist rămase pe prag, așteptînd să se risipească praful și descoperi atunci, în mijlocul încăperii, pe acea femeie descărnată, îmbrăcată încă într-o toaletă din veacul trecut, cu cîteva șuvițe rare de păr pe craniul pleșuv, dar cu ochii mari încă frumoși, din care se stinseseră ultimele stele ale speranței și cu pielea obrazului crăpată toată din pricina aridității singurătății. Cutremurat de această vedenie din cealaltă lume, Aureliano cel Trist abia observă că femeia țintea asupra lui un pistol militar foarte vechi.

— Vă cer iertare, murmură el.

Ea rămase de piatră în mijlocul acestei încăperi plină de vechituri, măsurîndu-l amănunțit pe uriașul cu umeri pătrați, cu tatuajul de cenușă pe frunte și, printr-un nor de praf, îl văzu prin ceața din alte vremuri, cu pușca de vînătoare pe umăr și cu un șir de iepuri de cîmp în mînă.

— Pentru numele lui Dumnezeu, exclamă ea cu voce joasă, nu este drept să mi se aducă acum și această amintire!

— Vreau să închiriez casa, zise Aureliano cel Trist.

Femeia îndreptă atunci pistolul ochind cu mînă sigură crucea de cenușă și ridică cocoșul pistolului cu o hotărîre neclintită.

— Pleacă de aici, porunci ea.

În seara aceea, în timpul cinei, Aureliano cel Trist povesti familiei acest episod, iar Ursula, consternată, nu-și putu opri lacrimile. „Dumnezeule atotputernic! strigă ea luîndu-și capul între mîini. Mai trăiește încă!„. Timpul, războaiele, nenumăratele calamități de fiecare zi o făcuseră să-și uite de Rebeca. Singura care

nu-și pierduse nici o clipă convingerea că era în viață, trîndăvind în zeama ei de larve, era implacabila și îmbătrînita Amaranta. Se gîndea la ea în zori, cînd gheața din inima ei o deștepta în patul solitar, și se gîndea la ea pe cînd își săpunea sînii fleșcăiți și pîntecele veștejit, cînd își îmbrăca jupoanele albe și fustele cu volane ale bătrîneții, și cînd își schimba banda neagră de la mînă, semn al ispășirii ei teribile. Fără încetare, la orice oră, dormind sau treză fiind, în clipele cele mai sublime, ca și în cele mai abjecte, Amaranta se gîndea la Rebeca, deoarece singurătatea izbutise să-i cearnă amintirile, îi îngropase mormanele supărătoare ale murdăriei nostalgice pe care viața le îngrămădise în inima ei, și le purificase, le înălțase, le eternizase pe celelalte, pe cele mai amare. Prin ea, frumoasa Remedios știa despre existența Rebecăi. De fiecare dată cînd treceau prin fața locuinței părăginite, ea îi povestea cîte o întîmplare penibilă, cîte o fabulă rușinoasă, încercînd să-i împărtășească nepoatei pizma ei mistuitoare, pentru a o prelungi dincolo de moartea ei, dar nu-și putu atinge ținta, deoarece Remedios era imună la toate sentimentele dictate de patimă, și cu atît mai mult față de ale altora. Ursula, în schimb, trecuse printr-o evoluție contrară celei a Amarantei și începu să o evoce pe Rebeca cu o amintire lipsită de impurități, deoarece imaginea acelei făpturi vrednice de milă, care a fost adusă în casă cu un săculeț plin cu osemintele părinților ei, era mai puternică decît ofensa care o făcuse nevrednică de a mai trăi legată de trunchiul familiei. Aureliano Segundo hotărî că trebuie să fie adusă acasă și îngrijită, însă bunele sale intenții se izbiră de intransigența nemiloasă a Rebecăi, care avusese nevoie de mulți ani de suferință și de mizerie pentru a cuceri privilegiile singurătății, și nu mai era dispusă să renunțe la ele în schimbul unei bătrîneți tulburate de atracțiile iluzorii ale milostivirii.

În februarie, cînd cei șaisprezece fii ai colonelului Aureliano Buendía reveniră, tot însemnați cu crucea de cenușă, Aureliano cel Trist le vorbi despre Rebeca în tumultul petrecerilor, și nu le trebui decît o jumătate de zi pentru a-i reda o oarecare înfățișare

casei, pentru a schimba ușile și ferestrele, pentru a zugrăvi din nou fațada în culori vesele, pentru a tencui pereții și a cimenta din nou solul, însă nu putură obține autorizația de a continua reparațiile în interior. Rebeca nu se arătă nici măcar la ușă. Îi lăsă să-și termine zărghita lor restaurare, apoi socoti suma cheltuielilor și le trimise prin intermediul Argenidei, bătrîna servitoare care-i ținea mereu companie, un pumn de monede care erau scoase din circulație încă de pe vremea ultimului război, dar care, în mintea Rebecăi, continuau să aibă curs. Atunci s-a putut constata cît de tare se izolase de restul lumii și s-a înțeles că ar fi imposibil să o scoată din retragerea ei încăpățînată, cît timp îi mai rămăsese un suflu de viață.

Cu ocazia celei de a doua vizite pe care fiii colonelului Aureliano Buendía o făcură la Macondo, încă unul dintre ei, Aureliano Centeno, rămase să lucreze împreună cu Aureliano cel Trist. Acesta era unul dintre primii care veniseră în casă pentru a fi botezat, și Ursula și Amaranta își aminteau foarte bine de el, deoarece, după cîteva ceasuri, zdrobise toate obiectele fragile care-i trecuseră prin mînă. Timpul îi potolise ardoarea cu care crescuse la început și acum era un bărbat de statură mijlocie, însemnat cu semne de vărsat, însă puterea uimitoare de distrugere a mîinilor lui rămăsese intactă. Sparse atîtea farfurii, uneori chiar fără să le atingă, încît Fernanda preferă să-i cumpere un servici de cositor înainte ca el să termine ultimele piese ale costisitoarei ei vesele, ceea ce nu împiedică ca farfuriile de metal, deși solide, să fie scorojite și îndoite într-o clipită. Însă în schimbul acestei forțe iremediabile, de care era exasperat și el, era de o cordialitate care inspira imediat încredere și puterea lui de muncă era formidabilă. În scurtă vreme, spori producția de gheață atît de mult încît depăși piața locală și Aureliano cel Trist trebui să se gîndească la extinderea comerțului în alte tîrgușoare ale mlaștinilor. Atunci concepu un pas hotărîtor nu numai pentru modernizarea industriei sale, ci și pentru legarea satului de restul lumii.

— Trebuie să aducem calea ferată pînă aici, zise el.

A fost pentru prima oară cînd s-au auzit pronunțîndu-se aceste cuvinte la Macondo. La vederea planului pe care-l desenă la masă Aureliano cel Trist, și care cobora în linie dreaptă din schemele prin care José Arcadio Buendía își ilustrase proiectul său de război solar, Ursula își confirmă impresia că timpul se învîrtește pe loc. Însă, spre deosebire de bunicul său, Aureliano cel Trist nu-și pierdea nici somnul, nici pofta de mîncare și nu chinuia pe nimeni cu crize de indispoziție; dimpotrivă, considera proiectele cele mai extravagante drept posibilități imediate, evalua rațional prețul veniturilor și investițiilor și le ducea la capăt fără să trebuiască să treacă prin mijlociri exasperante. Cît despre Aureliano Segundo, dacă avea ceva de la străbunicul său, și ceva în minus de la colonelul Aureliano Buendía, apoi aceasta era incapacitatea absolută de a trage învățăminte dintr-un eșec, și cheltui banii pentru a se aduce calea ferată cu aceeași nepăsare cu care-i cheltuise pentru compania absurdă de navigație a fratelui său. Aureliano cel Trist se uită în calendar și plecă în miercurea următoare pentru a fi înapoi după sezonul ploilor. Nu mai primiră nici o veste de la el. Aureliano Centeno, copleșit de prosperitatea fabricii sale, începuse deja să experimenteze fabricarea de gheață pornind de la suc de fructe în loc de apă și, fără să știe, nici să vrea, descoperi în felul acesta bazele esențiale ale înghețatei, dorind să diversifice în felul acesta producția unei întreprinderi despre care presupunea că-i aparține lui, în măsura în care fratele său, după sezonul ploilor și după ce se scurse o vară întreagă fără vești, nu dăduse nici un semn de viață. La începutul iernii următoare, însă, o femeie care spăla rufe la rîu, la ora cea mai caldă din zi, porni să treacă strada mare scoțînd urlete stridente, într-o alarmantă stare de excitare.

— Sosește ceva înspăimîntător, reușise ea să explice, ca o mașină de gătit care tîrăște după sine un sat întreg.

Chiar în clipa aceea, micul grup care se adunase fu zguduit de un șuierat răsunînd îngrozitor și de o extraordinară respirație gîfîitoare. În cursul săptămînii trecute fuseseră observate echipele care așezau traversele și șinele, dar nimeni nu le acordase

atenție deoarece se credea că este vorba de o nouă invenție a țiganilor care reveniseră cu fluierele și cu tamburinele lor cu zurgălăi, ale căror povești centenare își pierduseră tot prestigiul, lăudînd virtuțile incomparabile ale Dumnezeu mai știe cărui strașnic elixir laxativ al excentricilor salepgii din Djalabad. Dar după ce-și reveniră din surpriza provocată de șuierături și gîfîituri, toți locuitorii năvăliră în stradă pentru a-l vedea pe Aureliano cel Trist, cocoțat pe locomotivă, salutîndu-i cu mîna, și pentru a descoperi vrăjiți trenul împodobit tot cu flori, sosind, pentru prima oară, cu o întîrziere de opt luni față de orarul său. Acest tren galben nevinovat care avea să aducă atîtea incertitudini și evidențe, atîtea bucurii și nenorociri, atîtea schimbări, calamități și nostalgii în Macondo.

XII

Uluiți de atîtea invenții nemaipomenite, oamenii din Macondo nu știau de ce să se minuneze mai întîi. Petreceau nopți albe privind becurile palide alimentate de un grup electrogen pe care-l adusese Aureliano cel Trist din a doua sa călătorie făcută cu trenul, cu al cărui obsedant pufăit nu se obișnuiseră decît cu greu, după multă vreme. S-au indignat la vederea imaginilor vii pe care don Bruno Crespi, care devenise un comerciant bogat, le proiecta în teatrul cu ghișee în formă de cap de leu, imagini în care apărea un personaj mort și îngropat într-un film, la nefericirea căruia au vărsat lacrimi amarnice, și care a reapărut iarăși viu și preschimbat în arab în filmul următor. Publicul care plătea doi bănuți pentru a lua parte la nefericirile personajelor, nu putu suporta acea batjocură incalificabilă și zdrobi toate scaunele. Primarul, cedînd reclamațiilor lui don Bruno Crespi, a trebuit să explice printr-un anunț că cinematograful nu este decît o mașină de iluzii, care nu merita aceste descărcări pătimașe ale publicului. În urma explicației dezamăgitoare, mulți socotiră că au fost victimele unei noi și spectaculare năzdrăvănii a țiganilor, încît se hotărîră să nu mai pună piciorul în cinematograf, considerînd că au destule necazuri ca să mai meargă să deplîngă și nenorocirile prefăcute ale unor ființe imaginare. S-a produs un lucru analog și cu fonografele cu cilindru aduse de veselele matroane din Franța, care înlocuiseră vechile flașnete și care un oarecare timp prejudiciaseră atît de grav taraful muzicanților. La început, curiozitatea înmulți clientela, din cartierul prohibit și se află chiar că doamne foarte respectabile se deghizaseră în femei din popor pentru a merge să vadă mai de

aproape această noutate a gramofonului, însă oamenii îl examinară atît de mult și atît de aproape, încît ajunseră foarte repede la concluzia că nu era vorba de moriști fermecate, așa cum credea toată lumea și cum susțineau matroanele, ci de un mecanism vulgar care nu se putea compara cu ceva atît de mișcător, atît de omenesc, atît de plin de adevăr cotidian ca o adevărată orchestră de muzicanți. Deziluzia a fost atît de profundă încît nici în epoca în care folosirea gramofoanelor se răspîndise atît de mult că le întîlneai în toate casele, nu se putură decide să le considere niște obiecte slujind la distracția adulților, ci numai bune pentru a fi dezmembrate de copii. În schimb, în ziua în care cineva din sat avu ocazia de a verifica realitatea palpabilă a telefonului instalat în gară, care era considerat, din pricina manivelei, drept o versiune rudimentară a gramofonului, chiar și cei mai neîncrezători rămaseră descumpăniți. Era de parcă Dumnezeu s-ar fi hotărît să pună la încercare facultatea lor de mirare și să-i mențină pe locuitorii din Macondo în acest, veșnic du-te vino, între plăceri și dezamăgiri, între îndoială și revelație, în așa fel încît, pînă la urmă nimeni nu mai știa cu deplină certitudine unde începea și unde înceta realitatea. Acest încîlcit talmeș-balmeș de adevăruri și iluzii provoca atîta harababură, încît spectrul lui José Arcadio Buendía, de sub castan, fu cuprins de convulsii de nerăbdare și se văzu silit să cutreiere casa în plină zi. De cînd se inaugurase oficial calea ferată, de cînd trenul începu să sosească regulat, în toate zilele de miercuri la orele unsprezece, și de cînd se construise o baracă de scînduri servind drept gară cu birou, telefon și ghișeu pentru vînzarea biletelor, se vedeau străzile din Macondo bătătorite de bărbați și de femei care se străduiau să arboreze atitudini normale și curente, dar care în realitate aveau aerul unor oameni de la circ. Echilibriștii micului comerț ambulant, care, cu aceeași volubilitate îmbiau fie la o marmită șuierătoare, fie la un regim de viață pentru mîntuirea sufletului în ziua a șaptea, nu aveau ce aștepta din partea unui sat deja pățit în experiențele cu țiganii,

însă printre acei care se lăsau convinși din plictiseală și eternii naivi, își asigurau cîștiguri considerabile. Într-o zi de miercuri ca oricare alta, printre toate aceste personaje de bîlci, îmbrăcat în pantaloni de călăreț și jambiere, cu pălăria lui de plută, cu ochelarii lui în rame de oțel, cu ochii lui de topaz și cu pielea lui de cocoș de rasă, debarcă la Macondo și veni să dejuneze în casă surîzătorul și durduliul Mr. Herbert.

La masă nu-l remarcă nimeni pînă ce nu se începu primul ciorchine de banane. Aureliano Segundo dăduse peste el din întîmplare; omul protestă într-o spaniolă greoaie că nu mai rămăsese nici o cameră liberă în Hotelul lui Iacob și, așa cum făcea adesea cu mulți străini, îl adusese acasă. Avea o mică întreprindere de baloane captive, pe care le purtase printr-o mulțime de țări, cu cîștiguri foarte substanțiale, însă la Macondo nu convinsese pe nimeni să se ridice în văzduh, deoarece această invenție era considerată ca un regres față de covoarele zburătoare ale țiganilor, pe care avuseseră deja ocazia să le vadă și să le încerce. Pleca deci cu trenul următor. Cînd se servi la masă ciorchinele de banane vărgate, pe care obișnuiau să-l atîrne în sufragerie, la ora prînzului, el desprinse primul fruct fără entuziasm prea mare. Însă vorbind mereu, continuă să mănînce, savurînd, mestecînd, mai degrabă cu o distracție de intelectual decît cu rafinament de fin mîncător, apoi terminînd primul ciorchine, se rugă să i se mai aducă unul. Scoase atunci din cutia cu unelte, care nu-l părăsea niciodată, un săculeț care conținea instrumente optice. Cu atenția perplexă a unui cumpărător de diamante, examină cu grijă o banană, tăind-o cu un bisturiu special, cîntărind fiecare bucată pe un cîntar de farmacie și calculîndu-le diametrul cu un calibrar de armurier. Apoi, scoase din cutie o serie de instrumente cu care măsură temperatura, gradul higrometric al atmosferei și intensitatea luminii. Toată lumea era atît de intrigată de această ceremonie, încît nimeni nu putu mînca în liniște, așteptînd ca Mr. Herbert să termine făcînd o apreciere revelatoare, însă acesta nu spuse nimic care să permită să-ți faci nici cea mai mică idee despre intențiile sale.

În zilele care urmară, fu văzut înarmat cu o plasă și cu un coșuleț vînînd fluturi prin împrejurimile satului. Miercuri debarcă un grup de ingineri, agronomi, hidrologi, topografi și arpentori, care-și petrecu cîteva săptămîni ca să exploreze aceleași locuri pe care le cutreierase Mr. Herbert vînînd fluturi. Mai tîrziu sosi Mr. Jack Brown, într-un vagon suplimentar atașat la coada trenului galben și căptușit tot cu argint, cu fotolii acoperite cu catifea cardinal și cu sticlă albastră în loc de acoperiș. În acest vagon special sosiră, de asemenea, roind în jurul lui Mr. Brown, acei avocați plini de emfază, îmbrăcați în întregime în negru, care-l urmaseră altă dată pretutindeni pe colonelul Aureliano Buendía, ceea ce le dădu de gîndit oamenilor că acești agronomi, hidrologi, topografi și arpentori, ca și Mr. Herbert cu baloanele sale captive și cu fluturii multicolori, și Mr. Brown cu mausoleul său pe roți și cu ferocii săi buldogi, aveau anume legătură cu războiul. Cu toate acestea, nu avură timp să zăbovească prea mult asupra acestui gînd, deoarece abia începuseră locuitorii din Macondo să se întrebe, neîncrezători, ce dracu avea să se mai întîmple, și satul se și transformase într-o tabără de barăci din lemn acoperite cu zinc, populate de străini care veneau de la capătul lumii cu trenul, nu numai pe bănci și pe platforme, ci chiar și pe acoperișul vagoanelor. Acei *gringos* care-și aduseseră apoi și pe soțiile lor languroase, îmbrăcate în toalete din muselină și cu pălării mari de voal, alcătuiră un sat separat, de cealaltă parte a căii ferate, cu străzi străjuite de palmieri, case cu ferestre zăbrelite, cu măsuțe albe pe terase, cu ventilatoare în formă de elice atîrnate de tavan, și cu largi pajiști albastre pline cu prepelițe și cu păuni. Întreg sectorul, asemenea unui coteț gigantic, era împrejmuit de un grilaj electrificat, care în timpul lunilor celor mai răcoroase ale verii era negru complet din pricina rîndunicilor arse de vii. Nimeni nu se dumirise încă ce căutau acești oameni, sau dacă într-adevăr nu erau altceva decît niște filantropi, cînd ei și isprăviseră de provocat o răsturnare enormă, mult mai tulburătoare ca aceea pe care o creaseră odinioară țiganii și totodată mai puțin trecătoare și mai puțin de înțeles. Înzestrați

cu mijloace care altă dată erau rezervate providenței divine, modificară regimul ploilor, precipitară ciclul recoltelor, scoaseră rîul din albia pe care curgea dintotdeauna și-l strămutară împreună cu pietrele sale albe și cu curenții săi reci pînă la capătul celălalt al satului, în spatele cimitirului. Ca această ocazie au construit o fortăreață de beton deasupra mormîntului decolorat al lui José Arcadio, pentru ca mirosul de praf de pușcă al cadavrului să nu contamineze apele. Pentru străinii care soseau fără iubite, ei au transformat strada matroanelor mîngîietoare din Franța într-un sat și mai întins decît celălalt și, într-o miercuri glorioasă, aduseră un convoi de tîrfe nemaiîntîlnite, femele babiloniene versate în procedee imemorabile și prevăzute cu tot felul de unsori și accesorii pentru a-i stimula pe cei dezarmați, pentru a-i dezmorți pe cei timizi, pentru a-i îndestula pe cei lacomi, pentru a-i exalta pe cei modești, pentru a-i îndrepta pe amatorii părților dosnice, precum și pe solitari. Strada Turcilor, îmbogățită prin magazinele luminoase cu mirodenii care luaseră locul vechilor bazaruri în culori țipătoare, se umplea în cursul nopții de sîmbătă de freamătul mulțimii de aventurieri care se îmbulzeau la mesele cu jocuri de noroc, standurile de tras la țintă, stradela unde se ghicea viitorul și se tălmăceau visele și mesele pline cu fripturi și cu băuturi pe care le regăseai duminică dimineața răsturnate, claie peste grămadă printre trupurile întinse care uneori erau ale celor beți morți și aproape totdeauna ale curioșilor culcați de loviturile de armă, de loviturile de pumni, de cuțit și de sticle în urma vreunei încăierări. Era o invazie atît de tumultoasă și intempestivă încît la început, era imposibil să scoți nasul afară din casă din pricina mobilelor și a cuferelor care blocau strada a neîncetatului du-te vino al pieselor de tîmplărie cărate de acei care se pregăteau, fără să ceară autorizația cuiva, să-și planteze baraca pe oricare teren gol, și a spectacolului scandalos al perechilor care-și atîrnau hamacurile între migdali și făceau dragoste sub umbrare din foi de cort, în plină zi și în văzul tuturor. Singurul liman liniștit era acela pe care și-l amenajaseră negrii pașnici din Antile, croindu-și o stradă retrasă

cu casele lor de lemn pe stîlpi, în fața cărora se așezau seara pentru a cînta imnuri melancolice în graiul lor confuz și ciripitor. Se făcură atîtea schimbări într-un timp atît de scurt, încît la opt luni după vizita lui Mr. Herbert, vechii locuitori din Macondo trebuiau să se scoale foarte devreme pentru a-și recunoaște propriul sat.

— Iată necazurile pe care ni le-am atras numai pentru că am invitat un *gringo* să mănînce banane, obișnuia pe atunci să spună colonelul Aureliano Buendía.

Aureliano Segundo, dimpotrivă, nu mai putea de bucurie în fața unei astfel de avalanșe de străini. Casa se umplu în curînd de oaspeți necunoscuți, de cheflii neîntrecuți de clasă mondială și au trebuit să adauge camere în curte, să mărească sufrageria, să înlocuiască vechea masă cu alta la care să încapă șaisprezece persoane, să împrospăteze vesela și tacîmurile și, chiar așa, musafirii la dejun trebuiră repartizați pe serii. Fernanda fu silită să-și înăbușe scrupulele și să-i primească ca pe niște regi pe invitații care reprezentau culmea depravării, care aduceau noroi pretutindeni, prin verandă, cu cizmele lor, se urinau prin grădină, își întindeau peste tot rogojinile lor pentru a-și face siesta și vorbeau fără perdea față de susceptibilitățile doamnelor, și fără fasoanele domnilor bine crescuți. Amaranta era atît de scandalizată de această invazie a plebei încît se duse iar să mănînce la bucătărie ca în bunele vremuri vechi. Colonelul Aureliano Buendía, convins că majoritatea acelora care veneau să-l salute în atelierul său nu o făceau nicidecum din simpatie sau din stimă, ci împinși de curiozitatea de a vedea o relicvă a istoriei, o fosilă de muzeu, preferă să se închidă și să blocheze ușa cu drugul, și nu mai fu văzut decît extrem de rar, cînd mai mergea să se așeze la poarta dinspre stradă. Ursula, în schimb, chiar și în epoca în care nu mai umbla decît tîrîndu-și picioarele și pipăind pereții, încerca o bucurie copilărească atunci cînd se apropia ora sosirii trenului. „Trebuie să punem la fript carne și pește", le poruncea ea celor patru bucătărese care se aferau pentru a fi gata la timp, sub conducerea imperturbabilă a Santei Sofia de la Piedád. „Trebuie să facem de toate, stărui ea, căci nu se

știe niciodată ce doresc străinii să mănînce". Trenul sosea la ora cea mai fierbinte din zi. La vremea dejunului, un tumult de bîlci făcea să se cutremure toată casa, iar comesenii asudați, care nici măcar nu știau cine le sînt amfitrionii, năvăleau grămadă pentru a ocupa locurile cele mai bune la masă, în timp ce bucătăresele se ciocneau între ele cu enormele lor marmite cu supă, cu cratițe uriașe pline cu carne, cu tigvele pline cu legume și cu platourile cu orez, și împărțeau cu căni inepuizabile limonada din butoaie. Era atîta dezordine încît Fernanda era exasperată la gîndul că mulți mîncau de două ori și i se întîmpla adesea să-și descarce fierea proferînd insulte de zarzavagioaică la adresa comeseanului încurcat care-i cerea să vină la plată. Trecuse peste un an de la vizita lui Mr. Herbert și singurul lucru care se știa era că străinii aveau intenția să planteze bananieri în regiunea vrăjită pe care o traversaseră José Arcadio Buendía și oamenii lui în epoca în care căutau calea spre marile descoperiri. Alți doi fii ai colonelului Aureliano Buendía, cu crucea lor de cenușă pe frunte, debarcară și ei, tîrîți de acea erupție vulcanică și-și justificară hotărîrea printr-o frază care poate că explica într-un fel motivele tuturor.

— Am venit, spuseră ei, pentru că vine toată lumea.

Frumoasa Remedios a fost singura care a rămas imună la această epidemie bananieră. Ea se fixase într-o adolescență magnifică, tot mai refractară față de convenții, mai indiferentă față de răutăți și suspiciuni, fericită într-o lume cu realități foarte simple și pe potriva ei. Întrucît nu înțelegea pentru ce-și complică femeile viața cu tot felul de corsete și jupoane, își confecționă o sutană largă din pînză groasă de cînepă pe care nu trebuia decît să o tragă peste cap, și rezolvă fără nici o altă formă de procedură problema îmbrăcămintii, fără să se lipsească de impresia că este goală, care după felul ei de a vedea lucrurile era singura ținută decentă pe care trebuie să o ai acasă. O sîcîiră atît de mult ca să-și taie părul care-i cădea în valuri pînă la călcîie și să-și facă niște conciuri prinse cu piepteni sau cozi cu panglici colorate, încît își rase pur și simplu capul, iar din păr făcu peruci pentru sfinți. Ceea ce era uimitor în

instinctul ei simplificator era că, cu cît respingea mai tare moda în favoarea comodității și convențiile pentru a asculta numai de spontaneitate, cu atît mai tulburătoare părea frumusețea ei incredibilă, și mai provocatoare comportarea ei față de oameni. Cînd fiii colonelului Aureliano Buendía veniseră pentru prima oară la Macondo, Ursula își aminti că în vinele fiecăruia curge același sînge ca și în cele ale strănepoatei ei, și o groază pe care o crezuse uitată o făcu din nou să freamăte: „Deschide-ți bine ochii, o preveni. Cu oricare dintre aceștia, copiii îți vor ieși din pîntece cu o coadă de purcel." Ea făcu atît de puțin caz de acest avertisment încît se îmbrăcă bărbătește, se tăvăli prin nisip și se cățără pe trunchiul copacilor și era să provoace o tragedie printre cei șaptesprezece veri pe care acest spectacol irezistibil i-a făcut să-și piardă capul. Acesta era motivul pentru care nici unul nu dormea în casă atunci cînd veneau în vizită în sat, iar cei patru care rămăseseră trăiau, după hotărîrea Ursulei, în camere de închiriat. Frumoasa Remedios însă, ar fi murit de rîs dacă ar fi avut cunoștință de astfel de precauțiuni. Pînă în ultima clipă a trecerii ei pe acest pămînt, nu știa că iremediabilul ei destin de femeie fatală constituia un dezastru de fiecare zi. De fiecare dată cînd apărea în sufragerie, contravenind ordinelor Ursulei, stîrnea o panică exasperată printre străini. Era prea evident că era complet goală sub cămașa ei aspră și nimeni nu putea înțelege că craniul ei ras, atît de perfect, nu era o sfidare, că lipsa de pudoare cu care-și descoperea coapsele pentru a nu-i fi prea cald nu constituiau o provocare criminală, după cum nici plăcerea de a-și linge degetele cînd mînca ceva cu mîinile. Ceea ce membrii familiei nu știură niciodată era că străinii nu întîrziară să-și dea seama că frumoasa Remedios exala o suflare tulburătoare, o furtună de chinuri, care rămînea perceptibilă mai multe ceasuri după ce trecuse. Bărbații experți în disperările dragostei, ale căror cunoștințe erau recunoscute în lumea întreagă, susțineau că n-au încercat niciodată transe asemănătoare cu cele în care îi aducea mirosul natural al frumoasei Remedios. În veranda cu begonii,

în salon, în orice loc din casă, se putea preciza exact locul unde stătuse ea și de cîtă vreme plecase de acolo. Era o urmă ușor de distins, pe care nu o puteai confunda cu nici o alta, pe care nimeni din casă nu o putea percepe, deoarece făcea parte, de prea multă vreme, din mirosurile zilnice, dar pe care străinii o identificau imediat. Din această pricină, ei erau singurii care puteau înțelege că tînărul comandant al gărzii murise din dragoste și că un cavaler venit din alte ținuturi căzuse în deznădejdea cea de pe urmă. Inconștientă de această orbită neliniștitoare în interiorul căreia se mișca, de starea insuportabilă de dezastru interior pe care o provoca la trecerea ei, frumoasa Remedios îi trata pe bărbați fără nici un pic de răutate și sfîrșea prin a-i înnebuni prin complezențele ei ingenue. Cînd Ursula reuși să-i impună să mănînce la bucătărie cu Amaranta, pentru a o sustrage vederii străinilor, ea se simți ușurată, deoarece, la urma urmelor scăpa în felul acesta de orice disciplină. Într-adevăr, îi era indiferent că mănîncă aici sau acolo, și nu la ore fixe, ci după capriciile poftei ei.

I se întîmpla să se scoale, pentru a-și lua dejunul, la orele trei dimineața, apoi dormea toată ziua și-și petrecea mai multe luni trăind după orare răsturnate, pînă ce un incident cu totul întîmplător o readucea la ordinea obișnuită. Cînd toate mergeau normal, se scula la orele unsprezece dimineața și se închidea în baie mai bine de două ceasuri, complet goală omorînd scorpioni, ieșind astfel din torpoarea ei lungă și profundă. Apoi se stropea cu apă din cisternă, pe care și-o turna dintr-o tigvă de totuma. Această operație dura atît de mult, era atît de meticuloasă, atît de bogată în situații ceremoniale încît cine nu o cunoștea destul de bine ar fi crezut că se dedică adorării meritate a propriului trup. Pentru ea, însă, acest rit solitar era lipsit de orice senzualitate; nu era decît un fel de a omorî timpul așteptînd să i se facă foame. Într-o zi, pe cînd începea să se îmbăieze, un străin ridică o țiglă a acoperișului și rămase cu răsuflarea tăiată în fața spectacolului extraordinar al goliciunii ei. Ea îi zări ochii holbați printre țiglele sparte și reacția ei nu a fost aceea de rușine, ci de teamă:

— Atenție, strigă ea. Ai să cazi!

— Nu vreau altceva decît să te văd, murmură străinul.

— A, bine, răspunse ea. Dar ia seama, toate aceste țigle sînt putrede.

Chipul străinului avea o expresie dureroasă de stupoare și părea că luptă surd împotriva impulsurilor primare ca să nu provoace dispariția mirajului. Frumoasa Remedios crezu că era chinuit de teama ca nu cumva să se spargă țiglele, și se îmbăie mai repede ca de obicei, pentru a-l feri pe acel om să rămînă prea mult în primejdie. Stropindu-se mereu cu apa din cisternă, îi povesti că este o mare problemă pentru ea faptul că acoperișul se găsește într-o astfel de stare, căci, după părerea ei, stratul de frunze putrezit de ploaie face ca baia să fie infestată de scorpioni. Străinul văzu în această flecăreală un mod de a-și ascunde complezența, încît nu putu rezista ispitei de a se apropia cu un pas atunci cînd ea începuse să se săpunească.

— Lasă-mă să te săpunesc eu, murmură el.

— Mulțumesc pentru buna intenție, îi zise ea, dar mi-ajung aceste două mîini.

— Numai spatele, se rugă străinul.

— Ar fi într-adevăr timp pierdut, răspunse ea. Niciodată nu s-au văzut oameni săpunindu-și spatele.

Apoi, în timp ce se zvînta, străinul o imploră cu lacrimi în ochi să se mărite cu el. Ea îi răspunse cu franchețe că nu se va căsători niciodată cu un bărbat atît de neghiob încît să-și piardă aproape o oră și să rămînă chiar nemîncat numai ca să vadă o femeie îmbăindu-se. Pînă la urmă, în timp ce-și îmbrăca sutana, bărbatul nu putu suporta această confirmare a ceea ce toată lumea bănuia, că adică ea nu purta nimic pe dedesubt, și se simți însemnat cu fierul roșu pentru totdeauna de această taină. Atunci mai scoase încă două țigle pentru a se putea strecura în interiorul băii.

— E prea mare înălțimea, îl preveni ea cu frică. Vă veți omorî!

Țiglele putrede zburară în țăndări într-un zgomot îngrozitor și omul nu mai avu timp decît să scoată un țipăt de groază înainte de a-și zdrobi craniul și de a muri fără agonie pe solul de ciment. Străinii, care auziră trosnetul din sufragerie, se grăbiră să ridice cadavrul pe pielea căruia putură să adulmece mirosul ucigător al frumoasei Remedios. Trupul îi era atît de pătruns de acest miros, încît din craniul crăpat nu curgea sînge, ci un ulei de ambră impregnat de acel parfum secret și atunci oamenii au înțeles că mirosul frumoasei Remedios continua să-i tortureze pe bărbați și dincolo de moarte, și pînă ce oasele lor se vor fi prefăcut în pulbere. Cu toate acestea, ei nu făcură nici o legătură între acest accident oribil și povestea celor doi bărbați care muriseră deja pentru frumoasa Remedios. Mai era nevoie de încă o victimă pentru ca străinii, și mulți dintre vechii locuitori din Macondo, să dea crezare legendei potrivit căreia frumoasa Remedios nu răspîndea o suflare de dragoste, ci o emanație mortală. Au avut ocazia să verifice aceasta după cîteva luni, într-o după-amiază, cînd frumoasa Remedios se dusese, în tovărășia unui grup de prietene, să viziteze noile plantații. Oamenii din Macondo își găsiseră un obiect de distracție nouă în aceste plimbări de-a lungul aleilor umede, interminabile, străjuite de bananieri, unde tăcerea părea că vine din altă parte, o tăcere care nu se rodase încă, și care părea, din această pricină, tare greoaie în a transmite glasurile. Uneori nu se auzea bine ceea ce se rostise la o jumătate de metru distanță, dar aceleași cuvinte se auzeau perfect la capătul celălalt al plantației. Tinerele fete din Macondo găsiră în acest joc nou un pretext de a rîde, de a tresări, de a se teme și de a glumi, iar la lăsarea serii se vorbea despre această promenadă ca despre o experiență de vis. Se făcea atîta tevatură în jurul acestei tăceri încît pe Ursula n-o lăsă inima să o lipsească pe frumoasa Remedios de o astfel de distracție, și-i permise să meargă acolo, într-o după-amiază, cu condiția să-și pună o pălărie și o toaletă convenabilă. Din clipa în care grupul de prietene intră în plantație, aerul se impregnă cu

un parfum mortal. Bărbații care lucrau în șanțurile dintre fiecare rînd de pomi se simțiră dintr-o dată pradă unei fascinații stranii, amenințați de o primejdie nevăzută, și mulți cedară unei porniri irezistibile de a plînge. Frumoasa Remedios și prietenele ei speriate abia apucară să se refugieze într-o casă învecinată, în momentul cînd o bandă de masculi feroce erau pe cale să le atace. Nu întîrziară să fie eliberate de către cei patru Aureliano, a căror cruce de cenușă inspira un respect religios, ca și cum ar fi fost un semn de castă sau o pecete de invulnerabilitate. Frumoasa Remedios nu povesti nimănui că unul dintre acei bărbați, profitînd de zăpăceală, reușise s-o prindă de pîntece cu o mînă care părea mai degrabă o gheară de vultur care se agață de marginea unei prăpăstii. Într-un fel de uimire scurtă cît o fulgerare, ea ținu piept agresorului și-i descoperi privirea deznădăjduită, a cărei imagine se fixă în inima ei înduioșată ca un cărbune aprins. În noaptea aceea, pe strada Turcilor, bărbatul se lăudă cu îndrăzneala sa și se îngîmfă cu norocul său, cu cîteva minute înainte ca un cal să-i zdrobească pieptul cu o lovitură de copită, sub ochii unei mulțimi de străini care-l văzu agonizînd în mijlocul străzii, înecîndu-se în cheaguri de sînge.

Ipoteza după care frumoasa Remedios deținea anumite puteri mortale se fundamenta acum pe patru fapte incontestabile. Unii oameni, buni de gură, se complăceau în a repeta că o noapte de dragoste cu o femeie atît de tulburătoare merita să-ți dăruiești viața. Dar, în realitate, nimeni nu încerca nici cel mai mic efort pentru a o obține. Poate că ar fi fost de ajuns, nu numai pentru a o birui, dar și pentru a-i înlătura puterea primejdioasă, un sentiment atît de primitiv și de simplu ca dragostea, dar a fost singurul lucru care nu-i trecu nimănui prin cap. Ursula încetă să se mai ocupe de ea. Altă dată, cînd nu renunțase încă la ideea de a o recupera, de a o reda unei vieți normale, căută să o intereseze în problemele elementare ale vieții casnice. „Bărbații sînt mai pretențioși decît îți închipui, îi zicea ea misterios. Trebuie să gătești neîncetat, să deretici mereu și să suferi adesea pentru nimicuri, nici nu-ți poți închipui". În sinea ei, știa că se amăgește vrînd să o învețe cum

se întemeiază un cămin fericit, deoarece era convinsă că, după ce i se va potoli pasiunea, nu se va găsi nici un bărbat pe lume care să suporte, nici măcar o zi, această neglijență care întrecea orice înțelegere. Nașterea ultimului José Arcadio și voința ei neclintită de a-l face papă, au sfîrșit prin a o îndepărta de strănepoata ei, de care nu se mai ocupa. O lăsase în voia sorții, spunîndu-și cu încredere că o minune se va produce mai curînd sau mai tîrziu, și că în lumea aceasta în care se găsesc de toate, se va găsi și un bărbat destul de tare de rînză care să i-o ia de pe cap. Cu mult înainte, Amaranta renunțase să mai facă cea mai mică încercare de a o preschimba într-o femeie folositoare la ceva. După acele după-amiezi uitate pe care le petreceau în camera de cusătorie și unde nepoata ei, învîrtind manivela mașinii de cusut, nu prea avea aerul că se interesează prea mult de ceea ce făcea, ajunsese la concluzia că Remedios era idioată. „Va trebui să te scoatem la loterie", îi spunea, intrigată de nesimțirea ei față de cuvintele pe care i le adresau bărbații. Mai tîrziu, cînd Ursula își băgase în cap să o trimită pe frumoasa Remedios la liturghie, cu obrazul ascuns sub mantilă, Amaranta socoti că un astfel de accesoriu, care-i mărea misterul, este și mai provocator și că se va găsi repede un bărbat, cu curiozitatea destul de aprinsă pentru a căuta punctul slab al inimii ei. Dar cînd văzu în ce chip nerod îl disprețui pe acel pretendent care, în multe privințe, era mai de dorit decît un principe, se gîndi că orice speranță e pierdută. Fernanda, la rîndul ei, nici nu încerca măcar să o înțeleagă. Cînd o văzuse pe frumoasa Remedios costumată în regină, în timpul carnavalului sîngeros, și-a zis că e vorba de o făptură extraordinară. Dar cînd o revăzu mîncînd cu degetele, incapabilă de a da un răspuns care să nu fie o minune a simplității duhului, ea nu regretă decît un singur lucru: că idioții din familie aveau o viață atît de lungă. Cu toate că Aureliano Buendía stăruia să creadă și să repete că frumoasa Remedios era în realitate ființa cea mai lucidă pe care a întîlnit-o vreodată, și că o dovedea mereu prin finețea uimitoare cu care-și bătea joc de toți, o lăsară în plata Domnului. Frumoasa Remedios continua să rătăcească

prin pustiul singurătății, fără să poarte nici o cruce, pierzîndu-se în visele ei fără coșmaruri, în băile ei interminabile, în prînzurile ei la orice oră, în tăcerile lungi și adînci, fără amintiri, pînă într-o după-amiază de martie cînd Fernanda vru să-și împăturească în grădină cearșafurile de olandă și ceru ajutor femeilor din casă. Abia începuseră, cînd Amaranta observă paloarea intensă a frumoasei Remedios, care o făcea aproape transparentă:

— Nu te simți bine? o întrebă ea.

Frumoasa Remedios, care ținea cearșaful de celălalt capăt, avu un zîmbet de compătimire.

— Dimpotrivă, zise ea, nu m-am simțit niciodată mai bine.

În clipa aceea, Fernanda simți cum o adiere ușoară și luminoasă îi smulge cearșafurile din mîini și le despăturește pe toată lățimea lor. Amaranta simți un fel de înfiorări misterioase în dantelele jupoanelor și voi să se prindă de pînză ca să nu cadă, în clipa în care frumoasa Remedios începea să se înalțe în văzduh. Ursula, deja aproape oarbă, a fost singura care și-a păstrat prezența de spirit încît să recunoască natura acestui vînt pe care nimeni nu-l putea opri, și lăsă cearșafurile să pornească în voia acelei lumini, văzînd-o pe frumoasa Remedios cum îi face semne de adio în mijlocul bătăilor de aripi uluitoare ale pînzelor care se ridicau împreună cu ea, părăsind o dată cu ea lumea scarabeilor și a daliilor, traversînd împreună cu ea ținuturile văzduhului unde tocmai băteau ceasurile patru după-amiază, pentru a se pierde cu totul, împreună cu ea, în sferele înalte unde nici cele mai înalte paseri ale amintirii nu le puteau ajunge.

Bineînțeles că străinii crezură că frumoasa Remedios a pierit în sfîrșit datorită destinului ei implacabil de regină a albinelor, și că familia ei voia să-i salveze onoarea prin această poveste mincinoasă despre levitație. Fernanda, mistuită de invidie, sfîrși prin a recunoaște minunea și, multă vreme, continuă să se roage lui Dumnezeu să-i restituie cearșafurile. Majoritatea oamenilor crezură în minune și au mers pînă acolo încît să aprindă lumînări

și să facă rugăciuni. Poate că multă vreme nu s-ar fi vorbit despre altceva dacă exterminarea barbară a Aurelianilor n-ar fi înlocuit uimirea cu groaza. Deși nu-și dăduse niciodată seama că ar fi vorba de o presimțire, într-un anumit fel colonelul Aureliano Buendía prevăzuse sfîrșitul tragic pe care aveau să-l cunoască fiii săi. Atunci cînd Aureliano Serrador și Aureliano Arcaya, cei doi care debarcaseră în toiul confuziei generale, își manifestară dorința de a se așeza la Macondo, tatăl lor încercă să le schimbe hotărîrea. Nu vedea ce ar putea face într-un sat, care peste noapte devenise un loc nesigur. Însă Aureliano Centeno și Aureliano cel Trist, susținuți de Aureliano Segundo, le dădură de lucru în întreprinderile lor. Colonelul Aureliano Buendía avea motive, încă foarte confuze, de a nu credita o astfel de hotărîre. De cînd îl văzu pe Mr. Brown făcîndu-și intrarea în Macondo, în primul automobil decapotabil portocaliu prevăzut cu claxon, ale cărui urlete terorizau toți cîinii, bătrînul războinic începu să se indigneze din pricina servilelor exclamații admirative ale oamenilor, și-și dădu seama de schimbările care s-au produs în firea oamenilor din vremea cînd, cu pușca la umăr, își părăseau soțiile și copiii și porneau la război. Autoritățile locale nu mai constau, după armistițiul de la Neerlandia, decît din primari lipsiți de inițiativă, din magistrați decorativi, aleși dintre conservatorii pașnici și obosiți din Macondo. „Ce mai regim de prăpădiți! zicea colonelul Aureliano Buendía atunci cînd îi vedea pe polițiști trecînd desculți, înarmați cu un baston în formă de popic. Cînd te gîndești că am purtat atîtea războaie numai ca să nu ni se spoiască în albastru casele". Cu toate astea, cînd se înființă compania bananieră, funcționarii locali au fost înlocuiți cu străini autoritari, pe care Mr. Brown i-a adus să trăiască în cotețul electrificat, pentru a se bucura, cum zicea el, de toată demnitatea cerută de noile lor numiri, și a nu fi nevoiți să îndure căldura, țînțarii, lipsa de comoditate și privațiunile din sat. Vechii polițiști fură înlocuiți prin adevărați sicari înarmați cu satîre. Închis în atelierul său, colonelul Aureliano Buendía se gîndea la toate schimbările acestea și, pentru prima oară, în tăcuții săi ani

de singurătate, se simți chinuit de o certitudine absolută: a fost o greșeală că nu s-a dus războiul pînă la ultimele consecințe. Într-o zi, tot în vremea aceea, un frate de-al acelui colonel Magnifico Visbal, pe care-l uitaseră acum, își aduse nepoțelul de șapte ani să ia o răcoritoare la una din trăsuricile instalate în piață și, cum copilul dădu din greșeală peste un brigadier de poliție, vărsînd băutura pe uniforma lui, bărbatul îl sfîrtecă cu lovituri de satîr și-l decapită dintr-o singură lovitură pe bunicul care voia să intervină. Satul întreg îl văzu pe decapitat dus pînă acasă de un grup de oameni, precum și capul nenorocit pe care-l culesese o femeie, ținîndu-l de păr, și bocceaua însîngerată în care fuseseră adunate bucățelele din trupul copilului.

Pentru colonelul Aureliano Buendía, această scenă a însemnat culmea ispășirii sale. În chip subit îndură aceeași indignare pe care o cunoscuse în tinerețe, în fața cadavrului femeii masacrate cu lovituri de baston pentru că o mușcase un cîine turbat. Privi la grupurile de curioși adunați în fața casei sale și, cu vechea sa voce de stentor, fortificată de un profund dispreț față de sine însuși, își descărcă asupra lor toată povara de ură pe care n-o mai putea răbda în inimă:

— Într-o bună zi, le strigă el, îi voi înarma pe băieții mei pentru a isprăvi cu acești netrebnici *gringos*.

În decursul aceleiași săptămîni, în diferite locuri de pe litoral, cei șaptesprezece fii ai săi fură vînați ca niște iepuri de către niște criminali nevăzuți, care țintiră asupra crucii lor de cenușă. Aureliano cel Trist ieșea din casa mamei sale către orele șapte seara, cînd o lovitură de pușcă trasă pe neașteptate din beznă îi găuri fruntea. Aureliano Centeno fu găsit în hamacul pe care obișnuia să și-l întindă în interiorul fabricii, cu o daltă de spart gheața înfiptă pînă în plăsele între sprîncene. Aureliano Serrador o însoțise pe logodnica sa pînă acasă, după ce o dusese la cinematograf; și se întorcea pe strada Turcilor încă luminată, cînd un individ, care nu putu fi identificat în mulțime, trase un foc de revolver care-l făcu să se prăbușească într-un cazan cu smoală arzîndă. După cîteva

minute, cineva veni să bată la ușa camerei în care se închisese Aureliano Arcaya cu o femeie, și-i strigă: „Grăbește-te, că-i omoară pe frații tăi". Mai tîrziu, femeia care era cu el povesti că Aureliano Arcaya sărise din pat și deschisese ușa, unde-l aștepta o descărcătură de pistol Mauser care-i fărîmiță craniul. În cursul acelei nopți a morții, în timp ce casa se pregătea să privegheze cele patru cadavre, Fernanda cutreieră satul întreg ca o nebună, în căutarea lui Aureliano Segundo, pe care Petra Cotes îl închisese într-un dulap, fiind convinsă că consemnul de exterminare îi viza pe toți acei care purtau prenumele colonelului. Ea nu-l lăsă să iasă decît la sfîrșitul zilei a patra, cînd telegramele primite din diferitele puncte ale litoralului lăsară să se înțeleagă că înverșunarea acestui dușman nevăzut se îndrepta numai împotriva fraților însemnați cu o cruce de cenușă. Amaranta căuta caietul cu socoteli în care își însemnase datele nepoților ei și, pe măsură ce soseau telegramele, ștergea numele, unul după altul, pînă ce nu mai rămase decît unul, al celui mare. Își aminteau foarte bine de acesta din urmă din pricina contrastului dintre pielea lui foarte întunecoasă și ochii săi mari, verzi. Se numea Aureliano Amador, era tîmplar de meserie și trăia într-un sat pierdut între povîrnișurile munților. După ce așteptase timp de două săptămîni telegrama care să-i vestească moartea lui, Aureliano Segundo îi trimise un emisar care să-l prevină, crezînd că nu cunoaște primejdia care-l pîndea. Emisarul reveni cu știrea că Aureliano Amador era la adăpost de orice primejdie. În noaptea exterminării veniseră doi oameni să-l dibuiască acasă la el, își descărcaseră revolverele asupra lui, dar nu nimeriseră crucea de cenușă. Aureliano Amador izbutise să sară gardul curții și se pierduse în hățișul munților pe care îi cunoștea ca pe buzunarul său datorită prieteniei cu indienii, cu care făcea comerț cu lemne. De atunci, nu se mai aflase nimic despre el.

Au fost zile negre pentru colonelul Aureliano Buendía. Președintele republicii îi trimise o telegramă de condoleanțe prin care-i promitea o anchetă temeinică și aducea omagii postume celor dispăruți. Din ordinul său, primarul se prezentă, în ziua

înmormîntării, cu patru cununi mortuare pe care voia să le așeze pe cele patru sicrie, însă colonelul îl scoase pe ușă afară. După înmormîntare, redactă și se duse să predea el însuși o telegramă violentă adresată președintelui republicii, pe care însă telegrafistul refuză să o transmită. Atunci o completă cu expresii de o agresivitate deosebită, o băgă într-un plic și o depuse la poștă. Așa cum i se întîmplase la moartea soției sale, așa cum i se întîmplă de atîtea ori în timpul războiului, la moartea prietenilor săi celor mai buni, nu se simți cuprins de durere, ci de o furie oarbă, fără un obiect precis, de o senzație istovitoare de neputință. Ajunse să-l acuze de complicitate pe părintele Antonio Isabel care-i însemnase pe fiii săi cu cenușa care nu se ștergea, pentru a le permite dușmanilor să-i identifice. Bătrînul preot, care nu-și mai putea înșirui prea bine gîndurile, și care începuse să-i înfricoșeze pe enoriași cu exegeze năzdrăvane în care se aventura de la înălțimea amvonului, veni în casă, într-o după-amiază, înarmat cu un castronaș în care pregătea cenușa din miercurea mare, cu care voi să ungă toată familia pentru a dovedi că se poate șterge foarte ușor cu apă. Însă teama de nenorocire se înrădăcinase atît de puternic în suflete, încît Fernanda însăși refuză să se supună acestei experiențe și de atunci nu s-ar mai fi văzut niciodată un Buendía îngenunchind în fața sfîntului altar în Miercurea Mare.

Colonelul Aureliano Buendía nu reuși multă vreme să-și redobîndească liniștea. Părăsi fabricarea de peștișori, mînca în silă, umbla prin casă ca un somnambul, trăgînd după sine pătura și rumegînd o mînie surdă. După trei luni, părul îi devenise cenușiu, vechea lui mustață cu vîrfurile pomădate îi cădea acum peste buzele decolorate, în schimb ochii redeveniră cărbunii aprinși cu care-i speriase pe toți la nașterea sa, și cu care făcea să se învîrtă scaunele doar privindu-le. În furia chinurilor sale, încerca în zadar să stîrnească acele povestiri care-i călăuziseră tinerețea pe cărări periculoase pînă spre deșertul dezolant al gloriei. Era pierdut, rătăcit într-o casă străină, în care nimic și nimeni nu-i mai trezea nici cea mai mică urmă de afecțiune. Într-o zi, căutînd urmele

unui trecut de dinainte de război, deschise odaia lui Melchiade, dar nu mai găsi decît dărîmături murdare, gunoaie îngrămădite de-a lungul atîtor ani de părăsire. În copertele cărților pe care nu le mai citise nimeni și în vechile pergamente mucezite de umiditate se dezvoltase o floră lividă și în aerul acestei încăperi, care fusese cîndva cel mai curat și mai luminos din toată casa, plutea un miros insuportabil de amintiri putrede. Într-o dimineață, o găsi pe Ursula în lacrimi sub castan, la picioarele defunctului ei soț. Colonelul Aureliano Buendía era singurul din casă care nu-l mai putea vedea pe puternicul moșneag încovoiat de o jumătate de veac de intemperii. „Vino să-l saluți pe tatăl tău", îi zise Ursula.

El se opri în fața castanului și putu constata că nici acest spațiu vid nu mai trezea în el vreun sentiment de afecțiune:

— Ce spune? întrebă el.

— E foarte trist, îi răspunse Ursula. Crede că vei muri.

— Spune-i, zise colonelul surîzînd, că nu mori cînd trebuie, ci cînd se poate.

Această prevestire a părintelui său mort răscoli resturile superbei aroganțe care încă mai mocnea în inima lui, dar el le luă drept o redobîndire bruscă a energiei. Și astfel o hărțui pe Ursula ca să-i arate locul din curte unde erau îngropate monedele de aur pe care le descoperiseră în statuia de ipsos a Sfîntului Iosif. „Nu o vei ști niciodată, îi spuse ea cu o fermitate pe care i-o inspira experiența ei îndelungată și crudă. Într-o zi, adăugă, trebuie să apară proprietarul acestei averi și numai el o va putea dezgropa". Toată lumea se întreba pentru ce acest om, care fusese totdeauna atît de dezinteresat, începuse să se lăcomească atît de febril la bani, și nu la cantitățile modeste care i-ar fi ajuns pentru a face față unei obligații momentane ci la o avere care se urca la o sumă atît de neînchipuită încît Aureliano Segundo, numai auzindu-l evaluînd-o, se afundă într-un abis de stupefacție. Foștii săi tovarăși la care s-a dus pentru a le cere ajutor se ascunseră ca să nu-l primească. Cam prin epoca aceasta fu auzit spunînd: „Acuma, singura deosebire între liberali și conservatori este că liberalii merg la liturghia de la

orele cinci, iar conservatorii la cea de la orele opt". Totuși, depuse atîta stăruință și înverșunare, se rugă atît de mult, contraveni atît de deplin tuturor principiilor sale de demnitate, încît pe ici pe colo, puțin cîte puțin, introducîndu-se pretutindeni cu un zel discret și cu o statornicie nemiloasă, reuși ca în opt luni să adune mai mulți bani decît îngropase Ursula în pămînt. Îl vizită atunci pe colonelul Gerineldo Márquez, care era tot bolnav, ca să-i ajute să dezlănțuiască un război total.

Într-o anumită epocă, colonelul Gerineldo Márquez ar fi fost într-adevăr singurul care ar fi putut trage, chiar din fotoliul său de paralitic, firele ruginite ale rebeliunii. După armistițiul de la Neerlandia, în timp ce colonelul Aureliano Buendía se refugiase în exilul peștișorilor săi de aur, el rămăsese în contact cu ofițerii rebeli care-i fuseseră credincioși pînă la dezastru. Cunoscuse alături de ei războiul trist al umilirii zilnice, al supliciilor și memorandumurilor, al lui veniți mîine și al lui numaidecît, al lui sîntem pe cale să studiem cazul dumneavoastră cu toată atenția cuvenită; războiul iremediabil pierdut dus împotriva acelor oameni foarte amabili care dădeau asigurări de profundul lor devotament și care trebuiau să acorde, dar n-au acordat niciodată, pensiile viagere. Celălalt război, care făcuse să curgă sînge timp de douăzeci de ani, le pricinuise mai. puțin necaz decît acest război nimicitor al eternelor amînări. Colonelul Gerineldo Márquez, care scăpase din trei atentate, supraviețuise la cinci răniri și ieșise pînă la urmă nevătămat din nenumărate bătălii, sucombă și el acestei blocade fioroase a așteptării și se cufundă în înfrîngerea mizerabilă a bătrîneții, gîndindu-se la Amaranta printre romburile de lumină ale unei case cu chirie. Ultimii veterani despre care mai aflară ceva apăreau fotografiați într-un ziar, ridicîndu-și nedemn capetele, alături de un președinte anonim al republicii, care le dăruia niște butoni cu efigia lui ca să și-o pună la revere, și le restituia un drapel pătat de praf și de sînge cu care să-și acopere sicriele. Ceilalți, cei mai demni, mai așteptau încă o scrisoare în penumbra caritătii publice, crăpînd de foame, supraviețuind din mînie, mucegăind de bătrînețe

în minunata murdărie a gloriei. Astfel că, atunci cînd colonelul Aureliano Buendía îl invită să dezlănțuie o explozie mortală care să stîrpească orice urmă a scandalosului regim de corupție susținut de invadatorul străin, colonelul Gerineldo Márquez nu-și putu stăpîni un fior de milă:

— Of, Aureliano, zise el suspinînd. Știam că ești bătrîn, dar acuma îmi dau seama că ești mult mai bătrîn decît pari.

Pagină intenționat goală

XIII

În vîrtejul anilor din urmă, Ursula nu se mai bucurase decît de foarte rare momente de răgaz pentru a se ocupa de formația papală a lui José Arcadio, cînd s-a ajuns la părerea că trebuia să i se pregătească în toată graba plecarea la seminar. Sora lui, Meme, împărțită între rigiditatea Fernandei și amărăciunea Amarantei, a atins aproape în același timp vîrsta la care se prevăzuse să o trimită la un pension de călugărițe, unde să facă din ea o virtuoasă a clavecinului. Ursula se simțea pradă unor grave incertitudini cu privire la eficacitatea metodelor prin care temperase spiritul langurosului candidat la cinul de Pontif Suprem, însă ea nu învinovățea de aceasta nici bătrînețea ei șovăitoare, nici norii deși care abia îi mai îngăduiau să distingă conturul obiectelor, ci un lucru pe care nici chiar ea nu putea să-l definească exact, dar pe care și-l imagina confuz ca o deteriorare progresivă a timpului. „Anii de acum nu mai sînt ca pe vremuri", obișnuia ea să spună, simțind cum realitatea cotidiană îi scapă printre degete. Altădată, gîndea ea, copiii creșteau mult, foarte încet. E suficient să-ți amintești de cîtă vreme a fost nevoie pentru ca José Arcadio, cel mai mare, să plece cu țiganii și de toate cîte s-au întîmplat înainte de a se fi întors pictat ca o năpîrcă și exprimîndu-se ca un astronom, și de evenimentele care s-au petrecut în casă înainte ca Amaranta și Arcadio să uite limba indienilor pentru a învăța să vorbească spaniola. E suficient să te gîndești la cîte a îndurat bietul José Arcadio Buendía sub castanul său, și la tot răstimpul cît a trebuit să-i plîngă moartea, înainte de a-l aduce muribund pe colonelul Aureliano Buendía, care scăpînd din atîtea războaie și după ce au

suferit atît de mult pentru el, nu atinsese încă vîrsta de cincizeci de ani. Pe vremuri, după o zi întreagă petrecută confecționînd mici animale din zahăr ars, îi mai rămînea timp berechet pentru a se ocupa de copii și să vadă în albul ochilor lor că aveau nevoie de o porție de ulei de ricin. În schimb acuma, cînd nu avea nimic de făcut și cînd umbla de dimineața pînă seara ducîndu-l pe José Arcadio în cîrcă, proasta calitate a timpului o obliga să lase lucrurile pe jumătate făcute. Adevărul era că Ursula se încăpățîna să nu voiască să îmbătrînească nici chiar atunci cînd pierduse socoteală anilor săi, și că se afla întotdeauna acolo unde nu trebuia, căutînd să-și bage nasul peste tot, supărîndu-i pe străini cu întrebarea dacă nu cumva au lăsat în pază, în casă, pe vremea războiului, așteptînd încetarea ploilor, un sfînt Iosif din ipsos. Nimeni nu putea spune sigur cînd a început să-și piardă vederea. Pînă în ultimii ani ai vieții ei, cînd nu se mai putea scula din pat, avea o mină complet biruită de decrepitudine, însă nimeni nu descoperise că a orbit complet. Ea însă își dăduse seama de aceasta încă înainte de nașterea lui José Arcadio. La început, credea că e vorba doar de o slăbire trecătoare și lua pe ascuns sirop de măduvă sau își punea miere de albine în ochi, dar nu întîrzie să se convingă că se scufunda iremediabil în beznă, într-atît încît nu avu niciodată o noțiune prea exactă despre, ceea ce însemna invenția luminii electrice, deoarece atunci cînd s-a montat primul bec, ea nu-i putu ghici decît în mod vag strălucirea. Nu spuse nimănui nimic despre aceasta, deoarece ar fi dat în vileag că a devenit inutilă. Se avîntă cu încăpățînare în a se deprinde discret cu perceperea depărtării fiecărui lucru și a glasului fiecăruia, pentru a continua să vadă cu memoria ceea ce nu-i mai permiteau să distingă norii opaci ai cataractei. Mai tîrziu avea să descopere ajutorul neașteptat al mirosurilor pe care începu să le perceapă, pe întuneric, cu o forță mult mai convingătoare decît volumele și culorile și care o salvară definitiv de rușinea unei renunțări. În obscuritatea camerei ei, putea să treacă un fir de ață prin ac și să facă o butonieră și știa cînd trebuia să dea laptele în foc. Dobîndise o cunoaștere atît de

fără greș a așezării fiecărui lucru încît adeseori uita ea însăși că e oarbă. Într-o zi, Fernanda răscoli toată casa pentru că-și pierduse inelul de cununie și Ursula îl descoperi pe o etajeră, în odaia copiilor. În chip firesc, în timp ce ceilalți umblau de colo-colo fără să o bage în seamă, ea îi supraveghea cu ajutorul celor patru simțuri care-i rămăseseră, pentru ca nimeni să n-o ia vreodată prin surprindere, și după cîtva timp reuși să descopere că fiecare membru al familiei repeta, fără să-și dea seama, același itinerar, aceleași gesturi și aproape aceleași cuvinte la ore fixe. Numai atunci cînd ieșeau din această meticuloasă rutină riscau să rătăcească vreun obiect. În așa fel încît auzind-o pe Fernanda plîngîndu-se că și-a pierdut verigheta, Ursula nu avu decît să-și amintească singura abatere din ziua aceea de la faptele și gesturile ei obișnuite, și anume că se dusese să întindă la soare rogojinile pe care dormeau copiii fiindcă Meme descoperise în noaptea precedentă o ploșniță. Deoarece copiii asistau la dereticat, Ursula își închipui că Fernanda trebuie să-și fi pus verigheta într-un loc unde aceștia nu puteau să o ajungă: pe etajeră. Fernanda, dimpotrivă, n-o căutase decît pe traiectul pe care umbla în fiecare zi, fără să știe că regăsirea obiectelor pierdute e împiedicată de rutină, de deprinderi, și tocmai de aceea îți dau atît de mult de furcă pentru a le regăsi.

Educarea lui José Arcadio îi ajuta Ursulei în această sarcină istovitoare de a se ține la curent cu cele mai mici schimbări din interiorul casei. Cînd își dădea seama că Amaranta îmbrăca statuile sfinților din dormitor, ea se prefăcea că-l învață pe copil diferențele dintre culori:

— Ia să vedem, zicea ea, spune-mi un pic în ce culoare e îmbrăcat sfîntul arhanghel Rafail.

În felul acesta copilul îi aducea informațiile de care o lipseau ochii și încă înainte de a pleca la seminar, Ursula ajunsese în stare să distingă pipăind țesăturile, culorile diferite alt veșmintelor sfinților. Uneori se întîmplau lucruri neprevăzute. Într-o după-amiază, Amaranta broda în veranda cu begonii, cînd Ursula se ciocni de ea.

— Pentru numele lui Dumnezeu, protestă Amaranta, ia seama pe unde umbli!

— Tu nu te-ai așezat pe locul tău, îi răspunse Ursula.

Pentru ea, nu era nici o îndoială. Dar în ziua aceea, începu să-și dea seama de un lucru de care nimeni nu avea idee pînă atunci, și anume că în cursul anului soarele își schimba pe nesimțite poziția și că acei care se așezau în verandă trebuiau să-și schimbe și ei locurile, puțin cîte puțin, fără măcar s-o observe. De atunci, Ursula nu trebuia decît să-și amintească data pentru a cunoaște exact locul unde era așezată Amaranta. Deși tremuratul mîinilor îi era din ce în ce mai perceptibil și abia se mai putea tîrî, niciodată nu i se văzuse căpșorul sfrijit în atîtea locuri deodată. Era aproape tot atît de activă ca în epoca în care avea toată casa pe mînă. Cu toate acestea, în singurătatea de nepătruns a bătrîneții ei, se bucură de atîta clarviziune ca să examineze pînă și cele mai neînsemnate peripeții din istoria familiei, încît pentru prima oară putu face lumină asupra adevărurilor pe care ocupațiile de altă dată o împiedicaseră să le vadă. Pe vremea cînd se pregătea plecarea lui José Arcadio la seminar, ea efectuase deja o recapitulație infinitezimală a ceea ce a fost viața casei de cînd se întemeiase Macondo, și își revizuise complet părerea pe care o avusese dintotdeauna despre descendenții săi. Își dădu seama că nici colonelul Aureliano Buendía nu se înăsprise în război într-atît încît să-și piardă toată dragostea față de familie, așa cum credea ea pe vremuri, dar că el nu iubise niciodată pe nimeni, nici chiar pe Remedios, soția sa, sau pe nenumăratele femei de o noapte care trecuseră prin viața sa, și cu atît mai puțin pe fiii săi. Ea credea a ghici că nu din idealism, așa cum zicea toată lumea, purtase atîtea lupte, nici că renunțase din oboseală, așa cum credeau toți, la victoria iminentă, ci că a cîștigat și pierdut din același motiv, din simplul păcat al orgoliului. A ajuns la concluzia că acest fiu pentru care și-ar fi dat viața n-a fost decît o ființă incapabilă de iubire. Într-o noapte pe cînd îl purta încă în pîntece, îl auzise plîngînd. Era un plîns atît de

distinct încît José Arcadio Buendía, care dormea lîngă ea, se trezi și se bucură la gîndul că copilul va deveni ventriloc. S-au găsit alții care preziseră că va deveni ghicitor. Ea, în schimb, se cutremură, convinsă că acest profund grohăit era primul semn al îngrozitoarei cozi de porc, și se rugă lui Dumnezeu să lase să-i moară acest plod în pîntece. Însă clarviziunea nesfîrșitei ei bătrîneți îi îngădui să constate și să-și repete de atîtea ori, că plînsetele de copil din pîntecele mamei lor nu erau un semn nici de ventrilocie, nici de capacități de ghicitor, ci vesteau fără greș pe ființele incapabile de iubire. Această devalorizare a chipului lui stîrni în ea toată mila pe care-și dădu seama că o datorează fiului ei. Amaranta, în schimb, a cărei asprime sufletească o înspăimînta atît de mult și a cărei amărăciune îngrămădită o durea, îi apăru dimpotrivă, în lumina acestei ultime revizuiri, ca fiind femeia cea mai iubitoare din cîte au existat vreodată și înțelese cu înduioșată luciditate că necazurile nedrepte pe care i le pricinuise lui Pietro Crespi nu i-au fost dictate din vreo voință de răzbunare, cum socotea toată lumea, și că nu fierea amărăciunii, cum credeau toți, o determinase să facă din viața colonelului Gerineldo Márquez un martiriu lent, ci că în ambele cazuri a fost o luptă pe viață și pe moarte între o iubire nemăsurată și o lașitate invincibilă, care se soldase cu triumful acelei temeri iraționale pe care i-o inspirase Amarantei dintotdeauna inima ei chinuită. Cam prin epoca aceasta începuse Ursula să o cheme pe Rebeca pe numele ei, să o pomenească cu o veche tandrețe exaltată prin căința tardivă și printr-o admirație bruscă, înțelegînd că singură Rebeca, pe care n-o alăptase la sînul ei, ci care mîncase pămînt și var de pe pereți, aceea în vinele căreia nu curgea același sînge ca în al ei, ci sîngele necunoscut al unor oameni necunoscuți ale căror oseminte continuau să clămpănească în mormîntul lor, acea Rebecă cu inimă nerăbdătoare, cu pîntece lacom, era singura care avusese curajul neînfrînat pe care Ursula sperase atît de mult să-l găsească în propria ei progenitură.

— Rebeca, zicea ea pipăind de-a lungul pereților, cît de nedrepți am fost cu tine!

În casă, lumea se mărginea să creadă că trăncănește, mai ales de cînd i se năzărise să umble cu brațul drept ridicat, ca arhanghelul Gabriel. Fernanda își dădu seama, totuși, că era ca un fel de soare de mare luciditate în umbra densă a acelui delir, deoarece Ursula era capabilă să spună fără să șovăiască cîți bani s-au cheltuit în casă în cursul anului scurs. Amaranta a avut aproape aceeași idee în ziua în care o văzu pe mama ei în bucătărie, mestecînd supa într-o marmită, spunînd brusc, neștiind că o ascultă, că morișca de mălai cumpărată odinioară de la țigani, care dispăruse încă înainte ca José Arcadio să fi ocolit lumea pentru a șaizeci și cincea oară, încă se mai găsea la Pilar Ternera. Ajunsă și ea aproape centenară, însă robustă și îndemînatică, în ciuda obezității ei de necrezut care-i speria pe copii, așa cum altă dată rîsul ei speria porumbeii, Pilar Ternera n-a fost surprinsă să vadă cît de bine ghicise Ursula, deoarece propria ei experiență începuse să-i arate că o îmbătrînire conștientă permite să se distingă mai bine lucrurile decît toate investigațiile din cărțile de ghicit.

Cu toate acestea, din ziua cînd Ursula își dădu seama că nu a avut timp să consolideze vocația lui José Arcadio, ea se lăsă copleșită de consternare. Începu să săvîrșească erori, voind să vadă cu ochii lucruri pe care intuiția îi permitea să le distingă cu mai multă claritate. Într-o dimineață, crezînd că e apă de flori, ea turnă pe capul copilului conținutul unei călimări. Mania de a-și vîrî nasul peste tot a fost pricina atîtor discuții și incidente, încît se simți răvășită de accese de proastă dispoziție, și încercă să se elibereze de acele tenebre care ajunseseră să se strîngă în jurul ei ca o cămașă de noapte țesută de un păienjeniș uriaș. Atunci îi trecu prin cap că stîngăcia ei nu reprezenta prima victorie a decrepitudinii și obscurității, ci o detracare a timpului. Își spunea că altădată, cînd bunul Dumnezeu nu înșela cu lunile și cu anii, ca turcii atunci cînd măsurau un cot de pînză, lucrurile erau cu totul altfel. Acuma, nu numai copiii creșteau mai repede, dar și sentimentele evoluau altfel. Abia se înălțase frumoasa Remedios la cer cu trupul și cu duhul, că, fără nici o considerație, Fernanda

se și pusese pe bombănit în ungherul ei pentru că luase cu ea cearșafurile. Abia se răciseră cadavrele Aurelienilor în mormintele lor, că fără să mai aștepte, Aureliano Segundo își luminase din nou casa, umplînd-o cu beţivi care cîntau la acordeon și se bălăceau în șampanie, ca și cum n-ar fi fost creștini, ci cîini cei care muriseră, și ca și cum această casă de nebuni care costase atîta bătaie de cap și atîtea mici animale din caramel era sortită să devină scursoarea publică a tuturor pierzaniilor. Amintindu-și de toate acestea în timp ce i se pregătea valiza lui José Arcadio, Ursula se întrebă dacă n-ar fi mai bine să adoarmă odată pentru totdeauna pe fundul mormîntului și să se arunce pămînt peste ea, și fără temere îl întrebă pe Dumnezeu dacă crede cu adevărat că oamenii sînt de fier pentru a îndura atîtea necazuri și mortificări; și, din întrebare în întrebare, ea nu făcea decît să-și sporească sminteala și simțea o poftă irezistibilă de a umbla la trăncănit ca un *gringo*, de a-și permite, în sfîrșit, o clipă de răzvrătire, clipa atît de des dorită și atît de des amînată de a-și pune resemnarea de o parte și de a nu se mai sinchisi de nimic, și de a-și ușura inima vărsînd atîtea împovărătoare cuvinte grele pe care trebuise să le înghită în ea în timpul unui secol întreg de îndelungată răbdare:

— La naiba! strigă ea.

Amaranta, care începuse să așeze hainele în cufăr, crezu că a înțepat-o vreun scorpion.

— Unde e? întrebă ea alarmată.

— Ce?

— Gîngania! explică, Amaranta.

Ursula își puse un deget în dreptul inimii.

— Aici, răspunse ea.

Într-o joi, la orele două după-amiază, José Arcadia plecă la seminar. După aceea Ursula avea să-l evoce mereu așa cum și-l imaginase în clipa despărțirii, lînced și serios, stăpînindu-se de a nu vărsa nici o lacrimă, așa cum îl învățase ca, nădușind de căldură în costumul de catifea verde cu nasturi de aramă și cu panglica scrobită în jurul gîtului. Lăsase sufrageria impregnată toată de

mirosul pătrunzător al apei de flori pe care i-o turna pe cap pentru a-i putea păși pe urme în casă. Tot timpul cît durase prînzul de adio, familia își ascunsese nervozitatea sub aparența veseliei și aplaudase cu un entuziasm exagerat frumoasele cuvinte ale părintelui Antonio Isabel. Dar cînd scoaseră cufărul căptușit cu catifea și împodobit cu colțari din argint, fu ca și cum s-ar fi scos din casă un sicriu. Singurul care a refuzat să ia parte la despărțire a fost colonelul Aureliano Buendía.

— Numai asta ne mai lipsea, mormăi el: un papă.

După trei luni, Aureliano Segundo și Fernanda o duseră pe Meme la pension și se întoarseră cu un clavecin care luă locul pianului mecanic. Cam pe vremea aceea, Amaranta se apucă să-și țească propriul lințoliu. Febra bananei se potolise. Vechii locuitori din Macondo erau înghesuiți și îndepărtați de către noii veniți și se agățau penibil de mijloacele precare de existență de altă dată, reconfortați totuși de impresia de a fi supraviețuit unui naufragiu. Acasă, continuau să se primească invitați la masă, dar în realitate a trebuit să se aștepte cîțiva ani pînă la plecarea companiei bananiere pentru a se vedea restabilindu-se vechile obiceiuri de viață. Cu toate acestea, avură loc schimbări radicale în sensul tradițional al ospitalității, căci acum Fernanda era aceea care-și impunea legile. Ursula aflîndu-se alungată în tenebrele ei, iar Amaranta fiind atît de absorbită de lințoliu, ucenica ce se pregătea odinioară pentru a deveni regină avu toată libertatea de a-i alege pe comeseni și de a-i supune normelor rigide pe care i le dictaseră părinții ei. Severitatea ei transformase casa într-un bastion al frumoaselor maniere regăsite, într-un sat convulsionat de vulgaritatea cu care străinii își risipeau averile cîștigate repede. Pentru ea, scurt și cuprinzător, lumea bună era aceea care nu avea nimic a face cu compania bananieră. Pînă și propriul ei cumnat, José Arcadio Segundo, a fost victima ardoarei ei discriminatorii, pentru că-și procurase din nou cocoși magnifici de luptă, și în entuziasmul înfierbîntat al primei clipe, se angajase contramaistru la compania bananieră.

— Atîta vreme cît o să mai care după el rîia străinilor, să nu mai pună piciorul în casa aceasta, zise Fernanda.

Austeritatea impusă casei devenise astfel încît pînă la urmă Aureliano Segundo se simți definitiv mai la largul său la Petra Cotes. Mai întîi, sub pretextul de a o ușura pe soția sa de o parte din griji, el își mută acolo orgiile. Apoi, sub pretextul că animalele sînt pe cale să-și piardă din fecunditate, mută acolo grajdurile. În sfîrșit, sub pretextul că la concubina lui era mai puțin cald, își mută și micul birou, unde se ocupa de afacerile sale. Atunci cînd Fernanda luă la cunoștință că era de fapt văduva unui soț care încă nu murise, era deja prea tîrziu pentru a se mai reveni la vechea stare de lucruri. Aureliano Segundo abia dacă mai venea să mănînce acasă și cele cîteva aparențe pe care continua să le salveze, ca aceea de a dormi lîngă soția sa, nu mai ajungeau să convingă pe nimeni. Într-o noapte, din nebăgare de seamă, zorii zilei îl surprinseră în patul Petrei Cotes. Fernanda, împotriva așteptărilor lui, nu-i adresă nici cel mai mic reproș și nu scoase nici cel mai ușor suspin de resentiment, dar în aceeași zi îi trimise la concubina lui cele două cuiere pline cu haine. I le trimise ziua, cu poruncă să fie transportate prin mijlocul străzii, ca să le vadă toată lumea, socotind că bărbatul ei rătăcit nu va putea suporta o astfel de rușine și se va întoarce cu capul plecat la cuibul său. Dar acest gest eroic n-a fost decît o probă suplimentară, dacă mai era nevoie, despre cît de puțin cunoștea Fernanda nu numai caracterul soțului, dar și natura profundă a unei comunități care nu avea nimic a face cu, aceea din care făcuseră parte părinții ei, deoarece toți cei care văzură cărîndu-se cuierele își spuseră că, la urma urmei, acesta era sfîrșitul firesc al unei povești ale cărei amănunte intime toată lumea le cunoștea, iar cît îl privea pe Aureliano Segundo, el își sărbători libertatea oferită printr-un chef care dură trei zile. Spre și mai marele dezavantaj al soției în timp ce aceasta începea să-și poarte tare rău maturitatea în veșmintele ei bisericești întunecoase, cu medalioanele ei anacronice și cu orgoliul ei deplasat,

concubina părea că înflorește într-o a doua tinerețe, îmbrăcată strîns în toalete somptuoase din mătase naturală, cu ochii vărgați de focul revendicării., Aureliano Segundo i se dărui din nou cu înflăcărarea din adolescență, cînd Petra Cotes nu-l iubea de dragul lui, ci pentru că-l confunda cu fratele său geamăn și pentru că, culcîndu-se în aceeași epocă cu amîndoi, gîndea că Dumnezeu i-a hărăzit norocul de a avea un bărbat care făcea dragoste cît doi. Această pasiune regăsită se dovedi atît de impetuoasă, încît în mai multe rînduri, atunci cînd se pregăteau să mănînce, se priveau în ochi și fără să spună nimic, acopereau din nou farfuriile pentru a merge în camera lor să moară de foame și de dragoste. Inspirat de toate cîte le văzuse el în cursul vizitelor făcute pe furiș la matroanele franceze, Aureliano Segundo îi cumpără Petrei Cotes un pat cu baldachin de arhiepiscop, puse perdele de catifea la fereastră și acoperi tavanul și pereții camerelor cu oglinzi mari din cristal de cvarț. Îl vedeai atunci mai chefliu și mai risipitor ca oricînd. Cu trenul care sosea în fiecare zi către orele unsprezece, primea lăzi și iar lăzi cu șampanie și cu brandy. Revenind de la gară lua la cîte un chef improvizat pe oricine întîlnea în drum, băștinaș din sat sau străin, cunoscut sau necunoscut, fără nici un fel de deosebire. Pînă chiar și lunecosul Mr. Brown, care nu știa să răspundă decît într-o limbă străină, se lăsă ademenit de semnele ispititoare pe care i le adresa Aureliano Segundo și în repetate rînduri se îmbătă tun la domiciliul Petrei Cotes, ba chiar reuși ca fiorosii săi buldogi care-l urmau pretutindeni să danseze pe melodii texane pe care le mormăia el însuși, n-are importanță cum, în ritmul acordeonului:

— La o parte, bandă de vaci! zbiera Aureliano Segundo în paroxismul chefului. La o parte! Viața este atît de scurtă!

Niciodată n-a avut o mînă mai bună, niciodată n-a fost iubit mai mult, niciodată reproducerea animalelor sale nu a atins proporții atît de enorme. În cursul acestor petreceri interminabile se sacrificau atîtea vite, atîția porci și păsări, încît pămîntul din curte deveni negru și noroios de atîta sînge închegat. Nu mai era decît o veșnică îngrămădire de oase și de mațe, o hazna în care se

aruncau resturile și scursorile, și trebuiau să se aprindă mereu cartușe de dinamită pentru a împiedica vulturii de a veni să le scoată comesenilor ochii. Aureliano Segundo devenise mare și gras, liliachiu, îndesat din pricina poftei abia comparabile cu aceea a lui José Arcadio atunci cînd s-a întors din ocolul pămîntului. Prestigiul lăcomiei sale supraomenești, al risipei sale nemăsurate, al ospitalității sale fără precedent depășise hotarele mlaștinilor și-i atrase pe hulpavii cei mai calificați de pe litoral. Din toate părțile debarcau mîncăi fabuloși, veniți să participe la concursurile fantastice de rezistență și de capacitate care se organizau la Petra Cotes. Aureliano Segundo a rămas campionul necontestat al mîncatului pînă în acea sîmbătă nefericită cînd apăru Camila Sagastume, femelă totemică pe care o cunoșteau în țară sub numele de Elefanta. Duelul se prelungi pînă marți dimineața. După primele douăzeci și patru de ore, înghițind o juncă garnisită cu manioc, cu igname și banane fripte, fără să mai socotim o ladă și jumătate de șampanie, Aureliano Segundo considera asigurată victoria sa. Manifesta mai mult entuziasm și veselie decît adversara sa imperturbabilă, al cărei stil era, cum se putea vedea, mai mult al unui profesionist, dar tocmai prin aceasta mișca mai puțin publicul împestrițat pe care abia îl putea cuprinde casa. În timp ce Aureliano Segundo înfuleca cu gura largă, ațîțat de setea triumfului, Elefanta își tăia carnea cu pricepere de chirurg și o mînca fără să se grăbească, cu o oarecare plăcere chiar. Era masivă și gigantică, dar la ea tandrețea feminității întrecea corpolența colosală și chipul ei era atît de frumos, mîinile atît de fine și îngrijite, farmecul personal atît de irezistibil, încît în clipa în care o văzu intrînd în casă, Aureliano Segundo mărturisi cu voce scăzută că ar fi preferat ca întrecerea să se fi făcut mai degrabă în pat decît la masă. Mai tîrziu, după ce o văzu terminînd o coapsă de vițel fără să calce nici o singură regulă a manierelor elegante, afirmă foarte serios, că dintr-un anumit punct de vedere acest elefant delicat, fascinant și nesaturat reprezenta pentru el femeia ideală. Nu se înșela. Reputația de sfărîmătoare de oase, care o preceda în toate locurile, nu avea nici un temei. Ea

nu avea nimic din sugrumătorii de boi vii, cum se povestea și nu era nici femeia cu barbă dintr-un circ grecesc, ci conducea o academie de canto. Învățase să mănînce astfel atunci cînd era deja o mamă respectabilă de familie, căutînd o metodă care să permită copiilor ei să se alimenteze bine nu prin stimularea artificială a poftei de mîncare, ci printr-o liniște absolută a spiritului. Teoria ei care se verificase în practică, se fundamenta pe principiul că o ființă care este în perfectă regulă cu conștiința sa putea să mănînce fără saț pînă ce o biruia oboseala. Astfel că, din motive morale iar nu dintr-un interes sportiv, își lăsă ea academia și căminul pentru a merge să se măsoare cu un bărbat a cărui reputație de mare mîncău fără principii făcuse înconjurul țării. Din clipa cînd l-a văzut pentru prima oară, ea a înțeles că ceea ce-l va pierde pe Aureliano Segundo nu va fi nicidecum stomacul, ci caracterul. La sfîrșitul primei nopți, în timp ce Elefanta era la fel de neînfricată ca la început, Aureliano Segundo se istovise de atîta rîs și vorbărie. Au dormit patru ore. La deșteptare, fiecare înghiți sucul a cincizeci de portocale, opt litri de cafea și treizeci de ouă crude. În dimineața zilei a doua, după ore îndelungate de veghe și după ce au lichidat doi porci întregi, un ciorchine de banane și patru lăzi de șampanie, Elefanta îl bănui pe Aureliano Secundo că a descoperit fără să observe aceeași metodă ca a ei, dar prin ocolișul absurd al unei totale iresponsabilități. El se dovedea deci mai primejdios decît crezuse ea. Totuși, atunci cînd Petra Cotes aduse pe masă doi curcani fripți, Aureliano Segundo era doar la un pas de congestie.

— Dacă nu mai poți mînca, oprește-te, îi zise Elefanta. Să rămînem la egalitate.

I-o propusese din toată inima, înțelegînd că nici ea n-ar mai fi putut lua nici o îmbucătură suplimentară din pricina remușcărilor de a fi contribuit la moartea adversarului ei. Însă Aureliano Segundo interpretă atitudinea ei ca o nouă sfidare și-și îndopă gîtlejul cu curcan, cu mult peste capacitatea lui de necrezut. Își pierdu cunoștința. Își înfipse nasul în farfuria în care nu mai rămăsese decît oasele, cu buzele înspumate ca un cîine, înăbușindu-se în

horcăitul agoniei. În adîncul beznei, se simți azvîrlit de pe înălțimea unui turn într-o prăpastie fără fund și într-o ultimă fulgerare de luciditate își dădu seama că la capătul interminabil al acelei căderi îl aștepta moartea.

— Duceți-mă lîngă Fernanda, mai avu putere să rostească.

Prietenii care-l aduseră acasă crezură că și-a ținut promisiunea făcută soției de a nu muri în patul concubinei sale. Petra Cotes lustruise cizmulițele de lac pe care dorea să le încalțe în sicriu și se preocupa deja de a căuta pe cineva pentru a i le duce, cînd veni un prieten să o prevină că Aureliano Segundo era în afară de orice pericol. Se restabili, într-adevăr, în mai puțin de o săptămînă, și după cincisprezece zile sărbătorea printr-un ospăț fără precedent acea zi de glorie în care i-a fost dat să supraviețuiască. Continuă să locuiască la Petra Cotes, dar venea zilnic s-o vadă pe Fernanda și uneori rămînea să dejuneze în familie, ca și cum destinul s-ar fi complăcut să inverseze situațiile și l-ar fi făcut soțul concubinei sale și amantul propriei sale soții.

A fost un fel de ușurare pentru Fernanda. În amărăciunea părăsirii ei, singurele distracții erau exercițiile la clavecin la ora siestei și scrisorile copiilor ei. În misivele amănunțite pe care li le trimitea tot la cincisprezece zile, nu era nici un rînd de adevăr. Ea le ascundea necazurile ei. Trecea sub tăcere melancolia unei case care în ciuda luminii de pe begonii, în ciuda căldurii sufocante din cele două ceasuri de după-amiază, în ciuda rafalelor de petreceri care veneau din stradă, din zi în zi semăna tot mai mult cu locuința colonială a părinților ei Fernanda rătăcea prin singurătate între trei fantome vii și fantoma moartă a lui José Arcadio Buendía, care venea uneori să se așeze în penumbra salonului, cu o atenție scrutătoare, în timp ce ea cînta la clavecin. Colonelul Aureliano Buendía nu mai era decît o umbră. De la ultima sa ieșire cînd îi propusese colonelului Gerindeldo Márquez un război fără viitor, abia dacă-și mai părăsea atelierul pentru a merge să urineze sub castan. Nu primea alte vizite decît ale frizerului, o dată la trei săptămîni. Se hrănea cu ceea ce binevoia să-i aducă Ursula, o dată pe

zi, și cu toate că mai continua să fabrice peștișori de aur cu aceeași ardoare de odinioară, încetă să-i mai vîndă, din clipa cînd află că oamenii nu-i cumpărau ca bijuterii, ci ca relicve istorice. Făcuse în curte un foc mare cu păpușile lui Remedios, care-i împodobeau camera din ziua cununiei lor. Ursula, căreia nu-i scăpa nimic, își dădu seama de ceea ce voia să facă fiul ei, dar nu-l putu împiedica.

— Ai o piatră în loc de inimă, îi zise ea.

— Nu e vorba de o chestiune sentimentală, îi răspunse el. Camera este amenințată să fie năruită de molii.

Amaranta își țesea lințoliul. Fernanda nu înțelegea pentru ce-i scria din cînd în cînd scrisori lui Meme și îi trimitea chiar cadouri, în timp ce lui José Arcadio nici măcar nu voia să-i rostească numele. „Vor muri fără să știe pentru ce", răspunse Amaranta atunci cînd îi puse întrebarea prin intermediul Ursulei, și răspunsul semăna în inima ei o enigmă pe care nu reuși niciodată să o lămurească. Înaltă, semănînd cu o tulpină melițată, mîndră, îmbrăcată întotdeauna cu multe jupoane de dantelă înspumate, cu acel aer distins care rezista anilor și amintirilor urîte, Amaranta părea că poartă pe frunte crucea de cenușă a feciorelniciei. De fapt o purta la mînă, sub banda neagră pe care n-o scotea nici cînd se culca și pe care o spăla și o călca ea însăși. Viața i se scurgea brodîndu-și lințoliul. S-ar fi zis că ziua lucra la el iar noaptea desfăcea ceea ce a lucrat, nu cu speranța de a-și birui astfel singurătatea, ci, dimpotrivă, pentru a o întreține.

Ceea ce o preocupa mai mult pe Fernanda în anii ei de părăsire, era că Meme avea să-și petreacă primele vacanțe acasă, fără să-l găsească aici pe Aureliano Segundo. Congestia a pus capăt temerilor ei. Cînd Meme se întoarse, părinții ei se puseseră de acord, nu numai pentru a o face pe fetiță să creadă că Aureliano Segundo a rămas un soț întru totul domesticit, dar și ca s-o împiedice să observe tristețea casei. În fiecare an, timp de două luni, Aureliano Segundo își juca rolul de soț model și organiza petreceri la care se servea înghețată și prăjituri uscate și pe care școlărița hazlie și plină de viață le înveselea așezîndu-se la clavecin.

Era evident încă de pe atunci că ea nu moștenise decît foarte puțin din caracterul mamei. Părea mai degrabă o a doua versiune a Amarantei, din epoca în care aceasta nu cunoștea încă amărăciunea și răspîndea o agitație voioasă în casă cu piruetele și pașii ei de dans, pe cînd avea doisprezece sau patrusprezece ani, înainte de acea pasiune ascunsă pentru Pietro Crespi, care în inima ei însemnase o schimbare de direcție definitivă. Însă, spre deosebire de Amaranta, spre deosebire de toți ceilalți, Meme nu părea încă menită destinului solitar al familiei și avea aerul de a fi acordată perfect cu lumea, chiar și atunci cînd se închidea în salon, către orele două după-amiază, pentru a exersa la clavecin cu o disciplină inflexibilă. Se vedea foarte limpede că-i plăcea în această casă, că-și petrecea tot anul visînd la tămbălăul adolescentelor stîrnite de sosirea ei, și că nu era prea departe de a împărtăși chemarea de petrecăreață și simțul ospitalității copleșitoare a tatălui ei. Primul semn al acestei moșteniri nefericite a apărut cu ocazia celei de a treia vacanțe de vară, în ziua în care Meme veni acasă în compania a patru călugărițe și a șaizeci și două de colege de clasă pe care le invitase să-și petreacă o săptămînă în sînul familiei ei, din inițiativa ei proprie și fără să prevină pe nimeni.

— Ce nenorocire! gemu Fernanda. Această copilă este la fel de barbară ca și tatăl ei.

Au trebuit să împrumute paturi și hamacuri de la vecini, să servească masa în nouă serii, să fixeze orare pentru ocuparea băii și să împrumute vreo patruzeci de taburete pentru ca fetele în uniforme albastre și ghetuțe băiețești să nu zburde toată ziua încoace și-ncolo. Invitația a fost un eșec deoarece colegele turbulente abia terminau micul dejun că și trebuia să se înceapă prima serie a dejunului, și tot așa mai departe, pînă la cină, astfel încît în acea săptămînă nu au putut face decît o singură plimbare pînă la plantații. La căderea nopții, călugărițele erau istovite, incapabile să se mai miște, să mai dea vreun ordin, în timp ce grupul de adolescente neobosite încă mai erau în curte cîntînd cîntece școlărești anoste. Într-o zi erau să o răstoarne pe Ursula care se încăpățîna în

dorința de a se face de folos tocmai acolo unde stînjenea mai mult. În altă zi, călugărițele făcură scandal deoarece colonelul Aureliano Buendía se urinase sub castan fără să-i pese că elevele erau în curte. Amaranta era să creeze panică atunci cînd una dintre surorile călugărițe intrase în bucătărie în clipa cînd săra supa și nu găsi altceva să o întrebe decît despre natura acelei pulberi albe pe care o punea cu pumnii.

— Arsenic, răspunse Amaranta.

În seara sosirii lor, voind să meargă la closet înainte de a se culca, școlărițele creaseră o astfel de înghesuială încît la ora unu dimineața cele din urmă încă mai așteptau să le vină rîndul. Fernanda cumpără atunci șaizeci și două de oale de noapte, dar nu reuși decît să transforme problema nocturnă într-o problemă matinală, deoarece se putea vedea în zori, în fața closetului, un șir lung de fete, fiecare cu oala ei în mînă, așteptîndu-și rîndul să o deșarte. În afară de cîteva care au avut febră și de alte cîteva ale căror înțepături de țînțari se infectară, majoritatea dintre ele au arătat în fața dificultăților celor mai mari o rezistență de neclintit și erau văzute chiar și la orele cele mai calde alergînd prin grădină. Cînd în sfîrșit au plecat, florile erau secătuite, mobilele zdrobite și pereții acoperiți cu desene și inscripții, însă Fernanda se simți atît de ușurată la plecarea lor încît le iertă ravagiile. Restitui paturile și taburetele împrumutate și păstră cele șaizeci și două de oale de noapte, pe care le rîndui în cabinetul lui Melchiade. Această odaie, ținută mereu închisă, și în jurul căreia se învîrtise odinioară viața spirituală a casei, fu cunoscută de atunci sub numele de *camera cu oale*. Pentru colonelul Aureliano Buendía aceasta era de altfel denumirea care-i convenea mai bine, căci, în timp ce restul familiei continua să se mire de faptul că odaia lui Melchiade rămînea ferită de praf și de părăginire, el o vedea transformată într-o adevărată ladă de gunoi. Oricum, se părea că îl interesează prea puțin cine are dreptate și nu află de noua destinație a acestei odăi decît întîmplător, deoarece Fernanda îl deranja în lucrul lui o după-amiază întreagă trecînd și revenind pentru a-și aranja oalele.

Pe vremea aceea își făcu reapariția José Arcadio Segundo. Trecea drept înainte prin verandă, fără să salute pe nimeni, și se ducea să se închidă în atelier unde stătea de vorbă cu colonelul. Deși nu-l putea vedea, Ursula analiza zgomotul pe care-l făceau tocurile cizmelor lui de contramaistru, și se mira constatînd ce prăpastie de netrecut îl despărțea acum de restul familiei, chiar și de fratele său geamăn, cu care, în copilărie, se juca inventînd stratageme ingenioase ca să fie confundați, dar care care nu mai avea acum nici o trăsătură comună. Era înalt, cu un aer solemn, cu o atitudine meditativă, o tristețe de sarazin și avea un fel de strălucire, lugubră în obrazul de culoare tomnatică. Semăna cel mai mult eu; mama lui, Santa Sofia de la Piedád. Ursula îi reproșa tendința de a uita de el întotdeauna cînd vorbea despre familie, dar cînd simți că e din nou acasă și cînd observă cum îl primea colonelul în atelierul său în timpul orelor de lucru, începu să-și reexamineze vechile amintiri și redobîndi convingerea că într-o anumită clipă, din copilărie, se preschimbase cu fratele său geamăn, deoarece el, și nu celălalt, trebuia să se numească Aureliano. Nimeni nu cunoștea amănuntele existenței sale. Într-o vreme se aflase că nu avea un domiciliu fix, că și el creștea cocoși de luptă la Pilar Ternera și că uneori rămînea să doarmă acolo, însă de fapt își petrecea aproape toate nopțile în odăile matroanelor venite din Franța. Umbla pe căi rătăcite, fără afecțiuni, fără ambiții, ca o stea rătăcitoare în sistemul planetar al Ursulei.

De fapt, José Arcadio Segundo nu mai era un membru al familiei – și nici nu avea să aparțină cîndva vreuneia – din acea dimineață îndepărtată cînd colonelul Gerineldo Márquez l-a dus la cazarmă, nu pentru ca să asiste la o execuție, ci pentru a-i rămîne întipărit în memorie, pentru tot restul zilelor, surîsul trist și puțin batjocoritor al celui împușcat. Aceasta nu era numai ceai mai veche amintire, ci singura pe care o păstra din copilărie. Cealaltă amintire, aceea a unui bătrîn care purta o jiletcă anacronică și o pălărie ca niște aripi de corb, și care povestea minunății în fața unei ferestre orbitor de strălucitoare, pe aceea nu reușea să o situeze în nici o

epocă. Era o amintire nesigură, cu totul lipsită de învățăminte sau de nostalgie, spre deosebire de amintirea celui împușcat, care hotărîse de fapt orientarea vieții sale și care-i revenea tot mai limpede în memorie, pe măsură ce îmbătrînea, ca și cum scurgerea vremii i-ar fi apropiat-o tot mai mult. Ursula încerca să se folosească de José Arcadio Segundo pentru a-l face pe colonelul Aureliano Buendía să iasă din bîrlogul lui. „Convinge-l să meargă la cinema, îi spunea ea. Chiar dacă filmele nu-i plac, va avea cel puțin ocazia să respire nițel aer curat". Dar nu întîrzie să-și dea seama că el rămînea la fel de insensibil la rugămințile ei ca și colonelul, și că aceeași platoșă îi făcea pe amîndoi impermeabili față de orice formă de afecțiune. Deși ea nu află niciodată – și nimeni nu află – despre ce vorbeau în cursul discuțiilor lor prelungite în atelier, își dădu seama că ei erau singurii doi membri ai familiei care păreau legați prin niște afinități.

Adevărul era că nici chiar José Arcadio Segundo n-ar fi reușit să-l facă pe colonel să iasă din bîrlogul lui. Invazia școlărițelor îi depășise limitele răbdării. Sub pretextul că odaia nupțială era expusă moliilor în ciuda distrugerii păpușilor ademenitoare ale lui Remedios, el își atîrnă un hamac în atelier, pe care nu-l mai părăsi de atunci decît pentru a merge să-și facă nevoile în grădină. Ursula nu reușea să aibă cu el nici cea mai banală conversație. Știa că el nu-și arunca nici o privire asupra mîncării pe care i-o servea, și că o așeza la un capăt al mesei sale de lucru pentru a putea termina un peștișor, și puțin îi păsa că supa se închega sau că friptura se răcea. Se arătă din ce în ce mai dur în ziua în care colonelul Gerineldo Márquez refuzase să-l însoțească în războiul senil pe care voia să-l dezlănțuie. Se închise în sine complet și familia sfîrși prin a-l considera ca mort. Nu se mai observă la el nici o reacție omenească pînă în acel unsprezece octombrie cînd ieși în stradă la trecerea unui circ.

Pentru colonelul Aureliano Buendía, acea zi fusese la fel ca toate celelalte din ultimii lui ani. La orele cinci îl deșteptară zgomotele broaștelor și ale greierilor de cealaltă parte a zidului.

Cădea o ploaie măruntă, fină, care dăinuia de sîmbăta trecută, dar, ca să știe n-ar fi avut nevoie să-i audă șoaptele mărunte pe frunzele din grădină; oricum, tot ar fi simțit-o în frigul care-i pătrundea prin oase. Era înfofolit ca întotdeauna în pătura lui de lînă și-și îmbrăcase acele lungi izmene de bumbac pe care continua să le poarte din comoditate, cu toate că din pricina anacronismului lor colbuit, el le numea „izmene conservatoare". Își trase pantalonii strîmți fără să-și lege șireturile, după cum nici la gulerul cămășii nu-și puse butonul de aur pe care-l purta întotdeauna, deoarece avea de gînd să facă baie. Apoi își acoperi capul cu pătura, în chip de glugă, își netezi mustața sclivisită cu degetele și se duse să urineze în grădină. Mai era atît de mult pînă să răsară soarele, încît José Arcadio Buendía mai dormea încă sub umbrarul lui din frunze de palmier putrezite de ploaie. Nu-l văzuse niciodată și nu-l văzu nici de data aceasta, după cum nu auzi nici fraza de neînțeles pe care i-o adresă spectrul tatălui său, care se deșteptase tresărind din pricina jetului de urină aburindă care-i stropea ghetele. Amînă baia pentru mai tîrziu, nu din pricina frigului și a umezelii, ci din pricina acelei piele de octombrie care-l apăsa. Revenind în atelier, simți mirosul de lumînare sleită al cuptoarelor pe care tocmai le aprinsese Santa Sofia de la Piedád, și așteptă în bucătărie pînă ce fierse cafeaua pentru a-și lua ceașca lui fără zahăr. Ca în toate diminețile, Santa Sofia fie la Piedád îl întrebă în ce zi din săptămînă se găseau, iar el îi răspunse că era marți, unsprezece octombrie. La vederea acestei femei atît de curajoase, aurite de reflexele focului, care în clipa aceea, ca și în toate clipele vieții ei, nu părea că există în întregime, el își aminti deodată că într-o zi de unsprezece octombrie, în plin război, se trezise cu convingerea că femeia care se culcase cu el era moartă. Era într-adevăr moartă și el nu putea uita această dată deoarece și ea îl întrebase, cu o oră mai înainte, în ce zi erau. În ciuda acestei evocări, nu-și dădu seama nici de data aceasta, cît de mult îl părăsiseră presimțirile și în timp ce cafeaua fierbea, continuă, din simplă curiozitate, dar fără cel mai mic risc de nostalgie, să se gîndească la femeia al cărei

nume nu-l știuse niciodată și al cărei chip nu-l văzuse niciodată în viață, deoarece ea se apropiase pînă la hamacul lui dibuind prin întuneric. Cu toate astea, în înfățișarea atîtor femei care pătrunseseră în viața lui în chip asemănător, el nu-și mai aminti că ea a fost aceea care, în delirul primei lor întîlniri, era să se înece în lacrimi, și abia cu o oră înainte de a muri îi jurase că-l va iubi pînă la moarte. Nu se mai gîndi la ea, și nici la alta, după ce intră în atelier cu ceașca aburindă și aprinse lumina pentru a număra peștișorii de aur pe care-i păstra într-o strachină de tablă. Avea șaptesprezece. De cînd se hotărîse să nu-i mai vîndă, continua să fabrice cîte doi pe zi și cînd ajungea la cifra de douăzeci și cinci, îi topea din nou în creuzet pentru a începe să-i fabrice din nou. Se adînci toată ziua în munca aceasta, fără să se gîndească la nimic, fără să-și dea seama că la orele zece ploua cu găleata, și că cineva trecu prin fața atelierului strigînd să se închidă bine ușile, ca să nu fie inundată casa, și fără să aibă cunoștință nici chiar de propria sa existență, pînă cînd Ursula își făcu intrarea, aducînd dejunul și stingînd lumina.

— Strașnică ploaie! zise Ursula.

— Octombrie, răspunse el.

Pronunță acest cuvînt fără să ridice privirile de pe primul peștișor al zilei căruia tocmai îi fixa ochii de rubin. Abia după ce-l termină și-l așeză împreună cu ceilalți în strachină, începu să-și soarbă supa. Apoi mîncă foarte încet bucata de carne din tocana garnisită cu ceapă, cu orez alb și cu felii de banane fripte, servite toate pe aceeași farfurie. Pofta de mîncare nu i se altera nici în împrejurările cele mai bune, nici în cele mai rele. După dejun simți neliniștea inactivității. Dintr-un fel de superstiție științifică, lăsa totdeauna să treacă două ore pentru digestie fără să lucreze, nici să citească, nici să facă baie, nici să facă dragoste, și această credință era atît de înrădăcinată în el încît i se întîmplase de mai multe ori să întîrzie operațiile militare pentru a nu-i expune pe oamenii săi la riscul unei congestii. Se culcă deci în hamacul său, ocupîndu-se cu scoaterea cerii din urechi cu ajutorul unui briceag

și după cîteva minute adormi. Visă că intra într-o locuință goală, cu pereții albi complet, și că îl neliniștea impresia apăsătoare că este prima ființă omenească care a intrat acolo. Tot visul își aminti că visase același lucru în noaptea precedentă și în cursul a numeroase nopți din anii din urmă, și știu că această imagine i se șterge din memorie în clipa deșteptării, deoarece visul acela recurent avea particularitatea că nu ți-l puteai reaminti decît tot în vis. De fapt, după o clipă, cînd bărbierul bătu la ușa atelierului, colonelul Aureliano Buendía se trezi cu impresia că s-a lăsat furat de somn împotriva voinței sale, timp de numai cîteva secunde, și că nu a avut timp să viseze nimic.

— Astăzi nu, îi zise bărbierului. Ne vedem vineri.

Avea o barbă de trei zile, plină cu scame albe, dar nu socotea că trebuie să se mai bărbierească dacă avea să-și tundă părul vinerea viitoare și să le rezolve astfel pe toate dintr-o dată. Sudoarea lipicioasă a acestei sieste nedorite îi trezi cicatricele abceselor de la subsuori.

Ploaia se oprise dar soarele nu se ivise încă. Colonelul Aureliano Buendía scoase o rîgîială sonoră care-i aduse în gură aciditatea supei, și care a fost pentru el ca un ordin al organismului de a-și arunca pătura pe umeri și de a se duce la closet. A stat acolo mai mult decît era nevoie, ghemuit deasupra fermentației intense care se ridica din latrina de lemn, pînă cînd rutina îi arătă că a sosit vremea să-și reia lucrul. Tot timpul cît a durat această așteptare, își reaminti că era marți și că José Arcadio Segundo nu venise la atelier deoarece era zi de plata salariilor la compania de banane. Această amintire, ca și toate celelalte din ultimii ani, îl făcu, fără să-și dea seama, să se gîndească la război. Își aminti că colonelul Gerineldo Márquez îi promisese într-o zi că-i va procura un cal cu stea albă în frunte, și că pe urmă nu l-a mai auzit niciodată vorbindu-i despre asta. Apoi trecu de la un episod la altul, în ordine dispersată, mărginindu-se la evocarea lor fără a le judeca, deoarece neputîndu-și fixa atenția asupra altui lucru, învățase să cugete la rece, pentru ca amintirile ineluctabile să nu-i mai afecteze

sensibilitatea. Revenind în atelier, constată că atmosfera devenise mai uscată și hotărî că e momentul să facă baie, însă Amaranta i-o luase înainte. Atunci începu al doilea peștișor al zilei. Tocmai îi monta coada cînd soarele izbucni cu atîta putere încît strălucirea lui pîrîi ca un vas în furtună. Văzduhul scăldat de trei zile de ploaie se umplu de furnici zburătoare. Își dădu seama că simțea nevoia să urineze, dar hotărî să se abțină pînă cînd va termina cu montatul peștișorului. La orele patru și zece se îndrepta spre grădină cînd auzi răsunînd în depărtare alămurile, bătăile unei tobe mari și strigătele vesele ale copiilor, și pentru prima oară de la vîrsta copilăriei sale se lăsă de bună voie să cadă în cursa pe care i-o întindea nostalgia, și retrăi miraculoasa după amiază cu țiganii, cînd tatăl său l-a dus să facă cunoștință cu gheața.

Santa Sofia de la Piedád își părăsi lucrul la bucătărie și se precipită spre ușa de la intrare.

— Vine circul! strigă ea.

În loc să continue în direcția castanului, colonelul Aureliano Buendía se îndreptă și el către poarta dinspre uliță și se amestecă printre curioșii care priveau defilarea. Văzu o femeie costumată toată în aur, pe ceafa unui elefant. Văzu un dromader trist. Văzu un urs îmbrăcat în olandeză care marca ritmul fanfarei cu un polonic și o tingire. Văzu clovni făcînd piruete în coada coloanei, și văzu din nou spectacolul mizerabil al singurătății sale, după ce trecuse tot și nu mai era nimic de văzut decît golul luminos al străzii, aerul plin de furnici zburătoare și cîțiva curioși întorși către prăpastia incertitudinii. Se duse atunci sub castan, gîndindu-se la circ, și voi să continue să se gîndească la el în timp ce urina, dar nu mai găsi nici o urmă din el în amintirile sale. Își vîrî capul între umeri ca puii de găină și rămase nemișcat, cu fruntea lipită de trunchiul castanului. Familia nu află decît a doua zi, cînd Santa Sofia de la Piedád, voind să meargă în fundul grădinii pentru a deșerta gunoiul, își simți atenția atrasă de zborul vulturilor care coborau.

XIV

Ultimele vacanțe ale lui Meme au concis cu perioada de doliu care a urmat după moartea colonelului Aureliano Buendía. În casa închisă nu mai era loc pentru petreceri. Se vorbea în șoaptă, se mînca în tăcere, se recita rozariul de trei ori pe zi, iar în căldura siestei exercițiile la clavecin aveau și ele rezonanțe funebre. În ciuda ostilității ascunse pe care o nutrea față de colonel Fernanda, impresionată de solemnitatea cu care guvernul exaltase memoria inamicului său dispărut, a impus doliul cu toată rigoarea lui. Ca de obicei, Aureliano Segundo venise să doarmă acasă pe durata vacanțelor fiicei sale și probabil că Fernanda fusese îndeajuns de activă pentru a-și redobîndi privilegiile ei de soție legitimă, deoarece în anul următor, Meme găsi o surioară nou născută, pe care au botezat-o, împotriva dorinței mamei ei, cu numele de Amaranta Ursula.

Meme își terminase studiile. Virtuozitatea cu care interpretă teme populare din secolul XVII, cu ocazia serbării organizate pentru celebra încununare a studiilor ei și care a marcat sfîrșitul perioadei de doliu, a dovedit că meritase diploma care o consacra clavecinului. Mai mult decît arta, dualitatea ei puțin comună a stîrnit admirația invitaților. Caracterul ei frivol și oarecum pueril nu părea că o predispune la vreo activitate serioasă, însă atunci cînd se așeza la clavecin, se transforma într-un om cu totul diferit, căruia maturitatea neașteptată îi conferea un aer de adult. Așa a fost întotdeauna. De fapt, ea nu avea o vocație definită, dar reușise să ia notele cele mai bune printr-o disciplină inflexibilă, ca să nu-și contrarieze mama. Dacă i s-ar fi impus să învețe oricare

altă meserie, rezultatele ar fi fost aceleași. Din cea mai fragedă copilărie îndurase severitatea Fernandei, mania ei de a decide pentru alții și, decît să se izbească de intransigența ei, ar fi fost capabilă de sacrificii mult mai grele decît niște simple lecții de clavecin. În ziua serbării de sfîrșit de an, avu impresia că diploma în litere gotice cu majusculele ei împodobite cu viniete, o elibera de un angajament la care consimțise mai mult din comoditate decît din supunere, și-și închipui că nici chiar încăpățînata Fernanda nu se va mai interesa de-acum înainte de acest instrument pe care călugărițele însele îl considerau ca o fosilă de muzeu. În primii ani crezu că socotelile ei erau greșite, deoarece după ce adormise mai bine de jumătate din oraș cu recitalurile date nu numai în salon, dar și la toate seratele de binefacere, la matineele școlare și comemorările patriotice care se organizau la Macondo, mama ei nu capitulă, ci continuă să-i invite pe toți noii veniți pe care-i socotea capabili să prețuiască talentul fiicei ei. Abia după moartea Amarantei, cînd familia se închise într-o nouă perioadă de doliu, a putut Meme să închidă din nou clavecinul și să rătăcească cheia într-un dulap, fără ca Fernanda să-și dea osteneala să verifice cînd și din vina cui se pierduse. Meme suportă aceste exhibiții cu același stoicism cu care se dedicase uceniciei. Era prețul libertății. Fernanda era atît de mulțumită de docilitatea fiicei sale și atît de mîndră de admirația pe care o stîrnea arta ei, încît nu se opuse niciodată să aibă casa invadată de prietene, sau să-și petreacă după-amiaza la plantații sau să meargă la cinematograf cu Aureliano Segundo sau cu diverse doamne de încredere, cu condiția ca filmul să fie autorizat de părintele Antonio Isabel. În aceste clipe de distracție veselă se descopereau adevăratele pustiiri ale lui Meme. Fericirea ei se găsea la extrema opusă a disciplinei, în petrecerile zgomotoase, în confidențele amoroase. În întrunirile secrete prelungite cu prietenele ei, unde învățau să fumeze și unde vorbeau despre chestiuni privitoare la bărbați, și unde li s-a întîmplat o dată să întreacă măsura, înghițind trei sticle de rom și sfîrșind prin a rămîne în pielea goală, pentru a-și măsura

și compara toate părțile trupurilor. Meme nu avea să uite niciodată seara aceea, cînd reveni acasă mestecînd lemn dulce și, fără să-i observe nimeni buimăceala, luă loc la masa unde Fernanda și Amaranta cinau fără să-și adreseze vreun cuvînt. Își petrecuse în odaia unei prietene, două ceasuri groaznice, plîngînd de rîs cît și de teamă, și în urma acestei crize descoperi acel curaj atît de prețios care-i lipsise ca să fugă din pension și să-i spună mamei ei, cu aceste cuvinte sau cu altele asemănătoare, că simțea nevoia să se curețe de clavecin printr-o clismă. Șezînd în capul mesei, sorbind o supă de pasăre care-i pică în stomac ca un elixir învietor, Meme descoperi atunci pe Fernanda și pe Amaranta înconjurate de nimbul acuzator al realității. A trebuit să facă un mare efort pentru a nu le azvîrli în obraz tot ceea ce la ele nu era decît afectare, sărăcie spirituală, delir de grandomanie. Ea știa încă din vacanța a doua că tatăl ei nu locuia acasă decît pentru a salva aparențele și, cunoscînd-o pe Fernanda așa cum o cunoștea, și aranjîndu-se apoi pentru a face cunoștință cu Petra Cotes, îi dădu dreptate tatălui ei. Și ea ar fi preferat să fie fiica concubinei. Amețită puțin sub efectul alcoolului, Meme se gîndea cu voluptate la scandalul pe care l-ar fi provocat exprimînd cu voce tare ceea ce-i trecea atunci prin minte, și această năzdrăvănie îi produse o satisfacție atît de intensă încît Fernanda nu putu să nu o remarce.

— Ce ți s-a întîmplat? o întrebă ea.

— Nimic, răspunse Meme. Nimic, decît că abia acum îmi dau seama cît de mult vă iubesc.

Toată povara urii cuprinsă vădit în această declarație o înfioră pe Amaranta. Însă Fernanda se simți atît de emoționată încît atunci cînd Meme se trezi la miezul nopții, cu capul gata să-i plesnească de durere, vomând șuvoaie de fiere care o făceau să se înăbușe, crezu că înnebunește. Îi administră o fiolă de ulei de castor, îi puse cataplasme pe pîntece și pungi de gheață la cap, și îi impuse un regim și o izolare completă de cinci zile, prescrise de noul și extravagantul medic francez care, după ce o examinase timp de peste două ore, ajunsese la concluzia nebuloasă că e atinsă de o

boală de femei. Curajul o părăsi pe Meme cînd, într-o stare jalnică de demoralizare, simți că n-are încotro decît să îndure totul cu răbdare. Ursula, acum cu totul oarbă dar încă activă și lucidă, a fost singura care a intuit diagnosticul exact. „După mine, își zise ea, asta seamănă în toate privințele cu ceea ce li se întîmplă bețivanilor." Totuși, își alungă acest gînd din cap și ajunse chiar să-și reproșeze că a nutrit idei atît de ușuratice. Aureliano Segundo avu mustrări de conștiință atunci cînd o văzu pe Meme atît de abătută și se jură că se va ocupa mai mult de ea în viitor. În felul acesta se născură între tată și fiică legături de camaraderie sinceră și voioasă care aveau să-l elibereze pe el, pentru o vreme, de singurătatea amară a petrecerilor sale și s-o elibereze pe ea de sub tutela Fernandei, fără să trebuiască să provoace acea criză familială care părea inevitabilă. Aureliano Segundo își amînă pe atunci toate angajamentele pentru a rămîne cu Meme, s-o ducă la cinematograf sau la circ, și-i consacra cea mai mare parte a timpului său liber. În vremea din urmă, jena provocată de obezitatea monstruoasă care îl stînjenea și la legatul șireturilor de la pantofi ca și la satisfacerea abuzivă a tuturor poftelor începuse să-i acrească fierea. Descoperirea propriei sale fiice îi redase vechea jovialitate, și plăcerea pe care o simțea de a se găsi în compania ei îl îndepărtă treptat de la dezmăț. Meme atinsese vîrsta în care fetele înfloresc. Nu era frumoasă, după cum n-a fost niciodată frumoasă nici Amaranta, în schimb atrăgea simpatie, era directă și producea imediat o impresie plăcută. Avea o manieră de spirit modernă care contrasta cu rezerva învechită a Fernandei și cu inima avară pe care și-o ascundea cu greu, dar care găsea în schimb un apărător în Aureliano Segundo. El a fost acela care a hotărît ca ea să părăsească dormitorul pe care-l ocupase din copilărie, și unde ochii temători ai statuilor sfinților continuau să-i alimenteze groaza de adolescentă, și mobilă pentru ea o cameră prevăzută cu un pat de regină, cu o toaletă mare și cu draperii din catifea, fără să-și dea seama că nu făcea decît să confecționeze o a doua versiune a camerei Petrei Cotes. Se arăta atît de risipitor față de Meme încît nici nu mai știa cîți bani îi dădea,

din simplul motiv că ea însăși îi mai lua din buzunar, și o ținea la curent cu toate produsele și accesoriile de cosmetică sosite în depozitele companiei bananiere. Camera lui Meme se umpluse cu bucăți de piatră ponce pentru șlefuirea unghiilor, cu fiare de frezat, cu paste pentru a avea dinți strălucitori, cu coliruri pentru a face privirea mai languroasă, cu atîtea cosmetice și machiaje noi, încît ori de cîte ori intra în cameră, Fernanda se scandaliza la gîndul că toaleta fiicei ei trebuie să fi fost, în toate privințele, identică cu aceea a matroanelor franțuzoaice. Dar în vremea aceea, Fernanda își împărțea timpul între micuța Amaranta Ursula, capricioasă și bolnăvicioasă, și schimburile ei palpitante de corespondență cu medicii nevăzuți. Astfel încît atunci cînd observă complicitatea dintre tată și fiică, singura promisiune pe care a putut să i-o smulgă lui Aureliano Segundo a fost ca el să nu o ducă niciodată la Petra Cotes. Această prevenire nu avea de altfel nici un sens, deoarece concubina era atît de indispusă din pricina camaraderiei care se stabilise între amantul ei și fiica acestuia, încît nu mai voia să audă vorbindu-se despre fată. O teamă pînă atunci necunoscută o chinuia, ca și cum instinctul ei ar fi lăsat-o să înțeleagă că Meme n-avea decît să-și ridice degetul mic pentru a obține ceea ce nu izbutise niciodată Fernanda: s-o lipsească de o iubire pe care o socotise sigură atît timp cît va trăi. Pentru prima oară a trebuit să îndure Aureliano Segundo mutrele îndărătnice ale concubinei sale și să-i suporte ironiile înveninate, și chiar s-a temut că valizele lui, transportate de atîtea ori de la un domiciliu la altul, ar putea face cale-ntoarsă spre casa soției legitime. Nu s-a întîmplat așa ceva. Nimeni nu cunoștea mai bine un bărbat decît Petra Cotes pe amantul ei, și știa că valizele vor rămîne definitiv acolo unde vor fi duse, din pricină că Aureliano Segundo nu detesta nimic mai mult decît să-și complice viața cu rectificări și mutări. Valizele au rămas deci acolo unde erau și Petra Cotes se strădui să-și recucerească bărbatul ascuțindu-și singurele arme de care fiica nu se putea folosi pentru a i-l disputa. Eforturi zadarnice însă, căci Meme nu a avut niciodată intenția de a interveni în treburile

tatălui ei, și dacă s-ar fi amestecat, ar fi fost în favoarea concubinei. Ea nu avea timp nici măcar să plictisească pe careva. Își mătura singură odaia și-și făcea patul, așa cum o învățaseră călugărițele. În cursul dimineții își îngrijea îmbrăcămintea, brodind în verandă sau cosînd la vechea mașină cu manivelă a Amarantei. În timp ce ceilalți își făceau siesta, ea exersa două ore la clavecin, știind că, datorită acestui sacrificiu zilnic, Fernanda va fi liniștită. Din același motiv, continua să dea recitaluri cu ocazia vînzărilor bisericești și a seratelor școlare, cu toate că solicitările deveniseră din ce în ce mai rare. Către seară se aranja, îmbrăca o toaletă din cele mai simple, încălța ghetele aspre și în caz că n-o reținea nimic lîngă tatăl ei, se ducea la prietene, unde rămînea pînă la ora cinei. Rar se întîmpla ca Aureliano să nu vină atunci să o ia pentru a o duce la cinematograf.

Printre prietenele lui Meme erau trei americance care rupseseră barajul electrificat al rezervei lor ca să lege prietenie cu fetele din Macondo. Una dintre acestea era Patricia Brown. Recunoscător față de ospitalitatea pe care i-o oferise Aureliano Segundo, Mr. Brown îi deschisese lui Meme ușile casei sale și o invită la balurile de sîmbăta care erau singurele la care veneticii acceptau să se amestece cu băștinașii. Cînd află Fernanda, uită pentru o clipă de Amaranta Ursula ca și de medicii nevăzuți, și făcu o melodramă întreagă: „Închipuiește-ți numai ce va crede colonelul în mormîntul lui", îi zise lui Meme. Bineînțeles că, în felul acesta, căuta sprijin la Ursula. Însă bătrîna oarbă, spre deosebire de ceea ce aștepta toată lumea, consideră că nu era nimic de condamnat în faptul că Meme se ducea la aceste baluri și că păstra legături de prietenie cu americancele de vîrsta ei, cu condiția de a-și păstra fermitatea judecății și de a nu se lăsa convertită la religia protestantă. Meme pricepu foarte bine gîndurile străbunicii ei și a doua zi după fiecare bal se scula mai devreme ca de obicei ca să se ducă la liturghie. Împotrivirea Fernandei stărui pînă în ziua cînd Meme o dezarmă informînd-o că americancele doreau să o asculte cîntînd la clavecin. Au trebuit să scoată încă o dată instrumentul din casă

și să-l ducă pînă la Mr. Brown, unde într-adevăr tînăra interpretă primi cele mai sincere aplauze și felicitările cele mai entuziaste. De atunci o invitară nu numai la baluri, ci să se și scalde duminica în piscină și să dejuneze la ei o dată pe săptămînă. Meme învăță să înoate ca o campioană, să joace tenis și să mănînce șuncă de Virginia cu felii de ananas. Cu balurile, piscina și partidele de tenis începu deodată să se descurce și pe englezește. Aureliano Segundo a fost atît de încîntat de progresele fiicei sale încît cumpără de la un negustor ambulant o enciclopedie engleză în șase volume, cuprinzînd numeroase planșe în culori, pe care Meme începu să o citească în timpul liber. Lectura îi mobiliză toată atenția pe care o dedica pînă atunci, împreună cu prietenele ei, confidențelor amoroase sau experiențelor în cerc restrîns, nu pentru că și-o impusese ca disciplină, ci centru că-și pierduse tot interesul pentru a dezbate astfel de mistere ajunse de domeniul public. Își amintea de scena cu beția lor ca de o aventură copilărească și i se păru atît de nostimă încît i-o povesti lui Aureliano Segundo, care păru că se amuză chiar mai mult decît ea. „Dacă ar ști mama ta!", zise el izbucnind în rîs, așa cum îi spunea ori de cîte ori ea îi făcea vreo confidență. O făcuse să-i promită că-l va ține la curent cu primul flirt, cu aceeași încredere, și Meme îi povesti că-l simpatizează pe un american roșcovan care venise să-și petreacă vacanțele la părinți. „Ce oroare! zise Aureliano Segundo rîzînd. Dacă ar ști mama ta!" Însă Meme îi mărturisi că tînărul s-a întors în țara lui și că n-a mai dat nici un semn de viață. Maturitatea judecății ei garanta pacea în casă. Aureliano Segundo începu să-i consacre mai mult timp Petrei Cotes și, deși nu mai avea nici trupul nici sufletul destul de tari pentru a se deda la petreceri ca cele de altădată, nu pierdea nici o ocazie de a le organiza și de a-și scoate din cutie acordeonul la care unele clape erau deja prinse cu ajutorul unor șireturi de ghete. Acasă, Amaranta continua să-și brodeze lințoliul interminabil, iar Ursula se lăsa tîrîtă de decrepitudine spre adîncul tenebrelor în care nu mai era nimic de văzut pentru ea decît umbra lui José Arcadio Buendía sub castanul său. Fernanda își întări autoritatea.

Scrisorile lunare către fiul ei José Arcadio nu mai conteneau nici un rînd cu minciuni și singurul lucru pe care i-l ascundea era corespondența ei cu medicii nevăzuți care-i diagnosticaseră o tumoare benignă la intestinul gros și se străduiau să o pregătească pentru a opera asupra ei o intervenție prin telepatie.

S-ar fi putut spune că în locuința încercată a familiei Buendía domnea acum, pentru multă vreme, o pace și o fericire statornică, însă moartea subită a Amarantei provocă un nou scandal.

Nu se așteptau la un astfel de eveniment. Cu toate că era bătrînă și trăia departe de toți, încă o mai vedeau în putere, dreaptă ca un par, cu o sănătate de fier cunoscută dintotdeauna. Nimeni nu mai știa ce gîndea ea, din acea după-amiază în care-l respinsese definitiv pe colonelul Gerineldo Márquez și se închisese în odaia ei pentru a plînge. Cînd își făcu din nou apariția, își epuizase toate lacrimile. N-a fost văzută plîngînd în ziua înălțării la cer a frumoasei Remedios, nici în clipa exterminării Aurelienilor, nici chiar la moartea colonelului Aureliano Buendía, care era ființa pe care o iubise cel mai mult pe lume, deși nu a putut-o dovedi decît atunci cînd cadavrul lui fu descoperit sub castan. Ea ajută la ridicarea trupului. Îl îmbrăcă cu podoabele lui de războinic, îl bărbieri, îl pieptănă și-i pomădă mustățile cu și mai multă grijă decît depunea el însuși în anii lui de glorie. Nimeni nu-și închipuia cîtă dragoste punea în acele gesturi, deoarece toată lumea se obișnuise cu familiaritatea Amarantei față de ritualul morții. Fernanda se supăra că nu înțelegea nimic despre raporturile credinței catolice cu viața, ci numai despre raporturile ei cu moartea ca și cum aceasta n-ar fi fost o religie, ci un prospect de pompe funebre. Amaranta era prea prinsă în plasa amintirilor ei pentru a înțelege atîtea subtilități. Ajunsese la ultima vîrstă a vieții cu toate nostalgiile încă vii. Cînd asculta valsurile lui Pietro Crespi simțea aceeași poftă să plîngă, pe care o simțise în vremea adolescenței, ca și cum anii, încercările, experiența n-ar fi servit la nimic. Sulurile cu melodii pe care le aruncase ea însăși la gunoi, sub pretextul că au putrezit din pricina umezelii, continuau să răsucească și să

ciocnească ciocănele în amintirea ei. Încercase să le facă să dispară în dosul acelei pasiuni murdare pe care îndrăznise să o aibă pentru nepotul ei Aureliano José și încercase să se refugieze sub ocrotirea calmă și bărbătească a colonelului Gerineldo Márquez, însă nu reușise să se elibereze, nici chiar prin actul cel mai deznădăjduit al bătrîneții ei, atunci cînd scăldîndu-l pe micuțul José Arcadio, cu trei ani înainte de plecarea lui la seminar, îl mîngîia într-un chip cu totul altul decît acela al unei bunici față de nepotul ei, așa cum ar fi făcut-o o femeie față de un bărbat, așa cum se povestea că obișnuiau matroanele franțuzoaice și cum ea însăși dorise atît de mult să facă cu Pietro Crespi, la doisprezece sau patrusprezece ani, cînd l-a văzut în pantalonii lui de dansator, bătînd cu bagheta magică ritmul metronomului. Uneori suferea că a lăsat în urma ei această dîră de noroi, iar alte ori se înfuria atît de tare încît își înțepa degetele cu ace, însă cu cît o durea și se înfuria mai mult, cu atît o amăra mai mult această durere a iubirii parfumate și găunoase pe care avea s-o tîrască după sine pînă la moarte. Așa cum colonelul Aureliano Buendía nu putea evita să se gîndească la război, nici Amaranta nu se putea opri de a se gîndi la Rebeca. Însă, în timp ce fratele ei reușise să-și purifice amintirile, ea nu putuse decît să și le facă și mai arzătoare. Vreme de ani îndelungați, singurul lucru de care se rugă lui Dumnezeu să o cruțe a fost pedeapsa de a muri înaintea Rebecăi. De fiecare dată cînd trecea prin fața casei remarcînd ruinarea ei, îi plăcea să creadă că Dumnezeu o ascultă. Într-o după-amiază, pe cînd cosea în verandă, avu deodată certitudinea că vestea despre moartea Rebecăi îi va fi adusă într-o zi cînd va ședea în același loc, în aceeași poziție, luminată de aceeași lumină. Se așeză s-o aștepte, ca cineva care așteaptă o scrisoare, și este lucru sigur că într-o vreme își smulgea nasturii pentru a putea să-i coasă din nou, ca nu cumva inactivitatea să-i facă așteptarea și mai lungă și mai îngrozitoare. În casă nimeni nu remarcase ca atunci Amaranta începu să țească un lințoliu somptuos pentru Rebeca. Mai tîrziu, cînd Aureliano cel Trist povesti că o văzuse schimbată în ceea ce credea că este o vedenie, cu pielea

toată crăpată și cu cîteva smocuri gălbui care-i rămăseseră pe cap, Amaranta n-a fost surprinsă, deoarece spectrul descris astfel semăna cu ceea ce ea își închipuise de mult. Ea plănuise să restaureze cadavrul Rebecăi, să acopere ravagiile de pe obraz cu ajutorul parafinei și să-i facă o perucă cu părul sfinților. Va confecționa un cadavru frumos și în lințoliul acela de in și într-un sicriu căptușit cu pluș cu volane de purpură, îl va da în grija viermilor cu funeralii magnifice. Își făurise planul cu atîta ură încît se simți cutremurată la gîndul că ar fi făcut totul în același chip și dacă ar fi fost mînată de dragoste, se cutremura, dar nu se lăsă descurajată de această clipă de zăpăceală și continuă să pună la punct cele mai mici amănunte, cu atîta meticulozitate încît deveni nu numai o specialistă, ci o adevărată virtuoasă în riturile mortuare. Singurul amănunt de care n-a ținut seama în proiectul ei teribil a fost că, în ciuda rugăminților ei către Dumnezeu, putea să moară tot atît de bine înaintea Rebecăi. Ceea ce s-a și întîmplat. Dar cînd sosi sfîrșitul, Amaranta nu se simți frustrată, ci dimpotrivă eliberată de orice amărăciune, căci moartea îi acordase privilegiul de a se anunța cu cîțiva ani mai înainte. O văzuse într-o amiază arzîndă, cosînd alături de ea pe verandă, puțin după plecarea lui Meme la pension. O recunoscu îndată și nu găsi nimic înspăimîntător în ea; moartea era o femeie înveșmîntată în albastru, cu părul lung, cu un aer puțin demodat, și la care se putea descoperi o oarecare asemănare cu Pilar Ternera de pe vremea cînd ajuta la bucătărie. S-a întîmplat în repetate rînduri ca Fernanda să fie prezentă, dar ea n-o văzu de loc, în ciuda faptului că era atît de reală și atît de umană, încît o dată o rugă pe Amaranta să binevoiască a-i treceața prin ac. Moartea nu i-a precizat cînd avea să o ia, nici dacă ultima ei oră era înscrisă înainte de aceea a Rebecăi, ci îi porunci să înceapă să-și țească propriul lințoliu începînd din 6 aprilie următor. Îi îngădui să-și facă unul cît de complicat și de măiestrit dorește, cu condiția să pună în el aceeași probitate ca și în confecționarea celui al Rebecăi, și o preveni că va muri fără durere, fără chin și fără amărăciune, la lăsatul serii în care-l va isprăvi. Căutînd să-și piardă cît mai

mult timp, Amaranta trimise să-i caute fir de in extrem de fin și confecționă ea însăși pînza. O făcu cu atîta grijă încît numai operațiunea aceasta îi luă patru ani. Apoi începu lucrările de broderie. Pe măsură ce se apropia termenul fatal, ea înțelese că numai o minune i-ar mai putea permite să-și prelungească lucrul dincolo de moartea Rebecăi, dar concentrarea însăși îi dărui calmul de care avea nevoie pentru a accepta ideea frustrării. Atunci înțelese semnificația cercului vicios al peștișorilor de aur, în care se închisese colonelul Aureliano Buendía. De atunci lumea se opri la suprafața pielii ei, iar interiorul rămăsese ferit de orice amărăciune. Suferea că nu a cunoscut această descoperire atîția ani mai înainte, cînd încă mai putea să-și purifice amintirile și să reconstruiască universul într-o lumină nouă, să evoce fără să se înfioare mirosul de lavandă al lui Pietro Crespi în amurg și să o scoată pe Rebeca din mizeria în care se bălăcea, nu din dragoste, nici din ură, ci din acea putere de înțelegere fără margini cu care te înzestrează singurătatea. Ura pe care o remarcase într-o seară în cuvintele lui Meme nu o tulburase din pricină că o viza pe ea, ci pentru că se descoperise dintr-o dată repetată în altă adolescență, care părea la fel de curată cum trebuie să fi părut și a ei, și cu toate acestea era de pe acum pătată prin pizmă. Numai că ea era acum atît de profund resemnată în fața împlinirii destinului, încît nu se lăsă chinuită de certitudinea că orice rectificare devenise imposibilă. Nu mai avea altă țintă decît să-și termine lințoliul. În loc să mai întîrzie sfîrșitul prin înfloriturі deșarte, așa cum făcuse la început, acceleră ritmul muncii. Cu o săptămînă mai înainte socoti că va putea face ultima împunsătură în noaptea de 4 februarie și, fără să-i arate motivul, îi sugeră lui Meme, care nu o ascultă, să mute data unui recital de clavecin programat pentru a doua zi. Amaranta căută atunci un chip de a-și prelungi sorocul cu patruzeci și opt de ore și chiar își închipui că moartea vrea să-i facă pe plac, căci în noaptea de 4 februarie o furtună provocă defectarea instalației electrice. Însă a doua zi dimineața, la orele opt, ea puse punctul final al celei mai frumoase broderii pe care a făcut-o vreodată o

femeie și anunță fără a dramatiza cîtuși de puțin că va muri înainte de căderea serii. Nu se mulțumi numai să-și prevină familia, ci înștiință totodată satul întreg, deoarece Amaranta își băgase în cap că se putea repara o viața întreagă de meschinării printr-un ultim serviciu adus lumii, și se gîndi că nu putea exista nimic mai bun decît să ducă morților scrisori.

Vestea că Amaranta Buendía va ridica ancora la lăsarea serii însărcinîdu-se să fie curierul morții se răspîndi în tot Macondo înainte de amiază și către orele trei era deja în sala comună o cutie mare cu misive. Aceia care preferau să nu scrie, îi încredințară Amarantei mesaje orale pe care ea le consemnă într-un caiet cu numele destinatarului și cu data decesului lui. „Nu vă faceți griji", le spuse liniștindu-i pe trimițători. „Primul lucru pe care-l voi face la sosire va fi să întreb de el și-i voi transmite mesajul vostru." Toate acestea aveau aerul unei comedii. Amaranta nu părea deloc neliniștită, nici să sufere cîtuși de puțin, și părea chiar că întinerise puțin avînd sentimentul datoriei împlinite. Era mereu zveltă, dreaptă. Dacă n-ar fi fost pometii proeminenți, deveniți mai aspri, și cîțiva dinți care-i lipseau, ar fi părut mult mai tînără decît era în realitate. Supraveghe ca scrisorile să fie băgate într-o cutie etanșă și arătă cum să fie așezată în interiorul mormîntului pentru a fi cît mai ferită de umezeală. În cursul dimineții, chemase un tîmplar care i-a luat măsura pentru sicriu stînd în picioare în mijlocul sălii, ca și cum ar fi fost vorba de o rochie. În cursul ultimelor ceasuri ale ei se trezi în ea un astfel de dinamism încît Fernanda avu impresia că vrea să-și bată joc de ei. Ursula, care știa că cei din neamul Buendía nu mureau de boli, nu se îndoi că Amaranta a primit prevestirea morții, dar cu toate acestea se temea că această îngrămădire de scrisori și nerăbdarea de a le vedea pornite cît mai repede, să nu-i determine pe trimițători, în rătăcirea lor, de a o îngropa de vie. De aceea, se încăpățînă să evacueze casa, certîndu-se în gura mare cu intrușii și spre orele patru după-amiază izbuti să termine cu ei. Cam pe la aceeași oră, Amaranta terminase cu împărțitul lucrurilor ei personale la săraci

și nu mai păstrase pe sicriul aspru din lemn brut decît rîndul de haine și modeștii papuci din pluș pe care avea să-i ia cu sine în moarte. Nu uitase să ia această precauțiune deoarece își aminti că la moartea colonelului Aureliano Buendía au trebuit să-i cumpere o pereche de pantofi noi, deoarece nu mai avea ce să încalțe în afară de papucii pe care-i purta în atelier. Cu puțin înainte de orele cinci, Aureliano Segundo veni să o ia pe Meme la recital și rămase surprins văzînd casa pregătită ca pentru o înmormîntare. Dacă totuși cineva avea aerul deplin vioi la acea oră, apoi aceasta era Amaranta, atît de calmă încît mai găsi timp să-și curețe și să-și radă bătăturile. Aureliano Segundo și Meme se despărțiră de ea luîndu-și în glumă adio și-i făgăduiră să o sărbătorească în sîmbăta următoare, celebrîndu-i învierea. Atras de vîlva publică prin care Amaranta ceruse să i se încredințeze scrisorile destinate morților, părintele Antonio Isabel veni la ora cinci aducînd cu sine grijania și trebui să aștepte aproape un sfert de oră pînă cînd muribunda ieși din baie. Cînd o văzu apărînd în cămașă de noapte din pînză de bumbac, cu părul despletit pe umeri, bătrînul preot crezu că-și bate joc de el și-l concedie pe acolit. Socoti totuși nimerit să profite de ocazie pentru a o spovedi pe Amaranta după refuzurile ei încăpățînate timp de douăzeci de ani. Amaranta îi răspunse simplu că nu are nevoie de nici un fel de asistență religioasă, deoarece are conștiința curată. Fernanda se scandalizâ. Fără să ia nici cea mai mică precauție pentru a nu fi auzită, se întrebă cu voce tare, ce păcat îngrozitor va fi putut săvîrși Amaranta ca să prefere o moarte sacrilegă rușinii de a se spovedi. Amaranta se culcă atunci și o obligă pe Ursula să adeverească în public că a rămas fecioară.

— Să nu-și facă nimeni iluzii, strigă ea, ca să fie auzită de Fernanda. Amaranta Buendía părăsește această lume așa cum a venit în ea.

Nu s-a mai sculat. Adîncită între perne, ca și cum ar fi fost într-adevăr bolnavă, își împleti cosițele lungi și le înfășură pe după urechi, așa cum îi spusese moartea că trebuie să fie pregătită în sicriul ei. Apoi ceru Ursulei o oglindă și pentru prima oară după

patruzeci de ani își văzu chipul răvășit de vîrstă și de martiriul pe care-l îndurase, și rămase surprinsă constatînd cît de mult semăna cu imaginea mintală pe care și-o făcuse despre sine. După liniștea care domnea în odaie, Ursula înțelese că a început să se întunece.

— Ia-ți rămas bun de la Fernanda, o rugă ea. O singură clipă de împăcare este mai de preț decît o viață întreagă de prietenie.

— Nu mai are nici un rost, răspunse Amaranta.

Meme nu se putu împiedica să nu se gîndească la ea atunci cînd se aprinseră luminile scenei improvizate și începu a doua parte a programului. În toiul bucății, cineva veni să-i anunțe la ureche știrea și reprezentația fu întreruptă. Cînd ajunse acasă, Aureliano Segundo trebui să-și croiască drum cu coatele prin mulțime, ca să privească trupul neînsuflețit al bătrînei fecioare, hidoase, de culoare murdară, cu banda neagră în jurul mîinii, învelită într-un lințoliu răpitor. Era așezată în sala comună, alături de marea cutie de scrisori.

După cele nouă nopți petrecute priveghind-o pe Amaranta, Ursula nu se mai ridică. Santa Sofia de la Piedád o luă în grija ei. Îi servea mîncarea în odaie, îi aducea esență de capoc pentru toaletă și o ținea la curent cu tot ceea ce se petrecea la Macondo. Aureliano Segundo o vizita deseori, îi aducea haine pe care ea și le punea lîngă pat, împreună cu cele mai indispensabile obiecte pentru viața de toate zilele, astfel încît, în scurtă vreme își clădise o lume la îndemîna ei. Reuși să trezească o puternică afecțiune în micuța Amaranta Ursula, care-i semăna leit în toate privințele și pe care o învățase să citească. Luciditatea și îndemînarea cu care ajunsese să se descurce singură te făceau desigur să te gîndești că era covîrșită de povara celor o sută de ani ai ei, dar dacă era evident că sta cam prost cu vederea, nimeni nu bănui niciodată că era complet oarbă. Dispunea atunci de atîta timp și de atîta liniște interioară ca să supravegheze viața casei, încît a fost prima care și-a dat seama de nenorocirea mută a lui Meme.

— Vino încoace, îi zise ea. De vreme ce am rămas singure, poți să-i spui unei biete bătrîne ca mine ce ți s-a întîmplat.

Meme avu un rîs sacadat și ocoli convorbirea. Ursula se feri să stăruiască, însă găsi confirmarea bănuielilor ei în faptul că Meme nu mai veni să o vadă. Știa că se pregătește mai devreme ca de obicei, că nu mai putea sta liniștită nici o clipă în așteptarea ceasului cînd putea ieși, că-și petrecea nopți întregi sucindu-se și răsucindu-se în pat în odaia învecinată, și că fîlfîitul aripilor unui fluture era de ajuns să-i provoace chinuri. Într-o bună zi o auzi spunînd că se duce să se întîlnească cu Aureliano Segundo și Ursula a fost surprinsă văzînd cît de lipsită de imaginație era Fernanda pentru a nu bănui nimic atunci cînd soțul ei veni acasă să întrebe de fiica lui. Era deja foarte evident că Meme era preocupată de probleme secrete, de întîlniri urgente, de nerăbdări greu stăpînite, cu mult înainte de acea seară cînd Fernanda răzvrăti toată casa deoarece o descoperise sărutîndu-se cu un bărbat în timpul filmului la cinematograf.

Meme era atunci atît de închisă în sinea ei, încît o acuză pe Ursula că a denunțat-o. În realitate, ea se denunțase singură. De cîtva timp, lăsa în urma ei o mulțime de indicii care ar fi putut stîrni atenția celui mai adormit om, și dacă Fernanda întîrzie atît de mult să le descopere, aceasta se întîmplă pentru că ea însăși era orbită de relațiile ei secrete cu medicii nevăzuți. Și chiar așa, tot ajunse să remarce tăcerile adînci, tresăririle neașteptate, salturile de dispoziție și contradicțiile fiicei ei. Începu să o supravegheze pe cît de discret pe atît de implacabil. O lăsa să iasă cu eternele ei prietene, îi ajuta să se îmbrace pentru micile serbări de sîmbătă seara și nu-i punea niciodată întrebări supărătoare care ar fi putut să o alarmeze. Avea deja suficiente dovezi că Meme făcea lucruri cu totul deosebite de cele pe care pretindea că le face, dar se feri să-și dea în vileag bănuielile, așteptînd o ocazie propice. Într-o seară, Meme o anunță că se duce la cinematograf împreună cu tatăl ei. Cu puțin timp după aceea, Fernanda auzi explodînd petardele serbării alături de casa Petrei Cotes, și acordeonul lui Aureliano Segundo, asupra căruia nu te puteai înșela. Se îmbrăcă repede, intră la cinematograf și în penumbra locurilor de la orchestră, o

recunoscu pe fiica ei. Emoția acestei descoperiri o zăpăci atît de tare încît nu-l putu distinge pe bărbatul cu care se săruta Meme, reuși în schimb să-i audă glasul tremurător între glumele proaste și furtuna de rîs care zguduia publicul. „Îmi pare rău, iubito", putu ea să audă, și o sili pe Meme să părăsească localul fără să rostească nici un cuvînt. O făcu să îndure rușinea de a o conduce pe strada Turcilor forfotind de lume și o încuie cu cheia în odaia ei.

A doua zi, spre ceasurile șase seara, Fernanda recunoscu vocea bărbatului care venea să o viziteze. Era tînăr, avea tenul brun și o privire întunecată și tristă care ar fi surprins-o mai puțin dacă i-ar fi cunoscut pe țigani, și un aer visător care unei femei cu inima mai puțin înăsprită i-ar fi fost suficient pentru a înțelege motivele fiicei ei. Hainele lui din pînză erau foarte uzate, purta ghete văcsuite cu multă trudă prin straturi suprapuse de alb de zinc și ținea în mînă o pălărie cumpărată în sîmbăta trecută. În toată viața lui nu fusese – și nici nu avea să fie vreodată – mai speriat decît în decît în clipa aceea; avea însă o demnitate și o stăpînire de sine care-l puneau la adăpost de orice umilință, precum și o eleganță înnăscută, umbrită doar de mîinile sale bătătorite și unghiile roase din pricina muncii aspre. Fernandei, însă, i-a fost suficient să-l vadă o singură dată pentru a ghici că muncește cu brațele. Își dădu seama că purta pe el singurul lui rînd de haine de sărbătoare și că sub cămașă pielea îi era roasă de rîia companiei bananiere. Nu-l lăsă să vorbească. Nu-i îngădui nici să intre pe ușa pe care peste o clipă a și trebuit să o închidă din pricina fluturilor galbeni care invadaseră casa.

— Pleacă de aici, îi zise ea. Nu ai ce căuta între oamenii cinstiți.

Se numea Mauricio Babilonia. Se născuse și crescuse în Macondo și era ucenic mecanic în atelierele companiei bananiere. Meme făcuse cunoștință cu el din întîmplare, într-o după-amiază cînd se dusese, împreună cu Patricia Brown să ia mașina pentru a da o raită prin plantație. Șoferul fiind bolnav, l-au însărcinat pe el să le conducă și Meme putu să-și împlinească în sfîrșit dorința

de a se așeza lîngă volan pentru a observa de aproape mecanismul de conducere al automobilului. Spre deosebire de șoferul titular, Mauricio Babilonia îi făcu o demonstrație practică. Aceasta s-a petrecut pe vremea cînd Meme tocmai începuse să frecventeze casa lui Mr. Brown și cînd încă se mai considera că e nedemn pentru doamne să conducă o mașină. De aceea, a trebuit să se mulțumească cu o informație teoretică și timp de cîteva luni nu l-a mai revăzut pe Mauricio Babilonia. Mai tîrziu, avea să-și aducă aminte că în cursul acelei plimbări, frumusețea lui bărbătească îi atrăsese atenția, lăsînd la o parte asprimea mîinilor lui, dar că după aceea a vorbit cu Patricia Brown despre jena pe care o stîrnise în ea siguranța lui cam trufașă. În prima sîmbătă cînd s-a dus la cinematograf cu tatăl ei, îl revăzu pe Mauricio Babilonia îmbrăcat curat, șezînd nu departe de locul unde se aflau ei, și observă cît de mult se dezinteresa de film pentru a se întoarce și a o privi, nu atît pentru a o vedea, cît pentru ca ea să observe că el o privea. Vulgaritatea acestui gest o indispuse pe Meme. La sfîrșitul filmului, Mauricio Babilonia înaintă pentru a-l saluta pe Aureliano Segundo și abia atunci află Meme că cei doi bărbați se cunoșteau deja, deoarece el lucrase la cea dintîi instalație electrică a lui Aureliano cel Trist și se adresa tatălui ei ca unui superior. Această constatare risipi împotrivirea pe care o provocase la început în ea mîndria lui extremă. N-au avut ocazia să se vadă între patru ochi, nici să schimbe alte vorbe decît un bună ziua sau un bună seara, pînă în noaptea cînd a visat că el o salva dintr-un naufragiu și că ea nu încerca față de el un sentiment de recunoștință, ci dimpotrivă, o furie puternică. De parcă i-ar fi oferit ocazia pe care o așteptase atît de mult, în timp ce Meme nu avea altă dorință decît să-l evite, și nu numai pe el, Mauricio Babilonia, ci pe toți bărbații care se interesau de ea. De aceea a fost cuprinsă de atîta indignare atunci cînd, după visul ei, în loc să-l deteste, simți o necesitate irezistibilă de a-l vedea. Nerăbdarea ei se făcu din ce în ce mai mare în cursul săptămînii, iar sîmbătă dorința ei devenise atît de copleșitoare încît a trebuit să depună un efort imens pentru ca Mauricio Babilonia să nu

remarce, în timp ce o saluta la cinematograf, că inima era gata să-i iasă pe gură. Ca orbită de o impresie confuză de plăcere și de furie, îi întinse pentru prima oară mîna, și abia în clipa aceea Mauricio Babilonia îndrăzni să i-o strîngă într-a lui. Timp de o fracțiune de secundă, Meme se căi de pornirea pe care a avut-o, însă căința se transformă de îndată în satisfacție crudă, atunci cînd constată că mîna lui era la fel de jilavă și înghețată ca a ei. În noaptea aceea a înțeles că nu va avea nici o clipă de odihnă atîta vreme cît nu-i va dovedi lui Mauricio Babilonia cît de deșartă era ambiția lui și-și trecu toată săptămîna roind în jurul acestei dorințe noi. Recurse la tot felul de vicleșuguri inutile pentru ca Patricia Brown să o trimită după automobil. Pînă la urmă s-a servit de roșcovanul american, care pe vremea aceea venise să-și petreacă vacanța la Macondo și, sub pretextul că se duce să examineze noile modele de automobile se lăsă condusă pînă la ateliere. Din clipa în care l-a revăzut, Meme încetă de a se mai amăgi și înțelese că de fapt a ajuns să nu-și mai poată stăpîni dorința de a rămîne singură cu Mauricio Babilonia, însă certitudinea că acesta a înțeles-o văzînd-o venind, a scos-o din fire.

— Am venit să văd noile modele, zise Meme.

— Este un pretext bun, răspunse el.

Meme își dădu seama că avea să-și ardă aripile la flacăra orgoliului lui și căută cu disperare un mijloc de a-l umili. El nu-i lăsă însă timp. „N-ai nici o teamă, îi zise cu voce scăzută. Nu este pentru prima oară cînd o femeie înnebunește după un bărbat." Ea se simți atît de descumpănită, încît părăsi atelierul fără să mai privească noile modele și-și petrecu noaptea, de seara pînă dimineața, sucindu-se și răsucindu-se în pat și vărsînd lacrimi de revoltă. Roșcovanul american, care începuse de fapt să o intereseze, îi făcea acum impresia unui prunc în fașă. Atunci observă fluturii galbeni care precedau toate aparițiile lui Mauricio Babilonia. Ea remarcase deja prezența lor, îndeosebi în atelierul mecanic, unde credea că-i atrage mirosul de vopsele. Uneori îi simțise fluturînd pe deasupra capului lui în penumbra cinematografului. Dar atunci

cînd Mauricio Babilonia începu să o urmărească ca o umbră pe care numai ea o putea identifica în mulțime, înțelese că fluturii aveau o oarecare legătură cu el. Mauricio Babilonia se afla întotdeauna în asistență la recitaluri, la cinematograf, la liturghie, și ea nici nu avea nevoie să-l vadă pentru a-i descoperi prezența pe care i-o semnalau fluturii. Într-o zi, Aureliano Segundo se arătă atît de iritat din pricina acestor bătăi din aripi supărătoare, încît ea simți pofta bruscă de a-i dezvălui secretul, după cum îi promisese, însă instinctul o făcu să înțeleagă că de data aceasta el nu va rîde ca de obicei: „Ce ar zice mama ta dacă ar ști?" Într-o zi, fiind ocupată cu tăiatul trandafirilor, Fernanda scoase un țipăt de spaimă și o trase pe Meme de-o parte din locul unde se afla și de unde frumoasa Remedios părăsise grădina pentru a se înălța la cer. Timp de o clipită, avusese impresia că minunea se va repeta cu fiica ei, din pricina unei bătăi neașteptate de aripi care o tulburase în lucrul ei. Erau fluturii. Meme îi văzu, zămisliți parcă spontan din lumină și inima îi zvîcni. În aceeași clipă intră Mauricio Babilonia, purtînd un pachet care nu era altceva, pretindea el, decît un cadou de la Patricia Brown. Meme roși și abia își înghiți saliva, suportă însă această lovitură și reuși chiar să arboreze un surîs firesc, rugîndu-l să binevoiască să depună pachetul pe balustradă, deoarece ea avea degetele pline cu pămînt. Singurul lucru pe care-l remarcă Fernanda la acest bărbat pe care, după cîteva luni avea să-l dea pe ușă afară, fără să-și amintească să-l fi văzut vreodată, a fost chipul lui melancolic.

— Iată un bărbat foarte straniu, zise Fernanda. Citești pe chipul lui că nu va întîrzia să moară.

Meme crezu că mama ei se afla încă sub efectul apariției fluturilor. După ce terminaseră cu tăiatul trandafirilor, își spălă mîinile și duse pachetul în odaia ei pentru a-l deschide. Era un fel de jucărie chinezească, formată din cinci cutii care se îmbucau una în cealaltă, în ultima fiind un mic bilet mîzgălit penibil de cineva care abia putea scrie: *Ne vedem sîmbătă la cinematograf*. Imediat Meme rămase năucită la gîndul că acea cutie rămăsese

atîta vreme pe balustradă la cheremul curiozității Fernandei și, deși se simțea măgulită de îndrăzneala și ingeniozitatea de care dăduse dovadă Mauricio Babilonia, se înduioșă de naivitatea cu care spera să-l vadă venind la întîlnire. Meme știa deja că Aureliano Segundo era ocupat sîmbătă seara. Totuși ardea de atîta nerăbdare, pe măsură ce trecea săptămîna, încît sîmbătă îl convinse pe tatăl ei să o lase să meargă singură la cinematograf și să nu vină să o ia decît la sfîrșitul reprezentației. Un fluture de noapte zburătăci deasupra capului ei tot timpul cît lămpile rămăseseră aprinse. Apoi s-a întîmplat ceea ce avea să se întîmple. De îndată ce s-au stins luminile, Mauricio Babilonia veni și se așeză alături de ea. Meme simți că se bălăcește într-o mlaștină de spaime, din care nu o putea salva, așa se întîmplase și în visul ei, decît acel bărbat, mirosind a ulei de motor, pe care ea abia îl distingea în penumbră.

— Dacă n-ai fi venit, nu m-ai fi revăzut niciodată zise el.

Meme simți greutatea mîinii pe genunchiul ei și știu că în clipa aceasta ajunseseră amîndoi de partea cealaltă a spaimei.

— Ce-mi place la tine, îi răspunse ea surîzînd, este că spui întotdeauna tocmai ceea ce n-ar trebui.

Devenise nebună după el. Își pierdu somnul și pofta de mîncare și se afundă atît de mult în singurătate încît însuși tatăl ei devenise pentru ea stînjenitor. Inventă o rețea încurcată de întîlniri false cu scopul de a o înșela pe Fernanda, își pierdu din vedere prietenele și calcă în picioare orice bună-creștere pentru a-l putea întîlni pe Mauricio Babilonia, la orice oră și în orice loc. La început, asprimea manierelor lui o incomoda. Prima oară cînd s-au regăsit singuri, pe pajiștile pustii din spatele atelierului mecanic, el o atrase fără milă într-o astfel de joacă animalică încît ieșise extenuată. Îi trebui cîtva timp ca să înțeleagă că și aceasta era o formă de tandrețe, și din ziua aceea își pierdu toată liniștea și nu mai trăia decît pentru el, zăpăcită de dorința de a se scufunda în teribilul lui miros de ulei frecat cu leșie. Cu puțin timp înainte de moartea Amarantei, ea fu dintr-o dată reținută de o zonă de luciditate din interiorul nebuniei ei și nesiguranța viitorului o făcu

să se cutremure. Auzise atunci de o femeie care citea viitorul în cărți și se duse să o viziteze în secret. Era Pilar Ternera. De îndată ce o văzu intrînd, ghici motivele ascunse ale lui Meme. „Stai jos, îi zise ea. Nu am nevoie de cărți pentru a cunoaște viitorul unui Buendía." Meme nu știu niciodată că această pithie centenară nu era altcineva decît străbunica ei. Nu ar fi crezut nici după ce i-a dezvăluit, cu un realism agresiv, că acest gen de exaltare amoroasă nu se potolește decît în pat, Mauricio Babilonia împărtășea acest punct de vedere, însă Meme refuza să-i dea crezare, nevăzînd aici decît o idee grosolană de lucrător. Ea credea, de altfel, că acest soi de dragoste nimicește cealaltă dragoste, deoarece era în firea oamenilor de a-și alunga foamea o dată ce pofta le-a fost satisfăcută. Pilar Ternera nu numai că-i risipi eroarea, dar îi mai și oferi vechiul pat de chingi, în care-l zămislise pe Arcadio, bunicul lui Meme, și unde l-a zămislit apoi pe Aureliano José. În afară de aceasta, ea o învățâ cum să împiedice o zămislire nedorită, prin evaporarea unor cataplasme cu muștar și-i dădu diferite rețete de poțiuni, care în caz de neplăceri, izgoneau „chiar și mustrările de conștiință". Această întrevedere o umplu pe Meme de același curaj pe care-l încercase în acea după-amiază cînd băuse peste măsură. Însă moartea Amarantei o obligă să-și amîne hotărîrea. În tot timpul cît au durat cele nouă nopți de priveghi, ea nu-l părăsi nici o clipă pe Mauricio Babilonia, pierdut în mijlocul mulțimii care invadase casa. A urmat apoi lunga perioadă a doliului și izolarea obligatorie, și au trebuit să rămînă separați cîtva timp. Aceste zile văzură domnind în ea atîta frămîntare lăuntrică, atîta nerăbdare imposibil de stăpînit și atîtea dorințe arzătoare înăbușite, încît din prima după-amiază cînd reuși să iasă, Meme se duse direct la Pilar Ternera. Se dărui fără împotrivire lui Mauricio Babilonia, fără rușine, fără să arate nici un formalism, cu un avînt atît de firesc și cu o intuiție atît de savantă, încît oricare bărbat mai neîncrezător decît iubitul ei le-ar fi considerat niște rezultate ale experienței. Se drăgostiră de două ori pe săptămînă, timp de peste trei luni, ocrotiți de complicitatea inocentă a lui Aureliano Segundo care

acredita, fără să se gîndească la rău, alibiurile fiicei sale, numai pentru a o vedea scăpată de inflexibilitatea mamei sale. În seara cînd Fernanda îi surprinse la cinematograf, Aureliano Segundo se simți atît de copleșit de împovărarea conștiinței încît se duse să o vadă pe Meme în odaia în care o închisese Fernanda, încredințat că ea se va ușura față de el de toate tainele pe care nu i le destăinuise. Meme tăgădui însă totul. Avea un aer atît de sigur de ea, agățîndu-se atît de mult de însingurarea ei, încît Aureliano Segundo plecă cu impresia că nu mai există nici o legătură între ei, că prietenia și complicitatea lor nu mai erau acum decît iluzii trecute. Se gîndi să vorbească cu Mauricio Babilonia, crezînd că autoritatea lui de fost patron îl va face să renunțe la proiectele lui, dar Petra Cotes îl convinse că acestea erau chestiuni care nu le priveau decît pe femei, și așa rămase să plutească pe apele nehotărîrii, cu greu susținut de speranța că la sfîrșitul închisorii necazurile fiicei sale vor înceta.

Meme nu arătă nici un semn de supărare. Dimpotrivă, din odaia alăturată, Ursula putea constata că are un somn liniștit, că își vedea în deplină liniște de ocupațiile ei, că-și lua mîncarea regulat și că-i pria. Singurul lucru care o intriga pe Ursula, după mai bine de două luni de pedeapsă, era că Meme nu făcea baie dimineața ca toată lumea, ci către orele șapte seara. Uneori, se gîndea să o prevină să fie atentă la scorpioni, însă Meme se arăta atît de recalcitrantă, convinsă că ea a fost aceea care a denunțat-o, încît preferă să nu o tulbure cu vorbele ei nesăbuite de străbunică. Fluturii galbeni năpădeau casa o dată cu căderea serii. În fiecare seară, revenind din baie, Meme o găsea pe Fernanda disperată, masacrînd fluturii cu pompa pentru insecticid. „Ce blestem, zicea ea. Toată viața mi s-a spus că fluturii de noapte aduc nenoroc." Într-o seară, în timp ce Meme mai era încă în baie, Fernanda intră din întîmplare în odaia ei, unde găsi o mulțime atît de mare de fluturi încît abia mai puteai respira. Apucă prima cîrpă la îndemînă pentru a-i izgoni și inima îi îngheță de spaimă cînd făcu legătura între băile de noapte ale fiicei ei și cataplasmele cu mușt ar care

se rostogoliră pe pământ. Nu mai aşteptă clipa potrivită, aşa cum făcuse prima oară. A doua zi îl invită la dejun pe noul primar al satului, care cobora ca şi ea din podişurile înalte, şi-i ceru să pună o gardă de noapte în curtea din dos, deoarece avea impresia că i se fură găinile. În seara aceea, garda l-a doborît pe Mauricio Babilonia în timp ce scotea ţiglele pentru a pătrunde în baie, unde îl aştepta Meme goală şi tremurînd de dragoste, în mijlocul scorpionilor şi fluturilor, aşa cum îl aşteptase aproape în fiecare seară din ultimele luni. Un glonte înfipt în şira spinării îl ţintui la pat pentru tot restul zilelor sale. A murit de bătrîneţe, în singurătate, fără să se plîngă, fără să protesteze, fără a se lăsa tîrît vreodată de indiscreţie, chinuit de amintiri şi de fluturii galbeni care nu-i dădeau nici o clipă de răgaz şi surghiunit de societate ca găinar.

Pagină intenționat goală

XV

Evenimentele care aveau să aducă lovitura de moarte la Macondo tocmai începeau să se precizeze cînd a fost adus în casă fiul lui Meme Buendía. Situația generală era atunci atît de nesigură, încît nimănui nu-i ardea de scandalurile particulare, astfel că Fernanda putu profita de acest climat favorabil pentru a ține copilul ascuns, ca și cum n-ar fi existat niciodată. Fusese silită să-l accepte, deoarece împrejurările în care i-a fost adus au făcut imposibil refuzul. A fost constrînsă să-l suporte împotriva voinței ei, pentru restul zilelor, din pricină că la ceasul decisiv n-a avut curajul să pună în aplicare ceea ce hotărîse în taină, să-l înece în baie. Îl închise în vechiul atelier al colonelului Aureliano Buendía. Reuși s-o convingă pe Santa Sofia de la Piedád că ea l-a găsit plutind într-un coș pe rîu. Ursula avea să moară fără să-i cunoască originea. Micuța Amaranta Ursula, care intră într-o zi în atelier tocmai cînd Fernanda hrănea copilul, a crezut și ea în versiunea cu coșul plutitor. Aureliano Segundo, care se depărtase definitiv de soția lui din pricina modului absurd în care aceasta manevrase tragedia lui Meme, nu află despre existența nepotului său decît la trei ani după aducerea lui în casă, copilul profitînd de o clipă de neatenție a Fernandei pentru a scăpa din captivitate și a se arăta pe verandă timp de o fracțiune de secundă, complet gol, cu părul încîlcit, arborînd un sex impresionant, asemănător excrescențelor cărnoase ale unui cioc de curcan, ca și cum n-ar fi fost vorba de o ființă omenească ci de definiția enciclopedică a antropofagului.

Fernanda nu se aștepta la această farsă proastă a destinului ei incorigibil. Copilul a fost ca revenirea unei rușini pe care crezuse că a izgonit-o definitiv din casă. Încă nu-l transportaseră pe Mauricio Babilonia cu șira spinării fracturată, și Fernanda iscodise deja în cele mai mici amănunte un plan menit să spele orice urmă a ocării. Fără să ceară părerea soțului, îi făcu bagajele chiar a doua zi, puse într-o valijoară cele trei schimburi de care fiica putea să aibă nevoie, și se duse să o caute în odaia ei cu o jumătate de oră înainte de sosirea trenului.

— Să mergem, Renata, zise ea.

Nu-i dădu nici o explicație. Meme, la rîndul ei, nu aștepta și nici nu dorea să-i dea vreuna. Nu numai că nu cunoștea destinația dar îi era chiar perfect egal să se vadă condusă la abator. Nu mai deschisese gura și nu avea să mai rostească vreun cuvînt în toată viața ei, din clipa în care auzise împușcătura în curtea din dos și, totodată, urletul de durere al lui Mauricio Babilonia. Cînd mama îi porunci să iasă din odaie, nu-și mai luă grija nici să se pieptene, nici să-și spele obrazul și se urcă în tren ca o somnambulă, fără să mai remarce fluturii galbeni care continuau să o însoțească peste tot. Fernanda n-a știut niciodată și nici nu și-a dat osteneala să verifice dacă tăcerea ei de piatră se datora unei determinări a voinței, sau dacă devenise incapabilă de a mai rosti un singur cuvînt sub lovitura tragediei. Meme abia dacă era conștientă de călătoria pe care o făcea prin vechea regiune fermecată. Nu văzu bananeriile interminabile și umbroase de o parte și de cealaltă a căii ferate. Nu văzu trecînd casele albe ale străinilor, nici grădinile lor pustiite de praf și căldură, nici femeile în șorturi și cămăși în dungi albastre care jucau cărți în pridvoare. Nu văzu carele trase de boi și încărcate cu ciorchini pe drumurile colbuite. Nu văzu tinerele fete țopăind ca niște peștișori în rîurile transparente, lăsînd călătorilor din tren regretul dureros după sînii lor magnifici, nici barăcile mizerabile și bălțate ale lucrătorilor, printre care zburau fluturii galbeni ai lui Mauricio Babilonia, și pe pragurile cărora se vedeau copii verzi și slabi, șezînd pe oală, și femei gravide care

strigau enormități la trecerea trenului. Această viziune fugitivă, din care-și făcea o sărbătoare atunci cînd revenea de la colegiu, trecu prin inima lui Meme fără să o trezească din amorțire. Nu aruncă nici o privire pe fereastră, nici chiar după trecerea umidității arzătoare a plantațiilor și după ce trenul traversase cîmpul cu maci unde încă se mai înălța carcasa carbonizată a galionului spaniol, pentru a coborî apoi pe același mal cu aer diafan și la marea înspumată și murdară, unde cu mai bine de un secol mai înainte se spulberaseră iluziile lui José Arcadio Buendía. La orele cinci după-amiază, au ajuns la ultima stație a mlaștinii și Meme, imitînd-o pe Fernanda, coborî din tren. Urcară într-o trăsurică asemănătoare unui liliac enorm, tras de un cal astmatic, și traversară orașul pustiu, parcurgînd străzi nesfîrșite, roase de salitră, în care se auzeau exerciții la pian întru totul asemănătoare cu acelea pe care le auzea Fernanda în orele de siestă din adolescența ei. Se îmbarcară pe un vapor al navigației fluviale a cărui roată mare de lemn făcea un zgomot de incendiu și ale cărui palete metalice se vedeau mîncate de rugină, sclipind ca gurile unui cuptor. Meme se închise în cabină. De două ori pe zi venea Fernanda să-i aducă o farfurie cu mîncare la pat și de două ori pe zi trebuia să le ia înapoi fără ca ea să le fi atins, nu pentru că Meme s-ar fi hotărît să moară de foame, ci pentru că însuși mirosul mîncării o dezgusta și stomacul ei refuza să primească chiar și apa. Nici măcar ea nu știa pe vremea aceea că fecunditatea ei dejucase cataplasmele de muștar, după cum nici Fernanda nu avea să o știe decît după aproape un an, cînd i s-a adus copilul. În atmosfera sufocantă din cabină, îmbolnăvită din pricina vibrațiilor pereților metalici și a mirosului insuportabil de noroi care se lipea de roata vaporului, Meme ajunse să piardă numărătoarea zilelor. A trecut multă vreme pînă cînd văzu ultimul fluture galben sfîrtecat de aripile ventilatorului, și admise ca pe un adevăr iremediabil faptul că Mauricio Babilonia e mort. Cu toate acestea, nu se lăsă biruită de resemnare. Nu încetă să se gîndească la el în timpul penibilei traversări călare pe catîr prin podișul halucinant, unde se pierduse

odinioară Aureliano Segundo în căutarea celei mai frumoase femei de pe fața pământului, nici cînd trecură munții pe potecile indienilor, spre a pătrunde în orașul lugubru ale cărui ulițe pietroase și prăpăstioase răsunau de glasul clopotelor metalice ale celor treizeci și două de biserici. Au dormit în noaptea aceea în locuința colonială părăsită, pe scîndurile pe care Fernanda le-a așezat chiar pe solul unei odăi năpădite de buruieni, învelindu-se cu fîșii din perdelele pe care le smulseră de la ferestre și care se fărîmițau la fiecare mișcare a trupului. Meme înțelese unde se află văzîndu-l trecînd, în spaima insomniei, pe gentilomul îmbrăcat în negru pe care l-au adus în casă într-un cufăr plumbuit, într-un îndepărtat ajun de Crăciun. A doua zi, după liturghie, Fernanda o conduse pînă la o clădire sinistră pe care Meme o recunoscuse imediat, amintindu-și de modul în care mama ei avea obiceiul să evoce mînăstirea unde-și primise educația de regină, și de atunci înțelese că au sosit la capătul călătoriei. În timp ce Fernanda se întreținea cu cineva în biroul învecinat, a trebuit să rămînă într-un salon segmentat prin tablouri mari în ulei, înfățișînd arhiepiscopi din epoca colonială, tremurînd de frig din cauza rochiei din etamină cu floricele negre pe care încă o mai purta și a bocancilor ei aspri umflați de gheața podișurilor înalte. Stătea nemișcată în mijlocul salonului, gîndindu-se la Mauricio Babilonia în razele de lumină galbenă ale vitrourilor, cînd ieși din birou o novice de o rară frumusețe, purtîndu-și valijoara cu cele trei schimburi. Trecînd pe lîngă Meme, îi întinse mîna fără să se oprească.

— Să mergem, Renata, îi zise ea.

Meme o luă de mînă și se lăsă condusă. Fernanda o zări pentru ultima oară, căutînd să-și potrivească pasul cu cel al novicei, cînd se închise în urma ei grilajul de fier al mînăstirii. Se gîndea tot la Mauricio Babilonia, la mirosul lui de ulei și la fluturii care-l înconjurau, și avea să continue să se gîndească la el în toate zilele vieții ei, pînă în acea dimineață îndepărtată de toamnă, cînd avea să moară de bătrînețe, cu numele schimbat și fără a mai fi rostit vreun cuvînt, într-un ospiciu tenebros din Cracovia.

Fernanda se reîntoarse la Macondo cu un tren apărat de polițiști înarmați. În timpul călătoriei, observă nervozitatea călătorilor, pregătirile militare din satele traversate de linia căii ferate, acea rarefiere a aerului care însoțește certitudinea că este pe cale să se producă ceva grav, dar nu putu să afle nimic pînă la sosirea în Macondo, unde i se povesti că José Arcadio Segundo se pregătea să-i incite pe lucrătorii de la compania bananieră să intre în grevă. „Nu ne mai lipsea decît asta, își zise Fernanda. Un anarhist în familie." Greva izbucni după două săptămîni și nu avu urmările dramatice de care se temeau. Lucrătorii cereau să nu mai fie siliți să taie și să îmbarce banane duminica și această revendicare păru atît de legitimă, încît părintele Antonio Isabel însuși pledă în favoarea ei, deoarece o găsea conformă cu legea lui Dumnezeu. Triumful acestei acțiuni, precum și al altora care au urmat în cursul lunilor viitoare, îl scoase din anonimat pe José Arcadio Segundo, despre care se spunea de obicei că nu fusese bun la altceva decît să umple satul cu tîrfe franțuzoaice. Printr-o hotărîre tot atît de impulsivă ca aceea care-l făcuse să-și vîndă cocoșii de luptă cu scopul de a crea o companie de navigație extravagantă, renunțase acum la funcțiile sale de șef de echipă la compania bananieră pentru a trece de partea lucrătorilor. Foarte repede îl semnalară ca fiind agentul unei conspirații internaționale, destinată să tulbure ordinea publică. Într-o noapte, în timp ce ieșea de la o întrunire secretă – toată săptămîna fusese întunecată de zvonuri sinistre – scăpă ca prin minune de cele patru focuri de revolver trase asupra lui de un necunoscut. În lunile următoare, atmosfera fu atît de încordată, încît Ursula însăși își dădu seama în tenebrele în care se retrăsese, și avu impresia că retrăiește acea epocă îndoielnică în care fiul ei Aureliano Buendía înghițea tabletele homeopatice ale subversiunii. Voi să vorbească cu José Arcadio Segundo pentru a-l încunoștiința despre acel precedent, însă Aureliano Segundo o informă că din noaptea atentatului nu i se mai știa domiciliul.

— La fel ca Aureliano! exclamă Ursula. De parcă lumea s-ar învîrti în loc.

Incertitudinea acelor zile nu o atinse deloc pe Fernanda. Aproape că nu mai avea legătură cu lumea din afară, de la cearta violentă pe care o avusese cu soțul ei pentru a fi hotărît soarta lui Meme fără consimțămîntul lui; Aureliano Segundo era hotărît să o elibereze pe fiica sa cu ajutorul poliției, dacă era nevoie, însă Fernanda îi arătă niște hîrtii dovedind că fiica ei intrase în mînăstire de bună voie. Meme le semnase, într-adevăr, după ce ajunsese de cealaltă parte a grilajului de fier, și făcuse aceasta cu același dispreț cu care se lăsase condusă pînă acolo. Aureliano Segundo nu crezu niciodată în sinea lui în validitatea acestor dovezi, după cum nu a crezut niciodată că Mauricio Babilonia s-ar fi introdus în curte pentru a fura găini, totuși aceste două pretexte îi serviră la liniștirea conștiinței sale, și astfel s-a putut întoarce, fără remușcări, la sînul Petrei Cotes, unde își reluă petrecerile zgomotoase și chefurile fără perdea. Străină de neliniștea satului, surdă la prevestirile îngrozitoare ale Ursulei, Fernanda făcu ultimul pas în planul ei, aproape în întregime consumat. Scrise o scrisoare lungă fiului ei José Arcadio care urma să primească hirotonia clerului inferior, informîndu-l că sora lui, Renata, atinsă de frigurile galbene, și-a dat sufletul în pacea Domnului. Apoi o încredință pe Amaranta Ursula grijei Santei Sofia de la Piedád și se puse să facă ordine în corespondența ei cu medicii nevăzuți, tulburată de necazurile provocate de Meme. Primul lucru pe care-l făcu fu să fixeze data definitivă a intervenției telepatice care fusese amînată. Însă medicii nevăzuți îi răspunseră că nu era deloc prudent atîta timp cît va dura climatul de agitație socială de la Macondo. Era atît de nerăbdătoare și atît de greșit informată, încît redactă altă scrisoare pentru a-i lămuri că nu există nimic care să semene cu acel pretins climat de agitație, ci că totul se datorește extravaganțelor unui cumnat, al cărui sindicalism nu e decît o simplă toană, așa cum, altă dată, fuseseră luptele de cocoși și navigația. Nu se puseră încă de acord, cînd, într-o miercuri toridă, veni să toată la ușa casei o călugăriță bătrînă, cu un coș atîrnat de braț. Deschizîndu-i ușa, Santa Sofia de la Piedád crezu că e vorba de un cadou

și voi să o scape de coșul acoperit cu un șervețel fermecător din dantelă. Dar călugărița o opri, căci avea instrucțiuni să-l predea personal și cu cea mai mare discreție, donei Fernanda del Carpio de Buendía. Era fiul lui Meme. Fostul duhovnic al Fernandei îi explica printr-o scrisoare că se născuse cu două luni mai înainte și că și-au îngăduit să-l boteze cu numele de Aureliano, ca pe bunicul lui, deoarece mama fiind invitată să-și împărtășească dorințele, nu-și descleștase dinții. Fernanda se răzvrăti în sinea ei împotriva acestei farse urîte a destinului, dar avu destulă putere să nu lase să apară nimic în fața călugăriței.

— Vom spune că l-am găsit plutind în acest coș, zise ea surîzînd.

— Nimeni nu va crede povestea aceasta, răspunse călugărița.

— Dacă toți au crezut povestea din Sfînta Scriptură, replică Fernanda, nu văd pentru ce nu m-ar crede și pe mine.

Călugărița prînzi în casă așteptînd trecerea trenului care avea să o aducă înapoi, și, discretă cum i se ceruse să fie, nu făcu nici o aluzie la copil, însă Fernanda continua să vadă în ea o mărturie indezirabilă a rușinii și regretă că s-a pierdut obiceiul medieval de a-i strangula pe toți aducătorii de vești proaste. Hotărî atunci să înece copilul în cadă, de îndată ce va fi plecat călugărița, n-avu însă inima să-și execute planul și preferă să aștepte cu răbdare ca bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu să o elibereze de această povară supărătoare.

Noul Aureliano împlinise un an atunci cînd tensiunea populară explodă brusc, fără nici o prevenire. José Arcadio Segundo și alți conducători sindicali, care rămăseseră pînă atunci în ilegalitate, reapărură pe neașteptate la sfîrșitul săptămînii și dezlănțuiră manifestații în satele din regiunea bananieră. Poliția se mulțumi să mențină ordinea. Dar în noaptea spre luni i-au scos pe șefii sindicali din casele lor și i-au trimis la închisoarea din capitala provinciei cu fiare de cîte cinci kilograme la picioare. Între aceștia se numărau José Arcadio Segundo și Laurenzo Gavilán, colonel

al revoluției mexicane exilat în Macondo, și care spunea că a fost martor la comportarea eroică a tovarășului său, Artemio Cruz. Cu toate acestea, după mai puțin de trei luni erau din nou în libertate, guvernul și compania bananieră neputînd cădea de acord pe a cui socoteală avea să le asigure subzistența în închisoare. De data aceasta, nemulțumirea lucrătorilor se datora insalubrității locuințelor, escrocheriilor din serviciile medicale și condițiilor inechitabile în care erau puși să lucreze. Pe de altă parte, pretindeau că nu erau plătiți în bani peșin, ci cu bonuri care nu serveau decît la cumpăratul șuncii de Virginia din magazinele companiei bananiere. José Arcadio Segundo a fost închis pentru că dezvăluise că acest sistem al bonurilor nu era decît un mijloc, pentru companie, de a-și finanța vasele fructiere, care ar fi fost silite să se întoarcă goale de la New Orleans pînă în porturile de îmbarcare a bananelor, dacă n-ar fi trebuit să aprovizioneze magazinele. Celelalte plîngeri erau de notorietate publică. Medicii companiei nu-i examinau pe bolnavi, ci îi puneau să se așeze în șir indian în fața dispensarelor, iar o infirmieră le punea pe limbă cîte o tabletă de culoare roz, indiferent dacă erau atinși de paludism, de blenoragie sau de constipație. Această terapeutică se generalizase atît de mult încît copiii se strecurau de mai multe ori în același șir și, în loc de a înghiți tabletele, le duceau acasă pentru a marca numerele cîștigătoare la jocul de loto. Lucrătorii companiei erau îngrămădiți în cabane nenorocite. Inginerii, în loc să amenajeze latrine, aduceau în tabără, de Crăciun, un fel de W. C. mobil pentru grupuri de cîte cincizeci de persoane, și se făceau demonstrații publice cu privire la folosirea acestuia pentru a-l păstra în bună stare cît mai mult timp posibil. Avocații senili, îmbrăcați în, negru, care veniseră altă dată să-l asalteze pe colonelul Aureliano Buendía și care acum erau autorizați cu puteri din partea companiei bananiere, nimiceau toate aceste acuzații cu ajutorul unor expediente care păreau de domeniul magiei. După ce lucrătorii au redactat un caiet plin cu doleanțe unanim aprobate, pierdură multă vreme căutînd

zadarnic să-l prezinte oficialilor companiei bananiere. De îndată ce cunoscu acordul la care au ajuns, Mr. Brown puse să se atașeze la tren luxosul său vagon de sticlă și dispăru din Macondo împreună cu reprezentanții cei mai de vază ai întreprinderii sale. Cu toate acestea, cîțiva lucrători îl descoperiră – pe unul dintre ei în sîmbăta următoare, într-un bordel, și-l puseră să semneze un exemplar din caietul cu doleanțe, în timp ce era în pielea goală cu femeia care acceptase să-l atragă în această cursă. Avocații, cu mutrele lor de înmormîntare, au dovedit la tribunal că acest individ nu avea nici o legătură cu compania și, pentru ca nimeni să nu se mai îndoiască de argumentele lor, puseră să-l aresteze ca uzurpator. Mai tîrziu, Mr. Brown a fost surprins călătorind incognito într-un vagon de clasa a treia și-l puseră să semneze alt exemplar din caietul cu doleanțe. A doua zi, se prezentă în fața judecătorilor cu părul vopsit în negru și vorbind curgător spaniola. Avocații au dovedit că acesta nu era Mr. Jack Brown, superintendentul companiei bananiere, născut în Prattville, Alabama, ci un negustor nevinovat de plante medicinale, născut în Macondo, unde a și fost botezat cu numele de Dagoberto Fonseca. După puțină vreme, în fața unei noi tentative a lucrătorilor, avocații puseră să se afișeze în cîteva locuri publice certificatul de deces al lui Mr. Brown, autentificat de mai mulți consuli și atașați de ambasade, prin care se adeverea că în nouă iunie trecut a fost găsit la Chicago, zdrobit de o mașină a pompierilor. Sătui de acest delir hermeneutic, lucrătorii renunțară să se mai adreseze autorităților din Macondo și merseră cu doleanțele lor pînă la tribunalele supreme. Acolo, iluzioniștii dreptului dovediră că reclamațiile lor nu aveau nici o valoare pentru simplul motiv că compania bananieră nu avea, n-a avut niciodată și nu va avea niciodată lucrători în serviciul ei, ci că se mărginea să-i recruteze ocazional și în chip cu totul temporar. Așa au fost risipite poveștile cu șunca de Virginia, cu tabletele miraculoase și cu closetele de la Crăciun și s-a stabilit prin hotărîre judecătorească, înainte de a se proclama oficial, că lucrătorii nici nu există.

A izbucnit greva generală. Culturile au fost abandonate, fructele se stricară pe crengi, iar convoaiele celor o sută douăzeci de vagoane au fost imobilizate pe șine. Satele se umplură cu lucrători fără slujbă. Strada Turcilor își redobîndi toată strălucirea în acea sîmbătă prelungită și, în sala de biliard de la hotelul lui Iacob a fost nevoie să se organizeze un serviciu neîntrerupt. Acolo se afla José Arcadio Segundo în ziua cînd s-a anunțat că armata fusese însărcinată cu restabilirea ordinei publice. Deși nu era omul presimțirilor această veste a fost pentru el ca o anunțare a morții pe care o aștepta din acea dimineață îndepărtată cînd colonelul Gerineldo Márquez îi permise să asiste la o execuție. Acest semn rău nu-i alteră însă solemnitatea. Execută lovitura pe care o meditase și nu-și greși combinația. După puțin timp, focul alimentat de bătăile tobei, de sunetul goarnei, țipetele și îmbulzeala precipitată a oamenilor îi indicară că s-a terminat nu numai partida lui de biliard, ci și acea partidă mută și solitară pe care o juca cu sine însuși din acea dimineață a execuției. Ieși în stradă și-i zări. Erau trei regimente al căror marș, în ritmul tobelor de galeră, făcea să se cutremure pămîntul. Răsuflarea lor de balaur cu multe capete umplu văzduhul limpede al amiezii cu o duhoare pestilențială. Erau mici, masivi, bestiali. Asudau ca niște cai, aveau miros de carne macerată de soare și aerul întrepid, impenetrabil și taciturn, al oamenilor din podișurile înalte. Deși le-a trebuit peste o oră pentru a defila de la primul pînă la ultimul, ai fi putut crede că nu era vorba decît de cîteva escadroane învîrtindu-se în cerc, pentru că toți erau la fel, fii ai aceleiași mame, suportînd cu același aer abrutizat povara ranițelor și bidoanelor soldățești, rușinea puștilor lor cu baioneta pusă, ulcerul ascultării oarbe și al sensului onoarei lor. Din patul tenebrelor ei Ursula îi auzi trecînd și-și ridică mîna încrucișîndu-și două degete a piază-rea. Santa Sofia de la Piedád reveni o clipă la viață, aplecată asupra pînzei brodate pe care terminase să o calce, și se gîndi la fiul ei, José Arcadio Segundo, care privea cum defilează ultimii soldați prin fața porții hotelului lui Iacob, fără să-i tresară vreun mușchi al obrazului.

Legea marțială îngăduia armatei să joace un rol de arbitru în acest conflict, însă nu se făcu nici o tentativă de împăcare. După ce defilară în întregul Macondo, soldații își rînduiră puștile, tăiară și încărcară bananele și porniră din nou trenurile. Lucrătorii care pînă atunci se mulțumiseră să aștepte, se retraseră în păduri, înarmați doar cu cuțitele care erau uneltele lor de lucru și începură să saboteze acest sabotaj. Incendiară domeniile și depozitele, distruseră căile ferate pentru a împiedica circulația trenurilor care începuseră să-și facă drum cu focuri de mitralieră și tăiară firele telegrafului și telefoanelor. Pîraiele se umplură de sînge.

Mr. Brown, care era sănătos și bine în fortul electrificat, a fost evacuat din Macondo împreună cu familia sa și cu cele ale altor compatrioți de ai săi și condus la loc sigur sub protecția armatei. Situația amenința să degenereze într-un război civil pe cît de sîngeros, pe atît de inegal, atunci cînd autoritățile adresară tuturor lucrătorilor apelul de a se aduna la Macondo. Apelul anunța pentru vinerea următoare sosirea comandantului civil și militar al provinciei, dispus să medieze în conflict.

José Arcadio Segundo se afla în mulțimea care se masase în fața gării în zorii zilei de vineri. Participase la o reuniune a conducătorilor sindicali și fusese însărcinat, împreună cu colonelul Gavilán, să se amestece în mulțime și să o călăuzească după împrejurări. Nu se simțea în largul lui și frămînta în cerul gurii o pastă cu gust de salitră din clipa cînd remarcase cuiburile de mitraliere dispuse de armată în jurul micii piețe, și piesele de artilerie, destinate să apere, în dosul sîrmelor ghimpate, cetatea companiei bananiere. Către amiază, așteptînd un tren care nu mai venea, peste trei mii de oameni, între care erau lucrători, femei și copii, nu mai găsiră locuri pe esplanada din fața gării și se îmbulzeau în străzile învecinate pe care armata le blocă cu ajutorul șirurilor de mitraliere. Mai mult decît al unei ceremonii de primire, aspectul era al unui bîlci plin de animație veselă. Fuseseră mutate aici standurile negustorilor de fripturi și chioșcurile cu băuturi din strada Turcilor, și oamenii suportau cu foarte bună dispoziție plictiseala

așteptării și soarele arzător. Cu puțin timp înainte de orele trei, se răspîndi zvonul că trenul oficial nu va sosi decît a doua zi. Mulțimii obosite îi scăpă un oftat de descurajare. Atunci, un locotenent al armatei se sui pe acoperișul gării, unde se aflau patru cuiburi de mitraliere ațintite asupra mulțimii, și se auzi semnalul prin care se cerea să se facă liniște. Lîngă José Arcadio Segundo se afla o femeie foarte grasă, desculță, însoțită de doi copii, care puteau să aibă patru și șapte ani. Îl luă în brațe pe cel mai mic și-i ceru lui José Arcadio Segundo, deși nu-l cunoștea, să-l ridice pe al doilea, ca să audă mai bine ce avea să se spună. José Arcadio Segundo îl luă pe copil călare pe umerii săi. Cu mulți ani mai tîrziu, copilul avea să povestească, fără să-l creadă nimeni, cum l-a văzut pe locotenent, cu o pîlnie de gramofon în lipsă de difuzor, dînd citire Decretului Nr. 4 al Comandantului Civil și Militar al provinciei. Decretul fusese semnat de generalul Carlos Cortes Vargas și de secretarul său, maiorul Enrico García Isaza și, de-a lungul a trei articole de optzeci de cuvinte, îi declara pe greviști *bandă de răufăcători* și împuternicea armata să-i doboare pe loc.

După citirea decretului, în mijlocul protestelor asurzitoare, un căpitan luă locul locotenentului pe acoperișul gării și cu pîlnia gramofonului, făcu un semn că vrea să vorbească. Mulțimea se liniști din nou.

— Doamnelor și domnilor, zise căpitanul cu voce slabă, înceată și puțin obosită, aveți cinci minute pentru a părăsi terenul.

Fluierăturile și strigătele repetate acoperiră sunetul trompetei care anunța începerea acestui termen. Nimeni nu se mișcă.

— Cele cinci minute s-au scurs, reluă căpitanul pe același ton. Încă un minut și se va trage.

José Arcadio Segundo, în sudori de gheață, descărcă copilul pe care-l ținea pe umeri și-l dădu femeii. „Acești ticăloși sînt în stare să tragă", murmură ea. José Arcadio Segundo nu mai avu timp să răspundă deoarece în aceeași clipă recunoscu glasul răgușit al colonelului Gavilán, care se făcea ecoul cuvintelor femeii. Amețit

de încordarea mulțimii, de densitatea minunată a tăcerii ei, și convins încă o dată că nimic nu va face să se miște această mulțime împietrită de fascinația morții, José Arcadio Segundo se ridică în vîrful picioarelor, pe deasupra capetelor care erau înaintea lui și, pentru prima oară în viață, ridică glasul.

— Bandă de codoși! strigă el. Vi se face cadou minutul care vă trebuie!

Abia scoase acest strigăt, că se și produse ceva ce nu stîrni în el spaimă, ci un fel de halucinație. Căpitanul dădu ordin să se tragă și patrusprezece cuiburi de mitraliere răspunseră imediat. Însă totul avea aerul unei operete. S-ar fi putut spune că mitralierele erau încărcate cu muniție oarbă de focuri de artificii, căci dacă se auzea pocnetul lor gîfîitor, dacă se zăreau exploziile lor incandescente, nu se observa nici cea mai slabă reacție, nici o voce, nici măcar un suspin în această mulțime compactă care părea sudată printr-o invulnerabilitate neașteptată. Deodată, de lîngă gară, se auzi un țipăt de moarte și farmecul se frînse brutal: „Ah, mamă!" O răbufnire seismică, o gîlgîire vulcanică, un răcnet de cataclism izbucniră în mijlocul mulțimii cu o putere de propagare extraordinară. José Arcadio Segundo abia mai avu timp să ridice copilul în timp ce mama și celălalt copil fuseseră înghițiți de mulțimea risipită de panică.

Cu mulți ani mai tîrziu, copilul avea să mai povestească însă, deși vecinii lui aveau să-l considere un moșneag țicnit, cum José Arcadio Segundo îl ridicase deasupra capului lui și se lăsase dus, aproape în văzduh, ca plutind peste teroarea mulțimii, în direcția unei străzi învecinate. Poziția privilegiată a copilului îi îngăduia să vadă, în aceeași clipă, masa stîrnită care era gata să ajungă la colțul străzii și șirul mitralierelor care au deschis focul. Mai multe glasuri urlară în același timp.

— Culcați-vă la pămînt! Culcați-vă la pămînt!

Primele rînduri o făcuseră deja, secerate de rafalele mitralierelor. Supraviețuitorii, în loc să se culce la pămînt, voiră să revină în piațetă și atunci panica, asemenea loviturii unei cozi

de balaur, îi zvîrli într-un val compact care se ciocni de celălalt val compact ce venea în sens invers, împins de o altă lovitură de coadă de balaur, dinspre strada opusă, de unde alte mitraliere trăgeau și ele fără încetare. Fură încolțiți în acest ungher, prinși într-un vîrtej uriaș, care încetul cu încetul fu redus la epicentrul său, pe măsură ce marginea circulară era secerată sistematic, așa cum se curăță o ceapă, cu foarfecele insațioase și bine reglate ale mitraliei. Copilul observă o femeie îngenuncheată, cu brațele încrucișate, într-un spațiu gol, ferit misterios de împușcături. În locul acesta îl așeză José Arcadio Segundo în clipa în care se prăbuși, cu obrazul în sînge, înainte ca gloata gigantică să vină să mătură în întregime acel spațiu gol, cu femeia îngenuncheată, cu lumina cerului uscat de secetă, cu acea lume ticăloasă în care Ursula Ignarán vînduse atîtea și atîtea animale mici din zahăr ars.

Cînd își reveni, José Arcadio Segundo era întins pe spate în întuneric. Își dădu seama că înainta într-un tren interminabil și liniștit, că părul i se lipise de sîngele închegat și că-l dor toate oasele. Simți o poftă irezistibilă de a dormi. Pregătindu-se să se cufunde într-un somn de multe ceasuri, eliberat de teroare și de groază, se întoarse pe partea care-i producea mai puține dureri, și abia atunci își dădu seama că zăcea peste oameni morți. În afară de culoarul central, nu mai era nici un spațiu liber în tot vagonul. Trecuseră, pesemne, multe ceasuri de la masacru, deoarece cadavrele aveau aceeași temperatură ca și ipsosul toamna, consistența lui de spumă împietrită, iar acei care-i încărcaseră în vagon avuseseră timp să-i așeze în rînd și în sens potrivit, așa cum se transportau ciorchinii de banane. Încercînd să scape de acest coșmar, José Arcadio Segundo se tîrî din vagon în vagon în sensul mersului trenului, și, la lumina fulgerelor care se aprindeau brusc printre scîndurile de lemn, la trecerea prin satele adormite, vedea numai bărbați morți, femei moarte și copii morți, pe care-i duceau să-i arunce în mare, ca bananele de rebut. Nu putu recunoaște decît o femeie care vindea răcoritoare în piață, precum și pe colonelul Gavilán care încă mai ținea, înfășurat în jurul mîinii, centironul cu

cataramă de argint din Morelia, cu ajutorul căruia încercase să-și croiască drum în înghesuiala generală. După ce ajunse în primul vagon, făcu un salt în întuneric și rămase întins în șanț pînă ce trecu convoiul. Era cel mai lung pe care-l văzuse vreodată, aproape două sute de vagoane de marfă, cu cîte o locomotivă la ambele capete și o a treia la mijloc. Nu avea nici un felinar, nici măcar luminile de poziție roșii și verzi, și aluneca într-o repeziciune nocturnă și tăcută. Pe acoperișul vagoanelor se puteau vedea formele confuze și întunecoase ale soldaților cu mitralierele lor încărcate.

După miezul nopții căzu o ploaie torențială. José Arcadio Segundo nu știa unde sărise, dar știa că, mergînd în sensul opus celui al trenului, va ajunge la Macondo. După peste trei ore de mers, ud pînă la piele, cu o durere de cap groaznică, putu distinge primele case în lumina dimineții. Atras de mirosul de cafea, intră într-o bucătărie unde era o femeie, cu un copil în brațe aplecată deasupra cuptorului.

— Bună ziua, îi zise el, sfîrșit de puteri. Mă numesc Buendía, José Arcadio Segundo.

Își rosti numele întreg, separînd silabele pentru a se convinge singur că mai este în viață. Procedă bine, deoarece femeia, văzînd în pragul ușii această siluetă murdară și sinistră, cu capul și hainele pline de sînge, atinsă de solemnitatea morții, crezu că e o vedenie. Îl cunoștea. Îi aduse o pătură cu care să se acopere în timp ce hainele i se vor zvînta deasupra vetrei, îi încălzi apă ca să-și spele rana, care nu era decît o ușoară zgîrietură, și-i dădu o pînză curată să-și bandajeze capul. Îi servi apoi o ceașcă de cafea fără zahăr, cum i se spusese că beau cei din neamul Buendía, iar el își întinse hainele lîngă foc.

José Arcadio Segundo nu vorbi decît după ce terminase să-și bea cafeaua.

— Trebuie să fi fost cel puțin trei mii, murmură el...

— Cine?

— Cei morți, explică el. Trebuie să fi fost toți cei care se aflau la gară.

Femeia îl privi cu milă. „N-au fost morți pe aici, îi zise ea. De pe vremea unchiului tău, colonelul, nu s-a mai întîmplat nimic la Macondo". În trei bucătării pe unde se opri José Arcadio Segundo înainte de a ajunge acasă, i se repetă același lucru: „Nu au fost morți". Trecu prin piațeta gării, văzu mesele la care se mîncau fripturile, îngrămădite una peste alta, dar nici acolo numai găsi nici o urmă de măcel. Străzile erau pustii în ploaia persistentă și casele rămăseseră închise, lipsite de aparența unei vieți interioare. Singurul semn omenesc a fost sunetul clopotelor care-i chema pe oameni la liturghie. Bătu la ușa colonelului Gavilán. O femeie gravidă, pe care o întîlnise de mai multe ori, îi trînti ușa în nas. „A plecat, îi zise ea, cu un aer înspăimîntat. S-a întors în țara lui". Intrarea principală a fortului înconjurat cu sîrmă ghimpată era păzită, ca de obicei, de doi polițiști locali care păreau niște statui în ploaie, cu căștile și cu pelerinele lor. În ulicioara lor dosnică, negrii antilieni cîntau în cor psalmii de sîmbătă. José Arcadio Segundo sări peste gardul curții și intră în casă prin bucătărie. Santa Sofia de la Piedád abia își ridică vocea; „Să nu te vadă Fernanda, îi zise ea. S-a sculat acum cîteva clipe". Ca și cum s-ar fi conformat unei înțelegeri implicite, îl conduse pe fiul ei la *odaia cu oale*, îi pregăti patul șubrezit al lui Melchiade și, către orele două după-amiază, în timp ce Fernanda își făcea siesta, îi trecu pe fereastră o farfurie cu mîncare.

Aureliano Segundo dormise în casă, unde îl apucase ploaia, și către orele trei după-amiază încă mai aștepta ca aceasta să se oprească. Informat în taină de Santa Sofia de la Piedád, îl vizită atunci pe fratele său în odaia lui Melchiade. Nici el nu voi să creadă în povestea cu masacrul nici în coșmarul cu trenul încărcat cu morți care pleca spre mare. Spre seară se citise o adresă specială către țară pentru a-i informa pe oameni că lucrătorii se supuseră ordinului de a evacua gara și s-au întors acasă în cortegii pașnice. Acest anunț mai spunea că conducătorii sindicali, cu un înalt simț patriotic, își reduseseră revendicările la două puncte: reformarea

serviciilor medicale și construirea de latrine la locuințe. Mai tîrziu, populația a fost informată că, de îndată ce șefii militari au obținut acordul lucrătorilor, s-au grăbit să-i comunice lui Mr. Brown, care nu se mulțumi numai să accepte noile condiții, dar se și oferi să plătească trei zile de petreceri publice pentru a sărbători sfîrșitul conflictului. Numai că, atunci cînd militarii l-au întrebat pentru ce dată se poate anunța semnarea acordului, el privi prin fereastră spre cerul brăzdat de fulgere și făcu un gest evaziv.

— Va fi cînd va înceta ploaia, zise el. Cît timp plouă, se suspendă toate activitățile noastre.

Nu mai plouase de trei luni și erau în plină epocă de secetă. Dar abia își împărtăși Mr. Brown hotărîrea sa, că se și revărsă peste toată zona bananieră ploaia torențială care îl surprinse pe José Arcadio Segundo în drum spre Macondo. După o săptămînă încă mai ploua. Versiunea oficială, repetată și pisată de mii de ori în toată țara prin toate mijloacele de informare de care dispunea guvernul, reuși să se impună: nu au fost morți, lucrătorii satisfăcuți s-au întors acasă cu familiile lor, iar compania bananieră și-a suspendat activitățile pînă la încetarea ploilor. Legea marțială se menținea în vigoare, pentru cazul în care se va dovedi necesar să se ia măsuri de urgență împotriva calamității nesfîrșitelor ploi torențiale, însă trupele erau încartiruite. În timpul zilei, soldații cutreierau prin torentele străzilor, cu pantalonii sumeși pînă sub genunchi, jucîndu-se cu copiii de-a naufragiul. În timpul nopții, după semnalul stingerii, spărgeau ușile prin lovituri cu patul puștii, îi scoteau din pat pe cei suspecți și-i îmbarcau pentru o călătorie fără întoarcere. Era vorba tot de căutarea și stîrpirea răufăcătorilor, asasinilor, incendiatorilor și altor rebeli din Decretul cu Numărul Patru, însă militarii refuzau să recunoască aceasta chiar și față de părinții victimelor lor care veneau și invadau biroul statului major în aflarea de vești. „Ați visat cu siguranță, stăruiau ofițerii. La Macondo nu s-a întîmplat nimic, nu se întîmplă nimic și nu se va întîmplă niciodată nimic. Satul acesta este un sat fericit". Așa s-a terminat exterminarea responsabililor sindicali.

Singurul și unicul supraviețuitor era José Arcadio Segundo. Într-o noapte din februarie, se auziră la ușă loviturile de neconfundat date cu patul puștii. Aureliano Segundo care aștepta mereu să înceteze ploaia pentru a putea pleca, deschise la șase soldați comandați de un ofițer. Uzi de ploaie, fără să spună un cuvînt, scotociră casa, cameră după cameră, dulap după dulap, de la intrare și pînă la hambar. Ursula se trezi cînd aprinseră lumina în camera ei și tot timpul cît dură percheziția, nu-i scăpă nici un suspin, dar își păstră degetele încrucișate, îndreptate către soldați și urmărindu-i în mersul lor încolo și încoace. Santa Sofia de la Piedád reuși să-l prevină pe José Arcadio Segundo care dormea în odaia lui Melchiade, dar el înțelese că era prea tîrziu ca să mai încerce să fugă. Santa Sofia de la Piedád închise atunci ușa iar el își îmbrăcă cămașa și încălță pantofii și se așeză pe patul de campanie așteptîndu-i să vină. În clipa aceea scotoceau atelierul de aurărie. După ce au deschis lacătul, ofițerul lumină repede odaia cu lanterna sa, timp cît să observe masa de lucru și vitrina cu flacoanele de acizi și cu instrumentele care se aflau tot pe locul unde le lăsase proprietarul lor, și păru să înțeleagă că în odaia aceea nu locuia nimeni. Totuși îl iscodi pe Aureliano Segundo dacă era aurar și acesta îi explică că se găsesc în atelierul colonelului Aureliano Buendía. „Așa", zise ofițerul și făcu lumină pentru a efectua „o percheziție atît de minuțioasă încît nu le putură scăpa cei optsprezece peștișori de aur care nu fuseseră retopiți, ascunși în dosul șirurilor de flacoane în tipsia lor de tablă. Ofițerul îi examină unul după altul și din clipa aceea se umaniză cu totul. „Cu îngăduința dumneavoastră m-aș bucura să iau unul, zise el. Era o vreme cînd acesta ora un semn de recunoaștere a subversiunii, acuma însă a devenit o relicvă". Era tînăr, aproape un adolescent, fără cea mai mică urmă de timiditate și înzestrat cu o simpatie naturală care pînă atunci trecuse neobservată. Aureliano Segundo îi dărui peștișorul. Ofițerul îl strecură în buzunar, cu ochii strălucind ca la un copil, și-i lăsă pe ceilalți în tipsie pentru a-i pune la locul unde-i găsise.

— Este o amintire neprețuită, zise el. Colonelul Aureliano Buendía a fost unul dintre oamenii cei mai mari ai istoriei noastre.

Această bruscă umanizare nu-i schimbă însă nicidecum atitudinea profesională. În fața odăii lui Melchiade, care fusese din nou încuiată cu lacătul, Santa Sofia de la Piedád făcu o ultimă încercare: „A trecut mai bine de un secol de cînd nu mai locuiește nimeni în odaia aceasta", zise ea. Ofițerul puse să o deschidă, o parcurse cu fascicolul lanternei; Aureliano Segundo și Santa Sofia de la Piedád zăriră ochii de maur ai lui José Arcadio Segundo în clipa în care chipul lui fu luminat de lanternă și atunci înțeleseră că în clipa aceea luase sfîrșit o spaimă și începea alta, care nu-și va găsi potolire decît în resemnare. Dar ofițerul continuă să inspecteze odaia cu ajutorul lanternei și nu arătă nici cel mai mic semn de interes pînă cînd descoperi cele șaizeci și două de oale de noapte, așezate una peste alta în dulapuri. Făcu atunci lumină. José Arcadio Segundo ședea pe marginea patului de campanie, gata de plecare, mai solemn și mai visător ca oricînd. În fund se înșirau etajerele cu cărțile descusute, cu sulurile de pergament și masa de lucru, curată și bine rînduită, cu cerneala încă proaspătă în călimări. În aer era aceeași puritate, aceeași limpezime, același privilegiu față de praf și distrugere pe care-l cunoscuse Aureliano Segundo în copilăria sa și pe care numai colonelul Aureliano Buendía nu l-a putut observa. Însă ofițerul nu se interesă decît de oalele de noapte.

— Cîte persoane trăiesc sub acoperișul acesta? întrebă el.

— Cinci.

Ofițerul rămase firește fără să înțeleagă. Privirea i se opri asupra zonei în care Aureliano Segundo și Santa Sofia de la Piedád continuau să-l vadă pe José Arcadio Segundo, iar acesta din urmă își dădu seama și el că ofițerul îl fixa fără să-l vadă. Apoi stinse lumina și închise ușa după el. Auzindu-l vorbindu-le soldaților, Aureliano Segundo înțelese că tînărul militar văzuse odaia cu aceiași ochi ca și, odinioară, colonelul Aureliano Buendía.

— Este adevărat că nimeni nu a mai locuit în această

odaie de cel puțin un secol, le spuse ofițerul soldaților. Trebuie să se fi prăsit chiar și șerpi.

După ce ușa se închise la loc, José Arcadio Segundo avu certitudinea că războiul său se terminase. Cu mulți ani înainte, colonelul Aureliano Buendía îi vorbise despre vraja războiului și încercase să i-o dovedească prin nenumărate exemple luate din propria sa experiență. Îl crezuse. Dar în noaptea aceasta, cînd militarii îl priviseră fără să-l vadă în timp ce el se gîndea la încordarea din ultimele luni, la mizeria din închisoare, la panica din gară, la trenul încărcat cu morți, José Arcadio Segundo ajunse la concluzia că ruda sa, colonelul Aureliano Buendía nu fusese decît un cabotin sau un imbecil. Nu înțelegea de ce i-au trebuit atîtea cuvinte pentru a-i explica ce simți în război, cînd un singur cuvînt putea să fie de ajuns: frică. În odaia lui Melchiade, în schimb, ocrotit de lumina supranaturală, de zgomotul ploii, de senzația de a fi invizibil, găsi liniștea pe care nu o cunoscuse nici o singură clipă din viața sa de pînă atunci, și singura teamă care mai stăruia în el era cea de a nu fi îngropat de viu. Se destăinui Santei Sofia de la Piedád, care-i aducea mîncarea în fiecare zi, iar ea îi făgădui că va face totul pentru a rămîne în viață pînă peste puterile ei, pentru a se asigura că nu va fi îngropat decît mort. Eliberat de orice teamă, José Arcadio Segundo se consacră atunci cititului și recititului pergamentelor lui Melchiade, avînd cu atît mai multă plăcere cu cît le înțelegea mai puțin. Se obișnui cu zgomotul ploii, care după două luni devenise o nouă formă a liniștii; singurătatea lui nu mai era tulburată decît de intrările și ieșirile Santei Sofia de la Piedád. Astfel că o rugă să-i lase mîncarea pe polița ferestrei și să pună lacătul la ușă. Restul familiei uită de el, chiar și Fernanda, care nu văzu nici un inconvenient în a-l lăsa acolo, după ce aflase că militarii îl priviseră fără să-l vadă. După șase luni petrecute în această ascunzătoare, armata părăsind Macondo, Aureliano Segundo se duse să scoată lacătul, căutînd pe cineva cu care să stea la taifas, așteptînd ca ploaia să înceteze. De îndată ce deschise ușa, Aureliano fu izbit de mirosul pestilențial al oalelor de noapte așezate pe jos

și fiecare dintre ele fusese folosită de mai multe ori. José Arcadio Segundo, căruia îi căzuse părul, indiferent față de aceste emanații îngrețoșătoare care făceau atmosfera de nerespirat, continua să citească și să recitească pergamentele neînțelese. Era luminat de un fel de strălucire serafică. Abia își ridică ochii cînd simți că se deschide ușa, dar această privire i-a fost de ajuns fratelui său pentru a citi în ea repetarea destinului ireparabil al străbunicului lor.

— Erau peste trei mii, se mărgini să spună José Arcadio Segundo, acum sînt sigur că erau toți aceia care fuseseră atunci la gară.

Pagină intenționat goală

XVI

A plouat patru ani, unsprezece luni și patru zile. Au fost epoci în care picura numai, și toată lumea își îmbrăca hainele de sărbătoare și lua un aer de convalescență pentru a sărbători înseninarea, însă foarte curînd se obișnuiră să nu mai vadă în aceste pauze decît semnele unei nemiloase recrudescențe. Cerul se deșerta în vijelii pustiitoare și dinspre miazănoapte se năpusteau uraganele care smulseră acoperișuri, dărîmară ziduri și dezrădăcinară ultimele trunchiuri ale plantației. La fel ca odinioară în timpul ciumei nesomnului, de care Ursula își aminti în cursul acestor zile, flagelul însuși avea să născocească mijloacele de apărare împotriva plictiselii. Aureliano Segundo se număra printre aceia care făcură maximum pentru a nu se lăsa biruiți de inactivitate. Trecuse pe acasă pentru un motiv fortuit, chiar în seara în care Mr. Brown invocase furtuna, și Fernanda vru să-i vină în ajutor cu un cortel pe jumătate sfîșiat pe care-l găsi într-un dulap. „Nu e nevoie, zise el. Rămîn aici pînă încetează ploaia". Nu era, bineînțeles, un angajament ineluctabil, dar puțin a lipsit ca să-l respecte întocmai. Întrucît garderoba lui era la Petra Cotes, își dezbrăca la fiecare trei zile hainele pe care le purta și aștepta în izmene să i le spele. Ca să nu se plictisească, se apucă să repare numeroasele deteriorări pe care le suferise casa. Ajustă balamalele, unse închizătoarele, strînse șuruburile, redresă cremoanele. Timp de cîteva luni fu văzut pretutindeni, cu o lădiță de unelte pe care le uitaseră pesemne țiganii de pe vremea lui José Arcadio Buendía și nimeni n-ar fi putut spune dacă din cauza gimnasticii involuntare, a plictiselii hibernale sau a abstinenței forțate,

burdihanul lui se desumflă puțin cîte puțin ca un burduf, chipul lui de broască țestoasă fericită deveni mai puțin sîngeriu, și mai puțin proeminentă bărbia sa dublă, pînă ce întreaga lui înfățișare deveni mai puțin pachidermică și putu să-și lege iar șireturile la pantofi. Văzîndu-l cum monta clanțele și cum deregla orologiile, Fernanda se întrebă dacă nu cumva era pe punctul de a cădea și el în viciul de a face pentru a desface, cum făcea colonelul Aureliano Buendía cu peștișorii lui de aur, Amaranta cu nasturii și cu lințoliul, José Arcadio Segundo cu pergamentele și Ursula cu amintirile. Dar nu era așa. Partea proastă era că ploaia răsturnase totul, că angrenajele mașinilor celor mai aride înfloreau dacă nu erau unse cu ulei, tot la trei zile, că firele de brocart se oxidau și că pe lenjeria umedă creșteau alge de șofran. Atmosfera era atît de umedă încît peștii ar fi putut intra pe ușă și ieși pe fereastră, navigînd prin aerul încăperilor. Într-o dimineață, trezindu-se, Ursula simți că se sfîrșește într-un fel de leșin pașnic, și ceruse chiar să fie adus părintele Antonio Isabel, dacă era nevoie pe targă, cînd Santa Sofia de la Piedád descoperi că are spatele acoperit cu un mozaic de lipitori. Le dezlipiră una după alta, frigîndu-le cu cărbuni, cu puțin înainte de a-i fi supt tot sîngele. Au trebuit să sape canale pentru a evacua apa din casă, pentru a o goli de melci și de broaște, pentru ca podelele să se poată zvînta, să se scoată cărămizile puse sub picioarele paturilor și să reînceapă să umble în pantofi. Distrat de multiplele mici lucrări de reparații care-i rețineau toată atenția, Aureliano Buendía nici nu realiză că începuse să îmbătrînească, pînă în seara cînd, privind apusul timpuriu al soarelui dintr-un balansoar, își dădu seama că se gîndește fără să freamăte la Petra Cotes. Nu ar fi avut nimic împotrivă să se întoarcă la dragostea searbădă a Fernandei, a cărei frumusețe devenise mai calmă o dată cu vîrsta coaptă, însă ploaia îl ținuse la adăpost de orice pornire pătimașă, și-i insuflase seninătatea spongioasă a lipsei de pofte. Îi plăcea să se gîndească la lucrurile pe care le-ar fi putut face odinioară pe această ploaie care cădea deja de peste un an. El fusese unul dintre primii care au adus tablă de zinc la

Macondo, cu mult înainte ca această companie bananieră să o fi lansat la modă, numai cu scopul de a acoperi dormitorul Petrei Cotes și de a gusta sentimentul de profundă intimitate pe care i-o dădea pe vremea aceea plescăitul ploii pe acoperiș. Dar chiar și aceste amintiri nebunatice ale tinereții sale extravagante îl lăsau insensibil, ca și cum ultimele chefuri ar fi epuizat toate resursele sale de lubricitate, și nu i-ar mai fi rămas decît această compensație minunată de a le putea evoca fără amărăciune și remușcare. S-ar fi putut crede că potopul îi dăduse ocazia să stea să reflecteze, și că această febră a cleștelor și a biuretelor redeșteptase în el nostalgia tîrzie a atîtor meserii folositoare pe care le-ar fi putut exercita și nu le exercitase niciodată în viață, dar nici una, nici alta dintre aceste două alternative nu era reală, căci, de fapt, acea ispită a unei existențe sedentare și casnice care-i tot dădea tîrcoale nu era rodul chibzuinței și nici al experienței. Această atracție îi venea de mult mai departe, parcă dezgropată de furia ploii, din vremea cînd citea în cabinetul lui Melchiade poveștile minunate cu covoarele zburătoare și cu balenele care se hrăneau cu vapoare cu echipajele lor cu tot. Într-una din aceste zile, profitînd de un moment de neatenție al Fernandei, apăruse pe verandă micuțul Aureliano, și bunicul lui află taina existenței sale. Îi tăie părul, îl îmbrăcă, îl învățătă să nu se mai teamă de oameni și în puțină vreme își dădu seama că era un adevărat Aureliano Buendía, cu pomeții săi proeminenți, cu privirea sa mirată și cu aerul său solitar. Fernanda se simți ușurată. Trecuse multă vreme de cînd socotea deplasat orgoliul de care dăduse dovadă, dar nu știa cum să-l remedieze: cu cît se gîndea mai mult la soluții, cu atît acestea i se păreau mai puțin rezonabile. Dacă ar fi știut că Aureliano Segundo avea să ia lucrurile așa cum le luase, cu complezența unui bunic bun, ar fi renunțat la atîtea ocoluri și amînări și s-ar fi găsit, încă de un an, eliberată de această mortificare. Pentru Amaranta Ursula, căreia îi crescuseră dinți noi, acest nepot a fost ca o jucărie jucăușă care o consolă de plictiseala ploii. Aureliano Segundo își aminti atunci de enciclopedia engleză de care nu se mai atinsese nimeni, în fosta

cameră a lui Memo. Începu să le arate copiilor planșe, îndeosebi cele cu animale, iar mai tîrziu hărți geografice, fotografii cu țări îndepărtate și personaje celebre. Întrucît nu cunoștea engleza și abia putea recunoaște orașele cele mai vestite și personajele cele mai familiare, se puse să inventeze nume și legende pentru a satisface curiozitatea nepotolită a copiilor.

Fernanda credea sincer că soțul ei aștepta încetarea ploii pentru a se întoarce la concubina lui. În cursul primelor luni ale ploii, se temea ca nu cumva el să încerce să se strecoare în camera ei și să trebuiască să îndure rușinea de a-i destăinui că de la nașterea Amarantei Ursula, nu mai era capabilă de o asemenea împăcare. Aceasta era cauza acelei corespondențe febrile cu medicii nevăzuți, întreruptă de frecventele dezastre ale poștei. În primele luni, cînd se află că trenurile deraiau din pricina furtunii, o scrisoare a medicilor nevăzuți o preveni că ale ei se rătăciseră. Mai tîrziu, cînd raporturile ei cu corespondenții necunoscuți fură suspendate, ea se gîndise foarte serios să-și pună masca de tigru pe care o folosise soțul ei la carnavalul sîngeros, pentru a se lăsa examinată sub un nume fals de către medicii de la compania bananieră. Însă, una din nenumăratele persoane care se perindau prin casă aducînd vești ingrate despre potop, o informă că în curînd, compania era pe cale să-și demonteze dispensarele pentru a le transporta sub un cer mai blînd. Atunci își pierdu orice speranță. Se resemnă să aștepte ca ploaia să înceteze și poșta să revină la normal, și în acest timp recurse la resursele inspirației pentru a se ușura de suferințele ei ascunse, căci ar fi preferat să moară mai degrabă decît să intre pe mîna singurului medic rămas la Macondo, extravagantul francez care se hrănea cu iarbă pentru măgari. Se apropiase de Ursula, sigură că aceasta cunoaște un paleativ pentru suferințele ei. Însă obiceiul sucit pe care-l avea de a nu le spune lucrurilor pe nume o făcea să vorbească despre față ca și cum ar fi fost dosul, să substituie nașterea cu expulzarea, să înlocuiască pierderile prin arsuri, pentru ca totul să pară mai puțin rușinos, astfel că Ursula ajunse la concluzia că necazurile ei nu erau uterino ci intestinale,

și o sfătui să ia pe stomacul gol un săculeț cu calomel. Dacă n-ar fi fost această suferință, care n-ar fi avut nimic rușinos pentru cineva care n-ar fi pătimit și de pudoare extremă, și dacă n-ar fi fost ca pricina că scrisorile s-au pierdut, ploaia n-ar fi incomodat-o cu nimic pe Fernanda, căci, la urma urmei, toată viața ei se scursese ca și cum n-ar fi încetat să plouă. Ea nu modifică întru nimic orarele și nu părăsi nici un rit. În timpul cînd masa încă mai era înălțată pe cărămizi și scaunele așezate pe scînduri, pentru a-i feri pe comeseni să-și ude picioarele, ea continua să se slujească de fețele de masă de in și de serviciile chinezești, aprinzînd candelabrele, deoarece considera că nu se puteau invoca drept pretext calamitățile pentru a se nesocoti bunele maniere. Nimeni nu mai ieșea din casă. Dacă ar fi fost după Fernanda, n-ar mai fi ieșit nimeni niciodată, nu numai de cînd a început să plouă, ci cu mult mai devreme, deoarece ușile, după părerea ei, nu fuseseră inventate decît pentru a fi închise și curiozitatea față de ceea ce se petrece pe stradă era o treabă de destrăbălată. Cu toate acestea, ea a fost prima care să privească afară atunci cînd a fost prevenită că trece înmormîntarea colonelului Gerineldo Márquez, dar ceea ce văzu atunci prin fereastra întredeschisă, o lăsă într-o astfel de stare de întristare, încît multă vreme se căi de această slăbiciune.

Cu greu ți-ai fi putut închipui un convoi mai mizerabil. Sicriul fusese într-un car tras de boi, acoperit cu un mic umbrar din frunze de bananier, însă ploaia cădea cu atîta putere și străzile erau atît de împotmolite, încît la tot pasul se poticneau roțile și umbrarul era pe cale să se desfacă. Trombele de apă tristă care cădeau peste sicriu îmbibaseră complet drapelul care fusese întins deasupra și care nu era altul decît stindardul însîngerat și plin de praf de pușcă pe care-l renegaseră cei mai venerabili dintre veterani. Pe sicriu puseseră și sabia cu ciucuri de aramă și mătase, aceeași pe care-o atîrnase colonelul Gerineldo Márquez în cuierul salonului, pentru a intra neînarmat în odaia de cusut a Amarantei. În urma carului, cîțiva desculți, toți cu pantalonii suflecați pînă sub genunchi, ultimii supraviețuitori de la capitularea de la Neerlandia,

se bălăceau prin noroi, ținînd într-o mînă ciomagul de mînat boii, iar în cealaltă o cunună din flori de hîrtie decolorată de ploaie. Apărură ca niște fantome pe strada aceasta, care încă mai purta numele lui Aureliano Buendía, și toți priviră în tăcere casa înainte de a coti după colțul pieții, unde au trebuit să ceară ajutor pentru a despotmoli carul. Ursula o rugase pe Santa Sofia de la Piedád să o aducă pînă în pragul ușii. Urmări peripețiile înmormîntării cu atîta atenție, încît nu-i trecu nimănui prin gînd să se îndoiască de faptul că vede, mai ales că mîna ei ridicată ca un arhanghel vestitor bătea măsura în ritmul zdruncinăturilor carului.

— Adio, Gerineldo, fiule, strigă ea. Salută-i pe ai mei și spune-le că ne vedem cînd se oprește ploaia.

Aureliano Segundo o ajută să se întoarcă la patul ei și, cu aceeași dezinvoltură pe care o arăta întotdeauna față de ea, o întrebă despre semnificația acestui adio.

— Este adevărat, îi zise ea. Nu mai aștept decît oprirea ploii ca să mor.

Starea străzilor îl neliniști pe Aureliano Segundo. Preocupat cu întîrziere de soarta animalelor sale, își aruncă o pînză cerată în spate și se duse la Petra Cotes. O găsi în curte, cu apa pînă la brîu, încercînd să despotmolească hoitul unui cal. Aureliano Segundo îi veni în ajutor, înarmat cu o bară de fier, și trupul enorm se răsuci și se lăsă tîrît de torentul noroiului lichid. De la începerea ploii, Petra Cotes își petrecuse toată vremea curățindu-și curtea de animale moarte. În cursul primelor săptămîni, îi trimise mesaje lui Aureliano Segundo ca să ia măsuri de urgență, dar el răspunse că nu era nici o grabă, că situația nu e alarmantă și că va reflecta asupra unor măsuri, de îndată ce se va opri ploaia. Ea îi trimise vorbă că pășunile sînt inundate și că vitele se refugiază spre locurile înalte, unde nu e nimic de mîncare și unde cad pradă tigrilor și molimei. „Nu se poate face nimic, îi răspunse Aureliano Segundo. Cînd va înceta ploaia, se vor naște altele." Petra Cates văzuse cum mureau cirezi după cirezi și abia dacă mai prididea să taie vitele rămase împotmolite. Cu o neputință surdă, vedea cum

potopul distruge implacabil o avere care într-o anumită epocă era considerată ca fiind cea mai însemnată și mai solidă din întregul Macondo și din care nu mai rămînea decît această duhoare. Cînd Aureliano Segundo se hotărî să se ducă să vadă ce se petrece, nu mai găsi decît cadavrul calului și un catîr scheletic între ruinele grajdului. Petra Cotes îl văzu sosind, fără surprindere, fără bucurie și fără dușmănie, și abia își permise să surîdă ironic.

— Noroc! îi zise ea.

Îmbătrînise mult, nu mai avea decît pielea pe os, iar ochii ei săgetători de fiară sălbatică deveniseră triști și blînzi din pricină că privise atît de mult ploaia. Aureliano Segundo rămase peste trei luni la ea, nu că s-ar fi simțit mai bine acolo decît în propria sa casă, ci pentru că avu nevoie de tot acest răstimp pentru a lua hotărîrea de a-și arunca iarăși pe umeri acea bucată de pînză cerată. „Nu e nici o grabă, zise el așa cum spusese și în cealaltă casă. Să așteptăm, poate că va înceta ploaia în ceasurile următoare." În cursul primei săptămîni putu să se obișnuiască cu ravagiile pe care le cauzaseră timpul și ploaia asupra stării sănătății iubitei sale, și încetul cu încetul începu să o vadă iar așa cum era altă dată, amintindu-și de nestăpînirile sale vesele și de fecunditatea delirantă pe care dragostea lor o stîrnea în animale, și fie din dragoste, fie din interes, într-o noapte din săptămîna a doua, o trezi prin mîngîieri violente. Petra Cotes nu reacționă. „Stai liniștit și dormi, murmură ea. Nu mai sînt vremuri pentru așa ceva". Aureliano Segundo se văzu reflectat în oglinda de deasupra patului, văzu șira spinării Petrei Cotes ca un rînd de mosoare înșirate pe un mănunchi de nervi vestejiți, și înțelese că ea avea dreptate, nu din pricina vremurilor, ei chiar a lor, care nu mai erau îndeajuns de tineri pentru asemenea lucruri.

Aureliano Segundo se întoarse acasă cu cuferele sale, convins că nu numai Ursula, ci toți locuitorii din Macondo așteptau să înceteze ploaia pentru a muri. Îi văzuse în trecere, șezînd în odăile de primit oaspeți, cu privirea pierdută, cu brațele încrucișate, simțind cum trece timpul scurgîndu-se dintr-o dată, un timp lăsat

în voia lor deoarece era inutil să-l divizezi în luni și ani, în zile și ceasuri, cînd nu se putea face altceva decît să contempli ploaia. Copiii îl întîmpinară veseli pe Aureliano Segundo, care se apucă să cînte din acordeonul său astmatic. Însă acest concert nu le reținu atenția în asemenea măsură ca ședințele de enciclopedie, astfel că-și reluară întrunirile din odaia lui Meme, unde imaginația lui Aureliano Segundo transformă balonul dirijabil într-un elefant zburător care-și căuta un loc unde să doarmă printre nori. Într-o zi dădu peste un cavaler pe care aspectul lui exotic nu-l împiedica să păstreze un aer de familie și după ce-l examină multă vreme, ajunse la concluzia că era un portret al colonelului Aureliano Buendía. I-l arătă Fernandei, care admise și ea asemănarea acestui călăreț nu numai cu colonelul, dar și cu toți membrii familiei, deși în realitate era vorba de un general tătar. Așa își trecea vremea, între colosul din Rodos și îmblînzitorii de șerpi, pînă în ziua cînd soția lui îl anunță că n-au mai rămas decît zece kilograme de carne sărată și un sac de orez în hambar.

— Și ce vrei să fac? întrebă el.

— Eu nu știu, replică Fernanda. Această chestiune îi privește pe bărbați.

— Prea bine, răspunse Aureliano Segundo, vom mai vedea după ce va înceta ploaia.

Continuă să arate mai mult interes pentru enciclopedie decît pentru această problemă domestică, chiar și atunci cînd trebui să se mulțumească cu firimituri de carne și un pic de orez la dejun. „Pentru moment nu se poate face nimic, zicea el. Nu va ploua toată viața." Și cu cît amîna la calendele grecești necesitățile presante ale hambarului, cu atît creștea indignarea Fernandei, pînă cînd protestările ei accidentale, exploziile ei puțin frecvente ajunseră să se descarce într-un torent dezlănțuit, imposibil de stăpînit, care începu într-o bună dimineață, ca un monocord monoton de ghitară, și pe măsură ce trecea ziua, urca cîte un ton, din ce în ce mai alimentat, din ce în ce mai generos. Aureliano Segundo nu băgă de seamă acest pomelnic de reproșuri decît în

ziua următoare, după micul dejun, cînd se simți complet zăpăcit de un bîzîit care se auzea din ce în ce mai limpede și pe note mai înalte decît rumoarea ploii, care nu era altceva decît Fernanda care umbla prin toată casa, plîngîndu-se că a fost educată ca o regină pentru a sfîrși ca o slujnică într-o casă de nebuni, cu un soț trîndav, idolatru, libertin, care tot timpul zăcea pe spate, cu gura căscată, așteptînd să-i cadă pîinea din cer coaptă gata, în timp ce ea se spetea încercînd să mențină la suprafață un cămin care nu se mai ținea decît într-un fir de păr, un cămin unde erau atîtea de făcut, atîtea de suportat și de îndreptat, de cînd bunul Dumnezeu făcea să răsară soarele pînă în ceasul asfințitului, cînd se ducea la culcare în pat cu ochii împăienjeniți de atîta oboseală și, cu toate acestea, nimeni nu-i spunea vreodată bună ziua, Fernanda, ai dormit bine, Fernanda, și nici nu o întreba nimeni, măcar din respect, pentru ce era atît de palidă și pentru ce se scula cu cearcănele astea violete, deși nici nu se aștepta, de fapt la așa ceva din partea restului familiei, care, la urma urmei, o considerase întotdeauna ca o piedică, ca o otreapă de care te servești să apuci oala fără să te arzi, ca o marionetă caraghioasă desenată pe pereți, și care șușoteau tot timpul prin colțuri, bîrfind-o pe ea, făcînd-o mironosiță, făcînd-o fariseică, făcînd-o șopîrlă înrăită, ba chiar și Amaranta, odihnească-se în pace, cutezase să spună în gura mare că era una dintre acelea care își confundă fundul cu săptămîna mare, binecuvîntat fie Domnul, ce cuvinte, și ea îndurase totul fără să spună nimic, supunîndu-se voiei Tatălui ceresc, dar paharul dăduse pe dinafară cînd sceleratul acela de José Arcadio Segundo pretinse că pierzania familiei se datora faptului că i-au deschis ușa unei fandosite, închipuiți-vă numai, o fandosită care ar fi vrut să le poruncească tuturor, Dumnezeule bun, o fandosită cu limba despicată și din aceeași plămădeală cu acei filfizoni trimiși de guvern ca să masacreze lucrătorii, auziți dumneavoastră, și că, spunînd acestea, se referea, n-o să credeți, la ea însăși, la fina Ducelui de Alba, o doamnă a cărei descendență provoca crize de ficat soțiilor președinților, care aparținea nobilimii de sînge și care

avea dreptul să semneze cu unsprezece patronimice peninsulare și care era singura muritoare din acest sat de bastarzi care nu se încurca atunci cînd avea în fața ei șaisprezece tacîmuri diferite, ca să audă după aceea pe desfrînatul ei de soț murind de rîs, zicînd că un număr atît de mare de linguri și de furculițe și de cuțite și de linguriță nu se potrivește cu bunii creștini, ci cu miriapozii, și tot ea era singura care putea spune cu ochii închiși cînd trebuie să se servească vin alb, din care parte și din care cupe, și cînd trebuie să se servească vin roșu, din care cupe și din care parte, nu ca sălbatica aceea de Amaranta, odihnească-se în pace, care credea că vinul alb se servește ziua și vinul roșu seara, precum și singura de pe întregul litoral care se putea lăuda că nu și-a făcut nevoile în altă parte decît în oala de noapte de aur, pentru ca după aceea colonelul Aureliano Buendía, odihnească-se în pace, să aibă îndrăzneala să o întrebe, cu firea lui rea de mason, de unde i se trăgea ei un astfel de privilegiu, să facă, în loc de rahat, flori de astromelii, luați seama, să audă astfel de cuvinte, și ca Renata, fiica ei, care în chip indiscret o văzuse făcîndu-și treaba mare în dormitor, să răspundă că într-adevăr oala era cu totul de aur și cu însemne heraldice, dar ceea ce era înăuntru era chiar rahat, rahat organic, și chiar mai rău decît altele deoarece era rahatul unei fandosite, da, închipuiți-vă, propria ei fiică, măcar că nu-și făcea iluzii despre restul familiei, dar avea orișicum dreptul să aștepte ceva mai multă considerație din partea soțului ei, deoarece, de bine de rău, taina cununiei făcuse din el consortul ei, susținătorul, defloratorul ei legal, care își asumase în toată libertatea și suveranitatea, răspunderea grea de a o smulge de la vatra părintească unde nu-i lipsea și nu se putea plînge niciodată de nimic, unde împletea cununi funerare numai din plăcerea de a-și ocupa timpul, deoarece însuși nașul ei îi trimisese o scrisoare, cu semnătura lui și cu pecetea inelului său imprimată în ceară, în care-i spunea limpede că mîinile finei lui nu sînt făcute pentru nevoile acestei vieți mărunte, ci numai pentru a cînta la clavecin, dar cu toate acestea, nebunul ei de bărbat o smulsese de acasă, cu toate avertismentele și prevenirile, și

o adusese în această căldare infernală unde te sufocai de căldură, și chiar înainte de a apuca să ducă pînă la capăt abstinența de la Rusalii, el se furișase cu cuferele lui transhumante și cu acordeonul său de chefliu, să se destrăbălleze lîngă o mizerabilă căreia era de ajuns să-i vezi fesele, ce mai încolo și-ncoace, ce am zis, am zis, era de ajuns s-o vezi clătinîndu-și fesele ei de iepșună, ca să-ți dai seama că era o, că era o, una cu totul deosebită de ea, ea care știa să rămînă doamnă într-un castel ca și într-o cocină, la masă ca și în pat, o doamnă din născare, temătoare de Dumnezeu, ascultînd de poruncile lui, supusă hotărîrii lui, și cu care desigur că nu putea face toate acrobațiile și nici să ducă acea viață de coate goale pe care o ducea el cu cealaltă, care fără îndoială că se preta la orice, ca și matroanele franțuzoaice și chiar mai rău, dacă stai să te gîndești, deoarece acestea din urmă aveau cel puțin onestitatea de a-și pune o lampă roșie la poartă, astfel de porcării, închipuiți-vă, n-ar mai fi lipsit decît asta, cu mult iubita fiică unică a doamnei Renata Argote și a lui don Fernando del Carpio, și îndeosebi a acestuia, bineînțeles, omul sfînt, creștin din cei mai cucernici, cavaler al ordinului Sfîntului Mormînt, făcînd parte dintre aceia care primesc direct de la Dumnezeu privilegiul de a se conserva intacți în mormînt, cu pielea curată și strălucitoare ca satinul unei rochii de mireasă, cu ochii vii și diafani ca smaragdele.

— Iacă, asta nu-i adevărat, o opri Aureliano Segundo. Cînd l-au adus, puțea deja.

Avusese răbdare să o asculte o zi întreagă ca s-o poată prinde cu greșeala. Fernanda nu-i dădu nici o atenție, însă coborî vocea. În seara aceea, în timpul cinei, bombănitul exasperant al acestui pomelnic acoperise zgomotul ploii. Aureliano Segundo mîncă puțin, cu nasul în farfurie, și se retrase devreme în odaia lui. A doua zi, la micul dejun, Fernanda tremura toată, avea o mină de parcă ar fi făcut noapte albă, însă părea că se ușurase complet de ceea ce avea pe inimă. Cu toate acestea, cînd soțul ei o întrebă dacă nu s-ar putea să mănînce un ou fiert moale, ea nu se mărgini să-i răspundă pur și simplu că ouăle se terminaseră încă de

săptămîna trecută, ci se lansă într-o critică violentă împotriva bărbaților care-și petreceau vremea adorîndu-și buricul și care aveau apoi pretenția să li se servească pe tavă ficați de ciocîrlie. Aureliano Segundo duse copiii să se uite prin enciclopedie, ca de obicei, iar Fernanda se prefăcu că face ordine în camera lui Meme, numai pentru ca el să o audă cum mormăia că trebuie să ai tupeu, nu glumă, ca să le spui acestor bieți nevinovați, că însuși colonelul Aureliano Buendía era înfățișat în enciclopedie. După-amiază, în timp ce copiii își făceau siesta, Aureliano Segundo se așeză pe verandă și Fernanda îl urmări pînă acolo, provocîndu-l, sîcîindu-l, sucindu-se în jurul lui cu bîzîitul ei implacabil de bondar, spunînd că, de bună seamă, cînd nu mai aveau decît pietre de pus în gură, soțul ei stătea tolănit ca un sultan din Persia, contemplînd ploaia, căci nu era decît un pierde-vară, un pește ordinar, un neisprăvit, mai molatec ca un ciucure de bumbac, obișnuit să trăiască pe spinarea femeilor, convins că s-a căsătorit cu soția lui Iona, aceea care a rămas atît de liniștită după povestea cu balena. Aureliano Segundo o ascultă mai mult de două ore, imperturbabil, ca și cum ar fi fost surd. Se feri să o întrerupă pînă la o oră foarte înaintată a după-amiezii, cînd nu mai putu suporta acest uruit de ladă grea, care-i producea dureri de cap.

— Fie-ți milă și taci, o rugă el.

Fernanda, dimpotrivă, ridică tonul. „N-am nici un motiv să tac, îi zise ea. Cine nu vrea să mă asculte, n-are decît să plece." Aureliano Segundo își pierdu atunci stăpînirea de sine. Se ridică fără grabă, ca și cum nu se gîndea la altceva decît să-și dezmorțească mădularele, apoi, cu o furie perfect controlată și metodică, apucă unul după altul ghivecele cu begonii, ciuberele cu ferigi, oalele cu origan, și le zdrobi pe rînd de pămînt în mii de cioburi. Fernanda se înfricoșă, deoarece pînă atunci nu-și dăduse seama prea clar de teribila forță interioară a pomelnicului ei, însă era prea tîrziu ca să mai dea înapoi. Tîrît de acest torent eliberator imposibil de stăvilit, Aureliano Segundo sparse geamul vitrinei și una cîte una, fără să se grăbească, scoase piesele serviciului și le dădu de

pămînt, prefăcîndu-le în pulbere. Sistematic, cu cel mai mare calm, cu aceeași nepăsare de care dăduse dovadă cînd a tapetat toată casa cu bancnote, se apucă apoi să spargă de pereți cristalele de Boemia, vasele decorate de mînă, tablourile cu domnișoarele din gondolele încărcate cu trandafiri, oglinzile cu cadre aurite și tot ce se putea sparge, de la camera de primire pînă la hambar, și termină cu urciorul cel mare din bucătărie care se sparse în curte cu un zgomot profund de explozie. Apoi se spălă pe mîini, își azvîrli pe umeri bucata de pînză cerată și, înainte de a bate miezul nopții, se întoarse cu cîteva ciozvîrte uscate de carne sărată, cu cîțiva saci de orez și de porumb plini cu gărgărițe și cu cîțiva ciorchini de banane toate zbîrcite. De atunci nu mai lipsiră niciodată alimentele.

Amaranta Ursula și micuțul Aureliano aveau să-și amintească de potop ca de o epocă fericită. În ciuda severității Fernandei, se bălăceau prin băltoacele de noroi din curte, vînau șopîrlele pentru a le sfîrteca și se jucau de-a otrăvitul supei, aruncînd în ea praf de aripi de fluturi, cînd Santa Sofia de la Piedád nu era atentă. Ursula era pentru ei jucăria cea mai distractivă. O considerau ca o păpușă mare, decrepită, pe care o purtau și o trăgeau prin toate ungherele, deghizată cu ajutorul cîrpelor vechi multicolore și cu obrazul mînjit cu funingine sau cu roșală și într-o zi erau să-i scoată ochii așa cum făceau la broaște, cu foarfecele de tăiat crengi. Nimic nu-i înveselea mai tare decît s-o audă bătînd cîmpii. Într-adevăr, trebuie să se fi petrecut ceva în creierul ei în timpul celui de al treilea an ploios, deoarece își pierdu încetul cu încetul simțul realității și începu să confunde epoca prezentă cu anumite perioade îndepărtate din viața ei, într-atît încît i se întîmplă odată să jelească trei zile, nemîngîiată, moartea Petronilei Iguarán, străbunica ei, îngropată de peste un secol. Se cufundă într-o stare de buimăceală atît de absurdă, încît credea că vede, în micul Aureliano, pe fiul său, colonelul, prin epoca în care fusese dus să facă cunoștință cu gheața, iar în José Arcadio, care se afla atunci la seminar, pe primul ei născut, care plecase cu țiganii. Vorbea atît de mult despre familie, încît copiii se deprinseră să-i organizeze vizite imaginare

cu oameni care nu numai că muriseră de mult, dar care trăiseră chiar în epoci cu totul diferite. Șezînd pe pat, cu părul acoperit de cenușă și cu obrazul ascuns sub un fular roșu, Ursula era fericită în mijlocul acestor neamuri ireale pe care copiii le descriau fără să omită nici un amănunt, ca și cum le-ar fi cunoscut cu adevărat. Ursula se întreținea cu strămoșii ei asupra unor evenimente anterioare propriei ei existențe, se bucura de veștile pe care i le dădeau și plîngea împreună cu ei după morții mult mai recenți decît acei care erau adunați. Copiii nu întîrziară să observe că în cursul acestor întruniri de fantome, Ursula strecura totdeauna o întrebare menită să stabilească cine era acela care a adus în casă, în timpul războiului, un sfînt Iosif din ipsos, în mărime naturală, ca să-i fie păstrat pînă va înceta ploaia. Așa și-a amintit Aureliano Segundo de averea îngropată într-un loc pe care nu-l cunoștea decît Ursula, dar toate întrebările lui, ca și toate manevrele șirete pe care izbuti să le născocească, se dovediră zadarnice, deoarece ea părea că păstrează în labirintele rătăcirii ei o anumită limită de luciditate menită să păzească secretul, pe care avea să-l dezvăluie numai față de acela care va face dovada că este adevăratul proprietar al aurului îngropat. Era atît de abilă și memoria ei era atît exactă, încît în ziua în care Aureliano Segundo îl învăță pe unul dintre tovarășii lui de chefuri să se dea drept stăpînul averii, ea îl încurcă în firele unui interogatoriu din cele mai precise, presărat cu curse subtile.

Convins că Ursula va duce cu sine în mormînt acest secret, Aureliano Segundo angajă o echipă de săpători, sub pretextul de a construi canale de scurgere în curtea din față și cea din dos, și el însuși se puse să sondeze solul cu tîrnăcoape de fier și cu tot felul de detectoare de metale, fără să găsească ceva care să semene a aur, după trei luni de săpături istovitoare. Mai tîrziu, se duse la Pilar Ternera, în speranța că întinzînd cărțile vor vedea mai bine decît săpătorii, dar ea îi explică de la bun început că orice încercare e zadarnică, atîta vreme cît Ursula nu va tăia cărțile cu mîna ei. În schimb, confirmă existența comorii, precizînd chiar că

era vorba de șapte mii două sute patrusprezece monede, îngropate în trei saci din pînză gudronată, cusuți cu sîrmă de aramă, într-un cerc cu o rază de douăzeci de metri și avînd ca centru patul Ursulei, însă îl preveni că nu va fi găsită înainte de a fi încetat ploaia și înainte ca soarele din iunie din trei ani consecutivi să fi prefăcut toate smîrcurile în pulbere. Pentru Aureliano Segundo, abundența și imprecizia meticuloasă a acestor date păreau că se înrudesc atît de mult cu poveștile de spiritism, încît perseveră în întreprinderea sa, deși era în august și ar fi trebuit să mai aștepte cel puțin trei ani, pentru a se împlini toate condițiile prorocirii. Ceea ce îl stupefie în primul rînd, sporindu-i în același timp dezorientarea, fu constatarea că de la patul Ursulei pînă la gardul curții din dos erau exact douăzeci și doi de metri. Fernanda se temu că e la fel de nebun ca și fratele său geamăn cînd îl văzu făcînd măsurători și, ceea ce era și mai grav, cînd dădu ordin echipelor de săpători să sape toate șanțurile cu încă un metru mai adînc. Cuprins de un delir al explorării, pe care îl puteai compara fără exagerare cu acela al străbunicului său cînd căuta calea marilor invenții, Aureliano Segundo pierdu ultimele pungi de grăsime care-i mai rămăseseră, și vechea sa asemănare cu fratele geamăn se accentuă iar, nu numai în silueta subțiată, ci și în aerul distrat și în atitudinea sa închisă. Nu se mai ocupa de copii. Mînca fără nici o rînduială, plin de noroi din tălpi pînă în creștet, într-un colț al bucătăriei, abia răspunzînd la întrebările puse din cînd în cînd de Santa Sofia de la Piedád. Văzîndu-l cu cîtă străduință lucrează, așa cum nu visase niciodată că ar fi în stare, Fernanda luă temeritatea lui drept hărnicie, lăcomia lui drept abnegație și încăpățînarea lui drept perseverență, și inima ei se sfîșie de remușcări din pricina violenței cu care trăncănise despre trîndăvia lui. Însă Aureliano Segundo nu era dispus atunci la împăciuiri milostive. Scufundat pînă la gît într-o mlaștină de ramuri uscate și flori putrezite, întoarse toată grădina cu fundul în sus, după ce terminase cu curtea din față și cu cea din dos, și găuri atît de adînc temeliile aripii de răsărit a casei, încît într-o noapte, toată lumea se trezi îngrozită de ceea ce

părea a fi un cataclism, judecînd după toate acele cutremurări, precum și după o înspăimîntătoare troznitură subterană, și care nu era altceva decît prăbușirea a trei camere și apariția unei crăpături înspăimîntătoare, care se căscase din verandă pînă în odaia Fernandei. Aureliano Segundo nu renunță din pricina aceasta la săpături. Chiar și după ce se năruiseră ultimele sale speranțe și numai prezicerile cărților păreau a fi păstrat un oarecare sens, el consolidă fundațiile știrbite, astupă fisura cu mortar și începu să sape la aripa de apus a casei. Încă mai erau într-a doua săptămînă a lunii iunie a anului următor, cînd ploaia începu să se potolească, norii să se înalțe din nou și se văzu că cerul se pregătea dintr-o clipă în alta, să se însenineze complet. Ceea ce nu întîrzie să se întîmple. Într-o vineri, către ceasurile două de după-amiază, lumea se pomeni luminată de un soare nebun, roșcat și aspru asemenea prafului de cărămidă, aproape tot atît de răcoros ca și apa, și apoi, timp de zece ani nu mai căzu nici un strop de ploaie.

Macondo era în ruine. Pe străzile înnămolite rămăseseră mobile dezarticulate, schelete de animale acoperite de crini roșii, ultimele urme ale hoardelor de străini care fugiseră din Macondo într-o sminteală asemănătoare cu aceea de la venirea lor. Casele care țîșniseră ca niște ciuperci pe vremea febrei bananelor fuseseră părăsite. Compania bananieră își demontase instalațiile. Din vechiul centru împrejmuit nu mai rămăseseră decît mormane de dărîmături. Căsuțele de lemn, terasele răcoroase unde se scurgeau după-amiezele liniștite în partide de cărți, păreau că au fost rase printr-o prefigurație a acelui vînt profetic, care cu mulți ani mai tîrziu avea să facă să dispară Macondo de pe fața pămîntului. Singurul vestigiu omenesc rămas după acea suflare dezlănțuită a fost o mănușă a Patriciei Brown în automobilul înecat de panselele înflorite. Regiunea fermecată pe care o explorase José Arcadio Buendía în epoca întemeierii satului, și unde se întinseseră apoi plantațiile de banane, nu mai era decît o imensă mocirlă cu cioturi putrezite, la a cărei limită îndepărtată se putu vedea, timp de cîțiva ani, spuma tăcută a mării. Prima duminică în care-și îmbrăcă haina zvîntată

și plecă în recunoaștere prin sat, Aureliano Segundo cunoscu un moment de crudă deprimare. Supraviețuitorii catastrofei, aceiași care fuseseră în Macondo înainte ca satul să fi fost zguduit de uraganul companiei bananiere, ședeau în mijlocul străzii pentru a se bucura de primele raze de soare. Pielea lor mai purta încă verdeața de alge și mirosul stătut cu care-i impregnase ploaia, dar în adîncul inimilor lor păreau mulțumiți că și-au putut recupera astfel satul în care se născuseră. Strada Turcilor redevenise cea de altă dată, cea de pe vremea cînd arabii, cu papuci și inele la urechi, cutreierînd lumea ca să schimbe papagali pe tot felul de flecușteațe, găsiseră în Macondo un colțișor bun de pămînt unde să se odihnească de condiția lor de pribegi milenari. După toți acești ani de ploaie, mărfurile de bazar se prăpădiseră, produsele expuse în fața ușii se acoperiseră cu mușchi, tejghelele fuseseră subminate de termite iar zidurile mîncate de umiditate, totuși arabii din generația a treia rămăseseră așezați pe același loc și în aceeași poziție ca și părinții și bunicii lor, taciturni, neclintiți, fără să fie afectați nici de timp, nici de dezastru, la fel de vii sau la fel de morți ca după ciuma nesomnului și după cele treizeci și două de războaie ale colonelului Aureliano Buendía. Dădeau dovadă de o tărie de suflet atît de uimitoare în fața acestor rămășițe ale meselor de joc, ale tarabelor negustorilor de fripturi, ale barăcilor de tir din străduța unde se tălmăceau visele și se prezicea viitorul, încît Aureliano Segundo, cu dezinvoltura lui obișnuită, îi întrebă la ce mijloace misterioase au recurs de nu s-au pierdut în această vijelie, cum dracu au făcut de n-au pierit înecați, și unul după altul, din ușă în ușă, îi arătară un surîs viclean și o privire visătoare, și fără să se fi înțeles între ei, toți i-au dat același răspuns.

— Am înotat.

Petra Cotes era, fără îndoială, singura băștinașă cu inimă de arabă. Asistase la distrugerea finală a grajdurilor și staulelor ei duse de vijelie, dar făcuse în așa fel încît casa rămăsese în picioare. În cursul ultimului an, îi trimise mesaje urgente lui Aureliano Segundo, iar acesta îi răspunsese că nu știe cînd va reveni la ea,

dar că va aduce în orice caz un cufăr mare cu piese de aur, cu care să pardosească întreg dormitorul. Atunci ea răscolise pînă în adîncul inimii pentru a-și trage restul de energie care să-i permită să supraviețuiască catastrofei, și găsise o furie lucidă și dreaptă care o făcu să jure că va restaura această avere risipită de amantul ei și pe care potopul o nimicise complet. Hotărîrea se înrădăcinase atît de puternic în inima ei, încît Aureliano Segundo, revenind la ea la opt luni după ultimul mesaj, o găsi toată verde, prost pieptănată, cu ochii adînciți în orbite, cu pielea scorojită de scabie, dar scriind numere pe bilețele de hîrtie pentru a organiza o loterie. Aureliano Segundo rămase atît de zăpăcit, avea un aer atît de neajutorat și de solemn, încît Petra Cotes avu certitudinea că acela care venise să o caute nu era amantul vieții sale, ci fratele său geamăn.

— Ești nebună, îi zise el. Doar dacă ai de gînd să-ți scoți oasele la loterie.

Ea îi spuse atunci să meargă să-și arunce o privire în dormitor și Aureliano Segundo descoperi acolo catîrul. Nu avea decît pielea pe oase, ca și proprietara, dar era la fel de vioi, la fel de hotărît ca și ea. Petra Cotes îl hrănise din furia ei și cînd nu-i mai rămăseseră furaje, nici porumb, nici rădăcini, îl adăpostise în odaia ei și-i dăduse să mănînce cearșafurile de percal, covoarele persane, cuverturile plușate ale patului, perdelele duble de catifea și baldachinul brodat cu fire de aur și garnisit cu ciucurii de mătase de la patul lor episcopal.

XVII

Ursula a trebuit să depună un mare efort pentru a-și respecta făgăduiala de a muri cînd va înceta ploaia. Scurtele ei sclipiri de luciditate care deveniseră atît de rare în timpul ploii, deveniră mai frecvente din luna august, cînd începu să sufle vîntul uscat care înăbușea trandafirii și împietrea smîrcurile, și care sfîrși prin a răspîndi în Macondo acea pulbere arzătoare care avea să acopere de tot acoperișurile de zinc oxidate și migdalii centenari. Ursula plînse cu lacrimi amare cînd descoperi că timp de peste trei ani servise de jucărie pentru copii. Își spălă obrazul mîzgălit, își scoase benzile de stofă multicolore, șopîrlele și broaștele uscate, ca și mătăniile și vechile coliere arăbești pe care i le atîrnaseră pe tot trupul și, pentru prima oară de la moartea Amarantei, își părăsi patul fără ajutorul nimănui, pentru a se reintegra în viața familială. Curajul inimii ei nebiruite o călăuzea prin întuneric. Acei care-i remarcară pașii șovăielnici sau se loviră de brațul ei de arhanghel mereu ridicat pînă la înălțimea ochilor, socotiră că trupul ei șubred mai vrea să-i dea ascultare, dar tot nu-și închipuiră că era oarbă. Ea nu avea nevoie să vadă pentru a-și da seama că straturile de flori, cultivate cu atîta grijă de la prima reconstrucției fuseseră masacrate de ploaie și nimicite de excavațiile lui Aureliano Segundo, și că zidurile și temeliile casei stăteau să se prăvale, mobilele erau hodorogite și spălăcite, ușile ieșite din țîțîni, iar familia însăși amenințată de un spirit de resemnare și copleșire care ar fi fost de neconceput pe vremea ei. Deplasîndu-se pe dibuite prin odăile goale, ea percepea țîrîitul continuu al termitelor sfredelind lemnul și zgomotul foarfecelor moliilor prin

dulapuri, precum și tărăboiul pustiitor al furnicilor roșii, uriașe, care se înmulțiseră în timpul potopului și săpau acum la temeliile casei. Într-o zi, deschise cufărul în care erau aranjate veșmintele sfinților și trebui să o cheme în ajutor pe Santa Sofia de la Piedád ca să o scape de gîndacii care se năpustiseră afară și care făcuseră praf veșmintele. „Nu se poate trăi într-o astfel de delăsare, zise ea. În felul acesta vom ajunge să fim devorați de gîngănii." De atunci, nu mai avu nici o clipă de răgaz. Sculîndu-se cu mult înainte de zorii zilei, mobiliza toate energiile disponibile, chiar și pe copii. Întinse la soare puținele veșminte rare care încă mai puteau fi purtate, alungă gîndacii cu atacuri prin surprindere cu insecticide, răzui galeriile termitelor din uși și din ferestre și asfixie furnicile în găurile lor cu var nestins. Această febră a restaurării sfîrși prin a o conduce pînă în camerele uitate. Mătură molozul și îndepărtă pînzele de păianjen din odaia în care José Arcadio Buendía își topise creierul căutînd piatra filozofală, rîndui atelierul de aurărie care fusese răvășit de soldați, și în cele din urmă, ceru cheile de la odaia lui Melchiade, pentru a vedea în ce stare se află. Credincioasă voinței lui José Arcadio Segundo, care interzisese intrarea oricui atîta timp cît nu va fi apărut un indiciu real al morții sale, Santa Sofia de la Piedád recurse la tot felul de subterfugii pentru a o împiedica pe Ursula să-și atingă ținta. Dar ea era atît de înverșunat hotărîtă să nu lase în stăpînirea insectelor nici măcar ungherul cel mai ferit și mai puțin folosit al casei, încît răsturnă toate piedicile din calea ei și după trei zile de încăpățînare, reuși să i se deschidă odaia. A trebuit să se agațe de pragul ușii ca să nu cadă, doborîtă de duhoare, dar în două secunde își aminti că acolo fuseseră așezate cele șaizeci și două de oale de noapte ale fetelor de la pension și că o patrulă de soldați răscolise într-o noapte, chiar la începerea ploii, toată casa în căutarea lui José Arcadio Segundo, fără a putea pune mîna pe el.

— Doamne sfinte! exclamă ea, ca și cum ar fi îmbrățișat totul cu privirea. Cînd te gîndești că m-am străduit atît de mult ca să-ți impun bunele maniere, ca să ajungi să trăiești ca un porc.

José Arcadio Segundo continua să recitească pergamentele. Tot ce se mai putea distinge în mărăcinișul stufos al pletelor sale erau dinții tărcați verzui și ochii lui imobili. Recunoscînd glasul străbunicii sale, își întoarse capul către ușă, încercă să surîdă și, fără să știe, repetă o frază veche de a Ursulei.

— Ce vrei, murmură el, timpul trece.

— E adevărat, răspunse Ursula, dar nu chiar într-atît.

Spunînd aceste cuvinte, își dădu seama că-i adresase aceeași replică pe care o primise de la colonelul Aureliano Buendía în celula lui de condamnat și, încă o dată fu zguduită de această nouă dovadă că timpul nu trece – așa cum ajunsese ea să admită – ci se învîrtește în loc. Cu toate acestea, nici acum nu îngădui resemnării să profite de ocazie. Îl ocărî pe José Arcadio Segundo de parcă ar fi fost un copil și stărui să facă baie, să se bărbierească și să participe cu forța lui, la restaurarea casei. Simpla idee de a părăsi odaia care-i adusese pacea îl umplu pe José Arcadio Segundo de groază. Strigă că nu există nici o putere omenească în stare să-l facă să iasă de acolo, deoarece nu vrea să mai vadă convoiul celor două sute de vagoane încărcate cu morți care, în fiecare seară părăsește Macondo, îndreptîndu-se spre mare. „Sînt toți acei care se găseau atunci la gară, urlă el. Sînt trei mii patru sute opt.” Abia atunci înțelese Ursula că el se afla într-o lume a tenebrelor mai de nepătruns decît a ei, la fel de solitară și închisă ca aceea a străbunicului său. Îl lăsă în odaia aceasta, dar obținu să nu mai fie închisă cu lacăt, să se facă curățenie în fiecare zi, să nu se mai păstreze decît o singură oală de noapte și să se arunce toate celelalte la gunoi, și să se rînduiască în așa fel ca José Arcadio Segundo să fie ținut tot așa de curat și prezentabil cum fusese străbunicul său în cursul îndelungatei sale captivități sub castan. La început, Fernanda nu văzu în această agitație decît un acces de nebunie senilă și cu mare greutate își stăpîni exasperarea. Însă, în timpul acesta, José Arcadio o anunță din Roma că intenționează să vină la Macondo înainte de a-și rosti făgăduințele veșnice, și această veste bună o umplu de atîta entuziasm încît, de azi pe mine, se puse să

stropească florile de patru ori pe zi, pentru ca aspectul casei să nu producă fiului ei o impresie rea. Această perspectivă stimulantă o îndemnă, de asemenea, să-și grăbească corespondența cu medicii nevăzuți și să pună la loc, în verandă, ciuberele cu ferigi și cu origan și glastrele cu begonii, cu mult înainte ca Ursula să afle că fuseseră desființate de furia distrugătoare a lui Aureliano Segundo. Mai tîrziu, vîndu argintăria și cumpără un serviciu de ceramică, castroane și polonice din cositor și tacîmuri din alpaca și sărăci cu ele bufetele deprinse cu porțelan de la Compania Indiilor și cu cristale de Boemia. Ursula însă, voia să meargă și mai departe. „Să se deschidă ușile și ferestrele, striga ea. Să se pregătească carne și pește, să se cumpere broaștele țestoase cele mai mari care se pot găsi, să vină străinii să-și întindă șervetele prin unghere și să se urineze pe trandafiri, să se așeze la masă și să mănînce de cîte ori doresc, să rîgîie și să trăncănească și să murdărească totul cu cizmele lor, și să facă din noi ceea ce le place, deoarece acesta este singurul și unicul mod de a speria mizeria." Dar nu era decît o iluzie zadarnică. Era deja prea bătrînă și trăia prea peste puterile ei ca să reînnoiască minunea cu micile animale din zahăr ars, și nici unul dintre descendenții ei nu-i moștenise energia. Din ordinul Fernandei, casa rămase închisă.

Aureliano Segundo, care-și dusese din nou cuferele la Petra Cotes, abia dispunea de mijloace suficiente ca familia lui să nu moară de foame. Grație catîrului scos la loterie, Petra Cotes și el cumpăraseră alte animale cu care reușiră să pună în picioare o tombolă încă precară. Aureliano Segundo bătea din ușă în ușă, oferind bilețelele pe care le desena chiar el cu cerneală colorată pentru a le face mai atrăgătoare și mai convingătoare, fără să observe probabil că mulți nu cumpărau decît din recunoștință. iar majoritatea din milă. Dar, chiar și cumpărătorii cei mai generoși aveau posibilitatea de a cîștiga un purcel pentru douăzeci de bănuți și o văcuță pentru treizeci și doi, și această speranță îi entuziasma atît de mult, încît marți seara invadau curtea Petrei Cotes, așteptînd clipa în care un copil ales la întîmplare trăgea

din pungă numărul cîștigător. Toate acestea nu întîrziară să ia aspectul unui bîlci săptămînal, căci de la lăsarea serii începeau să se instaleze în curte mese pentru mîncat fripturi și tarabe cu băuturi și, dintre cei pe care-i alegeau sorții, mulți sacrificau pe loc animalul cîștigat, cu condiția ca ceilalți să asigure muzica și rachiul, astfel că, fără să fi vrut, Aureliano Segundo se pomeni cîntînd din nou la acordeon și participînd la modeste întreceri de lăcomie. Aceste replici triste ale petrecerilor de altă dată i-au permis lui Aureliano Segundo să cumpănească el însuși cît de mult se răciseră înflăcărările sale, cît de mult secătuise ingeniozitatea lui de chefliu magistral. Nu mai era același om. Cele o sută douăzeci de kilograme cît ajunsese să cîntărească pe vremea cînd îl înfruntase Elefanta, se reduseseră la șaptezeci și opt, chipul lui de broască țestoasă, candidă și puhavă, devenise de iguană, și se simțea mereu în pragul plictiselii, al oboselii. Pentru Petra Cotes, însă nu a existat vreodată un bărbat mai bun, poate că lua drept dragoste mila pe care el i-o inspira și acel spirit de solidaritate pe care mizeria îl făcuse să se nască între ei. Patul lipsit de echipamentul lui încetă să mai fie un loc de desfrîu și se transformă într-un refugiu pentru confidențe. Scăpați de dublurile lor din oglinzile pe care le vînduseră la licitație ca să achiziționeze animale pe care să le scoată la loterie, și de damascurile și catifelele senzuale pe care le mîncase catîrul, zăboveau treji, noaptea tîrziu, cu nevinovăția unor bătrîni bunici fără somn, folosind pentru a-și face socotelile și pentru a împărți bănuții, timpul pe care-l iroseau odinioară irosindu-se pe ei înșiși. Uneori primul cîntat al cocoșilor îi surprindea făcînd și desfăcînd grămăjoarele de monede, luînd de ici pentru a completa dincolo, ca să poată face față exigențelor Fernandei cu una și ca să cumpere cu cealaltă ghete pentru Ursula Amaranta, iar pe cealaltă să i-o dea Santei Sofia de la Piedád, care nu mai avusese o rochie nouă din vremurile eroice, iar cu alta să comande sicriul în cazul cînd va muri Ursula, iar aceasta pentru cafeaua care se scumpea cu un bănuț livra la fiecare trei luni, iar aceea pentru zahărul care îndulcea din ce în ce mai puțin, iar aceasta pentru

lemnele care mai erau încă ude după potop, iar cealaltă pentru hîrtie și cerneală colorată pentru biletele de loterie, iar cu ceea ce mai rămînea pentru a amortiza pierderea junincii din aprilie, de la care recuperaseră în chip miraculos pielea, pentru că începuse să dea semne de dalac în clipa cînd aproape toate numerele tombolei erau vîndute. Domnea atîta puritate în celebrarea acestor slujbe de mizerie, încît partea cea mai bună era destinată întotdeauna Fernandei, nu că ar fi făcut-o vreodată din remușcare, sau din caritate, ci pentru că bunăstarea ei îi interesa mai mult decît a lor. Ceea ce se întîmpla de fapt, deși nici unul nici celălalt nu-și dădea seama, era că amîndoi se gîndeau la Fernanda ca la o fiică pe care ar fi dorit s-o aibă, dar n-au avut-o, astfel încît o dată se resemnară chiar să mănînce timp de trei zile numai fiertură de porumb, pentru ca ea să-și poată cumpăra o față de masă de olandă. Totuși, oricît se omorau ei cu lucrul, oricîte acrobații încercau să facă cu banii și oricîte tertipuri încercau să născocească, îngerii lor păzitori picau de oboseală și se lăsau furați de somn, în timp ce ei tot adăugau și scădeau monedele în grămăjoare, străduindu-se să le ajungă măcar pentru traiul de toate zilele. În insomnia pe care le-o provocau socotelile acestea atît de încîlcite, se întrebau ce se va fi întîmplat în lume că animalele nu mai fătau cu aceeași frenezie ca înainte, pentru ce banii le alunecau printre degete, și pentru ce oamenii, care, cu puțină vreme în urmă cheltuiau teancuri de bancnote pe chefuri, considerau acum că dau și pielea de pe ei dacă plătesc doisprezece bănuți pe un bilet la tombola cu șase găini. Aureliano Segundo socotea în sine însuși că răul nu era în lume, ci într-un loc ascuns din inima misterioasă a Petrei Cotes, în care trebuie să se fi întîmplat ceva cît ținuse potopul, ceva care făcuse ca animalele să devină sterpe și banii alunecoși. Intrigat de această enigmă, scormoni atît de adînc în inima ei încît, căutîndu-și interesele întîlni dragostea, căci, tot căutînd să se facă iubit de ea, sfîrși prin a se îndrăgosti el. Petra Cotes, la rîndul ei, îl iubea tot mai mult pe măsură ce simțea crescînd afecțiunea lui și astfel, în toiul toamnei, ea se lăsă din nou cucerită de acea superstiție

din tinerețe care spunea că sărăcia este una dintre slujitoarele dragostei. Amîndoi evocau atunci ca tot atîtea piedici petrecerile nebunești, bogăția prea învederată și destrăbălarea desfrînată, și regretau toți acei ani pe care-i irosiseră pînă să descopere paradisul singurătății împărtășite. Îndrăgostiți nebunește unul de celălalt după atîția ani de complicitate sterilă, se putură bucura de minunea de a se iubi atît la masă cît și în pat, și atinseră un astfel de grad de fericire, încît chiar atunci cînd deveniseră niște bătrîni istoviți, încă mai continuau să se zbenguie ca niște iepurași și să se ciondăne ca niște căței.

Randamentul tombolei nu se îmbunătăți deloc. La început, Aureliano Segundo își petrecea trei zile din săptămînă în vechiul său birou de crescător de vite, desenînd bilet după bilet, pictînd cu oarecare îndemînare o văcuță roșie, un purceluș verde sau un grup de găinușe albastre, potrivit animalului scos la loterie, și mulînd cu caractere de tipar bine imitate numele cu care Petra Cotes socotise de bun augur să-și boteze întreprinderea: *Tombolele Divinei Providențe*. Dar cu timpul, începu să se simtă atît de obosit după ce desena aproape două mii de bilete pe săptămînă, încît comandă ștampile de cauciuc cu animale, cu numele și cu numerele, și de atunci munca lui se reduse la umezirea lor pe tampoane cu cerneluri diferite. În ultimii ani, le veni ideea de a înlocui numerele prin cimilituri, lozul fiind împărțit între aceia care găseau dezlegarea, însă sistemul acesta se dovedi atît de complicat și se pretă la atîtea contestații, încît au trebuit să renunțe la el chiar de la a doua încercare.

Aureliano Segundo era atît de ocupat în dorința de a consolida reputația tombolelor sale, încît abia că-i mai rămînea timp să-și vadă copiii. Fernanda o dădu pe Amaranta Ursula la o școală particulară care nu primea mai mult de șase elevi; se opuse însă ca Aureliano să frecventeze școala publică. Ea considera că a făcut deja o concesie prea mare acceptînd ca el să părăsească odaia. În afară de asta, în epoca aceea nu se primeau la școală decît copiii legitimi născuți din căsătorii catolice, iar în certificatul de naștere

prins cu un ac de siguranță la scutec, cînd fusese adus în casă, Aureliano era declarat copil găsit. Astfel că a rămas închis în casă, încredințat supravegherii caritabile a Santei Sofia de la Piedád și alternativelor mintale ale Ursulei, descoperind universul restrîns al casei după explicațiile pe care i le furnizau bunicile. Era fin și subțiratic, de o curiozitate care-i făcea pe cei mari să-și iasă din țîțîni, însă, spre deosebire de privirea inchizitivă și deseori clarvăzătoare pe care o avea colonelul la vîrsta lui, a lui era șovăielnică și puțin distrată. În timp ce Amaranta Ursula era la grădiniță, el vîna rîme și schingiuia insectele din grădină. Dar, într-o bună zi, Fernanda îl surprinse în timp ce culegea scorpioni într-o cutie pentru a-i strecura sub salteaua Ursulei, și atunci îl închise în fosta odaie a lui Meme, unde-și amăgea ceasurile de singurătate studiind din nou planșele enciclopediei. Acolo dădu Ursula peste el, într-o după-amiază cînd orbecăia prin casă, stropind peste tot cu apă sfințită cu un mănunchi de urzici și, cu toate că-l mai întîlnise de multe ori, îl întrebă cine e.

— Sînt Aureliano Buendía, zise el.

— E adevărat, răspunse ea. Este timpul să începi să înveți aurăria.

Ursula începu din nou să-l confunde cu fiul ei, deoarece vîntul cald de după potop, care imprimase în creierul ei accese efemere de luciditate, încetase să mai bată. Ea nu-și mai redobîndi rațiunea. Cînd intra în camera ei, o găsea acolo pe Petronila Iguarán în crinolina ei incomodă și cu boleroul de perle țesute, pe care le punea pentru a merge în vizite de circumstanță, o găsea acolo pe Tranquilina Maria Miniata Alaxoque Buendía, bunica ei, făcîndu-și vînt cu o pană de păun în fotoliul ei de paralitică, și pe străbunicul ei Aureliano Arcadio Buendía, cu falsul lui dolman al gărzii viceregale, și pe Aureliano Iguarán, tatăl ei, care inventase o rugăciune pentru a stîrpi de vii și a face să cadă toți viermii vacilor, și pe timorata ei mamă, și pe vărul cu coadă de porc, și pe José Arcadio Buendía, și pe copiii ei morți, șezînd toți pe scaunele

împinse la perete, de parcă nu era vorba de o vizită de familie, ci de un priveghi funebru. Ea întreținea o conversație limbută și colorată, comentînd fapte petrecute în locuri cu totul diferite, în epoci care nu coincideau, în așa fel încît atunci cînd Amaranta Ursula se întorcea de la școală, și cînd Aureliano se sătura de enciclopedie, o găseau șezînd pe pat, vorbind singură, pierdută într-un labirint de morți. „Arde!" strigă ea într-o zi, îngrozită, semănînd, pentru o clipă, panică în toată casa, dar ceea ce voia să vestească era aprinderea unui grajd la care asistase la vîrsta de patru ani. Ajunsese să amestece atît de mult trecutul cu actualitatea, încît cu ocazia celor două sau trei momente de luciditate pe care le avu înainte de a muri, nimeni n-ar fi putut spune cu deplină siguranță dacă vorbea despre ceea ce simțea atunci sau despre cele ce-și amintea. Treptat o văzură reducîndu-se, redevenind făt, mumificîndu-se de vie, în așa măsură încît în ultimele luni ai fi zis că este o prună uscată înotînd în cămașa de noapte, iar brațul ei mereu ridicat ajunsese să semene cu o labă de maimuță. Rămînea nemișcată cîteva zile fără întrerupere, și Santa Sofia de la Piedád trebuia să o scuture pentru a se convinge că încă mai era vie, și o lua pe genunchi pentru a o hrăni cu linguriță de apă îndulcită cu zahăr. Avea aerul unei bătrîne nou născute. Amaranta Ursula și Aureliano o tîrau și o îmbrînceau prin odaie, o culcau pe altar pentru a constata că era cu puțin mai mare decît pruncul Isus, iar într-o după-amiază, o ascunseră într-un dulap din hambar, unde ar fi putut-o mînca șobolanii. La Duminica Floriilor, intrară în camera ei în timp ce Fernanda era la liturghie, și o transportară pe Ursula, ținînd-o de ceafă și de glezne.

— Biata noastră străbunică, zise Amaranta Ursula, iată că a murit de bătrînețe.

Spaima o făcu pe Ursula să sară în sus.

— Sînt vie! strigă ea.

— Vezi, reluă Amaranta Ursula reținîndu-și rîsul, nici nu mai răsuflă.

— Dar vorbesc, urlă Ursula.

— Nici nu mai vorbește, zise Aureliano. A murit ca un greieraș.

Ursula trebui atunci să se supună evidenței. „Doamne! exclamă ea în șoaptă. Deci așa este moartea". Începu o rugăciune interminabilă, întretăiată, profundă, care se prelungi peste două zile, iar marți degeneră într-o amestecătură de rugăciuni către Dumnezeu și de sfaturi practice pentru ca furnicile roșii să nu dărîme casa, pentru ca niciodată candela din fața dagherotipului lui Remedios să nu fie lăsată să se stingă și pentru ca nici un Buendía să nu se căsătorească cu cineva de același sînge, deoarece s-ar naște copii cu coadă de porc. Aureliano Segundo încercă să profite de delirul ei pentru a o face să mărturisească unde era îngropat aurul, dar și de data aceasta rugămințile lui fură zadarnice. „Atunci cînd se va înfățișa stăpînul lui, zise Ursula, Dumnezeu îi va lumina calea ca să-l descopere." Santa Sofia de la Piedád avea certitudinea că poate fi găsită moartă dintr-o clipă în alta, căci observase, în zilele acestea, anumite tulburări în natură: trandafirii emanau un parfum de frunză de potcă, scăpă din mînă un castronaș cu boabe de năut și grăunțele se fixară pe pămînt într-o ordine geometrică perfectă, descriind forma unei stele de mare, iar într-o noapte văzu trecînd prin aer o dîră luminoasă de discuri de culoare portocalie.

A fost găsită moartă în dimineața din Joia Mare. Ultima oară cînd o ajutaseră să-și facă socoteala vîrstei, în epoca companiei bananiere, ea calculase că ar fi avut cam între o sută cincisprezece și o sută douăzeci de ani. O îngropară într-o răcliță cu puțin mai mare decît coșul în care fusese adus Aureliano, iar la înmormîntare veni destul de puțină lume, în parte fiindcă acei care-și aminteau de ea nu mai erau mulți, dar și pentru că era așa de cald în acel miez al zilei, încît păsările dezorientate se izbeau de ziduri ca niște salve de plumb și rupeau grilajurile ferestrelor pentru a muri în odăi.

La început se credea că era un fel de epidemie. Gospodinele nu mai pridideau măturînd păsări moarte, mai ales la ora

siestei, iar bărbații se duceau să le azvîrle în rîu cu căruțele pline. În duminica Învierii, părintele Antonio Isabel, care avea o sută de ani, afirmă de la amvon că moartea păsărilor era dictată de influența rea a Jidovului Rătăcitor pe care-l văzuse chiar el în noaptea trecută. Îl descrise ca pe o ființă hibridă, născut din încrucișarea între un țap și o femeie eretică, o bestie infernală a cărei suflare dogorea aerul și a cărei trecere ar fi pricina că tinerele căsătorite zămisleau avortoni. Puțini au fost aceia care au acordat atenție predicii lui apocaliptice, căci satul era convins că preotul vorbea în dodii din pricina vîrstei. Însă, miercuri în zori, o femeie trezi toată lumea deoarece descoperise urmele unui biped cu copita despicată. Acestea erau atît de evidente și atît de ușor de recunoscut, încît acei care veniră să le vadă nu puseră la îndoială existența unei făpturi înspăimîntătoare, asemănătoare cu cea descrisă de preot și, de comun acord, instalară curse în curțile lor. Așa reușiră să-l captureze. La două săptămîni după moartea Ursulei, Petra Cotes și Aureliano Segundo fură treziți de zbieretul unui vițel neobișnuit, care părea să se audă din vecinătate. Cînd se sculară, un grup de oameni se pregăteau deja să extragă monstrul, care încetase să mai mugească, din parii ascuțiți pe care-i înfipseră în fundul unei gropi acoperite cu frunze uscate. Era greu cît un bou, deși talia lui nu depășea pe aceea a unui adolescent, și din rănile lui curgea un sînge verde și unsuros. Avea trupul acoperit cu o lînă aspră plină de căpușe mici, iar pielea era ca pietrificată într-o carapace de remoră, însă spre deosebire de descrierea preotului, părțile lui omenești erau mai degrabă ale unui înger bolnăvicios decît ale unui om, deoarece avea mîinile fine și agile, ochii mari crepusculari, iar pe omoplați, cioturi cicatrizate, bătătorite, ale unor aripi puternice care trebuie să fi fost retezate cu o secure țărănească. Îl spînzurară de glezne într-un migdal din piață, ca să fie văzut de toată lumea, și cînd începu să putrezească, îl incinerară pe un rug, pentru că nu se putu stabili dacă natura lui bastardă era a unui animal pe care-l arunci în rîu sau a unui creștin căruia i se dă un mormînt. Nu s-a

putut stabili niciodată dacă într-adevăr din pricina lui au murit păsările, însă tinerele căsătorite n-au zămislit avortonii anunțați, iar căldura nu scăzu nici ea din intensitate.

Rebeca muri la sfîrșitul aceluiași an. Argenida, care o servise toată viața, ceru ajutor autorităților ca să forțeze ușa camerei în care se închisese stăpîna ei de trei zile, și o găsiră în patul singurătății ei, ghemuită ca o crevetă, cu capul mîncat de chelbe și cu degetul mare în gură. Aureliano Segundo se ocupă de înmormîntare și voi să restaureze casa pentru a o revinde, însă ruina pătrunse atît de mult în ea încît pereții se cojeau de îndată ce erau zugrăviți, și nu se putu găsi un mortar destul de gros pentru a împiedica buruienile să macine podelele nici iedera să putrezească grinzile și proptelele.

Așa mergeau lucrurile de la potop încoace. Nepăsarea oamenilor contrasta cu voracitatea uitării care, încetul cu încetul, rodea nemilos amintirile, în așa grad încît pe vremea aceea, cu ocazia unei noi aniversări a tratatului de la Neerlandia, cînd au venit la Macondo emisarii președintelui republicii, însărcinați să confere, în sfîrșit, decorația refuzată de mai multe ori de colonelul Aureliano Buendía, aceștia au trebuit să-și piardă o după-amiază întreagă căutînd pe cineva care să le poată indica unde să-l găsească pe vreunul dintre descendenții lui. Aureliano Segundo fu ispitit să o accepte, crezînd că este o medalie din aur masiv, însă Petra Cotes, în timp ce emisarii pregăteau deja înștiințările și discursurile pentru ceremonie, reuși să-l convingă că era o lipsă de demnitate. Tot pe vremea aceea veniră și țiganii, ultimii moștenitori ai științei lui Melchiade și găsiră satul atît de stins, iar pe locuitorii lui atît de depărtați de restul lumii, încît se vîrîră din nou în case, tîrînd după ei bare de fier magnetizate, ca și cum acestea ar fi fost într-adevăr ultima descoperire a savanților din Babilon, și se apucară din nou să concentreze razele solare cu ajutorul lupei gigantice, și mulți rămaseră cu gura căscată văzînd cum cădeau sobele și cum se rostogoleau clădirile, și plătiră cincizeci de bănuți pentru a se minuna în fața unei țigănci care își scotea și-și punea dantura falsă. Un tren

galben, desfăcîndu-se din toate încheieturile, care nu aducea și nu ducea pe nimeni și care abia se oprea în gara pustie, iată tot ce mai rămăsese din trenul înțesat, la care Mr. Brown își atașa vagonul lui cu acoperiș de sticlă și cu fotolii episcopale și din convoaiele de o sută douăzeci de vagoane încărcate cu fructe, care treceau fără întrerupere în cursul unei după-amieze întregi. Trimișii tribunalelor care veniseră să cerceteze raportul cu privire la hecatomba stranie a păsărilor și la sacrificarea Jidovului Rătăcitor, îl găsiră pe părintele Antonio Isabel jucîndu-se de-a baba oarba cu copiii și, crezînd că raportul său era rezultatul unei halucinații senile, îl internară într-un azil. Puțin după aceea, îl trimiseră pe părintele Augusto Angel, proaspăt și înflăcărat cruciat, intransigent, sigur de sine, temerar, care trăgea el însuși clopotele de mai multe ori pe zi, pentru a împiedica sufletele să cadă în letargie, și umbla din poartă în poartă pentru a-i trezi pe cei leneși, ca să vină la liturghie, dar înainte de un an se văzu și el biruit de nepăsarea pe care o respirai o dată cu aerul, de praful arzător care îmbătrînea și înnămolea totul și de toropeala pe care o produceau chifteluțele de la dejun pe căldura insuportabilă a siestei.

La moartea Ursulei, casa căzu din nou într-o părăsire din care n-avea s-o poată scoate nici măcar o voință atît de decisă și viguroasă ca aceea a Amarantei Ursula, care, cu mulți ani mai tîrziu, devenind o femeie fără prejudecăți, veselă și modernă, cu picioarele pe pămînt, deschise ușile și ferestrele pentru a speria mizeria, restaură grădina, extermină furnicile roșii care începuseră să umble și ziua în amiaza mare prin verandă, și încercă în zadar să reînvie gustul uitat al ospitalității. Pasiunea Fernandei pentru viața retrasă ridicase o stavilă de netrecut la capătul celor o sută de ani vijelioși ai Ursulei. Nu numai că a refuzat să deschidă ușile cînd bătea vîntul secetos, dar blocă și ferestrele cu ajutorul unor scînduri bătute cruciș, supunîndu-se astfel consemnului părintesc de a se îngropa de vie. Corespondența costisitoare cu medicii nevăzuți se încheie cu un eșec. După o mulțime de amînări, se închise în odaia ei la data și la ora fixată, acoperită doar cu o pînză albă și

cu capul îndreptat spre nord și la ora unu dimineața simți că fața îi era acoperită cu o batistă muiată într-un lichid glacial. Cînd se trezi, soarele strălucea prin fereastră și ea avea o tăietură uriașă în formă de arc care-i pornea de la vintre pentru a se termina la stern. Însă, înainte de a se fi împlinit perioada de odihnă recomandată, primi o scrisoare deconcertantă de la medicii nevăzuți, care spuneau că au răscolit-o timp de șase ore fără să găsească nimic care să corespundă simptomelor descrise de atîtea ori și cu atîta scrupulozitatea de ea. Într-adevăr, obiceiul dăunător pe care-l avea de a nu le spune lucrurilor pe nume dăduse naștere unei noi confuzii, căci singurul lucru pe care chirurgii telepatici îl găsiseră era o cădere a uterului, care se putea corecta cu ajutorul unei centuri. Fernanda, decepționată, încercă să obțină informațiuni mai precise, însă corespondenții necunoscuți nu-i mai răspunseră la scrisori. Ea se simți atît de copleșită de greutatea acestui cuvînt necunoscut, încît se hotărî să-și ia inima în dinți și să se intereseze de natura aparatului, și abia atunci află că medicul francez se spînzurase de o grindă cu trei luni mai înainte, și fusese îngropat, împotriva voinței satului întreg, de un fost tovarăș de arme al colonelului Aureliano Buendía. Ea se destăinui atunci fiului ei, José Arcadio, și acesta îi trimise centurile de la Roma, împreună cu o notă conținînd modul de întrebuințare, pe care o aruncă la closet după ce o învățase pe de rost, pentru ca nimeni să nu cunoască natura infirmității ei. Precauțiile ei erau inutile căci singurele ființe care mai rămăseseră în casă abia dacă o luau în seamă. Santa Sofia de la Piedád rătăcea într-o bătrînețe solitară, gătind puținul pe care-l mîncau, dedicîndu-se aproape în întregime slujirii lui José Arcadio Segundo. Amaranta Ursula, care moștenise unele farmece ale frumoasei Remedios, acorda lucrărilor ei școlare tot timpul pe care-l pierdea altă dată chinuind-o pe Ursula și începea să manifeste o judecată sănătoasă și o devoțiune față de studiu, care făcură să renască în Aureliano Segundo speranțele pe care i le inspirase Meme. Îi promise că o va trimite să-și termine studiile la Bruxelles, potrivit unui obicei de pe vremea companiei bananiere, și această

iluzie îl făcu să încerce să readucă la viață pămînturile devastate de potop. Rarele dăți cînd mai era văzut venind acasă se datorau Amarantei Ursula, căci cu timpul, devenise un străin pentru Fernanda, iar micul Aureliano se arăta tot mai sălbatec și închis pe măsură ce se apropia de pubertate. Aureliano Segundo nădăjduia că bătrînețea va îmblînzi inima Fernandei, pentru ca băiatul să se poate integra în viața unui sat în care cu siguranță că nimeni nu și-ar fi luat osteneala de a face presupuneri bănuitoare cu privire la nașterea lui. Însă Aureliano însuși părea că preferă retragerea și singurătatea și nu încerca nici cea mai mică viclenie pentru a face cunoștință cu lumea care începea la poarta dinspre stradă. Cînd Ursula puse să se deschidă camera lui Melchiade, se apucă să-i dea tîrcoale, să arunce priviri curioase prin ușa întredeschisă, și nimeni nu știa în ce clipă José Arcadio Segundo și el ajunseră să se lege printr-o afecțiune reciprocă. Aureliano Segundo descoperi această prietenie cu multă vreme după ce ea se înfiripase, cînd îl auzi pe băiat vorbind despre omorurile de la gară. Aceasta se întîmplă la masă, într-o zi cînd cineva se plîngea de ruina în care căzuse satul după plecarea companiei bananiere, și cînd Aureliano îl contrazise cu o experiență și cu o maturitate de persoană mare. Punctul lui de vedere, spre deosebire de interpretarea generală, era că Macondo fusese o localitate prosperă, bine condusă, pînă în ziua cînd venise să semene în ea dezordinea, să o corupă și să o stoarcă compania bananieră, ai cărei ingineri provocaseră potopul drept pretext ca să nu-și mai respecte angajamentele față de lucrători. Vorbind cu atîta judecată, încît Fernandei i se păru că vede o parodie blasfematorie a scenei cu Isus între cărturari, copilul descrise cu amănunte precise și convingătoare cum armata a mitraliat peste trei mii de lucrători adunați în fața gării și cum au fost încărcate cadavrele într-un convoi de două sute de vagoane pentru a le arunca în mare. Convinsă, ca cei mai mulți, de adevărul oficial după care nu se întîmplase nimic, Fernanda se scandalizează la gîndul că băiatul moștenise instinctele anarhiste ale colonelului Aureliano Buendía, și-i porunci să tacă. Aureliano Segundo,

în schimb, recunoscu versiunea fratelui său geamăn. De fapt, deși toată lumea îl socotea nebun, José Arcadio Segundo era pe vremea aceea ființa cea mai lucidă din casă. Îl învăță pe micul Aureliano să scrie și să citească, îl inițiе în studiul pergamentelor și-i insuflă o interpretare atît de personală asupra celor ce însemnase pentru Macondo compania bananieră, încît după mulți ani, cînd Aureliano se integrase lumii, toți aveau să creadă că versiunea pe care o povestea era produsul unei halucinații, căci era diametral opusă versiunii false pe care istoricii o admiseseră și consacraseră în textele școlare. În mica încăpere izolată pe care n-a atins-o niciodată nici vîntul arid, nici praful, nici căldura, amîndoi evocau viziunea atavică a unui moșneag cu o pălărie ca niște aripi de corb, care vorbea despre lume cu spatele la fereastră, cu mulți ani înainte ca ei să se fi născut. Amîndoi descoperiră în același timp că în locul acesta era totdeauna martie și totdeauna luni, și atunci înțeleseră că José Arcadio Buendía nu era atît de nebun cum povestea familia, ci că era singurul care fusese înzestrat cu suficientă luciditate pentru a întrevedea acest adevăr, și anume că timpul putea fi și el victima ciocnirilor și a accidentelor, și că deci putea să se spargă, lăsînd într-o odaie una din fracțiunile sale eternizate. Aureliano Segundo reușise pe de altă parte să opereze o clasificare a literelor criptice din pergamente. Era sigur că acestea corespundeau unui alfabet cu patruzeci și șapte pînă la cincizeci și trei de caractere, care, luate izolat, semănau cu niște mici păianjeni și cu ghearele de muscă, dar care, în caligrafia iscusită a lui Melchiade aveau aerul unor rufe întinse la zvîntat pe o sîrmă de fier. Aureliano își aminti că a văzut un tablou analog în enciclopedia engleză și îl aduse în cameră pentru a-l compara cu acela al lui José Arcadio Segundo. Erau într-adevăr identice.

Pe vremea cînd îi venise ideea tombolei cu cimilituri, Aureliano Segundo începu să se trezească noaptea cu un nod în gît, ca și cum și-ar fi înăbușit plînsul. Petra Cotes văzu în aceasta una din nenumăratele tulburări aduse de situația lor nenorocită, și în fiecare dimineață, timp de un an și mai bine, îi badijona cerul

gurii cu un pămătuf muiat în miere de albine și-i dădu să bea sirop de hrean. Cînd nodul din gîtlej deveni atît de apăsător încît începu să-l împiedice la respirat, Aureliano Segundo se duse la Pilar Ternera să vadă dacă nu cunoaște ea vreo buruiană care să-l ușureze. Neclintita bunică, ajunsă la vîrsta de o sută de ani, în fruntea unui mic bordel clandestin, declară că nu se încrede în superstițiile terapeutice dar consultă cărțile în această chestiune. Îl văzu pe cavalerul de caro cu gîtlejul străpuns de sabia valetului de pică, și deduse că Fernanda încerca să obțină ca bărbatul ei să revină acasă, folosind un procedeu foarte disprețuit care consta în a înfige ace în portretul lui, dar care, din pricina unei practici stîngace a acestui gen de vrăjitorie, îi provocase o tumoare internă. Cum Aureliano Segundo nu avea alte fotografii decît acelea de la cununia lui și întrucît din albumul familiei nu lipsea nici una, continuă să caute prin toată casa, profitînd de clipele de neatenție ale soției sale, și reuși să descopere pe fundul garderobei o jumătate de duzină de centuri în ambalajele lor originale. Crezînd că aceste fîșii de cauciuc roșu sînt niște obiecte de vrăjitorie, strecură unul în buzunar ca să i-l arate lui Pilar Ternera. Ea nu putu să-i determine natura, dar i se păru atît de suspect, încît în orice caz făcu să i se aducă jumătatea de duzină și le arse la un foc mare pe care-l aprinse în curte. Pentru a conjura presupusele vrăji ale Fernandei, îi prescrise lui Aureliano Segundo să moaie în apă o găină clocitoare și să o îngroape de vie la rădăcina castanului, și el făcu aceasta cu atîta bună credință, încît, în clipa cînd isprăvi de acoperit cu frunze moarte pămîntul răscolit, simțea deja că respiră mai ușor. La rîndul ei, Fernanda interpretă dispariția centurilor drept represalii din partea medicilor nevăzuți și cusu în interiorul rochiei ei un buzunar trainic în care-și puse noile bandaje trimise de fiul ei.

La șase luni după ce îngropase găina, Aureliano Segundo fu sculat la miezul nopții de un acces de tuse și avu impresia că e strangulat din interior cu niște clești de rac. Înțelese atunci că oricîte bandaje magice ar fi distrus și oricîte păsări de descîntec ar

fi sacrificat, adevărul unic și trist era că avea să moară. Nu spuse aceasta nimănui. Chinuit de teama că va muri fără să o poată trimite pe Amaranta Ursula la Bruxelles, începu să lucreze ca niciodată și în loc de o loterie pe săptămînă, organiză trei. Îl vedeai dis-de-dimineață cutreierînd satul, pînă în cartierele cele mai îndepărtate și sărăcăcioase, încercînd să-și vîndă biletelele cu o febrilitate care era de înțeles numai la un muribund. „Iată Divina Providență! striga el mereu. N-o lăsați să treacă, ea nu vine decît o dată la o sută de ani." Făcea eforturi mișcătoare pentru a părea vesel, simpatic, vorbăreț, dar era de ajuns să vezi cît asuda, cît era de palid, pentru a ghici că abia își mai trage sufletul. Uneori se abătea din drumul său și se ducea în locuri pustii unde să nu-l vadă nimeni, și se așeza o clipă pentru a se odihni de acei clești care-l sfîșiau pe dinăuntru. La miezul nopții mai era încă în mahalaua bordeielor, străduindu-se să le mîngîie cu făgăduințe de cîștiguri pe femeile solitare care suspinau în apropierea fonografelor: „Acest număr n-a mai ieșit de patru luni, le spunea el prezentîndu-le biletelele sale. Nu-l lăsa să-ți scape, viața este mai scurtă decît ai crede." Ajunseră să nu-i mai arate nici un respect, să-și bată joc de el, iar în ultimele luni nici nu-l mai numeau don Aureliano, cum făcuseră întotdeauna, ci chiar în prezența lui, îi ziceau Domnul Divină Providență. Glasul i se umplu de note false, se dezacorda și sfîrși prin a se stinge într-un horcăit răgușit de cîine, dar găsea încă destulă voință pentru a nu lăsa să slăbească așteptarea lozurilor mari în curtea Petrei Cotes. Cu toate acestea, pe măsură ce-și pierdea glasul și-și dădea seama că în curînd nu va mai putea îndura durerea, înțelegea tot mai bine că fiica lui nu va mai putea pleca la Bruxelles prin porcii și caprele scoase la loterie, și astfel concepu ideea de a organiza o loterie fabuloasă cu toate pămînturile pustiite de potop și pe care le-ar putea foarte bine readuce în stare bună acei care dispuneau de capitaluri. A fost o inițiativă atît de spectaculară, încît primarul însuși se oferi să o anunțe în public și se constituiră societăți ca să cumpere bilete de cîte o sută de pesos bucata, care se epuizară în mai puțin de o săptămînă. În

noaptea tragerii la sorți, cîștigătorii organizară o petrecere strașnică, comparabilă doar cu cele din frumoasa epocă a companiei bananiere, iar Aureliano Segundo interpretă la acordeon, pentru ultima oară, melodiile uitate ale lui Francisco Bărbatul, dar fără să le mai poată și cînta.

Amaranta Ursula plecă la Bruxelles după două luni. Aureliano Segundo îi dădu nu numai banii de la această loterie extraordinară, ci și acei pe care reușise să-i pună de-o parte în cursul lunilor precedente, ca și suma foarte scăzută pe care o obținuse din vînzarea pianului mecanic, a clavecinului și a altor vechituri căzute în dizgrație. După socotelile lui, aceste fonduri aveau să-i ajungă pentru studiile ei și nu mai rămînea decît să găsească suma pentru biletul de întoarcere. Fernanda se opuse pînă în ultima clipă la această călătorie, scandalizată la gîndul că Bruxelles se afla atît de aproape de locul de pierzanie care era Parisul, dar se liniști în urma unei scrisori pe care i-o dădu părintele Angel, adresată unui pension de fete catolice condus de călugărițe și unde Amaranta Ursula făgădui că va locui pînă la terminarea studiilor. În afară de aceasta, preotul aranjă ca ea să călătorească sub supravegherea unui grup de franciscane care mergeau la Toledo, unde sperau să găsească oameni de încredere cu care să o trimită în Belgia. În timp ce se desfășura această corespondență precipitată care făcu posibilă o astfel de coordonare, Aureliano Segundo, cu ajutorul Petrei Cotes, se ocupă de bagajele Amarantei Ursula. În noaptea în care rînduiră unul din cuferele de mireasă ale Fernandei, totul era atît de bine pus la punct încît studenta știa pe de rost rochiile și papucii de catifea în care avea să efectueze traversarea Atlanticului, mantoul din postav albastru cu nasturi de aramă, și pantofii din piele de Cordoba pe care avea să-i poarte la debarcare. Știa, de asemenea, cum trebuie să umble ca să nu cadă în apă, atunci cînd va urca la bord pe pasarelă, că nu trebuie să se despartă nici o clipă de călugărițe, nici să iasă din cabina ei decît pentru a mînca, și că nu trebuie sub nici un pretext să răspundă la întrebările pe care necunoscuții, de orice sex ar fi fost ei, i le-ar

pune cînd vor fi ieșit în largul mării. Își luă un flacon cu picături împotriva răului de mare și un caiet redactat chiar de mîna părintelui Angel, cuprinzînd șase rugăciuni pentru potolirea furtunii. Fernanda îi confecționă o centură din pînză groasă în care să-și păstreze banii și-i arătă cum să o poarte ajustată chiar pe corp, în așa fel încît să nu trebuiască să o scoată nici chiar cînd se culca. Vru să-i dea în dar oala ei de noapte din aur spălată cu leșie și dezinfectată cu alcool, dar Amaranta Ursula refuză de teamă ca nu cumva colegele ei de la pension să-și bată joc de ea. După cîteva luni, în ceasul morții, Aureliano Segundo avea să și-o amintească așa cum o văzuse ultima oară, încercînd zadarnic să coboare geamul plin de praf de la vagonul de clasa a doua pentru a auzi ultimele recomandări ale Fernandei. Purta o rochie din mătase roz cu un buchețel de pansele artificiale prinse cu o agrafă pe umărul stîng, pantofii de piele de Cordoba cu șireturi și tocuri joase și ciorapi satinați cu jartiere elastice la pulpe. Avea un trup zvelt, părul lung despletit și ochii vioi ai Ursulei la vîrsta ei, iar în felul în care-și luă rămas bun, fără să plîngă, dar și fără să surîdă, trăda aceeași tărie de caracter. Mergînd alături de vagon, pe măsură ce acesta lua viteză, și ținînd-o pe Fernanda de braț ca să nu se poticnească, Aureliano Segundo abia mai putu răspunde cu un gest al mîinii la sărutarea pe care fiica lui i-o trimise cu vîrful degetelor. Cei doi soți rămaseră nemișcați, în soarele arzător, privind cum trenul se confundă cu punctul negru de la orizont, ținîndu-se de braț pentru prima oară din ziua nunții lor.

În nouă august, înainte de a se fi primit cea dintîi scrisoare din Bruxelles, José Arcadio Segundo stătea de vorbă cu Aureliano în odaia lui Melchiade și, fără nici o legătură, îi zise:

— Amintește-ți întotdeauna că erau peste trei mii și că i-au aruncat în mare.

Apoi capul i se lăsă peste pergamente și muri cu ochii larg deschiși. În aceeași clipă, în patul Fernandei, fratele său geamăn ajunse la capătul martiriului lung și teribil pe care-l făcuseră să-l îndure racii de fier care-i sfîșiau gîtlejul. Trecuse o săptămînă

de cînd se întoarse acasă, fără glas, la capătul puterilor, numai piele și oase, cu cuferele lui transhumante și cu acordeonul lui de chefliu, pentru a-și ține promisiunea de a muri lîngă soția sa. Petra Cotes îl ajutase să-și adune lucrurile și-i spusese adio fără să verse o lacrimă, dar uitase să-i dea ghetele lăcuite pe care voia să le poarte în sicriu. Astfel, de îndată ce află că a murit, se îmbrăcă în negru, înveli ghetele într-un ziar și-i ceru voie Fernandei să vadă cadavrul. Fernanda n-o lăsă să treacă pragul ușii.

— Puneți-vă în situația mea, îi zise Petra Cotes pe un ton rugător. Închipuiți-vă cît de mult l-am putut iubi pentru a suporta o astfel de umilire.

— Nu există nici o umilință prea mare pentru o concubină, răspunse Fernanda. Așteptați deci să moară altul, dintre toți acei care v-au rămas, ca să-l încălțați cu aceste ghete.

Respectîndu-și promisiunea dată, Santa Sofia de la Piedád spintecă cu un cuțit de bucătărie cadavrul lui José Arcadio Segundo ca să se asigure că nu-l vor înmormînta de viu. Trupurile au fost așezate în sicrie asemănătoare și se putu constata atunci că redeveniseră identice în moarte, așa cum fuseseră pînă la adolescența lor. Vechii ortaci de chefuri ai lui Aureliano Segundo așezară pe sicriul lui o cunună purtînd o panglică violetă cu inscripția: „La o parte din calea mea, vacilor, viața este atît de scurtă." Fernanda fu atît de indignată de o astfel de lipsă de respect încît puse să se azvîrle cununa la gunoi. În zăpăceala din ultima clipă, bețivanii triști care-i scoaseră din casă confundară sicriele și-l îngropară pe unul în groapa celuilalt.

Pagină intenționat goală

XVIII

Aureliano nu părăsi multă vreme odaia lui Melchiade. Învăță pe de rost legendele fantastice din cartea cu foile volante, sinteza tratamentelor lui Hermann, paraliticul, însemnările despre știința demonologică, cheile pentru piatra filozofală, *Centuriile* lui Nostradamus și cercetările lui despre ciumă, în așa fel încît ajunse la adolescență fără să cunoască nimic despre epoca sa, dar înzestrat cu cultura de bază a unui om din evul mediu. La orice oră ar fi intrat în odaia lui, Santa Sofia de la Piedád îl găsea cufundat în lectură. În zorii zilei îi aducea o ceașcă mare de cafea fără zahăr, iar la amiază o farfurie cu orez garnisit cu felii de banane fripte, care era mîncarea unică servită în casă de la moartea lui Aureliano Segundo. Ea se îngrijea să-i taie părul, să-l curețe de lindini, să croiască pe măsura lui hainele vechi pe care le găsea în cuferele uitate, iar cînd începu să aibă o umbră de mustață, îi aduse briciul și castronașul pentru clăbuc care aparținuseră colonelului Aureliano Buendía. Nici unul dintre fiii acestuia din urmă, nici chiar Aureliano José, nu-i semănase într-atît, mai ales prin pomeții proeminenți și linia hotărîtă și puțin nemiloasă a buzelor. Așa cum i se întîmplase și Ursulei cu Aureliano Segundo, pe vremea cînd acesta studia în odaie, Santa Sofia de la Piedád credea că Aureliano vorbește singur. De fapt, el conversa cu Melchiade. Într-o amiază fierbinte, puțin după moartea gemenilor, el văzu cum se desprinde din reverberația ferestrei moșneagul lugubru cu pălăria lui în chip de aripi de corb, ca o materializare a unei amintiri sădite în memoria lui cu multă vreme înainte de a se naște. Aureliano terminase cu clasificarea alfabetului pergamentelor. Astfel că, atunci cînd

Melchiade îl întrebă dacă a descoperit în ce limbă erau redactate, îi răspunse fără nici o șovăială:

— În sanscrită.

Melchiade îi dezvălui că posibilitățile sale de a reveni în odaia aceasta era numărate. Însă pleca liniștit spre întinsele preerii ale morții definitive, căci Aureliano avea timp să învețe sanscrita în cursul anilor care mai lipseau încă pentru ca manuscrisele să împlinească un secol și să poată fi descifrate. Tot el îi semnală că în mica ulicioară care duce la rîu și unde pe vremea companiei bananiere se ghicea viitorul și se tălmăceau visele, un înțelept catalan ținea o prăvălie cu cărți unde se găsește un *Sanskrit Primer*, care va fi mistuit de molii peste șase ani, dacă el nu se grăbește să-l cumpere. Pentru prima oară în existența ei îndelungată, Santa Sofia de la Piedád lăsă să se întrevadă un sentiment, și acesta era unul de stupoare, atunci cînd Aureliano îi ceru să-i aducă cartea pe care avea să o găsească între *Ierusalimul eliberat* și poemele lui Milton, la extremitatea din dreapta de pe rîndul al doilea al etajerei. Întrucît ea nu știa să citească, reținu pe de rost această formulă, și procură banii necesari vînzînd unul din cei șaptesprezece peștișori de aur care rămăseseră în atelier și a căror ascunzătoare, din noaptea în care soldații percheziționaseră casa, nu o cunoșteau decît ea și Aureliano.

Aureliano progresa în studiul sanscritei, în timp ce Melchiade se făcea de fiecare dată mai puțin asiduu și mai îndepărtat, estompîndu-se în lumina strălucitoare a amiezii. Ultima oară cînd Aureliano îl simți, abia dacă mai era o prezență invizibilă, care murmura: „Am murit de friguri în nisipurile din Singapor". Odaia deveni atunci dintr-o dată vulnerabilă față de praf, față de căldură, de termite, de furnicile roșii, de moliile care aveau să prefacă în rumeguș toată știința cărților și a pergamentelor.

Nu lipsea mîncarea în casă. A doua zi după moartea lui Aureliano Segundo, unul dintre prietenii lui care aduseseră cununa cu inscripția ei ireverențioasă, se oferi să restituie Fernandei cîțiva bani cu care-i rămăsese dator soțului ei. Din ziua aceea, venea în

fiecare miercuri un comisionar, aducînd un coș cu alimente care ajungea din plin pe o săptămînă. Nimeni n-a știut vreodată că acele alimente le trimitea Petra Cotes: pentru ea, a continua să dea de pomană aceleia care o umilise era un mod de a umili la rîndul ei. Cu toate acestea, ranchiuna ei se risipi mai curînd decît ar fi crezut, și atunci continuă să le trimită de mîncare, din orgoliu, iar pînă la urmă, din compasiune. În cîteva rînduri, cînd nu mai avu curajul să-și vîndă biletele și cînd interesul oamenilor pentru loteriile ei dispăru, rămase ea fără să mănînce pentru ca Fernanda să poată mînca, și pînă ce nu văzu trecînd înmormîntarea ei, nu-și călcă deloc această promisiune.

Santa Sofia de la Piedád avea să găsească în scăderea numărului locuitorilor casei odihna pe care o merita după mai bine de o jumătate de veac de muncă. Niciodată nu se auzise vreo plîngere din partea acestei femei tăcute, de nepătruns, care însămînțase familia cu germenii îngerești ai frumoasei Remedios și cu solemnitatea misterioasă a lui José Arcadio Segundo, care-și consacrase o viață întreagă de singurătate și tăcere creșterii unor copii care abia își mai aminteau că sînt copiii și nepoții ei, și care se ocupase de Aureliano ca și cum s-ar fi născut din pîntecele ei, fără să știe măcar că-i era străbunică. Oriunde în afară de casa aceasta s-ar fi socotit de necrezut ca ea să doarmă întotdeauna pe o rogojină de trestie împletită pe care și-o întindea pe jos, în hambar, în mijlocul hărmălaiei nocturne a șoarecilor, fără să cuteze să-i mărturisească cuiva că a fost trezită, într-o noapte, de senzația înspăimîntătoare că cineva o privește în beznă și că era o viperă care i se tîra pe pîntece. Ea știa că, dacă i-ar fi povestit Ursulei acest fapt, aceasta ar fi împărțit patul cu ea, dar era în vremea cînd nimeni nu-și dădea seama de nimic dacă nu strigai în gura mare ce te doare, căci munca istovitoare de la brutărie, necazurile războiului, grija copiilor nu-ți lăsau răgazul de a te gîndi la fericirea altora. Petra Cotes, pe care n-a văzut-o niciodată, a fost singura care și-a amintit de ea. Se îngrijea să aibă o pereche bună de pantofi pentru ieșit, să nu-i lipsească îmbrăcămintea, chiar și în epoca în

care trebuiau să facă minuni cu puținii bani de la tombolă. Cînd Fernanda veni în casă, avu toate motivele să creadă că era vorba de o servitoare eternizată aici, și cu toate că auzi de mai multe ori spunîndu-se că era mama soțului ei, lucrul i se părea atît de necrezut încît îi trebui mai mult timp ca să-l priceapă decît după aceea, ca să-l uite. Santa Sofia de la Piedád n-a părut niciodată să se formalizeze de această condiție de subalternă. Dimpotrivă lăsa impresia că-i place să umble de colo pînă colo prin toate unghe-rele, fără să se odihnească deloc sau să se plîngă, veghind asupra ordinii și curățeniei casei imense unde a trăit din adolescență și care, mai ales în epoca companiei bananiere, părea mai degrabă o cazarmă decît un cămin. Cu toate acestea, cînd muri Ursula, zeul supraomenesc al Santei Sofia de la Piedád, capacitatea ei extraor-dinară de muncă începură să slăbească. Nu numai că îmbătrînise și ajunsese la capătul puterilor, dar, de pe o zi pe alta, toată casa căzuse într-o criză de senilitate.. Un mușchi fin începu să se cațere pe ziduri. Cînd nu mai era nici un loc liber în curți, buruienile făcură să plesnească pe dedesubt cimentul din verandă, îl fărîmițară ca pe un cristal și se văzu cum răsar din crăpături aceleași floricele galbene pe care le găsise Ursula, cu aproape un secol mai înainte, în paharul cu dantura lui Melchiade. Neavînd nici timpul, nici mijloacele pentru a împiedica revărsarea naturii, Santa Sofia de la Piedád își petrecea ziua prin odăi, speriind șopîrlele care aveau să intre din nou o dată cu lăsarea nopții. Într-o dimineață văzu cum furnicile roșii părăsesc temeliile surpate, trec prin parterul cu flori, urcă de-a lungul balustradei, unde begoniile luaseră o culoare pămîntie, și intră în adîncurile casei. Încercă mai întîi să le omoare cu mătura, apoi cu insecticide și în cele din urmă cu var, dar a doua zi le regăsi în același loc, neîncetînd de a se strecura, tenace și invincibile. Fernanda, scriind copiilor scrisoare după scrisoare, nu-și dădea seama de ofensiva nestăvilită a distrugerii. Santa Sofia continuă singură să se lupte cu buruienile ca să nu năpădească bucătăria, să smulgă de pe pereți ciucurii uriași ai pînzelor de păianjeni care creșteau din nou în cîteva ceasuri, să

răzuie galeriile termitelor. Dar cînd văzu că și odaia lui Melchiade, chiar dacă o curăța și mătura de trei ori pe zi, era plină de praf și de pînze de păianjen și că, în ciuda freneziei ei de gospodină, era amenințată de dărîmături și de acel aer de profundă mizerie pe care numai colonelul Aureliano Buendía și tînărul ofițer însărcinat cu percheziția o prevăzuseră, înțelese că a fost înfrîntă. Își îmbrăcă atunci hainele uzate de duminică, își încălță niște pantofi vechi care aparținuseră Ursulei, își trase o pereche de ciorapi de bumbac pe care-i făcuse cadou Amaranta Ursula și făcu o bocceluță cu cele două sau trei schimburi care-i mai rămăseseră:

— Mă predau, îi zise ea lui Aureliano. Este prea multă muncă în casa asta pentru bietele mele oase.

Aureliano o întrebă unde avea de gînd să plece și ea făcu un gest vag, ca și cum n-ar fi avut nici cea mai mică idee despre viitor. Se sili totuși să precizeze că are de gînd să-și petreacă ultimii ani ai vieții la o verișoară primară care locuia la Riohacha. Această explicație nu era verosimilă. După moartea părinților ei nu mai avusese legături cu nimeni în sat, nu primise nici scrisori, nici vești și niciodată nu fusese auzită vorbind despre rude. Aureliano îi dădu patrusprezece peștișori de aur, căci ea era gata să plece doar cu averea ei, care se ridica la un peso și douăzeci și cinci de centime. O văzu de la fereastra odăii cum traversa curtea cu bocceluța cu haine, tîrîndu-și picioarele, gîrbovită de ani, și mai văzu cum își trecea o mînă printr-o gaură din poartă pentru a trage zăvorul după ce a ieșit. Nu s-a mai aflat niciodată nimic despre ea.

Cînd află despre această dezertare, Fernanda vociferă alandala o zi întreagă, cercetînd cuferele, scrinurile și dulapurile unul după altul, pentru a se încredința că Santa Sofia de la Piedád n-a furat nimic. Își arse degetele voind să aprindă un cuptor pentru prima oară în viața ei și trebui să-l roage pe Aureliano să o învețe cum se prepară cafeaua. Cu timpul, începu să se ocupe el de bucătărie. Cînd se scula, Fernanda găsea micul dejun servit, și apoi nu-și mai părăsea camera decît pentru a-și lua mîncarea pe care Aureliano i-o lăsa acoperită în spuză, și pe care ea o ducea pe

masă, pentru a o mînca pe șervete de in, între candelabre, șezînd singură în capul mesei, în fața celor cincisprezece scaune goale. Nici chiar în aceste împrejurări, Aureliano și Fernanda nu-și împărțeau singurătatea, ci fiecare continua să și-o trăiască singur, făcîndu-și menajul fiecare în camera lui, în timp ce pînzele de păianjen continuau să înzăpezească trandafirii, să acopere grinzile și să căptușească pereții. Cam prin epoca aceasta avu Fernanda impresia că duhurile năpădiseră casa. S-ar fi spus că obiectele, mai ales cele mai de folos, dobîndiseră putința de a-și schimba locul prin propriile lor mijloace. Fernanda își pierdea vremea căutînd foarfecele de care era sigură că le pusese pe patul ei, și după ce răsturna cerul și pămîntul, le descoperea pe o etajeră în bucătăria unde era convinsă că n-a pus piciorul de patru zile. Dintr-o dată nu mai era nici o furculiță în sertarul cu tacîmuri și găsea, în schimb, șase pe altar și alte trei la lavoar. Această nesiguranță a lucrurilor era și mai exasperantă atunci cînd se așeza să scrie. Călimara pe care o punea la dreapta ei apărea dintr-o dată la stînga, tamponul-sugativ se făcea nevăzut și după două zile îl descoperea sub pernă, iar paginile adresate lui José Arcadio se amestecau cu cele destinate Amarantei Ursula, astfel că avea mereu spaima de a nu fi băgat scrisorile în plicurile inversate, așa cum se și întîmplase, de altminteri, de vreo cîteva ori. Într-o zi, își pierdu pana. I-o restitui, după două săptămîni, factorul poștal care o descoperise în geanta lui și care umbla din casă în casă întrebînd cui îi aparține. La început, ea crezu că toate acestea sînt opera medicilor nevăzuți, așa cum fusese și dispariția bandajelor, și începu chiar să le scrie o scrisoare, implorîndu-i să o lase în pace, dar trebui să se întrerupă, ca să facă altceva și, cînd reveni în odaie, nu numai că nu mai găsi scrisoarea începută, dar uită chiar și de intenția de a o scrie. Cîtva timp crezu că e Aureliano. Se apucă să-l supravegheze, să așeze anumite obiecte în drumul lui pentru a încerca să-l surprindă în clipa în care le va deplasa, dar foarte curînd trebui să se convingă că Aureliano nu părăsea odaia lui Melchiade decît ca să

meargă la bucătărie sau la latrină, și că nu era omul care să facă farse. Astfel, ajunse să creadă că sînt feste de-ale spiridușilor și se decise să prindă fiecare lucru de locul în care socotea că se va servi de el. Legă foarfecele de capul patului cu ajutorul unei corzi lungi. Legă pana și tamponul sugativ de piciorul mesei și fixă călimara cu clei în dreapta locului unde avea obiceiul să scrie. Problemele nu se rezolvară însă cu una cu două, căci după cîteva ceasuri de cusut, coarda foarfecelor nu mai permitea să te folosești de ele la tăiat, de parcă spiridușii nu încetau să o scurteze. Același lucru se întîmpla cu sfoara care ținea pana, și chiar cu brațul ei, care după cîteva clipe de scris, nu mai ajungea pînă la călimară. Nici Amaranta Ursula la Bruxelles, și nici José Arcadio la Roma n-au aflat niciodată nimic despre aceste pățanii. Fernanda le povestea că e fericită și de fapt chiar și era, tocmai pentru că se simțea dezlegată de orice obligație, ca și cum viața ar fi purtat-o din nou în lumea părinților ei, unde nu erai afectat de problemele cotidiene, deoarece acestea erau dinainte rezolvate în imaginație. Acea corespondență interminabilă o făcu să-și piardă noțiunea timpului, mai ales după plecarea Santei Sofia de la Piedád. Se obișnuise să socotească zilele, lunile și anii luînd ca puncte de reper datele prevăzute pentru întoarcerea copiilor. Dar atunci cînd aceștia începură să modifice termenele, o dată și încă o dată, ea ajunse să confunde datele, să se încurce în soroace, și zilele semănau atît de mult între ele încît nu mai simțea cum trec. În loc să-și piardă răbdarea, ea se bucura în fond de această întîrziere. Nu se neliniștea din pricină că, la mulți ani după ce o anunțase că era pe cale să depună jurămîntul veșnic, José Arcadio continua să spună că așteaptă să-și termine studiile de înaltă teologie pentru a le începe pe cele de diplomație, deoarece ea înțelegea că treptele care duceau la înaltul scaun al Sf. Petru erau multe și pavate cu obstacole. În schimb, sufletul ei se exalta cînd primea vești care pentru alții ar fi părute lipsite de interes, ca aceea că fiul ei îl zărise pe Papa. Resimți o bucurie asemănătoare atunci cînd Amaranta Ursula o preveni că studiile

ei se vor prelungi peste durata prevăzută, deoarece calificările ei excelente îi creaseră unele privilegii pe care tatăl ei nu le luase în considerare atunci cînd făcuse socotelile.

Cînd Aureliano izbuti să traducă primul pergament, se scurseseră peste trei ani de cînd Santa Sofia de la Piedád îi adusese lucrarea de gramatică. N-a fost o muncă inutilă, însă nu reprezenta decît abia primul pas pe un drum a cărui lungime era imposibil de prevăzut, deoarece textul în spaniolă nu însemna nimic: era vorba de versuri cifrate. Lui Aureliano îl lipseau elementele pentru a stabili codul care i-ar fi permis să le smulgă secretul, însă de vreme ce Melchiade îi spusese că prăvălia bătrînului savant catalan conținea cărțile de care avea nevoie pentru a descoperi sensul profund al manuscriselor, se hotărî să-i ceară Fernandei îngăduința de a merge să le caute. În odaia năpădită de resturi și moloz, a căror proliferare de nestăpînit izbutise să doboare totul, chibzuia asupra modului celui mai adecvat de a-și formula cererea, prevedea toate împrejurările, calcula ocazia cea mai potrivită, dar cînd o întîlnea pe Fernanda venind să-și ia mîncarea din spuza cuptorului, acesta fiind de fapt singurul moment cînd putea să-i vorbească, rugămintea lui atît de trudnic pregătită i se oprea în gît și nu reușea să rostească o vorbă. A fost singura dată cînd o spionă. Ascultă cu sufletul la gură pașii din camera ei. O auzea cum se îndreaptă spre ușă pentru a primi scrisorile copiilor și pentru a le preda factorului pe ale ei, și trăgea cu urechea, noaptea tîrziu, la zgomotul dur și pătimaș al penei pe hîrtie, înainte de a auzi pocnetul întrerupătorului și mormăitul rugăciunilor pe întuneric. Abia atunci adormea, cu speranța că a doua zi se va ivi ocazia mult așteptată. Se legănă atît în iluzia că permisiunea nu-i va fi refuzată, încît într-o bună dimineață își tăie părul care-i atîrna pînă la umeri, își rase barba stufoasă, îmbrăcă niște pantaloni strîmți și o cămașă cu guler fals pe care nu mai știa de la cine le moștenise, și așteptă în bucătărie ca Fernanda să vină să ia micul dejun. Nu mai era femeia de toate zilele care venise, cea cu fruntea trufașă și cu mersul statuar, ci o bătrînă de o frumusețe supranaturală, cu

o capă de hermină îngălbenită, o coroană de carton aurit și alura lîncedă a celei care a plîns mult în taină. Într-adevăr, de cînd îl găsise în cuferele lui Aureliano Segundo, Fernanda își îmbrăcase adesea costumul de suverană, mîncat de molii. Oricine ar fi văzut-o în fața oglinzii, extaziată de propriile ei maniere de monarhă, ar fi putut-o socoti nebună. Totuși, nu era. Transformase, pur și simplu, aceste semne exterioare ale regalității într-o mașină de amintit. Cînd le îmbrăcă pentru prima oară, un nod i se puse fără voia ei, în inimă, și ochii i se umplură de lacrimi, deoarece simți din nou, în clipa aceea, mirosul de lac al cizmelor militarului care venise să o pețească pentru a o face regină, și sufletul i se închegă cu nostalgia visurilor pierdute. Se simți atît de bătrînă, atît de sfîrșită, atît de îndepărtată de cele mai frumoase clipe ale vieții ei, încît le regretă chiar și pe cele care-i rămăseseră în amintire drept cele mai urîte, și abia atunci descoperi cît de mult îi lipseau acele adieri de origan din verandă, mireasma trandafirilor la căderea serii și chiar temperamentul bestial al străinilor care veneau în casă. Inima ei de cenușă, care rezistase, fără să se sfărîme, la loviturile cele mai bine țintite ale realității cotidiene, se nărui la primele asalturi ale nostalgiei. Nevoia de a se simți melancolică se transforma în viciu pe măsură ce o răvășeau anii. Singurătatea o făcu mai umană. Cu toate acestea, în dimineața în care intră în bucătărie și se pomeni cu o ceașcă de cafea pe care i-o oferea un adolescent osos și palid, cu o lucire halucinantă în ochi, se simți brutal sfîșiată de ridicol. Nu numai că-i refuză permisiunea, dar de atunci păstră la ea cheile casei în buzunarul în care-și păstra bandajele, nefolosite încă. Era o precauție inutilă, căci dacă ar fi vrut, Aureliano s-ar fi putut furișa și chiar întoarce în casă fără să fie observat. Însă captivitatea prelungită, necunoașterea lumii și deprinderea de a asculta, secătuiseră în inima lui germenii răzvrătirii. Astfel că se întoarse în ascunzișul său, citind și recitind pergamentele și auzind pînă noaptea tîrziu suspinele Fernandei în dormitor. Într-o dimineață veni ca de obicei să aprindă focul și găsi în spuza stinsă mîncarea pe care o lăsase în ajun pentru ea. Se duse atunci și-și băgă capul

pe ușa dormitorului și o văzu întinsă pe pat, acoperită cu capa de hermină, mai frumoasă ca oricînd, cu pielea preschimbată într-o crustă de ivoriu. Cînd sosi José Arcadio, după patru luni, o găsi intactă.

Era imposibil să-ți închipui un bărbat care să semene mai bine cu mama lui. Purta un costum de tafta funebră, o cămașă cu guler rotund și tare și o panglică îngustă de mătase pe care o înnodase în lipsă de cravată. Avea tenul livid, aerul lînced, o privire inexpresivă, buzele subțiri. Părul lui negru, întins și lucios, împărțit la mijloc printr-o cărare dreaptă și palidă, părea că este fals ca și acela al statuilor sfinților. Umbra de barbă îndepărtată cu grijă de pe obrazul lui de parafină părea o umbră a conștiinței sale. Avea mîinile palide, irigate de nervuri verzi, cu degete parazitare, iar la arătătorul stîng un inel din aur masiv, pe care era montat un opal de formă rotundă. Cînd îi deschise poarta de la stradă, Aureliano nu trebui să se întrebe cine era pentru a ghici că venea de foarte departe. La trecerea lui, casa se impregnă de mirosul de apă parfumată pe care Ursula i-o punea pe cap, cînd era copil, ca să-l poată găsi în întuneric. Într-un mod imposibil de precizat, José Arcadio rămăsese, după atîția ani de absență, un copil tomnatic, grozav de trist și de solitar. Se îndreptă direct spre camera mamei sale, unde Aureliano evaporase mercur timp de patru luni cu ajutorul atanorului care aparținuse bunicului său, pentru conservarea corpului după formula lui Melchiade. José Arcadio nu-i puse nici o întrebare. Sărută cadavrul pe frunte, scoase din micul buzunar ascuns dedesubtul rochiei cele trei bandaje rămase nefolosite, ca și cheia de la garderob. Făcu toate acestea cu gesturi precise și hotărîte, care contrastau cu aerul său lînced. Scoase din dulap un sipet îmbrăcat în damasc, purtînd blazonul familial și găsi, în interiorul cu mireasmă de santal, voluminoasa misivă prin care Fernanda își ușura inima de nenumăratele adevăruri pe care i le ascunsese. O citi fără să se așeze, cu aviditate dar fără nici o emoție, iar la pagina a treia se opri și-l examină pe Aureliano cu un ochi atent, de parcă abia atunci i-ar fi aflat adevărata identitate.

— Va să zică, îi spuse el cu un glas care avea ceva de brici, tu ești bastardul.

— Sînt Aureliano Buendía.

— Du-te în odaia ta, spuse José Arcadio.

Aureliano nu ieși nici măcar din curiozitate, cînd auzi zgomotul funeraliilor solitare. Uneori, îl observa din bucătărie pe José Arcadio care umbla prin casă cu respirația gîfîindă, iar după miezul nopții, continua să-i asculte pașii prin dormitoarele părăginite. Timp de luni întregi nu-i auzi sunetul glasului, nu numai pentru că José Arcadio nu-i adresa niciodată un cuvînt, ci și pentru că nici el însuși nu avea nici o dorință s-o facă și nici vreme să se gîndească la altceva decît la pergamente. La moartea Fernandei, scosese ultimul dintre peștișorii de aur și se dusese la prăvălia înțeleptului catalan să caute cărțile de care avea nevoie. Nu-l interesă nimic din cele ce văzu pe drum, poate pentru că n-avea amintiri ca să le facă interesante, iar străzile goale și casele pustii erau întocmai cum și le închipuise într-o vreme în care și-ar fi vîndut sufletul pentru a le vedea. Își luase singur permisiunea pe care i-o refuzase Fernanda, dar numai o singură dată, cu un unic scop și pentru un minimum de timp indispensabil, astfel că parcurse fără oprire cele unsprezece loturi de case care o despărțeau pe a lui de ulicioara unde odinioară se tălmăceau visele și intră pe nerăsuflate în prăvălia jalnică și întunecoasă unde abia aveai loc să te miști. Mai mult decît o librărie, aceasta părea o ladă de gunoi pentru cărțile răpănoase, zvîrlite de-a valma pe etajerele mîncate de termite, în colțurile îmbîcsite de pînze de păianjen, ba chiar și în locurile care ar fi trebuit să rămînă libere pentru circulat. Pe o masă lungă, încărcată și ea cu volume enorme, stăpînul localului redacta o proză neobosită într-o caligrafie violetă, cam delirantă, pe niște foi scoase dintr-un caiet de școală. Avea un păr frumos argintat care-i cădea pe frunte ca panașul unui papagal și ochii albaștri, vioi și înguști, dezvăluiau blîndețea omului care a citit toate cărțile. Era în chiloți, plin de sudoare și nu-și abandonă scrisul pentru a se uita cine a intrat. Aureliano nu întîmpină nici o

greutate în a descoperi în această dezordine fabuloasă cele cinci cărți pe care le căuta, deoarece se aflau exact pe locul pe care i-l indicase Melchiade. Fără să spună un cuvînt, i le întinse împreună cu peștișorul de aur înțeleptului catalan, care le examină încordîndu-și pleoapele ca valvele unei moluști.

— Pesemne că ești nebun, zise el pe limba lui, ridicînd din umeri, și-i înapoie lui Aureliano cele cinci cărți și peștișorul de aur: Ia-le, zise el în spaniolă. Ultimul care le-a citit a fost, dacă nu mă înșel, Isac Orbul, așa că ar trebui să chibzuiești bine ce faci.

José Arcadio restaură camera lui Meme, puse să se curețe și să se repare perdelele de catifea și damascul baldachinului de la patul viceregal și readuse în stare de funcționare baia părăsită, a cărei cadă de ciment era acoperită cu o crustă neagră, fibroasă și aspră. La aceste două locuri se reducea imperiul său de adunătură, de produse exotice în stare vrednică de milă, de parfumuri falsificate și de bijuterii de imitație. Singurul lucru care părea că-l deranjează în restul casei erau statuile sfinților de pe altarul casei, pe care le arse într-o după-amiază, pînă nu mai rămase decît cenușa, pe un rug pe care-l aprinse în curte. Dormea dimineața pînă după orele unsprezece. Intra în baie într-o tunică scămoșată, brodată cu dragoni auriți, încălțat în papuci cu ciucuri galbeni, și acolo oficia un ritual care, prin meticulozitatea și durata lui, amintea de acel al frumoasei Remedios. Înainte de a face baie, aromatiza cada cu sărurile din trei flacoane de alabastru. Nu-și turna apă cu o tigvă de totuma, după obiceiul casei, ci se scufunda în apele parfumate și plutea cu fața în sus timp de aproape două ceasuri, lenevit de răcoarea plăcută și de amintirea Amarantei. La cîteva zile după sosire, își părăsi costumul de tafta care nu numai că ținea prea cald pentru satul acela, dar era și singurul pe care-l avea, și-și puse în loc niște pantaloni strîmți, foarte asemănători cu acei ai lui Pietro Crespi din timpul lecțiilor de dans, și o cămașă din borangic curat, cu inițialele sale brodate în dreptul inimii. De două ori pe săptămînă își spăla toate rufele în baie și rămînea în tunică pînă ce acestea să uscau, deoarece nu mai avea altceva de

îmbrăcat. Niciodată nu lua masa acasă. Ieșea după ce se potolea căldura mare de la amiază și nu se întorcea decît foarte tîrziu noaptea. Atunci își relua plimbările lui agitate de-a lungul și de-a latul dormitorului, respirînd ca o pisică și gîndindu-se la Amaranta. Ea și privirea înspăimîntătoare a sfinților în lumina candelei erau singurele amintiri pe care le păstrase de acasă. I se întîmplase de multe ori, în halucinantul august roman, să-și deschidă ochii chiar în toiul unui vis și să o vadă pe Amaranta răsărind dintr-un bazin de marmură pestriță cu jupoanele ei de dantelă și cu mîna bandajată, idealizată de nostalgia exilului. Spre deosebire de Aureliano José, care încercase să înece acea imagine în smîrcurile însîngerate ale războiului, el se străduia să o păstreze vie în mlaștina lui concupiscentă, în timp ce-i fabrica mamei lui balivernele interminabile despre vocația lui pontificală. Nu-i trecu niciodată prin gînd, după cum nu-i trecea nici Fernandei, că îndelungata lor corespondență nu era decît un schimb de povești fanteziste. José Arcadio, care părăsise seminarul îndată după sosirea sa la Roma, continua să alimenteze legenda despre teologie și drept canonic, pentru a nu pune în primejdie moștenirea fabuloasă despre care povesteau scrisorile delirante ale mamei sale și care avea să-l scoată din viața de mizerie și de înjosire pe care-o împărțea cu doi prieteni într-o mansardă de pe Transtevere. Cînd primi ultima scrisoare de la Fernanda, dictată de presimțirea morții iminente, puse într-o valiză ultimele urme ale falsei sale străluciri și traversă oceanul în fundul calei împreună cu emigranții care se înghesuiau ca animalele la abator, mîncînd macaroane reci și brînză plină cu viermi. Înainte de a fi citit testamentul Fernandei, care nu era altceva decît o recapitulare minuțioasă și tardivă a nenorocirilor ei, înțelesese, privind mobilele descleiate și buruienile care năpădiseră veranda, că a căzut într-o cursă din care nu se va mai putea smulge niciodată, exilat pe viață din lumina de diamant și din aerul imemorial al primăverii romane. În cursul insomniilor istovitoare ale astmei, măsura și tot măsura adîncimea nefericirii sale, cutreierînd locuința tenebroasă în care

spaimele senile ale Ursulei îi transmiseseră frica de lume. Pentru a se asigura că nu-l va pierde în întuneric, ea îi destinase un anumit colț al camerei, singurul loc ferit din calea morților care începeau să umble prin casă o dată cu lăsarea serii. „Orice rău vei face, îi spunea Ursula, sfinții mi-l vor spune." Serile înfricoșate ale copilăriei sale se reduceau la colțul acela, în care rămînea nemișcat pînă la ora culcării, asudînd de spaimă pe scăunașul său, sub privirea vigilentă și înghețată a sfinților pîrîtori. Era o tortură inutilă, căci încă din epoca aceea era terorizat de tot ce-l înconjura și era pregătit să-i fie frică de tot ce putea întîlni în viață: femeile de pe stradă, care stricau sîngele; femeile din casă, care nășteau copii cu coadă de purcel; cocoșii de luptă, care provocau moartea oamenilor și remușcări pentru toată viața; armele de foc, care numai dacă le atingi te condamnau la douăzeci de ani de război; întreprinderile nechibzuite, care nu aduceau decît zile amare și nebunie; și în sfîrșit, tot ceea ce fusese creat de Dumnezeu în nemărginita lui bunătate, dar fusese pervertit de diavol. La deșteptare, măcinat de roata coșmarurilor, era eliberat din teroarea sa de lumina ferestrei, de mîngîierile Amarantei în baie și de voluptatea cu care îl pudra între picioare cu un ciucure de mătase. Chiar și Ursula era alta în lumina orbitoare din grădină, deoarece atunci nu-i mai vorbea despre lucruri înspăimîntătoare, ci îi freca dinții cu praf de cărbune ca să aibă surîsul strălucitor al unui papă, îi tăia și îi lustruia unghiile pentru ca pelerinii veniți la Roma din cele patru colțuri ale pămîntului să se uimească în fața frumuseții mîinilor papii cînd avea să le dea binecuvîntarea, îl pieptăna ca pe un papă și-l uda tot cu apă de flori pentru ca trupul și hainele lui să aibă parfumul unui papă. În grădinile de la Castelgandolfo îl zărise pe papa într-un balcon, rostind același discurs în șapte limbi în fața unei mulțimi de pelerini, și într-adevăr, singurele lucruri care îi reținuseră atenția fuseseră albeața mîinilor, care păreau macerate în leșie, strălucirea orbitoare a veșmintelor sale de vară și parfumul discret de apă de flori. La aproape un an după întoarcerea sa acasă, după ce vînduse, ca să se hrănească, toate candelabrele de argint

și oala de noapte heraldică, care în clipa adevărului dovedise a nu avea aur decît în incrustațiile ecusonului, unica distracție a lui José Arcadio consta în a aduna copiii din sat pentru a-i aduce să se joace la el. Apărea cu ei la ora siestei și-i punea să sară coarda în grădină, să cînte în verandă și să facă echilibristică pe mobilele din salon, în timp ce el mergea de la un grup la altul, dînd lecții de bună purtare. Pe vremea aceea, isprăvise cu pantalonii săi strîmți și cămașa de mătase și adoptase o îmbrăcăminte obișnuită, cumpărată în dughenele arabilor, dar continua să păstreze intacte demnitatea sa languroasă și manierele papale. Copiii puseră stăpînire pe casă, așa cum făcuseră odinioară colegele lui Meme. Îi auzeai alergînd și cîntînd și dansînd *zapateado* pînă la o oră înaintată a nopții, încît casa ajunsese să ia aspectul unui internat lipsit de disciplină. Aureliano nu se sinchisi de invazie atîta timp cît nimeni nu veni să-l deranjeze în odaia lui Melchiade. Într-o dimineață, doi copii împinseră ușa și se înspăimîntară la vederea acelui om murdar și păros care continua să descifreze pergamentele la masa lui de lucru. Nu îndrăzniră să intre, dar rămaseră să dea tîrcoale în jurul odăii. Aruncau priviri furișate printre crăpături, șopotind între ei, aruncau gîngănii vii prin ferestruică, și într-o zi țintuiră pe dinafară ușa și fereastra, în așa fel încît Aureliano avu nevoie de o jumătate de zi pentru a le forța. Amuzați de faptul că nu erau pedepsiți pentru ștrengăriile lor, patru copii pătrunseră în altă dimineață în odaie, în timp ce Aureliano se afla în bucătărie, hotărîți să nimicească pergamentele. Dar, îndată ce apucară foile îngălbenite, o forță îngerească îi ridică de la pămînt și-i ținu suspendați în aer pînă cînd se întoarse Aureliano și le smulse manuscrisele. De atunci nu-l mai deranjă nimeni.

Patru dintre copiii cei mai mari, care mai purtau încă pantaloni scurți, deși erau în pragul adolescenței, se ocupau de îngrijirea înfățișării personale a lui José Arcadio. Veneau mai devreme decît ceilalți și-și petreceau dimineața bărbierindu-l, făcîndu-i masaj cu prosoape calde, tăindu-i și lustruindu-i unghiile de la mîini și de la picioare, parfumîndu-l cu apă de flori. Și s-a

întîmplat de mai multe ori să intre în cadă pentru a-l săpuni din cap pînă în picioare, în timp ce el plutea cu fața în sus, gîndindu-se la Amaranta. Apoi îl ștergeau, îi pudrau corpul și-l îmbrăcau. Unul dintre copii, care avea părul blond și creț și ochii de sticlă roșie ca iepurii, dormea din cînd în cînd în casă. Legăturile care-l uneau cu José Arcadio erau atît de puternice încît îl însoțeau în insomniile lui de astmatic, fără să scoată o vorbă, umblînd încolo și încoace alături de el, prin casa scufundată în întuneric. Într-o noapte, văzură în odaia Ursulei o strălucire gălbuie sub cimentul devenit străveziu, ca și cum un soare subteran ar fi transformat în geam pardoseala camerei. N-a fost nevoie să aprindă lumina. N-au avut decît să ridice lespezile sparte din colțul în care se aflase totdeauna patul Ursulei și unde acea sclipire era mai intensă, pentru a descoperi cripta secretă pe care Aureliano Segundo se istovise căutînd-o în delirul săpăturilor sale. Acolo putură vedea cei trei saci de pînză cusuți cu fir de aramă, iar în interiorul lor cei șapte mii două sute patruzeci dubloni mari, care continuau să scînteieze ca niște flăcări în obscuritate.

Descoperirea comorii produse efectul unui incendiu. În loc să se întoarcă la Roma cu această avere atît de neașteptată, care fusese visul său nutrit în timpul mizeriei, José Arcadio transformă casa într-un paradis decadent. Puse să se refacă cu catifea nouă perdelele odăii și baldachinul patului, pardosi cu lespezi solul băii și acoperi pereții cu plăci de faianță. Bufetul din sufragerie se umplu cu fructe zaharate, cu șunci și murături de tot felul, iar hambarul părăsit se deschise din nou pentru a înmagazina vinurile și lichiorurile pe care José Arcadio se ducea el însuși să le ridice de la gară, în lăzi însemnate cu numele său. Într-o noapte, el și cei patru băieți mai mari făcură o petrecere care se prelungi pînă în zori. La orele șase dimineața ieșiră în pielea goală din dormitor, deșertară baia și o umplură cu șampanie. Se cufundară cu toții înotînd în voie ca un stol de păsări pe un cer aurit de bășici parfumate, în timp ce José Arcadio plutea cu fața în sus, absent de la petrecere, visînd cu ochii deschiși la Amaranta. Stătu așa, absorbit

de gînduri, rumegînd amărăciunea plăcerilor sale echivoce, chiar și după ce copiii se plictisiră și se întoarseră cu toții în dormitor unde smulseră perdelele de catifea pentru a se șterge cu ele, crăpară, înghiontindu-se, sticla oglinzii de cristal de rocă și dărîmară baldachinul patului, înghesuindu-se să se culce toți de-a valma. Cînd José Arcadio se întoarse din baie, îi găsi dormind, ghemuiți unul în celălalt, în pielea goală, într-un alcov de naufragiu. Întărîtat nu atît de spectacolul acestor ravagii, cît de dezgustul amestecat cu milă pe care le simțea față de sine însuși în acest gol dezolant în care-l lăsase petrecerea, se înarmă cu un bici de dresor ecleziastic, pe care-l păstra pe fundul valizei sale împreună cu un ciliciu și cu alte instrumente de mortificare și de penitență, și-i alungă pe copii din casă urlînd ca un nebun și biciuindu-i fără milă, de parcă ar fi fost o haită de lupi. Rămase istovit, cu o criză de astmă care dură cîteva zile și care-i dădu aerul unui muribund. După trei nopți de tortură, biruit de asfixiere, se duse să-l caute în odaia lui pe Aureliano, pentru a-l ruga să meargă să-i cumpere dintr-o farmacie învecinată niște prafuri de aspirat. Astfel ieși Aureliano a doua oară în stradă. Nu trebui să treacă decît două colțuri pentru a ajunge la mica farmacie cu vitrina prăfuită, cu flacoanele ei de porțelan cu inscripții latinești, unde o tînără fată cu frumusețea misterioasă a unui șarpe de Nil îi dădu un medicament, al cărui nume îl scrisese José Arcadio pe o hîrtie. A doua vedere a satului pustiit, slab luminat de becurile gălbui de pe străzi, nu stîrni în Aureliano mai multă curiozitate ca prima José Arcadio începuse să-și închipuie că a fugit, cînd îl văzu că apare, abia răsuflînd din pricina grabei, tîrîndu-și picioarele pe care claustrarea și lipsa de exercițiu le făcuse neajutorate și stîngace. Indiferența lui față de lume era atît de manifestă încît după cîteva zile, José Arcadio își călcă promisiunea dată mamei sale, și-i dădu libertatea de a ieși ori de cîte ori avea chef.

— N-am ce să fac afară, îi răspunse Aureliano.

Continuă să trăiască închis în casă, absorbit de pergamentele cărora le smulgea încetul cu încetul conținutul, dar al

căror înțeles nu izbutea să-l interpreteze. José Arcadio îi aducea în odaia lui felii de șuncă, dulcețuri de flori care-i lăsau în gură un gust de primăvară și, de două ori, cîte un pahar cu vin bun. El nu arătă nici un interes față de pergamentele pe care nu le considera decît cel mult un divertisment ezoteric, însă atenția îi fusese atrasă de știința excepțională și inexplicabilele cunoștințe despre lume pe care le avea această rudă bizară. Află atunci că poate să înțeleagă engleza din texte și că, printre atîtea pergamente, citise de la prima pînă la ultima pagină, de parcă ar fi fost vorba de un roman, cele șase tomuri ale enciclopediei. Acestei lecturi îi atribui la început faptul că Aureliano putea vorbi despre Roma ca și cum ar fi trăit acolo mulți ani, dar nu întîrzie să-și dea seama că unele dintre cunoștințele sale nu erau enciclopedice, ca de exemplu, prețurile lucrurilor. „Toate se află", se mărgini să-i răspundă Aureliano, atunci cînd îl întrebă despre modul cum dobîndise aceste informațiuni. La rîndul său, Aureliano fu surprins să constate cît de mult se deosebea José Arcadio, văzut de aproape, de imaginea pe care și-o făcuse despre el văzîndu-l umblînd prin casă. Era în stare să rîdă, să-și îngăduie din cînd în cînd o clipă de nostalgie pentru trecutul casei, să se îngrijească de aspectul mizerabil al odăii lui Melchiade. Această apropiere între doi solitari din același sînge era foarte departe de prietenie, dar le îngădui la amîndoi să suporte mai ușor singurătatea de nepătruns care îi separa și îi unea în același timp. José Arcadio putu face atunci apel la Aureliano pentru a rezolva anumite probleme gospodărești care-l exasperau. Aureliano putea, la rîndul său, să vină să citească în verandă, să primească scrisorile Amarantei Ursula, care continuau să sosească cu o punctualitate neschimbată și să se folosească de baia din care-l izgonise José Arcadio la venirea lui.

În zorii unei zile călduroase, cei doi fură treziți de bătăi puternice, stăruitoare în poarta de la stradă. Era un moșneag sumbru, cu ochi mari, verzi, care dădeau chipului său o fosforescență spectrală și cu o cruce de cenușă pe frunte. veșmintele lui zdrențuite, pantofii rupți, o traistă veche pe care o purta pe umeri drept

unic bagaj, îi dădeau înfățișarea unui cerșetor, însă ținuta lui avea o demnitate care contrasta vădit cu aparențele. Era destul să-l privești o singură dată, chiar și în penumbra vestibulului, pentru a-ți da seama că forța misterioasă care-i îngăduia să trăiască nu era instinctul de conservare, ci deprinderea fricii. Era Aureliano Amador, unicul supraviețuitor dintre cei șaptesprezece fii ai colonelului Aureliano Buendía, care căuta o clipă de răgaz în lunga și primejduita lui existență de fugar. Își declară identitatea, și se rugă să i se acorde adăpost în acea casă la care visase în nopțile sale de paria ca la un ultim azil care-i mai rămînea în viață. Insă José Arcadio și Aureliano nu-și aminteau de el. Crezînd că au de-a face cu un vagabond, îl azvîrliră în stradă, îmbrîncindu-l. Din poartă, cei doi putură asista atunci la deznodămîntul unei drame care începuse cu mult înainte ca José Arcadio să fi atins vîrsta înțelegerii. Doi agenți ai poliției, care-l urmăriseră pe Aureliano Amador ani de zile, care-l hăituiseră ca niște cîini prin toată lumea, se iviră de după migdalii de pe trotuarul din față și traseră asupra lui două gloanțe de revolver care-i găuriră fruntea în locul unde era crucea de cenușă.

De fapt, după ce alungase copiii din casă, José Arcadio aștepta vești despre un transatlantic care avea să plece la Neapole înainte de Crăciun. Îi împărtășise acestea lui Aureliano și făcuse chiar planul să-i înjghebeze un negoț care să-i ofere din ce să trăiască, deoarece după înmormîntarea Fernandei, coșul cu merinde încetase să mai sosească. Totuși, nici acest ultim vis nu avea să se împlinească. Într-o dimineață de septembrie, după ce băuse cafeaua cu Aureliano în bucătărie, José Arcadio își termina baia, ca în toate zilele, cînd prin spărturile acoperișului de țigle își făcură apariția cei patru băieți pe care-i alungase din casă. Fără să-i lase timp să se apere, ei intrară îmbrăcați în bazin, îl apucară de păr și-l ținură cu capul sub apă pînă ce dispăru de la suprafață frămîntarea agoniei, iar trupul de delfin, tăcut și palid, se scufundă pînă în adîncul apelor parfumate. Luară apoi cei trei saci cu aur a căror ascunzătoare nu o cunoșteau decît ei și victima lor. A fost

o acțiune atît de rapidă, de metodică și de brutală, încît părea un atac militar. Aureliano, închis în odaia sa, nu-și dădu seama de nimic. După-masă, negăsindu-l în bucătărie, îl căută pe José Arcadio prin toată casa și-l descoperi plutind pe oglinzile înmiresmate ale bazinului, enorm, tumefiat și visînd încă la Amaranta. Abia atunci începu să înțeleagă cît de mult începuse să-l iubească.

XIX

Amaranta Ursula se întoarse o dată cu primele zile ale lui decembrie, împinsă de brizele iuți ale unei corăbii cu pînze, aducîndu-și soțul legat de gît cu o cordeluță de mătase. Își făcu apariția fără nici o prevenire, într-o rochie de culoarea ivoriului, cu un șirag de perle care-i coborau pînă aproape de genunchi, cu smaralde și topaze la degete și cu părul drept, tuns pînă la înălțimea urechilor, în cozi de rîndunică. Bărbatul cu care se căsătorise cu șase luni mai înainte era un flamand de vîrstă matură, zvelt, cu aer de navigator. Îi fu de ajuns să împingă ușa de la salon pentru a înțelege că absența ei fusese mai lungă și mai pustiitoare decît ar fi bănuit.

— Doamne Dumnezeule! strigă ea, mai mult voioasă decît neliniștită. Se vede că nu este nici o femeie în casa asta!

Bagajele ei nu încăpeau toate în verandă. Pe lîngă vechiul cufăr al Fernandei cu care fusese trimisă la colegiu, ea aducea două garderoburi înalte, patru geamantane mari, un sac lung pentru umbrele, opt cutii cu pălării, o colivie uriașă cu vreo cincizeci de canari, și bicicleta soțului ei, demontată în piese, într-un toc special pe care-l puteai purta ca pe un violoncel. Nu-și îngădui nici o zi de odihnă după această lungă călătorie. Îmbrăcă o salopetă din pînză uzată pe care o adusese setul ei împreună cu alte haine de automobilist și întreprinse o nouă acțiune de restaurare a casei. Goni furnicile roșii care puseseră deja stăpînire pe verandă, învioră trandafirii, smulse buruienile din rădăcini și sădi din nou ferigi, origan și begonii în ghivecele de pe balustradă. Luă comanda unei echipe de tîmplari, lăcătuși și zidari care podiră din nou pardoselile

crăpate, reașezară ușile și ferestrele în țițînile lor, renovară mobilele și spoiră pereții pe dinăuntru și pe dinafară, în așa fel încît la trei luni de la sosirea ei, respirai din nou atmosfera de tinerețe și de sărbătoare care domnea pe vremea pianului mecanic. Niciodată nu se văzuse în casă atîta voie bună, la orice ceas și în orice împrejurare, atîta poftă de cîntec și de dans, și de a arunca la gunoi lucrurile și obiceiurile înăcrite. Dintr-o singură măturătură, terminară cu amintirile funebre și cu mormanele de boarfe inutile și de catrafuse superstițioase, îngrămădite prin unghere și, numai din recunoștință față de Ursula păstră dagherotipul lui Remedios din salon. „Uitați-vă ce năzdrăvănie! striga ea murind de rîs. O străbunică de patrusprezece ani!" Cînd unul dintre zidari îi povesti că singurul chip de a-i alunga este de a se căuta comorile pe care ei le-au îngropat aici, ea răspunse între două hohote de rîs că nu dă crezare superstițiilor oamenilor. Era atît de spontană, atît de emancipată, cu un spirit atît de liber și modern, încît Aureliano, cînd o văzu sosind, nu mai știu cum să se miște și ce să facă cu mîinile. „Nemaipomenit! exclamă ea fericită, deschizîndu-i brațele. Ia te uită cît a crescut de mare antropofagul meu adorat!" Înainte ca el să fi avut timp să reacționeze, ea pusese deja un disc pe gramofonul portativ pe care-l adusese cu sine și se străduia să-l învețe dansurile la modă. Îl obligă să-și schimbe pantalonii murdari pe care-i moștenise de la colonelul Aureliano Buendía, îi dărui niște cămăși tinerești și niște pantofi în două culori, și cînd socotea că a zăbovit prea mult în odaia lui Melchiade, îl gonea afară în stradă.

La fel de activă, minuțioasă și neîmblînzită ca Ursula și aproape la fel de frumoasă și provocatoare ca frumoasa Remedios, era înzestrată cu un instinct rar care-i permitea să anticipeze întotdeauna moda. Cînd primea prin poștă tiparele de croit cele mai recente, acestea abia dacă-i serveau să verifice că nu se înșelase cu privire la modelele inventate de ea, pe care le cosea la mașina rudimentară cu manivelă a Amarantei. Era abonată la mai toate revistele de modă, de informație artistică și de muzică populară

care se publicau în Europa și-i era de ajuns să-și arunce o singură privire pentru a-și da seama că lucrurile se desfășurau în lume așa cum și le închipuia ea. Nu se putea înțelege ca o femeie cu un astfel de spirit să se întoarcă într-un sat mort, înăbușit de praf și de căldură, ba încă și cu un soț care avea bani cu prisosință pentru a duce o existență îndestulată în oricare colț al lumii și care o iubea atît de mult încît acceptase ca ea să-l ducă legat de o cordeluță de mătase. Totuși, pe măsură ce trecea timpul, intenția ei de a rămîne părea și mai evidentă, deoarece nu concepea planuri care să nu fie de lungă durată și nu lua hotărîri care să nu caute să-i asigure o existență confortabilă și o bătrînețe pașnică la Macondo. Colivia cu canari era o dovadă că aceste planuri nu erau improvizate. Amintindu-și de o scrisoare a mamei ei care vorbea despre exterminarea păsărilor, ea-și întîrziase călătoria cu cîteva luni pentru a găsi un vapor care să facă escală în Insulele Fericirii, de unde-și alese douăzeci și cinci de perechi de canari de cel mai frumos soi pentru a repopula văzduhul din Macondo. Aceasta a fost cea mai lamentabilă dintre numeroasele ei inițiative sortite eșecului. Pe măsură ce păsările se înmulțeau, Amaranta Ursula le slobozea pereche cu pereche, dar ele abia se simțeau în libertate, că își și luau zborul din sat. În zadar încercă ea să le deprindă cu colivia pe care o construise Ursula cu ocazia primei restaurări. În zadar le făcu cuiburi false din paie în migdali, în zadar presără mei pe acoperișuri, în zadar le ațiță pe cele din colivii pentru ca glasurile lor să le cheme înapoi pe dezertoare, căci acestea își luau înălțime de la prima tentativă și descriau un cerc pe cer, numai atît cît aveau nevoie pentru a găsi calea de întoarcere către Insulele Fericirii.

După un an de la întoarcere, cu toate că nu reușise să lege prietenie cu nimeni, și nici să organizeze vreo petrecere, Amaranta Ursula persista în credința că va putea răscumpăra acest sat marcat de nenorocire. Gaston, soțul ei, se ferea să o contrazică, deși înțelesese, încă din ceasul acela de amiază ucigătoare, cînd coborîse din tren, că hotărîrea soției sale fusese dictată de un miraj al

nostalgiei. Fiind sigur că ea va fi învinsă de realitate, nu-și dădu nici măcar osteneala de a-și monta bicicleta, ci se ocupă să caute printre pînzele de păianjen pe care le smulgeau zidarii, ouăle cele mai frumoase, pe care le deschidea cu unghiile și le contempla cu lupa ore întregi, pentru a vedea ieșind puii minusculi de păianjen. Mai tîrziu, apreciind că Amaranta Ursula nu-și urmărea reformele decît pentru a nu se mărturisi învinsă, se hotărî să-și monteze magnifica bicicletă, a cărei roată din față era mult mai mare decît cea din spate și se consacră vînătorii și disecției tuturor insectelor indigene pe care le întîlnea prin împrejurimi și pe care le expedia în borcane de marmeladă fostului său profesor de științe naturale de la universitatea din Liège, unde făcuse studii aprofundate de entomologie, deși vocația sa dominantă era aeronautica. Pentru a circula cu bicicleta, purta pantaloni de acrobat, șosete de cimpoier și o caschetă de detectiv, dar pentru a umbla pe jos, îmbrăca un costum de pînză nealbită, ireproșabilă, cu pantofi albi, cravată de mătase, pălărie canotieră și o cravașă fină de răchită în mînă. Avea pupile palide care-i accentuau aerul de navigator și o mustăcioară de culoarea veveriței. Deși era cu cel puțin cincisprezece ani mai mare decît soția sa, gusturile sale tinerești, hotărîrea lui grijulie de-a o face fericită, adăugate la calitățile lui de bun amant, compensau diferența. De fapt, cei care-l vedeau pe acest cvadragenar cu maniere circumspecte, cu cordeluța lui de mătase în jurul gîtului și cu bicicleta sa de circ, nu și-ar fi putut închipui că între el și tînăra sa soție exista un pact de iubire nebună, și că amîndoi cedau acestei atracții reciproce în locurile cele mai puțin indicate, pe unde-i surprindea inspirația, așa cum făcuseră din prima zi cînd s-au întîlnit, cu o pasiune pe care scurgerea timpului și împrejurările de fiecare dată tot mai insolite o făceau din ce în ce mai profundă și mai bogată. Gaston nu era numai un amant feroce, cu o știință și o imaginație inepuizabilă, ci era fără îndoială primul bărbat, din istoria speciei, care efectuase o aterizare forțată și era să moară împreună cu logodnica lui, numai ca să facă dragoste în mijlocul unui cîmp de viorele.

Se cunoscuseră cu trei ani înainte de a se căsători, într-o zi cînd biplanul de sport cu care făcea piruete deasupra colegiului unde învăța Amaranta Ursula încercă o manevră intrepidă pentru a evita stîlpul semnalizator și cînd această carcasă primitivă din pînză gudronată și foi de aluminiu rămase agățată cu coada de cablurile de energie electrică. De atunci, fără să se preocupe de piciorul său imobilizat, se ducea în fiecare duminică să o ia pe Amaranta Ursula de la pensionul de călugărițe unde locuise tot timpul, al cărui regulament nu era atît de sever pe cît dorea Fernanda, și o aducea la clubul lui sportiv. Începură să se iubească la cinci sute de metri altitudine, în aerul duminical al cîmpiilor și cu cît oamenii de pe pămînt li se păreau mai mici, cu atît mai mult se simțeau pătrunși unul de către celălalt. Ea îi vorbea despre Macondo ca despre satul cel mai luminos și mai pașnic din lume și despre o casă uriașă care mirosea a origan, unde voia să trăiască pînă la adînci bătrînețe alături de un soț credincios și de doi băieți care să se numească Rodrigo și Gonzalo, în nici un caz Aureliano și José Arcadio, și de o fată care să aibă numele de Virginia, în nici un caz de Remedios. Arăta atîta ardoare și tenacitate în evocările satului idealizat de nostalgie, încît Gaston înțelese că ea n-ar primi să se mărite dacă n-ar duce-o să trăiască la Macondo. Acceptă așa cum făcu mai tîrziu cu cordeluța de mătase, deoarece socotea că acestea sînt niște capricii efemere pe care era mai bine să le înșele la timpul lor. Dar, după ce se scurseră doi ani la Macondo fără ca Amaranta Ursula să pară mai puțin mulțumită ca în prima zi, el începu să dea semne de neliniște. Pe atunci disecase deja toate insectele care se puteau diseca în acel ținut, vorbea spaniola ca un indigen și dezlegase toate cuvintele încrucișate din revistele pe care le primeau prin poștă. Nu putea pretexta clima pentru a grăbi întoarcerea, căci natura îl înzestrase cu un ficat colonial care rezista fără să se clintească dogorii amiezelor ca și apei pline de larve. Prețuia atît de mult bucătăria creolă, încît o dată mîncă un șir de optzeci și două de ouă de iguană. Amaranta Ursula, dimpotrivă, comanda pești și raci, care-i erau aduși cu trenul, în lăzi cu

gheață, conserve de carne și fructe în sirop, singurele lucruri pe care le putea mînca, și continua să se îmbrace după moda europeană și să primească modele prin poștă, cu toate că nu avea unde să meargă, nici la cine să se ducă în vizită și că în situația în care se găseau, soțul ei nu avea chef să-i apreciere rochiile scurte, pălăriile pe ureche și colierele în șapte șiraguri. Secretul ei părea a consta în faptul că găsea întotdeauna un mod de a se ocupa, rezolvînd probleme casnice pe care și le crea singură și făcînd greșit anumite lucruri pe care le îndrepta a doua zi, cu un zel pernicios care pe Fernanda ar fi făcut-o să se gîndească la viciul ereditar de a face pentru a desface. Geniul ei festiv continuă să fie atît de viu în salon, unde repetau pînă noaptea tîrziu pașii de dans pe care prietenele ei de la colegiu i-i descriau cu desene și sfîrșeau de obicei făcînd dragoste în fotoliile vieneze sau chiar pe podelele goale. Nu-i mai lipsea decît să dea naștere unor copii pentru a fi deplin fericită, dar respecta pactul pe care-l încheiase cu soțul ei, de a nu avea copii înainte de cinci ani de căsătorie.

Căutînd cu ce să-și ocupe timpii morți, Gaston obișnuia să-și petreacă dimineața în odaia lui Melchiade, împreună cu sălbatecul Aureliano. Îi plăcea să evoce împreună cu el colțurile cele mai intime ale țării sale, pe care Aureliano le cunoștea de parcă ar fi petrecut multă vreme acolo. Atunci cînd Gaston îl întrebă cum a făcut pentru a-și procura informații care nu figurau în enciclopedii, își atrase același răspuns ca și José Arcadio: „Toate se află". În afară de sanscrită, Aureliano învățase engleza și franceza și un pic de greacă și de latină. Deoarece acum ieșea în toate după amiezele, iar Amaranta Ursula îi alocase o sumă săptămînală pentru cheltuieli personale, odaia lui începuse să semene cu o secțiune din librăria savantului catalan. Citea cu sete pînă la o oră foarte înaintată din noapte, deși, după felul în care se referea la lecturile sale, Gaston deducea că nu cumpăra aceste cărți pentru a se informa, ci pentru a verifica exactitatea propriilor sale cunoștințe, și că nici una nu-l interesa mai mult ca pergamentele cărora le consacra cele mai frumoase ore ale dimineții. Gastón ca și soția lui s-ar fi bucurat să-l

vadă integrîndu-se în viața de familie, însă Aureliano era o ființă ermetică, învăluit într-un nor de mister pe care timpul îl făcea tot mai dens. Avea un caracter atît de nepătruns încît eforturile lui Gaston de a se apropia de el se soldară cu un eșec și acesta trebuia să-și caute alte preocupări pentru a-și umple ceasurile moarte. Cam pe vremea aceea îi veni ideea să organizeze un serviciu de poștă aeriană. Nu era un proiect nou. De fapt, se afla într-un stadiu destul de avansat cînd o cunoscuse pe Amaranta Ursula, numai că nu fusese conceput pentru Macondo, ci pentru Congo Belgian, unde familia lui făcuse investiții în uleiul de palmieri. Căsătoria și hotărîrea de a petrece cîteva luni la Macondo, pentru a-i fi pe plac soției, îl obligaseră să-l amîne. Dar cînd observă că Amaranta Ursula se încăpățîna să alcătuiască un comitet de renovare publică și ajunsese chiar să rîdă de el pentru că făcuse aluzie la eventualitatea reîntoarcerii, înțelese că lucrurile riscau să dureze multă vreme și se puse în legătură cu foștii săi asociați din Bruxelles, gîndindu-se că, în fond, pentru a fi pionier, tot una e dacă folosești Caraibele sau Africa. În timp ce demersurile progresau, pregăti un teren de aterizare în vechea regiune fermecată care avea pe atunci înfățișarea unei cîmpii de cremene pline de brazde și crăpături, studie direcția vînturilor, geografia litoralului și itinerariile cele mai potrivite pentru navigația aeriană, fără să observe că zelul lui, care semăna atît de mult cu cel al lui Mr. Herbert, era pe cale să stîrnească în sat bănuiala primejdioasă că intenția lui n-ar fi de a stabili planuri de zbor, ci de a planta banane. Entuziasmat de această idee, care la urma urmei putea să justifice instalarea sa definitivă la Macondo, efectuă cîteva călătorii în capitala provinciei, stătu de vorbă cu autoritățile, obținu permisiuni și semnă contracte de exclusivitate. În acest răstimp, întreținea cu asociații săi din Bruxelles o corespondență care semăna cu aceea dintre Fernanda și medicii nevăzuți, și ajunse să-i convingă să expedieze cu vaporul primul aeroplan, încredințîndu-l unui mecanic expert care să-i monteze piesele detașate în portul cel mai apropiat și să-l aducă pe calea aerului pînă la Macondo. La un an după primele

măsurători și calcule meteorologice, încrezător în promisiunile repestate ale corespondenților săi, își făcuse obiceiul să se plimbe pe străzi, observînd cerul, atent la semnele brizei, așteptînd să apară aeroplanul.

Cu toate că Amaranta Ursula nu observase nimic, întoarcerea ei provocă o schimbare radicală în viața lui Aureliano. După moartea lui José Arcadio, devenise un client asiduu al librăriei savantului catalan. În afară de aceasta, libertatea de care se bucura acum și timpul de care dispunea stîrniră în el o oarecare curiozitate față de satul pe care-l descoperise fără uimire. Cutreieră străzile prăfuite și solitare, examinînd cu un interes mai mult științific decît omenesc interiorul caselor ruinate, grilajele metalice ale ferestrelor, roase de oxid și sfîșiate de păsările muribunde și pe locuitorii striviți de amintiri. Încercă să reconstituie în imaginație splendoarea redusă la neant a vechiului centru al companiei bananiere, a cărui piscină secată era plină pînă sus de ghete bărbătești și de sandale putrezite, și unde găsi, printre casele năruite de buruieni, scheletul unui cîine ciobănesc încă legat de un belciug printr-un lanț de fier, și un telefon care suna, suna, suna, pînă ce el îl desprinse pentru a auzi vocea neliniștită și îndepărtată a unei femei care-l întreba ceva, în engleză, la care el îi răspunse că da, că greva se terminase, că cei trei mii de morți fuseseră aruncați în mare, iar compania bananieră plecase din Macondo și că în Macondo era în sfîrșit pace de mulți ani. Hoinărelile lui îl duseră pînă în cartierul mizerabil al caselor de toleranță, unde odinioară se ardeau teancuri de bilete pentru a se însufleți petrecerea și care acum nu mai era decît un labirint de străzi unele mai sinistre și mai nenorocite decît altele, cu cîteva lanterne roșii încă aprinse, cu săli de bal pustii, împodobite cu resturi de ghirlande, unde veștejitele și revărsatele vădane ale nimănui, străbunicile franceze și matroanele babiloniene continuau să aștepte în apropierea gramofoanelor cu difuzoare. Aureliano nu găsi pe nimeni care să-și amintească de familia sa, nici chiar de colonelul Aureliano Buendía, în afară de cel mai bătrîn dintre negrii antilieni, un moșneag al cărui cap

acoperit cu bumbac îi dădea înfățișarea unui negativ de fotografie, și care continua să cînte sub porticul casei sale psalmii lugubri ai amurgului. Aureliano stătea la taifas în încîlcitul jargon antilian pe care-l învățase în numai cîteva săptămîni, și împărțea uneori cu el ciorba de capete de cocoș pe care i-o pregătea strănepoata lui, o negresă înaltă, bine legată, cu șolduri de iapă și sîni ca pepenii copți, și cu un cap rotund, perfect, acoperit cu un coif de păr sîrmos, care avea aspectul unei chivere de războinic medieval. Se numea Nigromanta. Pe atunci, Aureliano trăia din vînzarea de tacîmuri, candele și alte ustensile casnice. Cînd n-avea nici o para, ceea ce se întîmpla foarte des, se ducea pe la cîrciumile din jurul pieții, să ceară capetele de cocoș care se aruncau la gunoi, și i le aducea Nigromantei ca să-i pregătească supa ei, amestecate cu iarbă grasă și parfumată de izmă. După moartea străbunicului, Aureliano încetă să mai frecventeze casa, dar o găsea pe Nigromanta sub migdalii umbroși din piață, unde-i chema, prin șuierăturile ei de fiară sălbatică, pe rarii noctambuli care treceau. Îi ținu de mai multe ori tovărășie, vorbind în papiamento despre supele din capete de cocoș și despre alte delicii ale mizeriei, și ar mai fi continuat dacă ea nu i-ar fi dat să înțeleagă că tovărășia lui îi gonea clientela. Deși încercase și el uneori ispita, și deși Nigromanta însăși n-ar fi văzut în asta decît o urmare firească a nostalgiei lor împărtășite, nu se culcă cu ea. Astfel că Aureliano mai era încă fecior atunci cînd Amaranta Ursula se întoarse la Macondo și îi dădu o îmbrățișare frățească care-l lăsă fără suflare. De fiecare dată cînd o vedea, dar mai ales atunci cînd ea îl învăța dansurile la modă, simțea cum oasele i se moaie, ca un burete găunos, așa cum i se întîmplase răs-străbunicului său în ziua în care Pilar Ternera îl chemase în hambar sub pretextul de a-i da în cărți. Încercînd să-și înăbușe chinul, se cufundă și mai mult în pergamente și începu să evite dezmierdările nevinovate ale acelei mătuși care-i otrăvea nopțile cu efluviile ei tulburătoare, dar cu cît căuta să a ocolească, cu atît mai mult îi aștepta rîsul pietros, mieunatul de pisică fericită și cîntecul ei de recunoștință, sfîrșindu-se de dragoste la orice oră

din zi și din noapte și în locurile cele mai neînchipuite din casă. Într-o noapte, la zece metri de patul său, pe tejgheaua de aurărit, cei doi soți cu pîntecele neînfrînat sparseră vitrina și se iubiră într-o baltă de acid clorhidric. Aureliano nu numai că nu putu închide o clipă ochii, dar își petrecu dimineața următoare cu febră, gemînd de furie. I se păru o veșnicie pînă la lăsarea nopții, cînd o așteptă pe Nigromanta în umbra migdalilor, pătruns de acele de gheață ale nesiguranței și strîngînd în pumn un peso și cincizeci de centime pe care-i ceruse Amarantei Ursula, nu atît pentru că ar fi avut nevoie de ei, ci mai degrabă pentru ca și ea să fie, într-un fel, compromisă, înjosită și prostituată prin aventura lui. Nigromanta îl luă în odaia luminată de niște sfeșnice înșelătoare, în patul ei pliant, cu pînza pătată de amoruri păcătoase, lîngă trupul ei de cățea sălbatecă, împietrită, neîndurătoare, care se pregătea să-l expedieze repede, ca pe un copil înfricoșat, și care se găsi dintr-o dată în fața unui bărbat a cărui vigoare extraordinară ceru din partea măruntaielor ei o mișcare de reacomodare seismică.

Deveniră amanți. Aureliano își petrecea dimineața descifrînd pergamente, iar la ora siestei se ducea în odaia adormitoare, unde Nigromanta îl aștepta ca să-l învețe să facă mai întîi ca rîmele, apoi ca melcii și apoi ca racii, pînă cînd era silită să-l părăsească pentru a merge să se posteze la pînda amorurilor ei perverse. Tremură cîteva săptămîni înainte ca Aureliano să descopere că avea în jurul mijlocului un fel de cerc care părea făcut dintr-o coardă de violoncel, însă dur ca oțelul și fără nici o urmă de nod sau de sudură, deoarece se născuse și crescuse cu ea odată. Aproape întotdeauna, între o ședință de dragoste și alta, mîncau goi pe pat, în căldura halucinantă și sub stelele de zi pe care oxidul le făcea să apară prin acoperișul de zinc. Era pentru prima oară că Nigromanta avea un bărbat statornic, un tip întreg-întreguț, cum zicea ea, murind de rîs, și începea chiar să-și facă iluzii sentimentale cînd Aureliano îi mărturisi pasiunea sa neîmplinită pentru Amaranta Ursula, pe care nu reușise să o vindece prin această înlocuire, dar care îi răsucea din ce în ce mai mult măruntaiele pe măsură

ce experiența îi lărgea orizonturile dragostei. De atunci, Nigromanta continuă să-l primească cu aceeași căldură dintotdeauna, dar ceru să i se plătească serviciile cu atîta exactitate încît, în zilele cînd Aureliano nu avea bani, i le trecea la socoteală, nu cu ajutorul cifrelor, ci prin linii trase după ușă cu unghia degetului mare. La căderea nopții, cînd ea rămînea să dea tîrcoale prin umbrele pieții, Aureliano traversa veranda ca un străin, abia salutîndu-i pe Amaranta Ursula și pe Gaston, care de obicei cinau la această oră, și se închidea din nou în odaia sa, incapabil să citească sau să scrie, sau măcar să gîndească, din pricina tulburării în care-l aduceau rîsetele, șușotelile, zbenguielile preliminarii, apoi exploziile de fericire agonizantă cu care culminau nopțile din casă. Așa era viața lui cu doi ani înainte ca Gaston să înceapă să aștepte sosirea aeroplanului, și tot așa continua să fie și în după-amiaza cînd se duse la librăria savantului catalan, unde dădu peste patru tineri gălăgioși discutînd cu înverșunare despre metodele pentru stîrpirea gîndacilor în evul mediu. Bătrînul librar, care cunoștea pasiunea lui Aureliano pentru cărțile pe care le citise numai Beda Venerabilul, îl invită imediat, nu fără oarecare maliționizitate părintească, să arbitreze controversa, și el se apucă pe nerăsuflate să explice că gîndacul, cea mai veche insectă înaripată apărută pe pămînt, era deja victima favorită a loviturilor de papuc în Vechiul Testament, dar că, la nivelul speciei, era cu desăvîrșire refractar față de orice metodă de stîrpire, începînd cu feliile de pătlăgele roșii cu borax și terminînd cu făina zaharată, deoarece cele o mie șase sute trei varietăți ale sale rezistaseră la persecuția cea mai veche, mai tenace și mai nemiloasă pe care o dezlănțuise vreodată omul, de la apariția lui, împotriva unei ființe vii, inclusiv omul însuși, în așa fel, încît dacă se atribuia neamului omenesc un instinct de reproducere, trebuia să i se recunoască și un alt instinct, încă și mai precis și mai puternic, și anume acela de a ucide gîndacii, care nu izbutiră să scape de ferocitatea oamenilor decît refugiindu-se în întuneric, unde deveniră invulnerabili din pricina fricii congenitale pe care obscuritatea i-o inspiră omului, dovedindu-se în schimb vulnerabili

la lumina zilei, astfel încît, încă din evul mediu, și astăzi chiar, și veacuri de veacuri, singura măsură eficace pentru stîrpirea gîndacilor este lumina orbitoare a soarelui.

Acest fatalism enciclopedic constitui începutul unei mari prietenii. Aureliano continuă să se întrunească în toate după amiezile cu cei patru amatori de discuții, care aveau numele de Alvaro, Germán, Alfonso și Gabriel, și care au fost primii și ultimii prieteni pe care i-a avut în viață. Pentru un om ca el, întemnițat în realitatea scrisă, acele ședințe furtunoase care începeau la librărie pe la orele șase seara pentru a sfîrși în zori la cîte un bordel au fost o revelație. Pînă atunci nu-i trecuse prin gînd că literatura era jucăria cea mai bună care se inventase vreodată pentru a-și bate joc de oameni, așa cum demonstră Alvaro în cursul unei nopți de orgie. Lui Aureliano i-a trebuit cîtva timp pentru a-și da seama că un raționament atît de arbitrar nu avea alt izvor decît exemplul însuși al savantului catalan, pentru care știința nu făcea nici două parale dacă nu te puteai servi de ea ca să inventezi o nouă metodă de pregătit năutul.

În după-amiaza în care Aureliano își ținu cursul despre gîndaci, discuția se termină la copilele care fac dragoste pentru o masă, un bordel mincinos într-una din mahalalele satului. Proprietara era o matroană surîzătoare, obsedată de mania de a deschide și închide uși. Surîsul ei etern părea provocat de credulitatea clienților, care admiteau ca un lucru neîndoios un stabiliment ce nu exista decît în imaginație, deoarece aici chiar și lucrurile palpabile erau ireale: mobilele se dezarticulau cînd te așezai pe ele, difuzorul stricat în interiorul căruia clocea o găină, parterul din flori de hîrtie, calendarele din anii anteriori venirii companiei bananiere, tablourile cu litografii decupate din revistele ce nu fuseseră editate niciodată. Chiar și micile tîrfe timide care veneau din vecini atunci cînd proprietara le vestea că au sosit clienți, nu erau decît pură invenție. Apăreau fără să zică bună ziua, în rochițele lor înflorate de cînd aveau cu cinci ani mai puțin, pe care le dezbrăcau cu aceeași ingenuitate cu care le îmbrăcaseră și care

în paroxismul amorului strigau cu uimire formidabil, simți cum se zguduie tavanul, și de îndată ce primeau un peso și jumătate îl schimbau pe o pîine și o bucată de brînză, pe care le vindea tot patroana, mai surîzătoare ca oricînd, deoarece era singura care știa că nici mîncarea aceasta nu era adevărată. Aureliano, a cărui lume de atunci începea cu pergamentele lui Melchiade și sfîrșea în odaia Nigromantei, găsi în frecventarea acestui mic bordel imaginar un leac bun împotriva timidității. La început, nu izbutea să ajungă prea departe în odăile acelea în care proprietara intra în cele mai fericite clipe ale dragostei și făcea tot felul de comentarii asupra farmecelor intime ale partenerilor. Dar cu timpul reuși să se familiarizeze atît de mult cu aceste mici neajunsuri ale vieții, încît într-o noapte mai deșuchiată decît celelalte, se dezbrăcă în micul salon de primire și parcurse toată casa purtînd în echilibru o sticlă de bere pe virilitatea sa uimitoare. El introduse tot felul de extravaganțe, la care proprietara răspundea cu veșnicul ei surîs, fără să protesteze, fără să le acorde crezare, mereu aceeași în ziua în care Germán încercă să incendieze casa pentru a dovedi că nu există, ca și în ziua cînd Alfonso suci gîtul papagalului și-l aruncă în oala în care începea să fiarbă stufatul de găină. Deși Aureliano se simțea legat de cei patru prieteni printr-o afecțiune egală și prin aceeași solidaritate, în așa fel încît gîndea la ei ca și cum ar fi fost vorba de unul singur, era mai apropiat de Gabriel decît de ceilalți. Această legătură se născuse în noaptea cînd îi vorbise întîmplător, despre colonelul Aureliano Buendía, și cînd Gabriel fusese singurul care nu crezuse că vrea să-și bată joc de cineva. Chiar și patroana, care de obicei nu se amesteca în conversații, protestă cu înverșunare de cumătră furioasă, că acest colonel Aureliano Buendía, despre care auzise într-adevăr vorbindu-se în diferite rînduri, era un personaj inventat de guvern ca pretext pentru a-i masacra pe liberali. Gabriel, în schimb, nu punea la îndoială realitatea colonelului Aureliano Buendía, pentru simplul motiv că fusese tovarăș de arme și prieten nedespărțit al propriului său străbunic, colonelul Gerineldo Márquez. Această nestatornicie a

memoriei devenea și mai critică atunci cînd se vorbea despre omorîrea lucrătorilor. De cîte ori atingea Aureliano această chestiune, nu numai patroana, ci și unele persoane mai bătrîne decît ea respingeau în chip violent povestea cu lucrătorii adunați la gară și cu trenul cu două sute de vagoane încărcate cu morți, ba chiar se înverșunau să susțină ceea ce rămăsese pînă la urmă consemnat în dosarele judiciare și în manualele școlare: că acea companie bananieră n-a existat niciodată. Gabriel și Aureliano erau astfel uniți printr-un fel de complicitate fundamentată pe fapte reale în care nu credea nimeni și care le afectaseră într-atît existența încît amîndoi se găseau neputincioși în refluxul unei lumi sfîrșite din care nu mai rămînea decît nostalgia. Gabriel dormea acolo unde-l prindea noaptea.. Aureliano îl instalase de mai multe ori în atelierul de aurărie, dar nu putea închide ochii toată noaptea din pricina neastîmpărului morților care umblau dintr-o cameră în alta pînă în zori. Mai tîrziu i-l încredință Nigromantei, care îl aducea în odăița ei multitudinară, cînd era liberă, și îi însemna socoteala cu linioare verticale, în dosul ușii, în puținele spații libere pe care le luaseră datoriile lui Aureliano.

În ciuda vieții lor împrăștiate, întregul grup se străduia să săvîrșească ceva nepieritor, la îndemnurile savantului catalan. Acesta, cu experiența lui de fost profesor de literatură clasică și cu rezervele lui de cărți rare, îi stîrnise să stea o noapte întreagă ca să caute a treizeci și șaptea situație dramatică, într-un sat în care nimeni nu mai avea interesul, și nici posibilitatea de a merge mai departe de școala primară. Fascinat de descoperirea prieteniei, zăpăcit de farmecele unei lumi care-i fusese interzisă din pricina meschinăriei Fernandei, Aureliano abandonă descifrarea manuscriselor chiar în clipa în care acestea începeau să i se dezvăluie ca profeții în versuri cifrate. Dar mai tîrziu, cînd își dădu seama că de fapt, este vreme pentru toate, fără să fie nevoie să renunțe la bordeluri, prinse din nou curaj și se întoarse în odaia lui Melchiade, hotărît să nu slăbească în hotărîrea sa, pînă ce nu va fi descoperit

ultimele chei. Aceasta se întîmplă cam pe vremea cînd Gaston începea să aștepte sosirea aeroplanului și cînd Amaranta Ursula se găsea atît de singură, încît într-o dimineață își făcu apariția în odaia lui.

— Bună, antropofagule, îi zise ea. Iar te-ai vîrît în peștera ta?

Era irezistibilă în rochia inventată de ea, cu unul dintre lungile coliere din vertebre de pește spinos, pa care le fabrica ea însăși. Renunțase la cordeluța de mătase, convinsă de fidelitatea soțului ei, și pentru prima oară de la întoarcere, părea că dispune de o clipă de răgaz. Aureliano nu avea nevoie să o vadă ca să știe că venise. Ea își sprijini spatele de masa lui de lucru, atît de aproape și atît de dezarmată, încît Aureliano îi putu percepe rumoarea profundă a oaselor, și se interesă de pergamente. Încercînd să-și învingă tulburarea, își stăpîni glasul care-l părăsea, viața care se ducea, memoria care se transformase într-un polip fosilizat, și-i vorbi despre destinul levitic al sanscritei, despre posibilitatea științifică de a vedea viitorul în transparența timpului, așa cum se poate vedea în lumină ceea ce este scris pe dosul unei foi de hîrtie, despre necesitatea de a cifra profețiile pentru ca să nu se altereze singure, și despre Centuriile lui Nostradamus și despre distrugerea Cantabriei, anunțată de sfîntul Millan. Deodată, fără să-și întrerupă expunerea, mișcat de un impuls care dormea în el de cînd se născuse, Aureliano își puse mîna pe-a ei, socotind că această hotărîre finală va pune capăt zbuciumului său. În acest timp, ea îi apucă degetul arătător cu aceeași nevinovăție dezmierdătoare cu care o făcuse de atîtea ori în copilărie, și-l ținu în mîna ei în timp ce el continua să-i răspundă la întrebări. Au stat așa, uniți printr-un deget de gheață care nu transmitea nimic într-un sens nici în celălalt, pînă cînd ea se trezi din visarea ei trecătoare lovindu-se peste frunte. „Furnicile!" strigă ea. Atunci uită de manuscrise, ajunse la ușă în pas dansant și de acolo îi trimise lui Aureliano același sărut din vîrful degetelor, prin care-și luase rămas bun de la ei în după amiaza cînd plecase la Bruxelles.

— Îmi explici mai tîrziu, îi zise ea. Uitasem că astăzi este ziua cînd trebuie să dau cu var peste furnicare.

Continuă să vină în camera lui ocazional, cînd avea ceva de făcut pe acolo, și rămînea cîteva minute, în timp ce soțul ei nu înceta să scruteze cerul. Plin de iluzii datorită acestei schimbări, Aureliano începu de atunci să mănînce în familie, ceea ce nu mai făcuse din primele luni după întoarcerea Amarantei Ursula. Gaston era mulțumit. În cursul conversațiilor de după desert, care se prelungeau uneori mai bine de o oră, el se plîngea că asociații săi voiau să-l înșele. Aceștia îl anunțaseră despre îmbarcarea aeroplanului pe un vapor care nu mai sosea, și în timp ce corespondenții săi maritimi persistau în a afirma că acesta nu va sosi niciodată pentru simplul motiv că nu figura pe listele vaselor cu destinația Caraibilor, asociații lui se încăpățînau să pretindă că expedierea a fost corectă și mergeau pînă acolo încît să insinueze că Gaston putea foarte bine să-i mintă în scrisorile sale. Corespondența atinsese un asemenea grad de suspiciune reciprocă, încît Gaston preferă să nu mai scrie și începu să se gîndească la eventualitatea unei călătorii rapide la Bruxelles, pentru a lămuri situația și a se întoarce cu aeroplanul. Cu toate acestea, proiectul se năruí îndată ce Amaranta Ursula își reînnoi hotărîrea ei fermă de a nu se mișca din Macondo chiar dacă va trebui să rămînă fără soț. La început, Aureliano împărtăși ideea generală, după care Gaston nu era decît un imbecil pe două roți, și aceasta stîrni în el un vag sentiment de milă. Mai tîrziu, cînd dobîndi prin bordeluri cunoștințe mai complete despre natura oamenilor, se gîndi că blîndețea lui Gaston nu avea altă cauză decît pasiunea lui nemărginită. Dar cînd îl cunoscu mai bine, și își dădu seama că adevăratul lui caracter era în contradicție cu purtarea lui supusă, începu să nutrească bănuiala răutăcioasă că pînă și așteptarea aeroplanului era o farsă. Își zise atunci că Gaston nu era atît de prost pe cît părea, ci dimpotrivă, un om de o statornicie, o abilitate și o răbdare nemărginită, care proiectase să o învingă pe soția sa prin oboseala unei eterne complezențe, nespunîndu-i niciodată nu, simulînd o adeziune

fără limită, lăsînd-o să se încurce în propria-i pînză de păianjen, pînă în ziua cînd nu va mai putea îndura supărarea iluziilor evidente, și cînd va pregăti ea însăși valizele pentru a se întoarce în Europa. Vechea milă a lui Aureliano se prefăcu într-o animozitate violentă. Sistemul lui Gaston îi apăru atît de pervers, dar totodată atît de eficace, încît cuteză să o avertizeze pe Amaranta Ursula! Bineînțeles, ea își bătu joc de bănuielile lui, fără să întrezărească măcar sfîșietoarea povară de dragoste, de îndoieli și gelozie pe care o purta pe suflet. Nu-i trecuse niciodată prin gînd că ar putea să trezească în Aureliano altceva decît o afecțiune frățească, pînă în ziua în care se înțepă la un deget voind să deschidă o conservă de piersici și cînd el se grăbi să-i sugă sîngele cu o lăcomie și cu o devoțiune care-i zbîrli pielea.

— Aureliano, rîse ea neliniștită. Ești prea răutăcios pentru a fi un bun vampir.

Atunci Aureliano se înfurie. Sărutînd într-una palma mîinii ei rănite, își deschise vămile cele mai ascunse ale inimii și-și slobozi nesfîrșitele adîncuri sfîșiate de teribilul animal parazitar pe care-l adăpostise în tot timpul martiriului său. Îi povesti cum se scula în toiul nopții pentru a plînge de mînie și de părăsire pe lucrurile pe care ea și le lăsa să se usuce în baie. Îi povesti cu cîtă febrilitate îi cerea Nigromantei să miaune ca o pisică și să-i suspine în ureche gaston, gaston, gaston, și cu cîtă viclenie șterpelea flacoanele ei de parfum pentru a le regăsi pe gîtul fetelor care făceau dragostea ca să-și astîmpere foamea. Înspăimîntată de frenezia unei astfel de efuziuni, Amaranta Ursula își închise degetele care se contractară ca o moluscă, pînă ce mîna ei rănită, eliberată de orice durere și de orice urmă de milostivire, se transformă într-un nod de smaralde și topaze și de oscioare pietrificate și insensibile.

— Brută murdară! exclamă ea scuipînd. Plec în Belgia cu primul vapor.

Într-una din acele după-amieze, Alvaro venise în librăria savantului catalan anunțînd cu strigăte puternice ultima sa descoperire: un bordel zoologic, se numea *Copilul de aur* și era un salon

imens, sub cerul liber, prin care se plimbau în voie nu mai puțin de două sute de buhai de baltă care vesteau ora cotcodăcind să-ți astupi urechile. În țarcurile împrejmuite cu sîrmă care înconjurau pista de dans și între uriașele camelii amazoniene se puteau vedea bîtlani multicolori, caimani îngrășați ca niște porci, șerpi cu doisprezece clopoței și o broască țestoasă cu carapacea aurită care se scufunda într-un minuscul ocean artificial. Era și un cîine alb, blînd și pederast, care însă făcea servicii de însămînțător pentru a i se da de mîncare. Aerul de acolo avea o densitate de început de lume, ca și cum ar fi fost inventat chiar atunci, iar frumoasele mulatre care așteptau fără nădejde între petale sîngerii și discuri de mult demodate cunoșteau ceremonii ale dragostei pe care omul le uitase în paradisul pămîntesc. În prima noapte în care grupul vizită acea seră a iluziilor, bătrîna splendidă și taciturnă, care supraveghea intrările dintr-un balansoar de liane, simți cum timpul se întoarce la izvoarele lui primare cînd descoperi, printre cei cinci noi veniți, un bărbat osos, smead, cu pometi de tătar, însemnat de la începutul lumii și pentru totdeauna de pecetea singurătății.

— Ah, suspină ea. Aureliano!

Îl vedea din nou pe colonelul Aureliano Buendía așa cum îl văzuse la lumina unei lămpi cu mult înaintea tuturor războaielor, cu mult înaintea dezolării gloriei și a exilului deziluziei, în acea dimineață îndepărtată cînd venise în odaia ei pentru a da întîiul ordin din viața lui: ordinul de a fi iubit. Era Pilar Ternera. Cu ani în urmă, cînd împlinise o sută patruzeci și cinci, renunțase la obiceiul dăunător de a ține socoteala vîrstei, și continua să trăiască în timpul static și marginal al amintirilor, într-un viitor perfect dezvăluit și trasat, mai presus de viitorurile tulburate de tertipurile și supozițiile înșelătoare ale cărților.

Din noaptea aceea, Aureliano se refugiase în tandrețea și înțelegerea compătimitoare a străbunicii sale ignorate. Așezată în balansoarul ei de liane, ea evoca trecutul, reconstituia măreția și nefericirea familiei și strălucirea apusă a fostului Macondo, în timp ce Alvaro speria caimanii cu zgomotoasele lui hohote de rîs,

Alfonso inventa povestea truculentă despre buhaii de baltă care scoseseră cu lovituri de cioc ochii a patru clienți care se purtaseră urît săptămîna trecută, iar Gabriel era în camera mulatrei gînditoare, care nu făcea dragoste pentru bani, ci pentru scrisori adresate unui logodnic contrabandist care era închis de cealaltă parte a rîului Orinoco, pentru că grănicerii îi dăduseră un purgativ și îl puseseră pe o oală de noapte care se umpluse de excremente cu diamante. Acel bordel autentic, cu patroana lui maternă, era lumea pe care Aureliano o visase în timpul îndelungatei sale captivități. Se simțea atît de bine, atît de aproape de acordul perfect, încît nici nu se gîndi la alt refugiu în după-amiaza în care Amaranta Ursula îi sfărîmă toate iluziile. Se duse acolo cu intenția de a se ușura prin cuvinte, pentru ca cineva să-i desfacă nodurile care-i apăsau pieptul, dar nu reuși decît să sloboadă un plîns fără sfîrșit, fierbinte și reparator, pe genunchii lui Pilar Ternera. Ea îl lăsă să isprăvească, scărpinîndu-l în cap cu vîrful degetelor, și fără ca el să-i fi dezvăluit că plînge de dragoste, ea recunoscu de îndată lacrimile cele mai vechi din istoria omenirii.

— Bine, micuțul meu, zise ea, consolîndu-l. Spune-mi acum cine este.

Cînd Aureliano îi spuse, Pilar Ternera izbucni într-un rîs profund, vechiul ei rîs expansiv care ajunsese să semene cu gunguritul porumbeilor. Nu exista în inima unui Buendía nici un mister pe care ea să nu-l poată pătrunde, căci un secol de cărți și de experiență o învățase că istoria familiei nu era decît un angrenaj de repetiții inevitabile, o roată turnantă care ar fi continuat să se învîrtească în veci, dacă n-ar fi fost uzura progresivă și iremediabilă a osiei ei.

— Nu te necăji, îi zise ea surîzînd. Oriunde s-ar afla în clipa aceasta, ea te așteaptă.

Erau orele patru și jumătate după-amiază cînd Amaranta Ursula ieși din baie. Aureliano o văzu trecînd prin fața odăii lui într-un halat cu încrețituri mici, cu un prosop răsucit în jurul capului ca un turban. O urmări în vîrful picioarelor, clătinîndu-se într-un

fel de beție, și pătrunse în dormitor în clipa în care ea își desfăcu halatul, pe care și-l închise la loc, înspăimîntată. Făcu un semn tăcut în direcția camerei de alături a cărei ușă era întredeschisă și unde Aureliano știa că Gaston se apucase să scrie o scrisoare.

— Pleacă, îi zise ea, abia mișcîndu-și buzele.

Aureliano surîse, o prinse cu ambele mîini de mijloc, o ridică ca pe un ghiveci cu begonii și o răsturnă pe pat. Cu o smucitură brutală o despuie de halatul ei de baie înainte ca ea să fi avut vreme să-l împiedice și se aplecă peste prăpastia unei goliciuni proaspăt spălate, unde nu exista nici o nuanță a pielii, nici o umbră de puf, nici o aluniță ascunsă pe care să nu și le fi imaginat în bezna altor odăi. Amaranta Ursula se apăra cu sinceritate, cu șiretlicuri de femelă pricepută, zvîrcolindu-și trupul ei lunecos și flexibil și parfumat de nevăstuică, în timp ce încerca să-l izbească în rărunchi cu genunchii, și îi zgîria obrazul cu unghiile, dar fără ca vreunul din ei să lase să le scape vreun suspin care să nu se poată confunda cu respirația cuiva care contemplă amurgul fragil de aprilie prin fereastra deschisă. Era o luptă feroce, o încleștare pe viață și pe moarte, care părea totuși lipsită de orice violență, deoarece era alcătuită din atacuri distorsionate și din eschivări spectrale, încetinite, prudente, solemne, în așa fel încît între una și alta era timp suficient pentru ca petuniile să înflorească din nou, iar Gaston să-și uite visurile de astronautică în odaia învecinată, ca și cum ar fi fost vorba de doi amanți dușmăniți încercînd să se împace pe fundul unui lac diafan. În vuietul acestei lupte corp la corp înverșunate și ceremonioase, Amaranta Ursula înțelese că toată grija ei pentru a păstra liniște era atît de absurdă încît ar fi putut trezi bănuielile soțului ei de alături, mult mai mult decît vacarmul războinic pe care încercau să-l evite. Începu atunci să rîdă cu buzele strînse, fără a renunța la luptă, ci apărîndu-se cu mușcături prefăcute și destinzîndu-și încet, încet trupul, pînă cînd amîndoi simțiră că sînt adversari și complici în același timp, și încăierarea degeneră în zbenguieli convenționale, iar atacurile se transformară în mîngîieri. Dintr-o dată, aproape în joacă, ca o

zburdălnicie în plus, Amaranta Ursula își slăbi apărarea și atunci cînd încercă să reacționeze, speriată de ceea ce ea însăși făcuse posibil, era deja prea tîrziu. O cutremurare neînchipuită o imobiliză în centrul ei de greutate, o țintui pe loc, iar voința ei defensivă fu anulată complet de dorința irezistibilă de a descoperi ce erau acele șuierături portocalii și acele sfere invizibile care o așteptau dincolo de moarte. Abia avu timp să întindă mîna, să caute pe dibuite prosopul și să-l bage între dinți ca un căluș, ca să înăbușe miorlăiturile pisicești care-i sfîșiau măruntaiele.

Pagină intenționat goală

XX

Pilar Ternera muri în balansoarul ei de liane, într-o noapte de petrecere, supraveghind intrarea paradisului ei. Potrivit ultimei ei dorințe, a fost îngropată fără sicriu, șezînd în balansoarul pe care opt oameni îl coborîră cu funiile într-o groapă enormă săpată în centrul pistei de dans... Mulatrele, îmbrăcate în negru, palide de plîns, improvizară ceremonia veșnică, scoțîndu-și cerceii din urechi, broșele și inelele pe care le aruncară în groapă înainte de a o pecetlui cu o piatră fără nume și fără dată, pe care o acoperiră cu o movilă de camelii amazoniene. După ce otrăviră animalele, zidiră ușile și ferestrele cu cărămizi și mortar, și se risipiră în lume cu cuierele lor de lemn căptușite pe dinăuntru cu imagini de sfinți, cu poze colorate decupate de prin reviste și cu portrete de logodnici efemeri, îndepărtați și fantastici, care făceau diamante, sau mîncau canibali, sau erau încoronați crai de ghindă în largul mării.

Acesta era sfîrșitul. În mormîntul lui Pilar Ternera, printre psalmii și zorzoanele tîrfelor putrezeau ultimele resturi ale trecutului, puținele care mai rămăseseră după ce înțeleptul catalan își închisese librăria și plecase în satul mediteranean unde se născuse, biruit de nostalgia unei primăveri statornice. Nimeni n-ar fi putut presimți hotărîrea lui. Venise la Macondo pe vremea strălucirii companiei bananiere, fugind de unul din numeroasele războaie, și nu-și imaginase ceva mai practic decît să-și instaleze acea librărie cu incunabule și ediții originale în diferite limbi, pe care clienții întîmplători le răsfoiau cu neîncredere, ca și cum ar fi fost vorba de cărți obscene, în timp ce-și așteptau rîndul pentru

a-și tălmăci visele în casa de peste drum. Își petrecuse jumătate din viață în camera toridă din dosul dughenii, mîzgălind cu scrisul lui înzorzonat cu cerneală violetă, pe foi pe care le smulgea din caiete de școală, fără ca cineva să știe sigur ce tot scria. Cînd Aureliano făcu cunoștință cu el, avea deja două lăzi pline cu aceste foi mîzgălite, care într-o anumită privință te făceau să te gîndești la pergamentele lui Melchiade, și de atunci pînă la plecare mai umplu o a treia, ceea ce te făcea să-ți închipui, pe bună dreptate, că nu făcuse nimic altceva în tot timpul șederii lui la Macondo. Singurele ființe de care se apropiase erau cei patru prieteni, cu care schimba cărțile pe sfîrleze și pe zmee și cărora le citea din Seneca și din Ovidiu pe cînd frecventau abia școala primară. Îi trata pe clasici cu o familiaritate domestică, ca și cum toți aceștia fuseseră cîndva colegii lui de cameră, și știa o mulțime de lucruri care, pur și simplu, nu trebuiau știute, ca de exemplu, faptul că sfîntul Augustin purta sub veșmîntul său un pieptar de lînă pe care nu-l scosese niciodată timp de patrusprezece ani și că Armand de Villeneuve, necromantul, devenise neputincios încă din copilărie din pricina unei înțepături de scorpion. În fervoarea lui pentru cuvîntul scris se încrucișau respectul solemn și ireverența bîrfei. Nici chiar propriile sale manuscrise nu erau la adăpost de o astfel de dualitate. Învățînd catalana pentru a le putea traduce, Alfonso băgă un sul de foi într-unul din buzunare, pe care le avea întotdeauna pline cu tăieturi din ziare și cu manuale de meșteșuguri rare, dar într-o noapte le pierdu la fetele care făceau dragoste ca să mănînce. Cînd află, în loc să-i facă reproșuri, bătrînul înțelept declară, murind de rîs, că acesta era destinul firesc al literaturii. În schimb, n-a existat putere omenească în stare să-l convingă să nu ia cu sine cele trei lăzi, cînd se întoarse în satul său natal, și se descărcă în injurii, pe limba punică, împotriva controlorilor de la calea ferată care voiau să le expedieze la vagonul de bagaje, pînă ce obținu să rămînă cu ele în compartiment „Lumea, zise el atunci, lumea se va întoarce cu dosu-n sus în ziua cînd oamenii vor călători în clasa întîi iar literatura în furgonul de bagaje". Acestea au fost ultimele

cuvinte pe care l-au auzit rostindu-le. Petrecuse o săptămînă grea făcîndu-și ultimele pregătiri pentru călătorie, căci pe măsură ce se apropia ceasul, dispoziția lui devenea tot mai neagră, intențiile i se încurcau într-o harababură de nedescris, lucrurile pe care le pusese într-un loc reapăreau în altul, războindu-se cu aceiași spiriduși care o chinuiseră pe Fernanda.

— *Collons*! înjura el. Ce-mi pasă mie de canonul 27 al sinodului de la Londra.

Germán și Aureliano se îngrijiră de el. Îi veniră în ajutor ca unui copil, îi prinseră cu ace de siguranță biletele și documentele de emigrare în buzunare, îi alcătuiră o listă amănunțită cu ceea ce avea de făcut din clipa cînd va părăsi Macondo și pînă va debarca la Barcelona, ceea ce nu-l împiedică nicidecum să arunce la gunoi, fără să-și dea seama, niște pantaloni care conțineau jumătate din averea sa. În ajunul plecării, după ce încuiase lăzile și-și aranjase hainele în aceeași valiză cu care venise, își încreți pleoapele lui ca valvele de moluscă, însemnă cu un fel de gest de binecuvîntare cinică grămada de cărți în tovărășia cărora își îndurase exilul și le spuse prietenilor săi:

— Vă las aceste excremente!

După trei luni primiră un plic mare conținînd douăzeci și nouă de scrisori și peste cincizeci de fotografii, care se adunaseră în ceasurile de plictiseală din largul mării. Deși nu pusese data, ordinea scrisorilor era evidentă. În cele dintîi povestea CU umorul său obișnuit peripețiile traversării, pofta lui de a-l arunca peste bord pe șeful echipajului care-l oprise să-și pună cele trei lăzi în cabină, splendida imbecilitate a unei doamne care se dădea de ceasul morții, fiindcă avea numărul 13, nu din superstiție, ci pentru că i se părea că este un număr care a rămas neterminat, și pariul pe care-l cîștigă în cursul primului dineu, recunoscînd în apa servită la bord gustul de sfecle nocturne de la izvoarele Leridei. Cu timpul însă, devenea din ce în ce mai indiferent față de realitatea bordului și chiar și evenimentele cele mai recente și banale îi apăreau vrednice de nostalgie, căci pe măsură ce vaporul se îndepărta,

memoria lui devenea melancolică. Acest proces de nostalgizare progresivă era la fel de evidentă în fotografii. În primele, avea un aer fericit, cu cămașa lui de invalid și șuvița de păr ninsă, în tremurătorul octombrie caraibean. În ultimele, era învelit într-o manta întunecată și cu un fular de mătase, un palid reflex al lui însuși, devenit taciturn prin absență, pe puntea unui vapor de regrete care începea să somnoleze pe oceanele tomnatice. Germán și Aureliano îi răspundeau la toate scrisorile. El le scrise atîtea, în cursul primelor luni, încît se simțeau mai apropiați de el decît atunci cînd se afla la Macondo, și necazul de a-l vedea plecînd aproape că se domolise. La început, le făcea cunoscut că totul continua ca și mai înainte, că în casa părintească mai era încă bătrînul melc trandafiriu, că heringii afumați aveau același gust pe pîinea ca o iască, iar cascadele satului tot se mai parfumau la căderea nopții. Erau aceleași foi de caiet umplute cu mîzgălituri violete, în care consacra cîte un paragraf special pentru fiecare. Și totuși, deși el nu părea să-și dea de loc seama, acele scrisori ale stimulare și încurajări se transformară încetul cu încetul în pastorale ale dezamăgirii. În nopțile de iarnă, în timp ce supa fierbea pe cuptor, avea nostalgia dughenii sale toride, a foșnetului soarelui în migdalii prăfuiți, a șuieratului trenului în somnolența amiezii, tot așa cum la Macondo regreta supa de iarnă de pe cuptor, strigătele vînzătorului de cafea și ciocîrliile iuți ale primăverii. Amețit de aceste două nostalgii care stăteau față-n față ca două oglinzi paralele, își pierdu minunatul său simț al irealului pînă-ntr-atît încît să le recomande tuturor să plece din Macondo, să uite tot ce-i învățase despre lume și despre inima omenească, să-l dea naibii pe Horațiu și, oriunde s-ar fi aflat, să-și amintească întotdeauna că trecutul nu e decît minciună, că memoria nu are cale de întoarcere, că orice primăvară trecută este irecuperabilă și că dragostea cea mai nebună și mai statornică nu e decît un adevăr efemer.

Alvaro fu primul care-i ascultă sfatul de a pleca din Macondo. Vîndu tot, pînă și tigrul prizonier care-și bătea joc de trecători în curtea casei sale, și cumpără un bilet permanent pentru

un tren care nu-și termina niciodată călătoria. În cărțile poștale pe care le expedia din gările prin care trecea, descria cu mari semne de exclamație instantaneele pe care le surprinse prin fereastra vagonului, și aceasta ca pentru a nimici și a da uitării lungul poem al vremelniciei: negrii himerici de pe plantațiile de bumbac din Louisiana, caii înaripați pe iarba albastră din Kentucky, amanții greci în amurgul infernal din Arizona, tînără fată în pulover roșu care picta acuarele pe lacurile din Michigan și care-i adresă cu penelurile ei un semn care nu era de adio, ci de speranță, deoarece ea nu știa că trenul pe care-l vedea trecînd era fără întoarcere. După aceea plecară Alfonso și Germán, într-o sîmbătă, cu intenția de a se întoarce luni, dar niciodată nu se mai află nimic despre ei. La un an după plecarea înțeleptului catalan, singurul care mai rămăsese în Macondo era Gabriel, tot fără nici un căpătîi, la hatîrul carității nesigure a Nigromantei și răspunzînd la chestionarele unui concurs organizat de o revistă franceză, la care premiul întîi era o călătorie la Paris. Aureliano, care primea abonamentul, îl ajuta să completeze formularele, rareori, acasă la el, și mai totdeauna printre flacoanele de porțelan și în aerul încărcat de valeriană din unica farmacie rămasă la Macondo, unde locuia Mercedes, logodnica secretă a lui Gabriel. Era tot ce mai rămăsese dintr-un trecut a cărui nimicire nu ajungea să se consume, deoarece continua să se nimicească indefinit, consumîndu-se pe dinăuntru, sfîrșindu-se în fiecare clipă, dar neajungînd niciodată să se sfîrșească pe deplin. Satul ajunsese într-un astfel de grad de delăsare încît, cînd Gabriel cîștigă concursul și plecă la Paris cu două rînduri de haine, o pereche de pantofi și operele complete ale lui Rabelais, trebui să-i facă semn mecanicului să oprească trenul și să-l ia. Vechea Stradă a Turcilor nu mai era atunci decît un colț părăsit, unde ultimii arabi se lăsau purtați spre moarte cu obiceiul lor milenar de a se așeza în pragul porții, deși trecuseră mulți ani de cînd vînduseră ultimul cot de pînză, și în penumbra vitrinelor nu mai rămăseseră decît manechinele decapitate. Cetatea companiei bananiere pe care poate că Patricia Brown se străduia să le-o evoce

nepoților ei în serile din vremea intoleranței și a castraveciorilor în oțet din Prattville, Alabama, nu mai era decît un cîmp plin cu buruieni. Bătrînul preot care-l înlocuise pe părintele Angel, și al cărui nume nimeni nu-și luase osteneala să-l afle, aștepta mila lui Dumnezeu, culcat cu burta la soare într-un hamac, chinuit de artrită și insomnia îndoielii, în timp ce șopîrlele și șobolanii se certau pentru moștenirea bisericii de alături. În acest Macondo părăsit pînă și de păsări, în care praful și căldura dobîndiseră atîta putere încît abia mai puteai respira, prizonier ai singurătății și ai dragostei și ai singurătății dragostei, într-o casă în care era aproape imposibil să închizi ochii din pricina bîzîitului confuz al furnicilor roșii, Aureliano și Amaranta Ursula erau singurele ființe fericite, și cele mai fericite de pe pămînt.

Gaston se întorsese la Bruxelles. Într-o bună zi, sătul de așteptarea aeroplanului, își înghesui într-o valijoară strictul necesar și arhiva corespondenței, și plecă cu intenția de a se întoarce pe calea aerului, înainte ca privilegiile sale să fie cedate unui grup de aviatori germani care prezentaseră autorităților provinciale un proiect mai ambițios decît al său. Din după-amiaza cînd se iubiseră pentru prima oară, Aureliano și Amaranta Ursula continuaseră să profite de rarele momente de neatenție ale soțului, iubindu-se cu o febrilitate înăbușită, în întîlniri hazardate, aproape întotdeauna întrerupte de o întoarcere neprevăzută. Însă, atunci cînd se văzură singuri în casă, se abandonară delirului unei iubiri întîrziate. Era o pasiune nebunească, zguduitoare, care făcea să se cutremure de spaimă osemintele Fernandei în mormîntul ei, și care-i menținea și pe unul și pe celălalt într-o stare de exaltare permanentă. Miorlăiturile Amarantei Ursula, cîntecele ei agonizante răsunau și la orele două după-amiază pe masa din sufragerie, ca și la orele două noaptea, în hambar. „Ce mă doare mai mult, rîdea ea, este toată vremea pe care am pierdut-o." În nebunia acestei pasiuni, ea văzu cum furnicile pustiau grădina, satisfăcîndu-și foamea lor preistorică în lemnăria casei, și văzu acest torent de

lavă vie punînd din nou stăpînire pe verandă, însă nu se osteni să le înfrîneze invazia decît în clipa în care ajunse pînă în odaia ei. Aureliano neglijă pergamentele, nu mai puse piciorul afară din casă și răspundea cu indiferență la scrisorile înțeleptului catalan. Își pierdură simțul realității, noțiunea timpului, ritmul obiceiurilor zilnice. Închiseră din nou ușile și ferestrele pentru a nu-și mai pierde timpul cu îmbrăcatul și dezbrăcatul, și umblau prin casă așa cum dorise mereu să umble frumoasa Remedios, și se bălăceau în pielea goală în băltoacele din curte, iar într-o după-amiază erau să se înece, făcînd dragoste în bazinul băii. În puțină vreme făcură mai multe stricăciuni decît furnicile roșii: distruseră mobilierul din salon, sfîșiară în nebuniile lor hamacul care rezistase tristelor amoruri din timpul campaniei colonelului Aureliano Buendía și sfîșiară saltelele pe care le deșertaseră pe jos, înăbușindu-se în vijelia scamelor de puf. Deși Aureliano era un amant la fel de feroce ca și rivalul său, Amaranta Ursula era aceea care comanda, prin ingeniozitatea ei extravagantă și prin debordanta ei voracitate lirică, acel paradis de dragoste, ca și cum ar fi concentrat în dragoste toată energia neîmblînzită pe care străbunica ei o consacrase fabricării de animale din zahăr ars. În afară de aceasta, în timp ce ea cînta de plăcere și murea de rîs din pricina propriilor ei invenții, Aureliano devenea tot mai închis și mai tăcut, deoarece pasiunea lui era interioară și mistuitoare. Amîndoi ajunseseră însă la astfel de minuni ale virtuozității încît, sleiți de frenezie, profitau și de clipele de oboseală. Se dedicară idolatrizării propriilor lor trupuri, descoperind că sațietatea dragostei ascundea posibilități neexplorate, mult mai bogate decît acelea ale dorinței.

În clipele de răgaz pe care i le lăsa delirul lor, Amaranta Ursula răspundea la scrisorile lui Gaston. Îl simțea atît de îndepărtat și atît de ocupat, încît întoarcerea lui i se părea imposibilă. Într-una din primele sale scrisori, povestea că asociații lui trimiseseră într-adevăr aeroplanul, dar că o companie maritimă din Bruxelles îl îmbarcase din greșeală cu destinația Tanganica, unde

fusese predat tribului împrăștiat al Makonzilor. Această confuzie antrenase atîtea încurcături, încît numai recuperarea avionului putea reclama doi ani. Amaranta Ursula elimină deci eventualitatea unei întoarceri inoportune. Aureliano, la rîndul său, nu mai avea nici un contact cu lumea exterioară, în afară de scrisorile înțeleptului catalan și de știrile pe care le primea de la Gabriel prin intermediul lui Mercedes, farmacista cea tăcută. La început erau contacte reale. Gabriel ceruse să i se ramburseze biletul de întoarcere pentru a putea rămîne la Paris, vînzînd ziarele vechi și sticlele goale pe care le scoteau cameristele dintr-un hotel lugubru din Rue Dauphine. Aureliano putea să și-l închipuie atunci în puloverul lui cu guler înalt, pe gît, pe care nu-l scotea decît în epocile cînd terasele din Montparnasse se umpleau cu îndrăgostiți primăvăratici, dormind ziua și scriind noaptea pentru a-și înșela foamea, în odaia care mirosea a spumă de conopidă fiartă și unde avea să moară Rocamadour[1]. Dar veștile lui deveneau treptat atît de vagi, iar scrisorile înțeleptului atît de rare și pline de melancolie, încît Aureliano se obișnui să se gîndească la ei așa cum Amaranta Ursula se gîndea la soțul ei, și amîndoi rămaseră să plutească într-un univers gol, unde singura realitate zilnică și externă era dragostea.

Dintr-o dată, ca o explozie puternică în această lume de inconștiență fericită, sosi vestea despre întoarcerea lui Gaston. Aureliano și Amaranta Ursula deschiseră ochii, își sondară sufletele, se priviră față în față, cu mîna pe inimă, și înțeleseră că se contopiseră în asemenea măsură într-o singură ființă încît preferau să moară decît să se despartă. Ea îi scrise atunci soțului ei o scrisoare plină de adevăruri contradictorii, prin care-i reafirma dragostea ei și nerăbdarea de a-l revedea, admițînd totodată ca o hotărîre fatală imposibilitatea de a trăi fără Aureliano. Contrar așteptărilor lor, Gaston le trimise un răspuns plin de seninătate, aproape părintesc, pe două pagini mari menite a-i preveni asupra nestatorniciei pasiunii, și un paragraf final în care formula urări

[1] Personaj din romanul La Rayuela de Cortazar.

fără echivocuri ca ei să fie la fel de fericiți cum fusese și el în cursul scurtei sale experiențe conjugale. Această atitudine era atît de neprevăzută încît Amaranta Ursula se simți umilită la gîndul că-i oferise soțului ei pretextul pe care-l aștepta pentru a o părăsi în voia sorții. Ranchiuna ei se agravă după șase luni, cînd Gaston îi scrise din nou de la Leopoldville, unde primise în sfîrșit aeroplanul, pentru a cere să i se expedieze bicicleta, care, dintre tot ce lăsase la Macondo, era singurul lucru care avea pentru el o valoare sentimentală. Aureliano suportă cu răbdare ciuda Amarantei Ursula, se străduí să-i demonstreze că poate să fie un soț la fel de bun în timpuri bune ca și în nenorociri, iar necesitățile cotidiene care-i asaltau cînd terminară ultimii bani ai lui Gaston au creat între ei o legătură de solidaritate care nu era atît de orbitoare și de spectaculoasă ca pasiune, dar care le servi să se iubească și să rămînă la fel de fericiți ca în anii nebunești ai risipei.

Cînd muri Pilar Ternera, așteptau un copil. În toropeala gravidității ei, Amaranta Ursula încercă să organizeze o mică industrie de coliere din vertebre de pești. Dar în afară de Mercedes, care-i cumpără o duzină, nu mai găsi pe nimeni cui să-i vîndă. Aureliano își dădu pentru prima oară seama că talentul său la limbi, știința sa enciclopedică, facultatea sa rară de a-și aminti fără să le fi cunoscut vreodată fapte și locuri foarte îndepărtate, erau la fel de inutile ca și sipetul cu pietre scumpe veritabile ale soției sale, care trebuie să fi valorat pe atunci cît toți banii de care ar fi putut dispune, puși la un loc, ultimii locuitori din Macondo. Nu supraviețuiau decît prin minune. Deși Amaranta Ursula nu-și pierdea voia bună, nici talentul în materie de năzdrăvănii erotice, își luă treptat obiceiul de a veni să șadă după dejun în verandă, într-un fel de siestă trează și visătoare. Aureliano îi ținea tovărășie. Uneori rămîneau tăcuți pînă la căderea nopții, față în față, privindu-se în ochi, și iubindu-se în tihnă cu aceeași dragoste cu care se iubiseră mai înainte atît de zgomotos. Incertitudinea viitorului stîrni în inima lor o întoarcere spre trecut. Se revăzură amîndoi în paradisul

pierdut al potopului, bălăcindu-se în băltoacele noroioase din curte, omorînd șopîrle pentru a le agăța de hainele Ursulei, făcîndu-se că o îngroapă de vie, și aceste evocări le dezvăluiră că într-adevăr fuseseră fericiți împreună de cînd își puteau aminti. Scormonind trecutul, Amaranta Ursula își aminti de după-amiaza cînd intrase în atelierul de aurărie și cînd mama ei îi povesti că micul Aureliano nu era fiul nimănui deoarece fusese găsit plutind într-un coș. Deși această versiune li se părea neverosimilă, le lipseau informațiile pentru a o înlocui cu cea adevărată. Singurul lucru de care erau siguri, după ce examinaseră toate posibilitățile, era că Fernanda nu era mama lui Aureliano. Amaranta Ursula înclina să creadă că era fiul Petrei Cotes, despre care nu-și amintea decît niște povești infamante, și această presupunere provocă în adîncul sufletului lor o crispare violentă de oroare.

Chinuit de certitudinea că e fratele soției sale, Aureliano fugi pînă la casa parohială pentru a căuta în arhivele unsuroase și devorate de molii un indiciu autentic al filiației sale. Actul de botez cel mai vechi pe care-l putu găsi era acel al Amarantei Buendía, botezată în plină adolescență de părintele Nicanor Reyna, pe vremea cînd acesta încerca să dovedească existența lui Dumnezeu prin subterfugiul șocolatei. Își făcu iluzii, socotind că ar putea fi unul dintre cei șaptesprezece Aurelieni, ale căror acte de naștere le căută în patru tomuri diferite, însă datele botezului erau prea îndepărtate pentru vîrsta lui. Văzîndu-l rătăcit în labirintul sîngelui, tremurînd de îndoieli, preotul artritic care-l observa din hamacul său îl întrebă pe un ton compătimitor care e numele lui.

— Aureliano Buendía, răspunse el.

— Atunci nu te mai omorî să cauți! exclamă preotul cu o convingere categorică. Înainte cu mulți ani exista pe aici o stradă care se numea astfel și pe vremea aceea oamenii aveau obiceiul de a le da copiilor lor numele străzilor.

Aureliano fremătă de mînie:

— Ah, strigă el, așadar nici dumneavoastră nu credeți?

— Ce să cred?

— Că acel colonel Aureliano Buendía a purtat treizeci și două de războaie civile și le-a pierdut pe toate, răspunse Aureliano. Că armata a împresurat și a mitraliat trei mii de lucrători, și că s-au încărcat cadavrele într-un tren de două sute de vagoane pentru a le arunca în mare.

Preotul îl fixă cu o privire de adîncă milă.

— Ehei, fiul meu, zise el suspinînd. Din partea mea, m-aș mulțumi să fiu sigur că și tu și eu existăm cu adevărat în clipa de față.

Astfel că Aureliano și Amaranta Ursula acceptară versiunea cu coșul, nu că ar fi crezut în ea, ci pentru că-i punea la adăpost de propria lor teroare. Pe măsură ce înainta sarcina, ei se preschimbau tot mai mult într-o ființă unică, se integrau din ce în ce mai mult în singurătatea unei case căreia nu-i mai trebuia decît o ultimă suflare pentru a se prăbuși. Se restrînseră într-un spațiu redus la esențial, între odaia Fernandei, unde întrevăzuseră farmecele iubirii sedentare și capătul verandei unde Amaranta Ursula se așeza să tricoteze papuci și căciulițe de nou născut, iar Aureliano pentru a răspunde rarelor scrisori ale înțeleptului catalan. Restul casei se plecă în fața asediului tenace al distrugerii. Atelierul de aurărie, odaia lui Melchiade, împărăția primitivă și liniștită a Santei Sofia de la Piedád rămaseră îngropate într-o junglă domestică, unde nimeni n-ar fi cutezat să pătrundă. Încercuiți de voracitatea naturii, Aureliano și Amaranta Ursula continuau să cultive origanul și begoniile, și-și apărau mica lor lume prin hotare trasate cu var, construind ultimele tranșee ale războiului imemorial dintre om și furnici. Părul ei lung neîngrijit, petele sîngerii cu care se trezea dimineața pe față, umflarea picioarelor, deformarea trupului atît de frumos de nevăstuică pe care-l avusese altădată, schimbaseră la Amaranta Ursula acea aparență juvenilă din vremea cînd venise în casă cu colivia nefericiților canari și cu soțul ei captiv, dar nu-i alteraseră cu nimic vioiciunea spiritului.

„Aiurea! exclama ea uneori, rîzînd. Cine ar fi crezut că vom ajunge într-adevăr să trăim ca niște antropofagi!" Ultimul fir care-i mai lega de restul lumii se rupse în luna a șasea a sarcinii, cînd primiră o scrisoare, care evident că nu era de la înțeleptul catalan. Purta ștampila poștei din Barcelona, însă plicul era scris cu o cerneală albastră foarte ordinară, într-o caligrafie proprie administrației și avea acel aer inocent și impersonal al mesajelor dușmane. Aureliano i-o smulse Amarantei Ursula din mîini, atunci cînd ea se pregătea să o deschidă.

— Pe aceasta nu, îi zise el. Nu vreau să știu ce spune.

După cum presimțise Aureliano, înțeleptul catalan nu mai trimise nici o veste. Scrisoarea străină, pe care n-o citi nimeni, rămase pradă moliilor pe etajeră unde Fernanda își uitase într-o zi verigheta și continuă să se mistuie la focul interior al veștii rele, în timp ce amanții solitari pluteau în contra curentului ultimilor ani, ani de nepocăință și de nefericire, care se risipeau în stăruința zadarnică de a-i face să naufragieze în deserturile deziluziei și ale uitării. Conștienți de o astfel de amenințare, Aureliano și Amaranta Ursula își treceau aceste ultime luni ținîndu-se de mînă, isprăvindu-și în amoruri nevinovate copilul pe care-l începuseră într-o pasiune neînfrînată. Noaptea, dormind îmbrățișați, nu se lăsau înspăimîntați de izbucnirile sublunare ale furnicilor, nici de vacarmul moliilor, nici de șuieratul continuu și clar al creșterii buruienilor prin odăile vecine.

Li s-a întîmplat de mai multe ori să fie treziți de forfoteala febrilă a morților. O auziră pe Ursula războindu-se cu legile creației pentru a-și apăra seminția, și pe José Arcadio Buendía căutînd adevărul himeric al marilor invenții, și pe Fernanda rugîndu-se, și pe colonelul Aureliano Buendía abrutizîndu-se în amăgirile războiului și ale peștișorilor de aur, și pe Aureliano Segundo murind de singurătate în vîrtejul ametitor al petrecerilor, și atunci aflară că obsesiile dominante biruiau asupra morții și începură din nou să fie fericiți avînd certitudinea că vor continua să se iubească în devenirea lor de fantome, mult după ce alte specii de animale

viitoare vor fi răpit insectelor acel paradis de mizerie pe care insectele izbuteau să li-l răpească oamenilor.

Într-o duminică, la orele șase după-amiază, Amaranta Ursula simți durerile facerii. Surîzătoarea patroană a fetelor care făceau dragoste ca să mănînce o puse să se urce pe masa din sufragerie, se sui călare pe pîntecele ei și o făcu să îndure galopări grele pînă cînd țipetele ei fură acoperite de scîncetele unui mascul formidabil. Printre lacrimi, Amaranta Ursula putu să vadă că e vorba de un Buendía de soi ales, voinic și încăpățînat ca toți cei care purtau numele de José Arcadio, cu ochii deschiși și clarvăzători ai Aurelienilor, care avea tot ce-i trebuia pentru a relua această spiță de la început și a o purifica de viciile vătămătoare ca și de vocația solitară, deoarece era singurul într-un veac întreg care fusese zămislit din dragoste.

— E un antropofag din cap pînă-n picioare, zise ea. Se va numi Rodrigo.

— Nu, se opuse bărbatul ei. Se va numi Aureliano și va cîștiga treizeci și două de războaie.

După ce-i tăie cordonul ombilical, moașa, pe care Aureliano o lumina cu o lampă, începu să șteargă cu o cîrpă umoarea albastră care acoperea trupul copilului. Abia după ce-l întoarseră pe burtă își dădură seama că avea ceva mai mult decît ceilalți oameni, și se aplecară pentru a-l examina. Era o coadă de porc.

Nu se alarmară. Aureliano și Amaranta Ursula nu cunoșteau precedentul care fusese în familie și nu-și aminteau nici avertizările înspăimîntătoare ale Ursulei, iar moașa îi liniști dîndu-și părerea că această coadă inutilă putea fi tăiată în clipa cînd copilului îi vor crește dinți noi. După aceea, n-au avut ocazia să se mîi gîndească la aceasta, căci Amaranta Ursula începuse să-și piardă sîngele, care-i curgea fără să-l poată opri. Încercară să-i ajute cu comprese din pînză de păianjen și cu tampoane de cenușă, dar era ca și cum ar fi voit să astupe un șuvoi de apă cu mîinile. În primele ceasuri, ea se strădui să-și păstreze voia bună. Îi luă mîna lui Aureliano pe care-l vedea înspăimîntat, îl rugă să

nu-și facă griji, spunînd că oamenii ca ea nu sînt făcuți să moară împotriva voinței lor, și se îneca de rîs în fața leacurilor caraghioase la care recurgea moașa. Dar pe măsură ce orice speranță îl părăsea pe Aureliano, ea devenea din ce în ce mai puțin vizibilă, ca și cum se stingea din fața luminii, pînă cînd căzu într-o toropeală adîncă. Luni dimineața chemară o femeie care recită la căpătîiul ei rugăciunile de închiderea rănilor, infailibile atît pentru oameni cît și pentru animale, însă sîngele pasionat al Amarantei Ursula era insensibil față de oricare alt mijloc în afară de dragoste. Spre seară, la capătul a douăzeci și patru de ore de deznădejde, își dădură seama că era moartă văzînd cum sîngele s-a oprit de la sine, profilul i s-a subțiat, roșeața feței s-a topit într-o aurore de alabastru și a început din nou să surîdă.

Aureliano nu-și dăduse pînă atunci seama cît de mult îi iubea pe prietenii săi, cît de mult îi lipseau, cît ar fi dat ca să fie împreună cu ei în clipa aceea. Așeză copilul în coșul pe care i-l pregătise mama lui, acoperi fața cadavrului cu o cuvertură și rătăci fără țintă prin satul pustiu, căutînd un vad de întoarcere spre trecut. Bătu la poarta farmaciei, unde nu mai fusese în ultimul timp, și găsi un atelier de tîmplărie. Bătrîna care-i deschisese cu o lampă în mînă, se înduioșă de rătăcirea lui, dar stărui că nu, că aici n-a fost niciodată o farmacie și că n-a cunoscut nici o femeie cu gîtul subțirel și ochii triști, cu numele de Mercedes. Plînse, cu fruntea sprijinită de poarta fostei librării a înțeleptului catalan, conștient că plîngea cu lacrimi întîrziate o moarte pe care nu voise să o plîngă la timpul său pentru a nu rupe vraja dragostei. Își zdrobi pumnii de zidurile de ciment ale *Copilului de aur*, chemînd-o pe Pilar Ternera, indiferent față de discurile luminoase portocalii care se încrucișau pe cer și pe care le privise de atîtea ori cu o fascinație copilărească, în timpul nopților de petrecere din curtea cu buhaii de baltă. În ultimul salon deschis în cartierul mizer al caselor de toleranță, un grup de acordeoniști cînta melodiile lui Rafael Escalona, nepotul episcopului, moștenitor al secretelor lui Francisco Bărbatul. Ospătarul care avea un braț uscat, chircit parcă, pentru

că-l ridicase asupra mamei sale, îl pofti pe Aureliano să bea o sticlă de rachiu, iar Aureliano îl invită să mai bea una. Ospătarul îi vorbi despre nenorocirea brațului său. Aureliano îi vorbi despre nefericirea inimii sale, secătuită și pîrjolită pentru că o ridicase împotriva surorii sale. Sfîrșiră prin a plînge în doi și Aureliano avu pentru o clipă impresia că durerea lui s-a domolit. Dar cînd se văzu singur în ultima dimineață din Macondo, își deschise brațele în mijlocul pieții, decis să trezească lumea întreagă, și începu să urle din tot sufletul:

— Prietenii sînt copii de tîrfă!

Nigromanta îl ridică dintr-o baltă de vomituri și de lacrimi. Îl duse în odaia ei, îl spălă, îi dădu să bea o ceașcă de supă. Crezînd că-l consolează astfel, ea șterse dintr-o trăsătură cu cărbunele nenumăratele amoruri pentru care mai rămăsese dator, și evocă înadins tristețile ei cele mai adînci, ca să nu-l lase singur în plînsetele lui. Dimineața, după un somn scurt de plumb, Aureliano deschise ochii și-și aminti de copil.

Nu-l găsi în coș. Deodată încercă un fel de izbucnire de bucurie la gîndul că Amaranta Ursula se trezise din moarte pentru a se ocupa de copil. Dar cadavrul părea sub cuvertură ca o movilă de pietre. Amintindu-și că atunci cînd a venit a găsit ușa odăii deschisă, Aureliano traversă veranda saturată de miresmele matinale ale origanului și se năpusti în sufragerie, unde se mai găseau încă urmele nașterii: oala cea mare, cearșafurile însîngerate, ghivecele cu cenușă și buricul răsucit al copilului într-un scutec desfășurat pe masă, între foarfeci și sfoară. Gîndul că moașa s-a întors în cursul nopții să caute copilul îi dădu o clipă de răgaz pentru a chibzui pe îndelete. Se prăbuși în balansoar, același în care ședea Rebeca în vremurile glorioase ale casei cînd își preda lecțiile de broderie, și în care Amarante juca dame cu colonelul Gerineldo Márquez, și unde, în sfîrșit, Amaranta Ursula cususe scutecele copilului, și în cursul acestei fulgerări de luciditate își dădu seama că sufletul lui nu era capabil să reziste acestei poveri zdrobitoare a unui trecut atît de lung. Rănit de sulițele mortale ale tuturor acestor nostalgii

personale și străine lui, începu să admire stăruința neclintită a pînzei de păianjen de pe trandafirii morți, perseverența neghinei, răbdarea văzduhului în această dimineață radioasă de februarie. Și atunci văzu copilul. Nu mai era decît un burduf umflat și secat pe care toate furnicile din lume se trudeau să-l tîrască spre vizuinele lor subterane pe cărăruia pietruită din grădină. Aureliano nu putu face nici un gest. Nu că ar fi fost paralizat de stupoare, ci pentru că în acea clipă miraculoasă începeau să i se dezvăluie cheile definitive ale lui Melchiade, și văzu epigraful pergamentelor perfect rînduit în timpul și în spațiul oamenilor: *Primul din spiță este legat de un copac și furnicile încep să se înfrupte din ultimul.*

În nici o clipă din viața sa nu fusese Aureliano atît de lucid ca acum, cînd își uită de morții lui și durerea după morții lui, și se apucă să închidă ușile și ferestrele cu stinghiile încrucișate ale Fernandei, ca să nu se lase tulburat de nici o ispită a lumii, căci acum știa că în pergamentele lui Melchiade era scrisă soarta lui. Le regăsi intacte printre plantele preistorice și bălțile fumegînde și insectele luminoase care făcuseră să dispară din odaie orice urmă de trecere a oamenilor pe pămîntul acesta și nu avu puterea să le scoată la lumină, ci acolo pe loc, în picioare, fără cea mai mică greutate, ca și cum le-ar fi găsit scrise în spaniolă sub razele orbitoare ale amiezii, începu să le descifreze cu voce tare. Era istoria familiei, redactată de Melchiade pînă în cele mai neînsemnate amănunte, cu o anticipare de o sută de ani. O scrisese în sanscrită, care era limba lui maternă, și cifrase versurile pereche cu ajutorul codului personal al împăratului August și cele fără pereche cu codurile militare spartane. Ultima pavăză, pe care Aureliano începuse să o întrezărească în ziua în care se lăsase cuprins de dragostea Amarantei Ursula, consta în faptul că Melchiade nu înșirase faptele după timpul convențional al oamenilor, ci concentrase un secol întreg de episoade cotidiene în așa fel încît toate să coexiste în aceeași clipă. Fascinat de această descoperire, Aureliano citi cu voce tare, fără să sară un rînd, enciclicele cîntate pe care Melchiade însuși îl pusese pe Arcadio să le asculte, și care erau de fapt profeția

executării lui, și găsi vestirea nașterii femeii celei mai frumoase din lume, care avea să se înalțe la cer cu trupul și cu sufletul, și află venirea pe lume a celor doi gemeni defuncți care renunțaseră să descifreze pergamentele, nu atît din pricina incapacității și a nestatorniciei, ci pentru că încercările lor erau premature. În momentul acesta, nerăbdător să-și afle propria sa obîrșie, Aureliano sări un pasaj întreg. Atunci începu să se stîrnească vîntul, căldicel, abia simțit, plin de glasurile trecutului, de murmurele mușcatelor străvechi, de suspinele deziluziilor mai vechi decît nostalgiile cele mai tenace. Nu le dădu atenție deoarece în clipa aceea era pe cale să descopere primele indicii ale ființei sale, în persoana unui bunic concupiscent care se lăsase tîrît din frivolitate printr-un podiș halucinant, în căutarea unei femei foarte frumoase pe care nu avea să o facă fericită. Aureliano îl recunoscu, continuă să urmărească drumurile ascunse ale descendenței sale și descoperi clipa zămislirii sale între scorpionii și fluturii galbeni ai unei băi crepusculare, cînd un simplu lucrător își potolea patimile cu o femeie care i se dăruia din răzvrătire. Era atît de absorbit încît nu observă nici al doilea atac impetuos al vîntului, a cărui forță ciclonică smulse porțile și ferestrele din țîțînele lor, tîrî acoperișul galeriei de răsărit și dezrădăcină temeliile. Abia atunci descoperi că Amaranta Ursula nu era sora, ci mătușa lui, și că Francis Drake nu luase cu asalt Riohacha decît pentru ca ei să se poată căuta prin labirinturile cele mai întortocheate ale sîngelui, pentru a zămisli animalul mitologic care avea să pună capăt spiței. Macondo era acum un vîrtej îngrozitor de praf și de dărîmături vînturate de furia acestui uragan biblic, cînd Aureliano sări unsprezece pagini pentru a nu pierde timp cu fapte prea bine cunoscute, și începu să descifreze clipa pe care tocmai o trăia, descifrînd-o pe măsură ce o trăia, prorocindu-se pe sine însuși, că descifrează ultima pagină a manuscrisului, de parcă s-ar fi privit într-o oglindă de cuvinte. Atunci mai sări cîteva rînduri pentru a depăși profețiile și pentru a căuta să cunoască data și împrejurările morții sale. Dar înainte de a ajunge la versul final, înțelese deja că nu va mai ieși niciodată

din odaia aceasta, căci stătea scris că cetatea mirajelor va fi ștearsă de vînt și alungată din memoria oamenilor în clipa în care Aureliano Babilonia va fi terminat descifrarea pergamentelor, și că tot ce vedea scris acolo era dintotdeauna și avea să rămînă pe vecie de nerepetat, căci semințiilor condamnate la o sută de ani de singurătate nu le era dată o a doua șansă pe pămînt.

SFÎRȘIT

Pagină intenționat goală